

Pn III 5

48

528/P.

528/P

ANUARUL

COMISIUNII MONUMENTELOR ISTORICE

PE

1915

PUBLICAT DE

ALEX. LĂPĂDATU

SECRETARUL COMISIUNII

— CU 93 ILUSTRAȚII ÎN TEXT —

BUCUREȘTI

INST. DE ARTE GRAFICE CAROL GÖBL S^{-SOR} I. ST. RASIDESCU

16, STRADA PARIS (FOSTĂ DOAMNEI), 16

1916.

1610

Pr III 5

48

528 P.

528/p

ANUARUL

COMISIUNII MONUMENTELOR ISTORICE

PE

1915

PUBLICAT DE

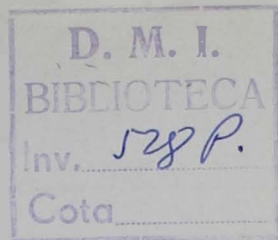
ALEX. LĂPĂDATU
SECRETARUL COMISIUNII

— CU 93 ILUSTRAȚII ÎN TEXT —

BUCUREȘTI
INST. DE ARTE GRAFICE CAROL GÖBL S^{RIE} I. ST. RASIDESCU
16, STRADA PARIS (FOSTĂ DOAMNEI), 16
1916.

1610

ANUARUL

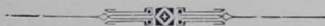
COMISIUNII MONUMENTELOR ISTORICE

PE

1915

PUBLICAT DE

ALEX. LĂPĂDATU
SECRETARUL COMISIUNII

BUCUREȘTI

INST. DE ARTE GRAFICE CAROL GÖBL S^{-SOR} I. ST. RASIDESCU
16, STRADA PARIS (FOSTĂ DOAMNEI), 16

1916.

1610

I.
COMISIUNEA
MONUMENTELOR ISTORICE.

COMISIUNEA.

PREȘEDINTE.

ISTRATI Dr. C. I., profesor universitar, membru al Academiei Române (numit la 25 Aprilie 1913).

MEMBRI.

BALȘ G., inginer (numit la 25 Aprilie 1913).

CERKEZ Gr., profesor la Școala de Poduri și Șosele și la Școala superioară de Arhitectură (numit la 25 Aprilie 1913).

IORGA N., profesor universitar, membru al Academiei Române (numit la 3 Noemvrie 1914).

MURNU G., profesor universitar, membru corespondent al Academiei Române (numit la 25 Aprilie 1913).

NIFON P. S., episcop (numit la 25 Aprilie 1913).

ONCIUL D., profesor universitar, membru al Academiei Române (numit la 25 Aprilie 1913).

PANGRATI E. A., profesor universitar, director al Școalei superioare de Arhitectură (numit la 25 Aprilie 1913) *).

PÂRVAN V., profesor universitar, director al Muzeului Național, membru al Academiei Române (numit la 21 Decemvrie 1913).

* Retras la 6 Noemvrie, a. c.— Cf. procesul verbal No. 9, pp. 38—40.

FOȘTII MEMBRI.

ARION C. C. — 1892-1900.

GABRIELESCU N. — 1898-1911.

HASDEU B. P. — 1896-†1907.

KALINDERU I. -- 1902-†1913.

MAIORESCU T. — 1892-1896.

STERIAN Gh. — 1892-1898.

TOCILESCU Gr. G. — 1892-†1909.

URECHIA V. A. — 1892-†1901.

PERSONALUL.

SECRETARIATUL.

Secretar: **LAPEDATU A.**, licențiat în litere (numit la 1904).

Ajutor: **NOE C.**, licențiat în litere (numit la 1913).

ARHIVA.

Arhivar: **CARACAȘ R.**, licențiat în litere (numit la 1913).

SERVICIUL TEHNIC.

Arhitect-șef: **GHIKA-BUDEȘTI N.**, profesor la Școala superioară de Arhitectură (numit la 1909).

Ajutori: **TRAJANESCU I. D.** (numit la 1909), și **LUPU Gh. Gh.** (numit la 1913), diplomați ai Școalei superioare de Arhitectură.

Desenator: **IOANIȚESCU G.** (numit la 1913).

COLECȚIUNILE.

Conservator: **DRĂGHICEANU V.**, licențiat în litere (numit la 1910).

Ajutor: **DEMETRIUS V.**, publicist (numit la 1914).

C O R E S P O N D E N Ț I I .

BACĂU :

Sterian Gh., arhitect (numit la 1913).

BĂRLAD :

Antonovici I., preot și profesor (numit la 1914).

CONSTANȚA :

Coriolan G., profesor (numit la 1913).

Ghibănescu Il., profesor (numit la 1913).

COVURLUI :

Velichi N., profesor (numit la 1914).

DÂMBOVITȚA :

Dimitriu C. D., avocat (numit la 1914).

DOLJ :

Ciuceanu Șt., profesor (numit la 1914).

IAȘI :

Atanasiu D. A., profesor (numit la 1913).

Mureșianu S., profesor (numit la 1913).

ILFOV :

Moisil C., profesor (numit la 1913).

Verona Ar. G., pictor (numit la 1913).

MEHEDINȚI :

Bărcăcilă Al., profesor (numit la 1913).

TULCEA :

Ionescu D. G., doctor în științe (numit la 1913).

II.

NOUĂ MONUMENTE ISTORICE.

(DECRETE REGALE)

1. PENTRU BISERICA FOASTEI M-RI TURBAȚI (JUD. ILFOV).

Sire,

Având în vedere avizul Comisiunii Monumentelor Istorice, consemnat în procesul verbal al ședinței dela 14 Iunie 1914, prin care opinează în sensul declarării ca monument istoric a bisericii foastei mănăstiri Turbați, județul Ilfov, am onoare a ruga respectuos pe Majestatea Voastră să binevoiască a semna alăturatul decret, prin care biserica foastei mănăstiri Turbați, județul Ilfov, se declară monument istoric, înscriindu-se în inventarul general al monumentelor istorice din România.

Sunt, cu cel mai profund respect, Sire, al Majestății Voastre prea plecat și prea supus servitor,

Ministrul Cultelor și Instrucțiunii,
I. G. Duca.

Administrator,
P. Gârboviceanu.

No. 8783, 20 Februarie 1915.

FERDINAND I-iu

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională, Rege al României.

La toți de față și viitori, sănătate.

Asupra Raportului Ministrului Nostru Secretar de Stat la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii cu no. 8783/915,

Văzând avizul Comisiunii Monumentelor Istorice dela 14 Iunie 1914,

Potrivit art. 2 și 3 din legea pentru conservarea și restaurarea monumentelor istorice,

Am decretat și decretăm:

Art. I.—Se declară monument istoric biserica foastei mănăstiri Turbați, județul Ilfov, și se va inscrie în inventarul general al monumentelor istorice din România.

Art. II.— Ministrul nostru Secretar de Stat la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a dispozițiilor prezentului Decret.

Dat în București, la 5 Martie 1915.

FERDINAND.

Ministrul Cultelor și Instrucțiunii,

I. G. Duca.

No. 565.

2. PENTRU BIS. SF. ELEFTERIE DIN CAPITALĂ, BIS. DIN COM. BUCOV (PRAHOVA), BIS. FOASTEI M-RI PLĂTĂREȘTI (ILFOV), BIS. FOASTEI M-RI BORDEȘTI (R-SĂRAT) ȘI GEAMIA DIN COM. TECHE (CALIACRA).

Sire,

Având în vedere avizul Comisiunii Monumentelor Istorice, consemnat în procesul verbal al ședinței dela 19 Fevruarie 1915, prin care opinează să se declare monumente istorice: biserica Sf. Elefterie din Capitală, biserica din comuna Bucov (Prahova), biserica foastei mănăstiri Plătărești (Ilfov), biserica foastei mănăstiri Bordești (R. Sărat), cum și geamia turcească din comuna Teche (Caliacra),—am onoare a ruga respectuos pe Majestatea Voastră să binevoiască a semna alăturatul Decret, prin care numitele biserici și arătata geamie se declară monumente istorice, înscrindu-se în inventarul general al monumentelor istorice din România.

Sunt, cu cel mai profund respect, Sire, al Majestății Voastre prea plecat și prea supus servitor,

Ministrul Cultelor și Instrucțiunii,

I. G. Duca.

Administrator,

P. Gârboviceanu.

No. 9980, 3 Martie 1915.

FERDINAND I-ii

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională Rege al României.

La toți de față și viitori, sănătate.

Asupra Raportului Ministrului nostru Secretar de Stat la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii, cu no. 9980/915,

Văzând avizul Comisiunii Monumentelor Istorice dela 19 Fevruarie 1915,

Potrivit art. 2 și 3 din legea pentru conservarea și restaurarea monumentelor istorice,

Am decretat și decretăm:

Art. I. — Se declară monument istoric biserica Sf. Elefterie din Capitală, biserica din comuna Bucov (Prahova), biserica foastei mănăstiri Plătărești (Ilfov), biserica foastei mănăstiri Bordești (R.-Sărat) cum și geamia turcească din comuna Teche (Caliacra) și se vor înscrie în inventarul general al monumentelor istorice din România.

Art. II. — Ministrul Nostru Secretar de Stat la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a dispozițiilor prezentului Decret.

Dat în București, la 10 Martie 1915.

FERDINAND.

Ministrul Cultelor și Instrucțiunii,
I. G. Duca.

No. 694.

3. PENTRU TOATE BISERICILE ȘI MĂNĂSTIRILE ȚĂRII ANTERIOARE ANULUI 1834.

Sire,

Potrivit avizului Comisiunii Monumentelor Istorice, consemnat în procesele verbale ale ședințelor dela 19 Fevruarie și 18 Aprilie a. c., prin care, avându-se în vedere lacunele actualului inventar al monumentelor și faptul că împrejurările nu îngăduesc încă o cercetare generală și temeinică a vechilor biserici și mănăstiri ale țării, în scopul revizuirii și complectării acestui inventar — se opinează ca toate clădirile bisericesti anterioare anului 1834 să fie, în principiu, declarate monumente istorice, spre a se evita astfel dărămarea și prefacerea celor ce ar trebui clasate, — am onoare a ruga respectuos pe Majestatea Voastră să binevoiască a semna alăturatul decret regal prin care, conform art 2 și 3 din legea pentru conservarea monumentelor istorice, toate bisericile și mănăstirile țării anterioare anului 1834 se declară, în principiu, monumente istorice, punându-se, până

la revizuirea și complectarea inventarului general al monumentelor, sub ocrotirea legii respective.

Sunt, cu cel mai profund respect, Sire, al Majestății Voastre prea plecat și prea supus servitor,

Ministrul Cultelor și Instrucțiunii,
I. G. Duca.

Administrator,
P. Gârboviceanu.

No. 30154, 13 Iunie 1915.

FERDINAND I-u

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională Rege al României,

La toți de fața și viitori, sănătate.

Asupra raportului Ministrului Nostru Secretar de Stat la, Departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice, cu no. 30154.915,

Văzând avizul Comisiunii Monomentelor Istorice dela 19 Februarie și 18 Aprilie a. c.,

Potrivit art 2 și 3 din legea pentru conservarea și restaurarea monumentelor istorice,

Am decretat și decretăm:

Art. I. — Toate bisericile și ~~mănăstirile~~ țării anterioare anului 1834 se declară, în principiu, până la revizuirea și complectarea inventarului general al monumentelor, ca monumente istorice, punându-se sub ocrotirea legii pentru conservarea monumentelor, spre a nu fi dărâmate, refăcute sau reparate fără avizul prealabil al Comisiunii respective.

Art. II. — Ministrul Nostru Secretar de Stat la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a dispozițiunilor prezentului Decret.

Dat in București, la 2 Iulie 1915.

FERDINAND.

Ministrul Cultelor și Instrucțiunii,
I. G. Duca.

No. 1719.

III.
PROCESE VERBALE.

No. 1.

ȘEDINȚA DELA 22 IANUARIE.

(Inreg. no. 97/20 Februarie)

Președinte: D. Onciul.

Membri prezenți: P. S. Nifon, N. Iorga, G. Balș și G. Murnu.

Secretar: Al. Lăpădatu.

Se citește procesul verbal al ședinței precedente și se aprobă.

D-l Onciul dă lectură articolului necrolog asupra Regelui Carol I, scris de d-sa pentru Buletin.

Se iau apoi în cercetare cestiunile la ordinea zilei și se recomandă:

Cu privire la adresa I. P. S. Mitropolit Primat (inreg. la no. 5), prin care arată în ce condiții s'au executat lucrările de reparație la biserica Dintr'o zi din Capitală: să se aprobe spălarea picturii de un pictor recomandat de Comisiune și pe spesele comunității albaneze, căreia e cedată acum biserica; să se intervină la Primărie ca, la alinierea străzii din spre partea de Nord a bisericii, grilajul fațadei să nu pornească (ca acum) din zidul altarului, ci mai din afară, din linia întregului zid din spre Nord al bisericii, așa ca să formeze o linie dreaptă, în raport cu strada; pentru introducerea luminii electrice în biserică să se ceară autorizarea celor în drept — Administrației Casei Bisericii.

Cu privire la cererea d-lui Administrator al Casei Bisericii (tem. no. 2076 C. B.) de a se delega un domn arhitect să facă recepția lucrărilor executate la Căldărușani și verificarea situațiunii: să se roage d-l Arhitect șef al monumentelor și d-l G. Balș, membru al Comisiunii, să bine-voiască a face recepția și verificarea cerută, dacă lucrările de care e vorba sunt făcute cu avizul Comisiunii.

Cu privire la cererea P. S. Episcop al Romanului (inreg. la no. 2997 C. B.) de a se delega un domn arhitect care să întocmească un deviz pentru lucrările de reparație necesare la biserica catedrală a Episcopiei: să se roage d-l Arhitect șef al monumentelor a face d-sa această lucrare.

Cu privire la adresa Ministerului de Interne (inreg. la no. 45), prin care comunică răspunsul Primăriei de Craiova asupra

intrebuintării veniturilor Fundațiunii Aman; la adresa Directorului Muzeului de Antichități din Constanța (înreg. la no. 43), prin care se comunică lista conferințelor ce sunt a se ține de Comisiune la Constanța în folosul Muzeului local; la adresa Administrației Casei Bisericii (înreg. la no. 40), prin care se arată că nu se poate satisface cererea d-lor arhitecți-ajutori pentru acordarea diurnei de una sută lei lunar pe 1914: să se ia act.

Nifon, D. Onciul, N. Iorga, G. Balș, G. Murnu.

No. 2.

ȘEDINȚA DELA 19 FEBRUARIE.

(Înreg. no. 153/17 Martie).

Președinte: I. G. Duca, ministrul Instrucțiunii și al Cultelor,
Membri prezenți: D. Onciul, Gr. Cerkez, N. Iorga, G. Balș.
V. Pârvan și G. Murnu.

Secretar: Al. Lăpădatu.

Se citește procesul verbal al ședinței precedente și se aprobă.

Luându-se apoi în dezbateri chestiunile puse la ordinea zilei, se recomandă:

Cu privire la adresa d-lui arhitect al palatului Adunării Deputaților, D. Maimarolu (înreg. la no. 77), prin care comunică că nu intră în intenția sa dărâmare a clopotniței sau a vreunei alte anexe a catedralei mitropolitane, și la adresa I. P. S. Mitropolit Primat (înreg. la no. 4097 C. B.), prin care cere a se interveni pe lângă numitul domn arhitect ca noua construcție a palatului Adunării Deputaților să nu depășească, cu fațada, linia fixată, la fața locului, împreună cu d-l Ministru în Iunie trecut,—să se comunice I. P. S. Mitropolit răspunsul d-lui arhitect Maimarolu, iar acestuia să i se pună în vedere a nu trece cu construcția peste linia fixată, ceea ce se va notifica și I. P. S. Mitropolit.

Cu privire la deizul prezentat de d-l Arhitect șef al monumentelor (tem. no. 2997 C. B.), pentru lucrările de reparațiuni necesare la biserica catedrală a Episcopiei de Roman, — să se aprobe aceste lucrări și să se roage Administrația Casei Bisericii a dispune executarea lor.

Cu privire la adresa I. P. S. Mitropolit primat cu no. 515, înaintată prin Administrația Casei Bisericii (înreg. la no. 6798, C. B.), prin care se prezintă Comisiunii spre examinare proiectele, făcute din însărcinarea I. P. S. Mitropolit Primat,

de d-l arhitect ajutor al monumentelor I. D. Trajanescu, pentru restaurarea bisericii cu Sfinți și a bisericii Scaune din Capitală, și cu privire la adresa aceluiaș I. P. S. Mitropolit cu no. 514, înaintată Comisiunii în acelaș mod (inreg. la no. 6797), prin care se roagă a se aprecia onorariul convenit d-lui Trajanescu pentru lucrările arătate, — să se roage d-l G. Balș să examineze planurile și să aprecieze onorariul, pentru ca pe baza referatului d-sale Comisiunea să se poată pronunța.

Asemenea cu privire la proiectele întocmite de acelaș domn Arhitect pentru împrejmuirea crucei lui Papa Postelnicul de sub dealul Mitropoliei (tem. no. 856, C. B.) și pentru ușa bisericii din Brâncoveni (tem. no. 95) --- Comisiunea roagă tot pe d-l G. Balș să binevoiască a le examina prealabil.

Cu privire la adresa Adm. Casei Bisericii (inreg. la no. 75), prin care comunică cum că locuitorii din comuna Bucov (Prahova), în vederea construirii unei nouă biserici, voesc să dărâme pe cea veche, întru cât această biserică prezintă însemnătate istorică și artistică, — să se declare, pe baza relațiilor verbale ale d-lui N. Iorga, care a cercetat-o, monument istoric, conservându-se ca atare.

Cu privire la referatul d-lui Arhitect șef al monumentelor (inreg. la no. 50), prin care cere declararea ca monument istoric a bisericii Sf. Elefterie din Capitală și intervenirea la Primărie ca ea să nu fie dărâmată, cum se plănuiește, în vederea amenajării unei piețe, — să se aprobe ambele cereri.

Cu privire la referatul d-lui Conservator al Colecțiilor Comisiunii, înaintat prin Adm. Casei Bisericii, asupra bisericii foastei mănăstiri Bordenști din R. Sărat, dat fiind însemnătatea istorică și artistică a acestei bisericețe, — să se publice referatul în Anuarul Comisiunii și să se declare biserica ca monument istoric.

Cu privire la adresa Adm. Casei Bisericii (inreg. la no. 76), prin care se cere a se delega o persoană, care să cerceteze un vechiu mormânt din geamia din comuna Teche, județul Caliacra, întru cât, după informațiile date de d-l V. Pârvan, această geamie prezintă deosebit interes ca construcție, — să se declare ca monument istoric, amânându-se deocamdată cercetarea cerută.

Cu privire la adresa Prefecturii de Dolj (inreg. la no. 54), prin care se înaintează un raport al parohului bisericii foastei mănăstiri Jitianu (comuna Balta-Verde) pentru repararea bisericii, — să se roage d-l Arhitect șef al monumentelor să mai cerceteze odată biserica aceasta, arătând la ce sumă s'ar ridica lucrările strict necesare pentru conservarea ei.

Cu privire la cererea părintelui paroh al bisericii din comuna Micșuneștii-mari, județul Ilfov, de a fi autorizat să facă o împrej-

muire acestei biserici cu suma de lei 1500, ce ea are consemnată din fondul comunal, — să se aprobe și să se intervină la Administrația Casei Bisericii a se da cuvenita autorizare pentru întrebuințarea sumei în scopul arătat.

Cu privire la avizul cerut de Administrația Casei Bisericii (tem. no. 3582 C. B.), în chestiunea ferestrelor deschise de un vecin al bisericii Sf. Gheorghe din Câmpulung (d-l Sibianu) în spre ograda acestei biserici, fără să fi avut distanța regulamentară, — întru cât este vorba de o diferență numai de 10 cm., Comisiunea este de părere că Epitropia poate renunța la procesul ce intenționează a porni pe această temă.

Cu privire la adresa Eforiei Spitalelor Civile (înreg. la no. 79), prin care arată că, neputând, în împrejurările de azi, a face cheltueli de natură specială, nu se poate angaja cu restaurarea crucei zisă a Regelui Carol dela Telega, — să se ia act.

Cu privire la cererea părintelui paroh al bisericii din comuna Călinești, județul Prahova, înaintată prin Administrația Casei Bisericii (înreg. la no. 72099 C. B.), prin care se cere autorizație pentru săparea unui presupus mormânt ctitoricesc din curtea acelei biserici, — să se facă aceasta, dacă se va socoti de trebuință, în asistența d-lui Conservator al Colecțiilor, ca delegat al Comisiunii.

Cu privire la adresa d-lui Lt.-col. I. Ștefănescu, înaintată prin Ministerul Instrucțiunii (tem. no. 2771 M. I.), prin care se arată obiectele arheologice achiziționate de d-sa în campania anului 1913 în noul teritoriu dobrogean pe seama Muzeului Național, — să se roage d-l Ministru a acorda d-lui Lt.-colonel Ștefănescu distincțiunea ce va crede potrivită pentru „achizițiune de obiecte antice pe seama Muzeului“.

Cu privire la cererea d-lui St. Nicolaescu (înreg. la no. 83), de a i se acorda în mod gratuit Buletinul Comisiunii, — să se trimită această publicațiune pentru Biblioteca Arhivelor Statului, unde d-l St. Nicolaescu va putea s'o aibă la îndemână, d-sa fiind translator al Arhivelor.

Cu privire la adresele d-lui Il. Ghibănescu, director al Muzeului Național, secția Constanța, prin care raportează asupra conferințelor ținute în localitate de d-l V. Pârvan și G. Murnu în beneficiul Muzeului (înreg. la no. 94) și aduce la cunoștință descoperirea unui turn al vechei cetăți Tomis (înreg. la no. 114) și cedarea terenului pe care s'a găsit acest turn către Muzeu, — să se exprime d-lui Ghibănescu mulțumirile Comisiunii pentru zelul ce depune în interesul conservării resturilor arheologice din localitate.

Cu privire la relațiunile verbale date de d-l G. Balș asupra bisericii foastei mănăstiri Plătărești, — să se declare și această biserică monument istoric, înscriindu-se în inventar.

Cu acest prilej, Comisiunea, având în vedere lacunele actualului inventar al monumentelor, cum și faptul că deocamdată nu se poate face o cercetare generală și temeinică prin întreaga țară în vederea completării și stabilirii acestui inventar, spre a se evita dărâmarea și contrafacerea de biserici vechi ce ar trebui clasate,—hotărăște, după propunerile d-lor N. Iorga și G. Balș, ca toate bisericile anterioare anului 1834 să fie socotite în principiu ca monumente istorice, rămânând ca completarea și stabilirea inventarului să se facă, pe măsură ce cercetările trebuitoare se vor îndeplini, prin eliminarea acelor ce nu merită clasarea. Deciziunea se va aduce la cunoștință autorităților ecleziastice prin o circulară ce d-l Ministru va da în acest sens.

Cu privire la propunerea d-lui N. Iorga de a se întruni la biserica foastei mănăstiri a lui Șerban Cantacuzino dela Cotroceni obiectele vechi bisericești ce se găsesc pe la celelalte biserici din Capitală dela acelaș Domn, în scop de a se întocmi un mic muzeu la numita biserică, Comisiunea, având în vedere că propunerea a fost agreată și de M. S. Regina, care a binevoit a promite a se interesa personal de această lucrare, o primește, recomandând următoarele:

Obiectele cantacuzinești luate din alte părți și cedate bisericii dela Cotroceni vor fi înlocuite cu altele;

După obiectele cantacuzinești dela Muzeu se vor face reproduceri galvano-plastice;

Obiectele date la Cotroceni, cari, prin întrebuințare, s'ar putea strica, nu vor fi folosite în serviciul divin, ci numai expuse ;

D-l N. Iorga să fie rugat să se intereseze d-sa direct de această lucrare, indicând Comisiunii obiectele ce vor trebui cedate bisericii dela Cotroceni, cu cuvenita aprobare a celor de drept.

Cu privire la relațiile verbale date de d-l G. Balș asupra felului cu totul nepotrivit cum a fost restaurată biserica dela Războieni,—Comisiunea roagă pe d-l Balș să-i facă un referat în scris, pe baza căruia să se ceară Eforiei Sf. Spiridon din Iași modificările ce d-sa crede de cuviință a se face, spre a se da monumentului înfățișarea de mai înainte.

Cu privire la propunerile d-lui V. Pârvan de a se mări leafa gardianului dela cetatea Neamțu, spre a se putea angaja un păzitor care să-și facă datoria în conștiință,—se recomandă spre aprobare.

În sfârșit d-l D. Onciul, profitând de prezența d-lui Ministru, roagă să se pună la dispoziția Comisiunii mijloace suficiente spre a-și îndeplini sarcina ce are.

Domnul Ministru răspunde că, cu tot interesul ce are pentru această cestiune, în împrejurările în cari ne găsim, nu poate lua nici un angajament; va îngriji însă ca Comisiunea să nu

fie lipsită de mijloacele stric necesare pentru lucrările de conservare cele mai urgente.

D. Onciul, Gr. Cerkez, V. Pârvan, G. Balș, G. Murnu.

No. 3.

ȘEDINȚA DELA 14 MARTIE.

(Inreg. no. 207/20 Aprilie)

Președinte : Dr. C. I. Istrati.

Membri prezenți : D. Onciul, Gr. Cerkez, G. Balș, V. Pârvan și G. Murnu.

Secretar : Al. Lăpădatu.

Se citește procesul verbal al ședinței precedente și se aprobă.

Luându-se apoi în dezbateri chestiunile la ordinea zilei, se decide:

Cu privire la referatul d-lui G. Balș asupra proiectelor și devizelor întocmite de d-l arhitect-ajutor Trajanescu din însărcinarea I. P. S. Mitropolit Primat, pentru restaurarea bisericii cu Sfinți și a bisericii Scaune din Capitală,—să se primească propunerile d-lui G. Balș, și anume: 1) pentru biserica cu Sfinți: a) de a se interveni de urgență la Primăria Capitalei, spre a se vedea dacă nu cumva lăsarea zidăriei dela altar e cauzată de defec-tuozitatea canalului din imediata apropiere, în care caz să se ia mă-surile de îndreptare necesare, b) lucrarea de restaurare a bisericii să se facă, după devizul întocmit de d-l G. Balș, executându-se mai întâiu lucrările urgente (din partea întâia a devizului), în limita sumei de care dispune biserica (lei 36.000), în care scop să se ceară autorizarea convenită a Casei Bisericii, c) dd. Balș și Cerkez să fie rugați a primi, în numele Comisiunii, direcția acestor lucrări; 2) pentru biserica Scaune: a) să se revadă de-vizul d-lui Trajanescu, potrivit recomandărilor d lui Balș, b) să se amâne executarea lucrării până ce biserica își va completa fondul trebuitor prin vânzarea unui loc viran ce posedă, ci să se roage Administrația Casei Bisericii să dispună a se ridica și adăposti provizoriu în altă parte icoanele și obiectele bise-ricesti dela amândouă aceste biserici.

Cu privire la referatele d-lui G. Balș: a) asupra proiectului pentru împrejmuirea crucei lui Papa Postelnicul de sub dealul Mitropoliei,—să se aprobe propunerile d-sale: de a se muta și înălța puțin crucea și de a se reface proiectul în sensul ca împrejmuirea să aibă numai o înălțime de 80 cm.; b) asupra pro-iectului uși dela biserica Brâncoveni, — de asemenea să se aprobe propunerea d-lui Balș, de a se executa întocmai; c) asupra onorariului ce s'ar cuveni d-lui Trajanescu pentru

intocmirea proiectelor și devizelor restaurărilor bisericii cu Sfinți și bisericii Scaune,—să se comunice Mitropoliei că se pot acorda sumele cerute de d-l Traianescu: 1000 lei pentru biserica cu Sfinți, 500 lei pentru biserica Scaune.

Cu privire la cererea d-lui dr. C. I. Istrati de a se trimite Buletinul Comisiunii pentru biblioteca Cercului artistic internațional din Roma (Via Marguta), — să se aprobe.

Cu privire la referatul d-lui Arhitect șef al monumentelor (tem. no. 54), asupra bisericii foastei m-ri Jitianu (Balta-Verde, Dolj),—să se înscrie această biserică pe tabloul reparațiilor mai urgente.

Cu privire la adresa Primăriei com. Bucov, județul Prahova (inreg. la no. 129), prin care se arată că vechea biserică din acea comună a fost refăcută,—să se roage a se cerceta cazul de dd. Gr. Cerkez, membru, și N. Ghika, arhitect șef al Comisiunii.

Cu privire la adresa I. P. S. Mitropolit Primat (inreg. la no. 12239 C. B.), prin care se cer reparații la biserica Sf. Gheorghe Nou din Capitală,—să se înainteze d-lui Arhitect șef al monumentelor pentru cuvenita cercetare.

Cu privire la adresa d-nei Directoare a închisoarei din Plă-tărești (inreg. la no. 131), prin care se dau oare cari relațiuni asupra vechii picturi a bisericii de acolo,—să se înainteze d-lui Arhitect șef al monumentelor pentru ca ocazional să cerceteze cazul.

Cu privire la cererea Ministerului de Domenii (tem. no. 857 M. D.), prin care se întreabă dacă Statul poate vinde niște terenuri din Valul lui Traian, — potrivit avizului d-lui Director al Muzeului Național, să se răspundă negativ.

Asemenea cu privire la adresa aceluiaș Minister (tem. no. 860 M. D.), prin care se întreabă dacă se pot vinde niște terenuri din satul Ilanlăc, comuna Sarighiol, județul Constanța, pe care se găsesc câteva movile antice, — să se răspundă că nu, intru cât aceste movile conțin adese chiar mauzolee de piatră din epoca greco-tracică.

Cu privire la adresa Prefecturii de Covurlui (inreg. la no. 82), prin care se cere autorizație pentru săpături arheologice în satul Costi, — să se răspundă că un deegat al Muzeului Național va cerceta prealabil terenul de care e vorba la fața locului.

Cu privire la raportul anual înaintat de d-l Șt. Ciuceanu, profesor și corespondent al Comisiunii pentru jud. Dolj,—să se publice în Anuar, mulțumindu-se d-lui Ciuceanu pentru activitatea depusă în serviciul Comisiunii.

Cu privire la cererea d-lui D. G. Ionescu de a fi autorizat să întreprinză săpături arheologice în Dobrogea și în alte părți ale țării,—ea fiind contrară legii, nu se poate aproba.

Cu privire la comunicarea ce d-l V. Pârvan face asupra importanței arheologice a Mangaliei,—Comisiunea acceptă propunerea de a se începe cercetările arheologice chiar în vara aceasta, organizându-se paralel opera de conservare a monumentelor antice din această localitate.

În sfârșit, Comisiunea acceptă propunerea d-lui G. Balș de a se începe lucrarea pentru revizuirea inventarului general al monumentelor, prin membrii și personalul Comisiunii, în care scop să se roage Administrația Casei Bisericii să pună la dispoziția Comisiunii mijloacele necesare bănești.

Dr. C. I. Istrati, D. Onciul, Gr. Cerkez, V. Pârvan, G. Murnu, G. Balș.

No. 4.

ȘEDINȚA DELA 18 APRILIE.

(Inreg. no. 305/19 Mai)

Președinte: I. G. Duca, ministrul Cultelor și Instrucțiunii.

Membri prezenți: Dr. C. I. Istrati, D. Onciul, Gr. Cerkez, N. Iorga, G. Balș, G. Murnu și V. Pârvan.

Secretar: Al. Lăpădatu.

Se citește procesul verbal al ședinței precedente și se aprobă.

Se iau apoi în dezbateră cestiunile puse la ordinea zilei și se recomandă:

Cu privire la adresa I. P. S. Mitropolit Primat (inreg. la no. 205), prin care solicită din nou intervenția Comisiunii în cestiunea nouilor lucrări ale palatului Adunării Deputaților și anume ca prin aceste noi lucrări să nu se îngusteze peste ceiace este spațiul dintre biserică și vechea clădire a Adunării (acum dărâmată), în dreptul altarului,—să se comunice I. P. S. Mitropolit că, după explicațiile ce d-l Scarlat Vârnăv, directorul lucrărilor, a dat verbal Comisiunii, spațiul de care e vorba nu va fi întru nimic îngustat. De altfel asupra acestei cestiuni d-l Ministru și d-l N. Iorga, membru al Comisiunii, au binevoit a se oferi să dea chiar azi personal lămuriri și asigurări I. P. S. Mitropolit Primat.

Cu privire la cererea —făcută prin d-l Dr. C. I. Istrati— a d-lui A. A. Naum, conferențiar de istoria artelor la Universitatea din Iași, de a i se acorda un permis circular pe C. F. spre a putea vizita și studia vechile noastre monumente de artă bisericească,—să se intervină, potrivit aprobării ce d-l Ministru a dat acestei cereri, pentru liberarea unui atare permis în contul Ministerului.

Cu privire la cererea d-lui N. Iorga pentru repararea de

urgență a acoperământului bisericii foastei mănăstiri Mărcuța,— să se roage Eforia Spitalelor Civile a executa pe contul său aceste reparații și să ia măsuri ca, în caz când Eforia nu le-ar face, și suma necesară pentru executarea lor n'ar fi prea mare, să se întreprindă lucrarea de serviciul tehnic al Comisiunii.

Cu privire la referatul d-lui Arhitect șef al monumentelor (înreg. la no. 190), asupra repartizării fondului de 50.000 lei ce s'a pus la dispoziția Comisiunii pentru lucrările din anul acesta,— să se roage d-l Arhitect șef al monumentelor a face o nouă repartizare, potrivit înțelegerii ce va lua în această privință cu d-l G. Balș, membru al Comisiunii.

Cu privire la adresa P. S. Episcop al Râmnicului (înreg. la no. 17597 C. B.), prin care se cere a se lua măsuri să se podmolească apele Motrului, care, rupând mereu din terenul pe care se găsește fosta mănăstire dela Gura Motrului, amenință clădirile acestei mănăstiri cu surparea, — să se intervină la Ministerul Lucrărilor Publice, ca prin serviciul tehnic respectiv să se cerceteze lucrurile la fața locului și, fiind necesar, să se ia măsuri în consecință, prin construirea unui podmol, eventual a unui dig de proteguire.

Cu privire la adresa Parchetului Tribunalului de Caliacra (înreg. la no. 176), prin care se aduce la cunoștință cum că d-l Colonel Stoenescu din Balcic deține în mod ilegal niște obiecte vechi (monete și o iconiță), descoperite cu ocazia unor săpături făcute în curtea Batalionului 9 vânători din localitate, — să se trimită adresa în copie Ministerului de Războiu, cu rugămintea să binevoiască a pune în vedere d-lui Colonel Stoenescu că, potrivit legii, e obligat a înainta obiectele în cestiune Direcțiunii Muzeului Național din Capitală.

Cu privire la adresa Primăriei Capitalei (înreg. la no. 165, prin care se cere, în vederea coordonării lucrărilor planului de sistematizare al orașului cu lucrările Comisiunii, o listă a monumentelor istorice bucureștene,— să se satisfacă cererea, înscriindu-se în listă toate bisericile anterioare anului 1834.

Cu privire la adresa Revizoratului școlar al județului R.-Sărat (înreg. la no. 187), prin care se atrage luarea aminte asupra pericolului de dărâmare în care se găsește biserica fostei mănăstiri Bordești, în urma dislocării terenurilor din acea regiune, — să se roage Administrația Casei Bisericii să dispună ridicarea și adăpostirea în altă parte a tuturor obiectelor istorice și artistice dela această biserică.

Cu privire la cererea părintelui paroh al bisericii Barnovschi din Iași (înreg. la no. 132), de a se acorda ajutorul destinat anul trecut pentru continuarea lucrărilor la acea biserică,— să se răspundă că cererea se va satisface, dar în vremuri mai bune, de budget normal.

Acelaș răspuns să se dea cererii părintelui paroh al bisericii fostei mănăstiri Cașin (înreg. la no. 137).

Cu privire la adresa Epitropiei bisericii din Botești, comuna Horodniceni, județul Suceava, de a fi autorizată să cedeze înființându-l muzeu al județului Suceava o cruce și un policandru de lemn dela acea biserică,—să se răspundă că nu se poate da autorizația cerută până ce Comisiunea nu va avea lămuriri mai precise asupra muzeului de care e vorba. Să se trimită deci Comisiunii statutele și numele persoanelor fondatoare ale aceluia muzeu.

Cu privire la referatele d-lui Virg. Drăghiceanu, conservator al Colecțiilor Comisiunii, pentru declararea ca monumente istorice a bisericilor din Preajba (Dolj), Negoști (Ilfov) și Călinești (Prahova),—să se inscrie aceste biserici în inventarul general al monumentelor, comunicându-se aceasta celor de drept.

În legătură cu aceste nouă declarații de monumente istorice, d-l G. Balș cere și Comisiunea aprobă ca hotărîrea anterioară a Comisiunii, ca toate bisericile dinaintea anului 1834 să fie considerate, până la revizuirea definitivă a inventarului, ca monumente istorice, să fie sancționată printr'un decret regal, care să fie adus la cunoștința tuturor autorităților administrative și bisericesti din țară.

Iar d-l N. Iorga cere ca, avându-se în vedere faptul că vechiu local al Universității din Iași e un fost palat domnesc, care trebuie conservat, să se aducă aceasta la cunoștința atât a Ministerului cât și a Facultății de Medicină din Iași, cerându-se celui dintâiu să dispună conservarea intactă a localului, dându-i eventual destinația de muzeu, iar celei din urmă să nu înglobeze localul în Facultate, ci să-l păstreze independent și neschimbat, îngrijindu-se de ținerea lui în bună stare și curățenie. Aceasta și în ce privește chioșcul aparținător lui, care se află într'un rușinos hal de necurățenie. D-l Dr. C. I. Istrati cere chiar să se facă un relevu al acestui palat prin serviciul tehnic al Comisiunii.

În sfârșit d-l N. Iorga cere și Comisiunea recomandă spre aprobare d-lui Ministru ca membrii să fie autorizați la cheltueli de fotografiere cu ocazia cercetării și studiilor ce fac asupra monumentelor.

Dr. C. I. Istrati, D. Onciul, Gr. Cerkez, N. Iorga, G. Balș, V. Pârvan, G. Murnu.

No. 5.

ȘEDINȚA DELA 16 MAIU.

(Inreg. no. 386/26 Iunie)

Președinte: Dr. C. I. Istrati.

Membri prezenți: D. Onciul, Gr. Cerkez, G. Balș și V. Pârvan.

Secretar: Al. Lăpădatu.

Se citește procesul verbal al ședinței precedente și se aprobă.
Se iau apoi în dezbateră cestiunile puse la ordinea zilei și se recomandă:

Cu privire la începerea lucrărilor pentru restaurarea bisericii cu Sfinți,—se ia act de adresa (inreg. la no. 19541 C. B.), prin care se comunică că Epitropia acestei biserici dispune de suma de lei 7117,55 numerar, și de declarația d-lui Administrator al Casei Bisericii, că a aprobat ca această sumă să se pună la dispoziția Comisiunii pentru începerea lucrărilor de restaurare, și se aprobă, în principiu, vânzarea colțului de loc din dosul casei d-lui D. Pop, în fața bisericii, oferta fiind destul de avantajoasă, iar locul inutilizabil pentru biserică, cu condiție însă ca cumpărătorul, în caz de zidire, să fie obligat a întocmi fațada clădirii în concordanță cu stilul bisericii, în care scop va supune planurile examenului și aprobării Comisiunii.

Cu privire la biserica din Golești, intru cât Administrația Casei Bisericii pune la dispoziția Comisiunii mijloacele bănești trebuitoare,—se pot începe lucrările de restaurare aprobate încă din 1913, păstrându-se forma actuală a bisericii (fără turlă) și reacoperindu-se tot cu șită, conform planului prezentat și aprobat.

Cu privire la tabloul înaintat de d-l Arhitect șef al monumentelor (cu referatul inreg. la no. 253) pentru repartizarea fondului de lei 50.000 destinat pentru lucrările anului curent,—să se aprobe, cu modificările făcute în ședință, și anume:

Lei 10.000 pentru clopotnița bisericii Sf. Gheorghe din Botoșani (la cari sunt a se adăuga lei 8.000 promiși de d-l Administrator al Casei Bisericii, din alt fond).

„ 18.000 pentru biserica Curtea-Vechă din Capitală.

„ 10.000 pentru reparațiuni de acoperișuri.

„ 12.000 pentru deplasări, neprevăzute etc.

Lei 50.000 în total.

Cu privire la adresa Prefecturii jud. Ilfov (inreg. la no. 265), prin care se atrage atențiunea Comisiunii asupra unei ruini de biserică din apropierea comunei Bragadiru, care ar merita să fie cercetată,—se delegă d-l V. Drăghiceanu, conservator al Colecțiilor, să facă această cercetare.

Asemenea d-șă e rugat a cerceta și refera asupra însemnătății din punct de vedere istoric sau artistic a bisericii de lemn din comuna Păroși, județul Olt (după recomandarea d-lui G. Balș), a bisericii, tot de lemn, din comuna Drăgușeni, județul Suceava (după recomandarea d-lui Gr. Cerkez) și a bisericii, în ruină, din com. Buciulești, jud. Neamț, presupusă din vremea lui Ștefan cel Mare (semnalată Comisiunii, prin d-l N. Iorga, de Inginerul șef al județului Neamț).

Cu privire la cererea părintelui paroh al bisericii din Căluieu, jud. Romanați, de a fi autorizat a face mici reparații la această

biserică,—să se roage d-l Arhitect șef al monumentelor a cerea de ce fel de reparații este vorba, anunțându-se de aceasta părintele paroh.

De asemenea cu privire la cererea Epitropiei bisericii Enei din Capitală de a se studia refacerea acoperământului acestei biserici,—să se roage tot d-l Arhitect șef al monumentelor a face această lucrare.

Cu privire la cererea părintelui Damian (inregist. la no. 289), de a i se acorda, potrivit contractului, încă 3000 lei pentru lucrări de pictură executate la Stravopoleos, — să se evalueze lucrarea d-l Arhitect șef al monumentelor.

Cu privire la cererea d-lui Belizarie (inreg. la no. 308 C. B.), de a se face recepția lucrării de pictură ce d-sa a executat la trapeza mănăstirii Căldărușani, — să se roage dd. Cerkez și Balș, membri ai Comisiunii, și d-l Arhitect șef al monumentelor să facă recepția cerută.

Cu privire la referatul d-lui arhitect ajutor I. D. Trajanescu, asupra cercetării ce ar fi de făcut la fața locului la biserică din Corbii-mari, spre a se vedea dacă e sau nu cazul a se tencui corpul bisericii,—să se roage dd. Cerkez și Balș, membri ai Comisiunii, să facă această cercetare.

Cu privire la referatul și devizul prezentat de d-l arhitect ajutor Trajanescu (tem. no. 227), pentru repararea acoperământului bisericii fostei mănăstiri Mărcuța, — să se înainteze în copie Eforiei Spitalelor Civile, cu rugămintea de a executa în contul său această lucrare.

Cu privire la adresa Epitropiei bisericii Sf. Ioan Domnesc din Piatra Neamț (inreg. la no. 21182 C. B.), prin care cere cuvenita autorizare pentru executarea unor lucrări de reparație necesare la acoperiș,—să se aprobe, rugându-se Administrația Casei Bisericii a libera Epitropiei suma consemnată în acest scop și acordând restul dintr'al său.

Cu privire la adresa părintelui paroh al bisericii din comuna Băjești, județul Muscel (inreg. la no. 276),—să se răspundă că într'adevăr această biserică e înscrisă în inventarul general al monumentelor și că, după lege, orice reparație trebuie făcută cu avizul, nu însă și cu cheltuiala Comisiunii.

Cu privire la referatul d-lui Virg. Drăghiceanu, conservator al Colecțiilor, asupra bisericii din Valea Danului (Argeș),—să se înscrie această biserică în inventarul general al monumentelor, publicându-se referatul în Anuarul Comisiunii.

Cu privire la referatul d-lui arhitect ajutor Trajanescu asupra aceleiaș biserici, prin care arată că locuitorii au adunat banii necesari pentru repararea clopotniței și propune normele după cari are să se facă această lucrare, fără a se altera caracterul ei arhitectonic,—să se aprobe și să se intervină la comună în acest sens.

Cu privire la ofertele înaintate de d-l arhitect-ajutor Trajanescu (tem. no. 95) pentru executarea uşei dela biserica Brâncoveni după proiectul aprobat, — să se aprobe cea mai avantajoasă, a d-lui Annibal Spoldi, în sumă de lei 1.800.

Cu privire la adresa învăţătorului diriginte din Gura Motrului (înreg. la no. 243), prin care se arată pericolul în care se găseşte localul şcolii sălăşluit în foastele chilii ale mănăstirii, prin ruperea terenului pe care ele se află, de apele Motrului, — să se înainteze acest raport în copie Ministerului de Lucrări Publice, rugându-se tot odată a comunica Comisiunii cele hotărâte în această privinţă în legătură cu intervenţia noastră cu no. 322 dela 23 Mai 1915.

Cu privire la referatul d-lui Virg. Drăghiceanu, conservatorul Colecţiilor, asupra fostului schit Verbila din Prahova, — întrucât acest fost schit e declarat monument istoric, să se publice numai referatul în Anuarul Comisiunii.

Cu privire la adresa parohiei bisericii din comuna Bordeşti (R.-Sărat), întrucât obiectele bisericesti de cari se vorbeşte în adresă nu sunt obiecte istorice sau artistice, — Administraţia Casei Bisericii e rugată să dispună asupra lor cum va crede mai bine. Ce priveşte fragmentele de sculpturi din vechea tâmplă, — să se aducă şi depună în colecţiile Comisiunii. Iar pentru salvarea picturilor să se însărcineze cu extragerea lor d-l D. Noroceă.

Cu privire la adresa d-lui Nicolae Manta Andrei din comuna Cornul, judeţul Prahova, prin care cere, în numele comitetului constituit pentru strângerea mijloacelor necesare reparării bisericii din localitate, restituirea sumelor colectate în acest scop şi consemnate la Casa de Depuneri (2.500 lei), pentru că biserica fiind declarată monument public de artă, „nu mai poate fi reparată“, — să se arate petiţionarului că declararea unei biserici ca monument istoric sau artistic nu înseamnă că biserica nu mai poate fi reparată, ci numai că ea nu mai poate fi reparată fără aprobarea Comisiunii. Ca urmare deci să se lase banilor destinaţia lor, ca biserica să se repare sub privegherea serviciului tehnic al monumentelor.

Cu privire la adresa d-lui Vasile Ciurea, profesor la Gimnaziul şi Şcoala normală din Fălticeni, prin care se înaintează actele înfiinţândului muzeu al Suceava (înreg. la no. 252), — să se roage d-l Director al Muzeului Naţional a examina aceste acte şi a decide cum va crede mai bine.

*Dr. C. I. Istrati, D. Onciul, Gr. Cerkez, G. Balş,
V. Pârvan.*

No. 6.

ȘEDINȚA DELA 20 IUNIE.

(Inreg. no. 513/9 Septembrie.)

Președinte: Dr. C. I. Istrati.

Membri prezenți: D. Onciul, Gr. Cerkez, G. Murnu și G. Balș.

Secretar: Al. Lăpădatu.

Se citește procesul verbal al ședinței precedente și se aprobă.

Se iau în discuție chestiunile puse la ordinea zilei și se recomandă.

Cu privire la cererea d-lui Președinte al Comisiunii, de a se consolida o porțiune din terenul pe care se găsește mănăstirea Cetățuia, lucrarea fiind absolut necesară,—să se intervină la Ministerul de Finanțe a se autoriza Administrația Casei Bisericii a cheltui suma trebuitoare acestei lucrări în valoare de 5.000 lei din fondul acordat Comisiunii în Decembrie 1913.

Cu privire la devizul pentru lucrările necesare la biserica episcopală din Roman (înaintat cu tem. no. 2997, C. B.), — să se aprobe ca jumătate din suma trebuitoare acestor lucrări (lei 3 000), să se ia din fondul de reparațiuni al Comisiunii.

Cu privire la lucrările de întreținere necesare la biserica Sf. Nicolae Domnesc din Dorohoi, asemenea să se ia, după propunerea d-lui Administrator al Casei Bisericii, jumătate din suma trebuitoare (lei 4000) din fondul Comisiunii.

Cu privire la adresa d-lui T. R. Dinu, învățător în Golești, (inreg. no. 359), prin care cere a se face la biserica din acea localitate și alte lucrări de cât cele propuse și aprobate de Comisiune,—să se răspundă că lucrările cerute nu pot fi făcute, într-un cât prin ele s'ar altera caracterul vechiu al bisericii.

Cu privire la adresa P. S. Episcop al Râmnicului (inreg. no. 334), prin care se cere declararea de monument istoric a bisericii din Baia-de-Aramă (ctitorie a lui Constantin Brâncoveanu), — să se răspundă că biserica, potrivit înaltului decret regal cu No. 1719 din 2 Iulie 1915, e, de drept, monument istoric, fiind anterioară anului 1834.

Cu privire la devizul înaintat cu adresa no. 290 pentru lucrări necesare la biserica fostei mănăstiri Comana, — să se aprobe a se efectua numai lucrările de reparație ale acoperișului din fondul de reparații al Comisiunii.

Cu această ocazie Comisiunea autoriză pe d-l Arhitect șef al monumentelor să execute, fără prealabil aviz, lucrările de reparație de acoperăminte ce se vor cere și vor fi necesare în cursul verii.

Cu privire la proiectul grilajului pentru împrejmuirea crucii

lui Papa Postelnicul de sub dealul Mitropoliei,—să se aprobe și execute ultimul, prezentat de d-l arhitect-ajutor Trajanescu.

Cu privire la memoriul d-lui Pavel Popescu, bursier al Comisiunii pentru studiul picturii bizantine, despre ceia ce a lucrat în timpul din urmă în Palermo (Sicilia),—să se publice în Anuarul Comisiunii, iar cu privire la cererea aceluiaș (inreg. la no. 353), de a i se acorda bursa pe o lună (lei 250), reținută anul trecut din cauza întoarcerii în țară fără autorizație prealabilă, și un ajutor de lei 400 pentru acoperirea cheltuielilor de drum,—să se roage Administrația Casei Bisericii a satisface ambele cereri.

Cu privire la cererea d-lui D. M. Teodorescu, conservator la Muzeul Național, de a i se achita fotografiile făcute de d-sa pentru articolul „Monumente inedite din Tomis“, publicat în Buletinul Comisiunii,—să se aprobe a se plăti d-lui Teodorescu câte lei 4 de fiecare clișeu, ceia ce se fixează ca normă pentru toți colaboratorii Buletinului ce-și vor face inșiși clișee pentru ilustrații.

Cu privire la adresa d-lui Director al Muzeului Național (inreg. no. 351), prin care împărtășește avizul său de a se aproba funcționarea Muzeului regional din Făticeni,—să se roage d-l V. Pârvan a întocmi un regulament de funcționare al muzeelor regionale, în care să se introducă și dispozițiunea că obiectele istorice sau artistice aparținătoare Statului nu pot fi cedate, ci numai depuse spre păstrare în astfel de muzee.

Cu privire la adresa Serviciului tehnic al Primăriei Capitalei (inreg. la no. 360), prin care comunică planul nouelor alinieri ale stradelor din jurul bisericii Dintr'o zi, — să se răspundă că Comisiunea, în baza legii, nu îngăduie dărâmarea bisericii. Să se întocmească deci planul așa fel ca biserica să rămână în piața proiectată, întocmindu-i-se de ambele părți mici square cu flori.

Cu privire la adresa Primăriei comunei Târgoviște (inreg. la no. 333), prin care se cere a se lua măsuri pentru conservarea ruinii bisericii Sf. Împărați din localitate, să se răspundă că Comisiunea s'a ocupat în mai multe rânduri cu această chestiune, a întocmit planuri pentru lucrări de conservare și a solicitat ajutoarele necesare, dar fără nici un rezultat.

Cu privire la referatul și devizul și la planurile înaintate de d-l arhitect ajutor Trajanescu (inreg. la no. 389), pentru lucrările de conservare necesare la biserica din Brădești (Dolj),—întru cât familia Săulescu a oferit pentru această lucrare suma de lei 10.000 și întru cât devizul e numai de 16.000, să se intervină pe lângă domnii Săulești a oferi întreaga sumă, rămânând ca, în caz de răspuns favorabil, lucrarea să se execute potrivit planurilor și devizului prezentat și aprobat.

Cu privire la referatul d-lui arhitect ajutor Gh. Lupu, (no. 134), prin care înaintează devize pentru lucrări de între-

ținere necesare la biserica Trei Ierarhi (lei 4.360) și Sf. Nicolae Domnesc (lei 1400) din Iași,—să se aprobe a se executa numai cea ce după aprecierea d-lui Arhitect șef al monumentelor este absolut trebuitor (cuprins fiind așezarea inscripției la Sf. Nicolae Domnesc) din fondul de reparații al Comisiunii.

Cu privire la adresa Primăriei comuna Piatra (inreg. la no. 356), prin care cere a se rambursa din fondul Comisiunii suma de lei 235, cheltuită cu repararea acoperișului bisericii Sf. Ioan din localitate,—să se răspundă că cheltuiala făcută e așa de neînsemnată în cât e de mirare ca o primărie să mai ceară rambursarea ei dela o comisiune care are obligații așa de mari și mijloace așa de mici.

Dr. C. I. Istrati, D. Onciul, Gr. Cerkez, G. Murnu, G. Balș.

No 7.

ȘEDIȚA DELA 6 SEPTEMBRIE.

(Inreg no. 580/7 Octombrie.)

Președinte: Gr. Cerkez.

Membri prezenți: D. Onciul, G. Balș, G. Murnu și V. Pârvan.

Secretar: Al. Lăpădatu.

Se citește procesul verbal al ședinței precedente și se aprobă.

Se iau apoi în dezbateri chestiunile puse la ordinea zilei și se recomandă.

Cu privire la cercetările și devizele înaintate de personalul tehnic al Comisiunii pentru lucrări de reparații la biserica m-rii Bogdana din Bacău (inreg. la no. 33871, C. B., lei 2500), la biserica zisă „Fundeni” din C. Lung (inreg. la no. 33869, C. B., lei 2—3000), la biserica din Ogretin-Prahova (inreg. la no. 301, lei 2500), intru cât Comisiunea nu dispune acum de fonduri suficiente spre a se acorda sumele cerute,—se recomandă serviciului tehnic să facă, din fondul de reparații, numai lucrările strict necesare, de conservare, la acoperiminte.

Cu privire la referatul d-lui Conservator al Comisiunii (inreg. la no. 441), prin care arată că biserica dela gura peșterii m-rii Bistrița (Vâlcea) are nevoie de urgentă reparație,—să se facă această reparație de serviciul tehnic al Comisiunii, din fondul de reparații.

Cu privire la cererea epitropiei bisericii „Obedeanu” din Craiova, de a i se acorda suma de lei 1000 pentru repararea acoperământului,—să se retrimită, spre satisfacere, Administrației Casei Bisericii, intru cât Comisiunea nu are la dispozițiunea sa o astfel de sumă.

Asemenea referatul d-lui Pavel Popescu, pictor, prin care arată.

că lucrarea de restaurare a picturii paraclisului metropolitan din București necesită suma de lei 1000.

Cu privire la referatul d-lui arhitect ajutor I. D. Trajanescu (tem. no. 466) asupra cercetării făcută de d-sa la biserica filială din com. Brezoale (Dâmbovița) în vederea restaurării picturii acestei biserici,—se ia act.

Asemenea se ia act de referatul d-lui I. Ghibănescu, corespondent al Comisiunii la Constanța (înreg. la no. 452), asupra unor părți din zidurile antice romane din vechea cetate Tomis descoperite în ziua de 20 Iulie pe proprietatea din str. Lascar Catargiu, no. 24.

Cu privire la referatul d-lui Conservator al Comisiunii (tem. no. 473) asupra pietrei mormântale a mamei Doamnei Elena a lui Matei Basarab dela biserica Sf. Vineri Herasca din Capitală,—să se ridice și transporte această piatră, spre păstrare, la Muzeul Național.

Cu privire la referatul d-lui arhitect al Casei Bisericii (înreg. la no. 463) asupra stării în care se găsesc clopotnița și pictura bisericii Sf. Gheorghe-vechiu din Capitală,—să se retrimită spre hotărâre Administrației Casei Bisericii, întrucât atât clopotnița cât și pictura sunt lucrări moderne.

Cu privire la adresa părintelui paroh al bisericii Sf. Vineri din Baia-de-Aramă (înreg. la no. 508), prin care cere a se trimită la fața locului o persoană competentă, spre a întocmi un deviz pentru reparațiile necesare acestei biserici,—să se satisfacă cererea prin un domn arhitect al Comisiunii.

Cu privire la adresa Adm. Casei Bisericii (înreg. la no. 40) asupra unor clopote aduse la Episcopia de Râmnic,—să se înapoieze acele clopote bisericilor și mănăstirilor dela cari au fost luate.

Cu privire la adresa Protoieriei jud. Tecuciu (înreg. la no. 480), prin care cere reparații la biserica foastei m-ri Răchitoasa, cum și mutarea azilului de infirmi de acolo,—să se răspundă că, din cauza lipsei de fonduri, reparațiile cerute nu se pot face anul acesta, iar mutarea azilului depinde de Ministerul de Interne.

Cu privire la referatele d-lui V. Drăghiceanu asupra cercetărilor făcute de d-sa la biserica din Buicești, jud. Olt (înreg. la no. 400), la biserica din Drăgușeni, jud. Suceava (înreg. la no. 440), la biserica din Negoști, jud. Dolj (înreg. la no. 407), la biserica Adormirii Maicii Domnului din Slatina (înreg. la no. 410), la ruina foastei biserici din Buciulești, jud. Neamțu (înreg. la no. 427) și la biserica din com. Turia, jud. Olt (înreg. la no. 408), — să se notifice în mod special autorităților administrative și bisericești că aceste biserici se găsesc sub ocrotirea legii pentru conservarea monumentelor istorice și să se publice referatele în Anuarul Comisiunii.

Cu privire la referatele d-lui arhitect ajutor I. D. Trajanescu (inreg. la no. 445 și 509) asupra lucrărilor de reparații necesare la biserica fostului schit Cetățuia de lângă Râmnicul Vâlcii,—să se execute aceste reparații (după deviz în sumă de lei 4500) din fondul de lei 3268 al bisericii, dacă Administrația Casei Bisericii dă restul și aprobarea.

Cu privire la relațiunea d-lui P. Gârboviceanu, administrator al Casei Bisericii, că paznicul cetății dela Adam-Clissi nu pune destul interes în curățirea de bălării a părților săpate din cetate,—să se comunice cazul d-lui Director al Muzeului Național de Antichități.

Cu privire la cererea d-lui V. Pârvan de a i se pune la dispoziție din fondul de conservare al monumentelor câteva sute de lei pentru oarecare lucrări de conservare necesare la cetatea Histria,—să se aprobe.

Cu privire la propunerile d-lui D. Onciul ca, în vederea împlinirii a 500 de ani dela moartea lui Mircea-cel-Bătrân, să se studieze chestiunea împodobirii mormântului său în felul aceluia al lui Ștefan-cel-Mare dela Putna și să se întocmească o publicație istorică artistică asupra mării Cozia și celorlalte lăcașuri mănăstirești ale vremii, — să se aprobe ambele propuneri, urmând ca, după recomandarea d-lui P. Gârboviceanu, să se ia înțelegere și cu Administrația Casei Școalelor.

Cu privire la adresa Primăriei com. Dobriceni, plasa Otăsău, județul Vâlcea (inreg. la no. 242), prin care se comunică textul unei inscripții aflate în această comună,—de oarece inscripția privește un schit al foastei mănăstiri Arnota, să se dispună ca să fie dusă și adăpostită la această mănăstire.

Cu privire la raportul d-lui Giovanni Bonardi (inreg. la no. 331), prin care prezintă Comisiunii piesele consolidate și restaurate din tâmpla dela Arnota,—să se înainteze acest raport, împreună cu devizul d-lui Bonardi dela 18 August 1914 și cu piesele de cari e vorba, d-lui Ministru, cu rugămintea să binevoiască a dispune cele de cuviință pentru obținerea mijloacelor necesare restaurării tâmplei bisericii foastei mănăstiri Arnota.

În sfârșit d-l V. Pârvan face o dare de seamă asupra cercetărilor arheologice întreprinse de Muzeu la Mangalia și la Chiose-Aidin, sub conducerea d-lui conservator al Muzeului D. M. Teodorescu, arătând că în cea dintâi localitate s'a descoperit între altele o clădire basilicală ce cuprinde o mare cantitate de marmură, care, pentru epoca târzie a clădirii, dovedește o înflorire de seamă în trecutul vechiului Callatis, iar în cea de a doua localitate s'a descoperit un castel bizantin de caracter mai târziu, care domina cele trei văi ale Deliormanului. Lângă acest castel, anume pe latura de Nord, d. Pârvan personal a constatat existența unei capele creștine, din care s'au găsit mai

multe fragmente arhitectonice. Între aceste pietre una e deosebită însemnată : un relief, de factură primitivă, reprezentând pe Maica Domnului cu pruncul la piept și cu doi arhangheli păzitori, document important pentru trecutul creștinismului daco-roman. Chestiunea trebuie cercetată și studiată în legătură cu celelalte resturi arheologice. Pentru aceasta d-l Pârvan a obținut sprijinul prețios al d-lui Cămărășescu, prefectul județului Durostor, care a promis a-i pune la dispoziție din bugetul județului suma de lei 5000.

D-l Președinte mulțumește d-lui V. Pârvan pentru importanța sa comunicare și propune a se adresa d-lui Cămărășescu mulțumirile Comisiunii. D-l Pârvan spune însă că, fiind vorba de un bărbat cult, cu înțelegere pentru comorile arheologice ale pământului românesc, mulțumirile ce sunt a i se face, să i se adreseze public mai întâiu prin mijlocirea Academiei Române.

Dr. C. I. Istrati, D. Onciul, Gr. Cerkez, G. Balș, V. Pârvan, G. Murnu.

No. 8.

ȘEDINȚA DELA 3 OCTOMVRIE.

(Inreg. la no. 667/19 Noemvrie).

Președinte : Dr. C. I. Istrati.

Membri prezenți : P. S. Nifon, D. Onciul, Gr. Cerkez, V. Pârvan și G. Murnu.

Secretar : Al. Lăpădatu.

Se citește procesul verbal al ședinței precedente și se aprobă.

D-l Gr. Cerkez comunică că în timpul din urmă a vizitat biserica foastei mănăstiri Bogdana din jud. Bacău și biserica lui Ștefan-cel-Mare dela Borzești și arată starea în care se găsesc aceste două biserici, cerând să se ia măsuri pentru repararea acoperișului celei dintâi și pentru reparațiunile de care are nevoie cea de a doua : la altar, la bolțile din pronaos și la trotuarul dimprejur.

D-l Președinte roagă pe d-l Cerkez ca în vederea acestor de pe urmă reparațiuni dela Borzești să binevoască a prezenta Comisiunii un raport mai amănunțit.

D-l V. Pârvan comunică că s-au executat lucrările de conservare la Histria pentru care a solicitat în ședința trecută câteva sute de lei dela Comisiune și că a luat măsuri ca paznicul dela Adam-Clissi să fie admonestat, dat afară chiar, dacă pe viitor nu-și va îndeplini sarcinile în chip mulțumitor.

D-sa roagă Comisiunea ca inscripția dela biserica Sf. Vineri-Herasca, ce e să se depună la Muzeul Național, să se așeze la Palatul Artelor, de oarece la Muzeu nu mai e loc, ceea ce se aprobă.

D-l D. Onciul comunică că e pozitiv informat că Cetatea Neam-
tului continuă a fi prădată de piatră și cărămidă și cere a se
lua măsuri severe împotriva celor ce comit astfel de acte de im-
pietate și barbarie.

D-l Pârvan arată că plata destinată paznicului cetății este prea
mică, spre a putea angaja un om care să stea în permanență la
cetate. A raportat despre aceasta d-lui Ministru, care a promis
că va mări plata, astfel că e de nădăjduit să se poată găsi un
paznic cu locuința în preajma cetății.

Tot d-sa spune că a studiat chestiunea întocmirii unui regu-
lament de funcționare al muzeelor regionale, potrivit însărcinării
ce i s'a dat. Cum însă acest regulament va fi al Comisiunii, crede
că ar fi nimerit, înainte de a-l redacta, să expună, într-o ședință
următoare, punctele de competență ale acestui regulament.

Propunerea se primește și se fixează pentru aceasta ședința
viitoare a Comisiunii.

Se ia apoi în dezbateră chestiunile puse la ordinea zilei și se
recomandă :

Cu privire la memoriul și adresa enoriașilor bisericii Sf. Ni-
colae Domnesc din Iași (înreg. la no. 515), prin care cer ca
biserica să fie redată pe deantregul cultului, — să se trimită ac-
tele în original I. P. S. Mitropolit al Moldovei, cu rugămintea
să binevoiască a satisface cererea în condițiile ce va socoti mai
potrivite I. P. S. Sa.

Cu privire la adresa d-lui Constantin Runcescu, învățător pen-
sionar din com. Stoenеști, jud. Muscel (înreg. la no. 521),
coroborată cu adresa Prefecturii de Muscel no. 5711 din 2 Sept.
a. c., prin care solicită cuvenita autorizare ca fostul schit din
localitate, zis al lui Negru-Vodă, să fie îngrijit de doi monahi
dela schitul Peștera, jud. Dâmbovița, — să se aprobe, cu condiția
că atât numiții cât și obștea moșnenilor reprezentați de d-l Run-
cescu să nu facă nici o lucrare de reparație sau înnoire la schit
fără avizul Comisiunii și ca chiliile ce urmează a se face pentru
locuința monahilor să se construiască după indicațiile Serviciului
tehnic al monumentelor.

Cu privire la referatul d-lui Arhitect-șef al monumentelor
(tem. no. 553), prin care propune — ca răspuns la cererea
Sf. Mitropoliei de a se face lucrările de reparație necesare la
bis. Sf. Gheorghe-nou din Capitală — să se întocmească un stu-
diu al bisericii actuale și un proiect în vederea restaurării ei, —
să se aprobe, urmând să se facă aceste lucrări în cursul iernii.

Cu privire la referatul d-lui Arhitect-șef al monumentelor
(tem. no. 234) asupra lucrărilor de reparație făcute la bi-
serica foastei mănăstiri Miera din inițiativa administratorului de
plasă respectiv, — să se mulțumească acestuia pentru lucrările
făcute, rugându-se a purta și în viitor aceiași grije bisericii.

Cu privire la referatul d-lui Arhitect-șef al monumentelor

(tem. no. 470) asupra lucrărilor necesare la biserica toastei mănăstiri Galata de lângă Iași, intru cât localul acestei mănăstiri e folosit de Ministerul de Război, — să se intervină pe lângă acest Minister a pune la dispoziția comandantului închisorii militare dela Galata mijloacele necesare pentru efectuarea reparației zidurilor imprejmuitoare și a eșafodajului clopotelor.

Cu privire la referatul d-lui arhitect ajutor Gh. Lupu (inreg. la no. 555) asupra lucrărilor de restaurare plănuite la biserica Sf. Ștefan din Capitală, — să se aprobe planul și devizul de restaurare întocmit de Serviciul tehnic al Comisiunii, înaintându-se celor de drept spre executare în anul viitor.

Cu privire la adresele Sf. Mitropolii a Ungro-Vlahiei (inreg. la no. 454 și 561), prin care atrage luarea aminte a Comisiunii asupra bisericii fostei mănăstiri Căscioarele, jud. Vlașca, și asupra bisericii din com. Râvof, jud. Prahova, — să se cerceteze aceste biserici de un delegat al Serviciului nostru tehnic.

Cu privire la cererea d-lui Inginer șef al jud. Neamțu (inreg. la no. 388) de a fi autorizat să facă săpături în preajma ruinei foastei biserici din Buciulești din acel județ, — să se întrebe mai întâiu ce urmărește d-sa cu aceste săpături.

Cu privire la lucrările dela biserica Sf. Nicolae Domnesc din Dorohoiu, — Comisiunea cere iar d-l Arhitect-șef al monumentelor să lămuririle necesare.

În sfârșit se decide :

Să se roage Administrația Casei Bisericești să intervină la Ministerul de Finanțe a se pune la dispozițiunea Comisiunii încă 5000 lei ca fond de reparație și întreținere ;

Să se trimită d-lui E. A. Pangrați o adresă prin care să fie rugat a lua parte la lucrările Comisiunii ;

Să se studieze, după propunerea d-lui V. Pârvan, de către Serviciul tehnic al Comisiunii, chestiunea conservării cetăților medievale românești dela Neamțu, T. Severin, Poenari, Dâmbovița și Heracleia (Ienisale).

Dr. C. I. Istrati, Nifon, D. Onciul, Gr. Cerkez, V. Pârvan, G. Murnu.

No. 9.

ȘEDINȚA DELA 6 NOEMVRIE.

(Inreg. la no. 663/19 Noemvrie.)

Președinte : I. G. Duca, ministrul Instrucțiunii și al Cultelor.

Membri prezenți : Dr. C. I. Istrati, Gr. Cerkez, V. Pârvan, G. Murnu, E. A. Pangrați și G. Balș.

Secretar : R. Caracaș.

Citirea procesului verbal al ședinței precedente se amână.

Se ia în discuție oferta făcută de d-l Al. C. Sathmary, pictor, (inreg. la no. 603,) pentru restaurarea tâmplei și a mai multor icoane dela biserica mănăstirii Arnota, pentru suma totală de 16.000 lei, în termenul de circa 10 luni de zile.

Intru cât este o ofertă mai veche a d-lui Giov. Bonardi (inreg. la no. 331), d-l Ministru crede, dat fiind că această tâmplă e una din cele mai frumoase lucrări de artă din țară, că cel mai bun lucru ar fi să se instituie o comisiune specială, care să-și dea avizul asupra celor două procedee (al d-lui Bonardi și al d-lui Sathmary), după care apoi lucrarea se va judeca asupra aceluia al cărui procedeu va fi găsit mai bun.

Discutându-se propunerea, se decide ca această comisie să fie compusă din d-nii: Gr. Cerkez, G. Balș și E. A. Pangrati, fiind invitați a lua parte la ea și d-nii: dr. C. I. Istrati și Montandon, acesta din urmă ca entomolog, putând da sfaturi folositoare cu privire la *cari* (dușmanii lemnului).

În urmă se hotărăște ca această comisiune să se întrunească chiar a doua zi, Sâmbătă, dimineața, la orele 11, și să fie invitat de a da explicațiunile necesare numai d-l Sathmary, întru cât Comisiunea cunoaște procedeul d-lui Bonardi din expunerea ce d-sa i-a făcut cu altă ocazie.

Cu privire la referatul d-lui arhitect ajutor I. D. Trajanescu, prin care cere recepționarea lucrărilor de reparație efectuate la biserica din Golești (inreg. la no. 643), se naște o vie discuție în sânul Comisiunii. D-l Pangrati e de părere că se aduce o jignire nemeritată personalului tehnic al Comisiunii, făcându-se recepționarea lucrărilor — chiar și a celor mai puțin însemnate, — de Arhitectul Casei Bisericii. D-sa cere ca procedeul acesta să fie schimbat. D-l Ministru și alți domni membri obiectează că nimeni nu s'a gândit să aducă cea mai mică jignire personalului tehnic al Comisiunii, dar că recepționarea trebuie făcută și conturile trebuiesc verificate. Obiceiul a fost ca pentru unele lucrări, aceasta să se facă de personalul Casei Bisericii. Dacă se găsește că procedeul e rău, lucrul se poate schimba, făcându-se recepționarea pentru toate lucrările de către membri ai Comisiunii chiar și rămânând ca numai verificările de conturi să se facă de Casa Bisericii.

D-l Pangrati pune în urmă în discuție alcătuirea însăși a Comisiunii, care ar avea prea puțini tehnicieni și prea mulți istorici. Obiecțiile d-sale în această privință sunt combătute de d-l Ministru și de d-l V. Pârvan, cari arată necesitatea conlucrării armonioase în Comisiune a istoricilor, arheologilor și tehnicianilor, cu deferență și recunoaștere reciprocă a competenței fiecărui membru în specialitatea sa. Totuși d-l Pangrati, pe cuvânt că nu se ține socoteală de părerile ce le exprimă, se arată hotărât a se retrage din sânul Comisiunii și, cu toate insistențele depuse, sfâr-

șește prin a-și prezenta demisiunea din calitatea de membru al Comisiunii.

Sedința se ridică la orele 12^{1/2}, fixându-se cea următoare pentru Luni 16 Noemvrie, orele 10 dimineața.

Dr. C. I. Istrati, Gr. Cerkez, G. Balș, V. Pârvan, G. Murnu.

ANEXE.

A.

(Inreg. la no. 670/20 Noemvrie)

Potrivit hotărârii Comisiunii Monumentelor Istorice, luată în sedința dela 6 Noemvrie, subsemnații, membri ai comisiunii pentru examinarea procedului d-lui Al. C. Sathmary, pictor, pentru restaurarea tâmpiei bisericii m-rii Arnota, intrunindu-ne astăzi 7 Noemvrie în localul Comisiunii Monumentelor, față fiind și d-l președinte al acestei Comisiuni, și luând cunoștință de procedul d-lui Sathmary,—suntem de părere ca d-sa să prepare mai întâiu, după acest procedeu, câteva fragmente de tâmplă (puse la dispoziție de d-l Conservator al Colecțiilor Comisiunii), fixându-le pe eternit sau pe aramă. În urmă comisiunea se va pronunța, dându-și avizul său definitiv.

Dr. C. I. Istrati, Gr. Cerkez, G. Balș.

B.

(Inreg. la no. 671/20 Noemvrie)

Subsemnații, membri ai comisiunii pentru examinarea procedului ce va fi întrebuințat de d-l Al. C. Sathmary la restaurarea tâmpiei bisericii m-rii Arnota, potrivit încheierii noastre precedente, intrunindu-ne, azi 16 Noemvrie 1915, din nou, în localul Comisiunii Monumentelor, spre a examina fragmentele de tâmplă consolidate și icoana restaurată de d-l Sathmary, opinăm că procedul întrebuințat de d-sa pentru consolidarea tâmpielor și restaurarea icoanelor este foarte bun, drept ce-l recomandăm aprobării onor. Minister. Aceasta cu atât mai mult, cu cât, după părerea d-lui Montandon, entomolog reputat, care a fost invitat spre consultare la sedința noastră, prin procedul d-lui Sathmary se distrug total *carii* din lemn, așa că acesta, supus îngrijirii, nu mai e amenințat a fi distrus de stricătoarele insecte.

Ce privește restaurarea icoanelor, recomandăm ca lucrarea să se facă pe aramă, nu pe eternit.

Gr. Cerkez, G. Balș (cu rezerva de mai jos).

Observ că d-l Montandon n'a afirmat categoric că prin procedeul d-lui Sathmary se distrug total carii, ci numai că aceștia, odată eșiți din lemn, nu vor mai veni să-și depună ouăle pe el.

G. Balș,

No. 10.

ȘEDINȚA DELA 16 NOEMVRIE.

(Inreg. la no. 723/20 Decembrie).

Președinte : Dr. C. I. Istrati.

Membri prezenți : P. S. Nifon, Gr. Cerkez, N. Iorga și G. Balș.

Secretar : Al. Lăpădatu.

Se citesc procesele verbale ale ședințelor precedente — dela 3 Octombrie și dela 6 Noembrie—și se aprobă.

Se ia apoi în desbatere cestiunile la ordinea zilei și se decide :

Cu privire la cererea d-lui arhitect ajutor I. D. Traianescu (inreg. la no. 643) pentru recepția lucrărilor executate la biserica din Golești,—să se roage d-l inginer G. Balș, membru al Comisiunii, să binevoiască a face d-sa această recepție.

Cu privire la cererea Administrației Casei Bisericii (inreg. la no. 602) pentru recepția lucrărilor executate la Căldărușani,—să se roage d-l arhitect Gr. Cerkez, membru al Comisiunii, să binevoiască a face d-sa această recepție.

Cu privire la cererea d-lui arhitect ajutor I. D. Traianescu (inreg. la no. 596) de a se delega o persoană competentă, care să facă recepția lucrării de restaurare a picturii executată la biserica paraclisului episcopal din R.-Vâlcii,—să se delege în acest scop d-l Paul Popescu, pictor, bursier al Comisiunii.

Cu privire la adresa părintelui paroh al bisericii Domnești din Târgoviște (inreg. la no. 47195 C. B.), prin care se aduce la cunoștință cum că un domn I. Popescu, pe baza unei autorizațiuni dela 1908 (despre care Comisiunea nu are cunoștință) a început a face săpături la ruinele palatului domnesc din localitate,—să se roage d-l D. Onciul, membru al Comisiunii, ca împreună cu d-l Virg. Drăghiceanu, conservator al Colecțiilor, să binevoiască a face o anchetă la fața locului, cercetând cine a dat autorizațiunea de săpături aceluia domn, cum și ce fel de săpături a întreprins el, întru cât, fiind vorba de un abuz și de stricăciuni, urmează să se aplice rigorile legii.

Cu privire la adresa d-lui Inginer șef al jud. Neamț (inreg. la no. 608), prin care dă lămuriri asupra modului cum înțelege a executa săpăturile la ruina bisericii din Buciu-lești, jud. Neamț,—să i se dea autorizație a face aceste săpături, urmând a fi asistat de d-l diriginte al școlii din localitate și a raporta

împreună Comisiunii despre rezultatele lor, trimițând la Muzeul Național eventualele obiecte antice descoperite.

Cu privire la adresa Prefecturii de Muscel (înreg. la no. 649), prin care se pune la îndoială bunăcredința unei persoane care a oferit serviciile sale Comisiunii pentru îngrijirea schitului zis al lui Negru-Vodă din Stoenеști, — să se ceară Prefecturii a preciza întru cât acest domn „nu inspiră încrederea“ ce i s'a acordat.

Cu privire la cererile primite în timpul din urmă pentru reparații urgente de acoperișuri la biserica bolniței dela Brâncoveni (înreg. la no. 658), la biserica foastei m-ri Cașin (înreg. la no. 661), la biserica Sf. Ioan Botezătorul din Vasluiu (înreg. la no. 646) și la biserica Obedeauu din Craiova (înreg. la no. 659 și 650), — să se înainteze d-lui Arhitect-șef al monumentelor, cu rugămintea de a dispune să se execute de urgență reparațiile cerute, întru cât ele sunt strict necesare, spre a nu ploua în lăuntrul bisericilor.

Cu privire la devizele înaintate de d-l arhitect ajutor I. D. Traianescu pentru reparațiile necesare la biserica dela Văcărești (înreg. la no. 610) și la biserica Antim din Capitală (înreg. la no. 557), — să se aprobe, urmând a se executa din lucrările propuse numai acele strict necesare, întru cât lipsesc fondurile pentru executarea lor în întregime.

Cu privire la adresa părintelui paroh al bisericii din Bucovăț-Dolj (înreg. la no. 51386 C. B.), prin care aduce la cunoștință că la acea biserică s'au executat în toamnă numai lucrările strict necesare, celelalte rămânând a fi executate la primăvară, — să se răspundă că s'a luat act.

Cu privire la adresa d-lui Șt. Ciuceanu, corespondent al Comisiunii în jud. Dolj (înreg. la no. 642), prin care înaintează inscripția unui clopot dela biserica Obedeauu din Craiova, turnat la Belgrad în 1812 și dăruit bisericii de Caragheorghe, voivodul Sârbilor, — să se dea, potrivit dorinții d-lui Ciuceanu, d-lui N. Iorga, cu rugămintea de a studia și publica inscripția în Buletinul Comisiunii.

Cu privire la cestiunea conservării monumentelor, d-l N. Iorga propune și Comisiunea aprobă să se redacteze și tipărească o serie de instrucțiuni, cari să se trimită celor însărcinați cu grija monumentelor.

D-l G. Balș crede chiar că ar fi bine ca cestiunea conservării monumentelor să fie introdusă în programele școlare, în legătură cu studiul istoriei naționale sau al istoriei artelor.

În urmă d-l N. Iorga face următoarele propuneri:

Să se roage Administrația Casei Bisericii a tipări pe speșele sale:

a) Colecția de inscripții a părintelui C. Bobulescu dela Iași, care cuprinde o sumă de inedite;

b) O nouă ediție a memoriului mitropolitului Neofit cu privire la bisericile și mănăstirile țării, care memoriu cuprinde multe inscripții și date pierdute azi;

c) Să se caute a se obține dela familia lui Al. Odobescu ineditate acestuia, cari cuprind mare parte din scrierile și studiile răposatului arheolog asupra bisericilor și mănăstirilor țării;

d) Să se aducă la București două pietre cu inscripții ce se găsesc la Piuța Petrii, una pe locul unde a fost odinioară Orașul de Floci, alta incastată în zidul pridvorului bisericii din sat.

Tuspatru propunerile se primesc — în ce privește a doua, cu rugămintea ca d-l Dr. C. Istrati să intervină personal pe lângă familia Odobescu în sensul dorinței exprimate de d-l N. Iorga.

În sfârșit, d-l Președinte cere să se facă recepția lucrărilor dela Popești-Vlășca și să se întrebe P. S. Episcop al Râmnicului dacă s'a înapoiat locurilor de origine clopotele ce fuseseră aduse la Episcopie, așa după cum Comisiunea a rugat să se facă.

Dr. C. I. Istrati, Nifon, Gr. Cerkez, N. Iorga, G. Balș.

No. 11.

ȘEDINȚA DELA 19 DECEMBRIE.

(Inreg. la no. 107/18 Februarie 1916),

Președinte: Dr. C. I. Istrati.

Membri prezenți: D. Onciul, Gr. Cerkez, N. Iorga, G. Balș, V. Pârvan și G. Murnu.

Secretar: Al Lăpădatu.

Se citește procesul-verbal al ședinței precedente și se aprobă.

Se ia apoi în desbatere cestiunile la ordinea zilei și se recomandă :

Cu privire la raportul d-lui D. Onciul asupra cercetării ce a făcut, din însărcinarea Comisiunii, la Târgoviște, în cestiunea săpăturilor întreprinse, fără autorizare legală, la ruinele Curții Domnești, — să se mulțumească d-lui D. Onciul pentru cercetarea făcută și să se aprobe măsurile ce d-sa recomandă asupra altor monumente din localitate și anume: a) biserica Stelea: repararea urgentă a acoperișului, ridicarea pietrelor cu inscripții așezate ca pardoseală în pridvor și înlocuirea lor cu lespezi de piatră simplă, acoperirea pietrelor mormântale din lăuntrul bisericii, pentru a nu mai fi călcate și deteriorate și aducerea la muzeul nostru a discului de argint ce se găsește la această biserică, dăruit de Doamna Stanca, soția lui Mihai Viteazul (1600), făcându-se pentru biserică o reproducere galvano-plastică; b) ruina bisericii Sf. Împărați: construirea unui acoperiș simplu de lemn

pentru, conservarea frescurilor cari se mai găsesc pe pereți; c) la biserica fostei mănăstiri Dealul: repararea urgentă a înveliștoarei deasupra cupolei, spre a nu se mai prelinge apa în biserică, stricând zidirea și pictura.

Cu privire la cererea d-lui dr. C. I. Istrati de a se face reparațiile necesare la acoperișul bisericilor Bărboiu și Sf. Ioan Zla-toust din Iași și de a se continua lucrările de restaurare întrerupte la biserica Golia din aceeași localitate, — reparațiile, întrucât sunt absolut necesare, să se facă de Serviciul tehnic al monumentelor din suma ce mai are la dispoziție din fondul de reparații, iar pentru continuarea lucrărilor dela Golia să se solicite d-lui Ministru fondurile necesare.

Cu privire la adresele epitropiei bisericii Adormirea Maicii Domnului din Filipeștii de Târg (inreg. la no. 692 și 699), prin care se cere autorizarea pentru completarea grilajului de împrejmuire al bisericii din suma de lei 1500, pusă la dispoziția epitropiei de Administrația Casei Bisericii, — să se aprobe.

Cu privire la adresa aceleiași epitropii (inreg. la no. 700), prin care se cere autorizarea pentru dărâmarea unei vechi construcții din curtea acelei biserici, — Comisiunea roagă pe d. Cerkez și Balș să binevoiască a cerceta acea construcție și, fiind cazul, să acorde autorizația cuvenită.

Cu privire la adresa d-lui diriginte al școlii din comuna Urdarii-de-jos-Strâmba, jud. Gorj (inreg. la no. 694), prin care se cere autorizare a se extrage cărămidă din zidul de împrejmuire, azi în ruină, al fostului schit Strâmba, pentru construcția noului local de școală din numita comună, — să se însărcineze d-l Virg. Drăghiceanu a cerceta la fața locului dacă autorizația cerută poate fi acordată.

Cu privire la adresa P. S. Episcop al Râmnicului (inreg. la no. 684), prin care se arată că s'a ridicat și pus la adăpost lemnăria vechii biserici filiale cu hramul Sf. Nicolae din com. Groșera, jud. Gorj, — să se întrebe, mai întâiu, de ce fel de lemnărie e vorba: de mobilierul bisericii sau de lemnele de construcție ale ei?

Cu privire la adresa Administrației Casei Bisericii (inreg. la no. 696), prin care se comunică Comisiunii răspunsul P. Sf. Episcop al Râmnicului (inreg. la no. 55947 C. B.) asupra cererii ce i s'a făcut de a se trimite locurilor de proveniență vechile clopote aduse la Episcopie, — să se roage Adm. Casei Bisericii a interveni din nou pe lângă P. Sf. Episcop, pentru aducerea la îndeplinire a cererii Comisiunii, întrucât un muzeu regional, ca cel proiectat a se înființa la Episcopie, nu poate avea de scop decât adunarea și conservarea acelor obiecte istorice cari nu mai pot fi păstrate la locurile lor. De altfel asupra acestor muzee regionale Comisiunea va solicita în curând Mini-

terului aprobarea unui regulament de funcționare, întocmit de d-l Director al Muzeului Național.

Cu privire la adresa epitropiei bisericii fostei mănăstiri Comana (înreg. la no. 718), prin care cere aprobarea sumei cheltuită cu repararea acoperișului turlei bisericii din excedentul bugetar al bisericii, — să se aprobe.

Cu privire la adresa d-lui Director al Muzeului Național (înreg. la no. 698), Comisiunea aprobă ca autorizația cerută de d-l Șt. Ciuceanu, profesor și corespondent al Comisiunii pentru jud. Dolj, de a întreprinde săpături arheologice preistorice, să se acorde cu condiția ca aceste săpături să se facă împreună cu d. dr. I. Andrieșescu, specialist în arheologia preistorică și conducător al secției preistorice dela Muzeul Național.

Cu privire la referatul d-lui V. Drăghiceanu prin care se arată sporul pe anul 1915 al Colecțiunilor Comisiunii, — să se publice acest referat în Anuarul Comisiunii.

Cu privire la cererea părintelui Constantin Bobulescu din Iași (înreg. la no. 677), prin care solicită publicațiile Comisiunii, ca unul ce se ocupă cu studiul trecutului monumentelor noastre, adunând material documentar și epigrafic, — să se satisfacă, dându-i-se publicațiile disponibile.

Cu privire la cererea părintelui V. Damian (înreg. la no. 680), ca, în afară de suma de lei 4.000 ce mai are a primi, în baza contractului, pentru restaurarea picturii dela Stravropoleos, să i se aprobe suma de lei 4.600 cheltueli suplimentare, — să se examineze chestiunea de comisiunea numită pentru cercetarea lucrării părintelui Damian și indicarea pictorului care urmează să termine această lucrare, comisiune compusă din d-nii Gr. Cerkez, N. Ghika și D. Noroce.

Cu privire la manuscrisele de lucrări arheologice ale răposatului Al. Odobescu, d-l dr. C. I. Istrati, care a fost rugat să intervină în numele Comisiunii la familie pentru obținerea lor spre publicare, spune că în vacanța de Crăciun va vizita pe d-na Odobescu în acest scop.

Cu privire la vechile inscripții dela Trei-Ierarhi și Sf. Nicolae Domnesc din Iași, d-l G. Balș arată că, deși d-sa a recomandat și a dat ordin ca să fie adăpostite în Biserica Sf. Gheorghe din curtea Mitropoliei, azi ele se găsesc tot la biserica Trei-Ierarhi. Tot așa e cazul pietrelor cu inscripții din curtea bisericii Golia, cari trebuiau să fie așezate în pridvorul bisericii. D-sa cere să se execute ordinele Comisiunii în privința acestor pietre.

Asupra pietrelor dela Trei-Ierarhi și Sf. Nicolae Domnesc, d-l P. Gârboviceanu, administratorul Casei Bisericii, care e de față, comunică că a luat măsuri să se facă de către d-l A. Lardel, Gh. Lupu și V. Drăghiceanu un inventar al tuturor obiectelor

rămase dela restaurarea acestor două biserici și aflate pe șantierul dela Trei-Ierarhi și că, cu această ocazie, obiectele ce vor trebui conservate se vor depune la biserica Sf. Gheorghe din curtea Mitropoliei.

În fine Comisiunea însărcinează biroul ei și serviciul tehnic cu redactarea instrucțiunilor privitoare la conservarea monumentelor, instrucțiuni ce sunt a se trimite, spre afișare, personalului îngrijitor al monumentelor.

Dr. C. I. Istrati, Gr. Cerkez, N. Iorga, G. Balș, V. Pârvan, G. Murnu.

IV.

LUCRĂRI DE RESTAURARE ȘI CONSERVARE.

MEMORII CU PRIVIRE LA LUCRĂRILE DE
RESTAURĂRI, REPARAȚIUNI ȘI ÎNTREȚINERI ȘI
CU PRIVIRE LA STUDIILE FĂCUTE DE SERVICIUL DE
ARHITECTURĂ AL MONUMENTELOR ISTORICE ÎN 1915.

MEMORIUL D-LUI ARHITECT-ȘEF N. GHICA— BUDEȘTI.

I. Lucrări de restaurare:

1) *La biserica cu Sfinți* din Capitală. S'a făcut, sub direcțiunea d-lui Gr. Cerkez, membru în Comisiune, subzidierea întregii biserici și izolarea zidăriei contra umezelei printr'un strat de asfalt. În acest mod s'a asigurat biserica în contra ruinei care începuse a o amenința. S'au țesut apoi crăpăturile din ziduri, întărindu-se cu fier. În urmă s'a refăcut trotuarul din jurul bisericii. Lucrările au costat lei 12.900,04.

2) *La biserica Stavropoleos* din Capitală. S'a urmat cu restaurarea picturii interioare, care, către sfârșitul anului, s'a oprit, din cauza moartii pictorului, părintele Damian.

3) *La biserica Domnească din Curtea-de-Argeș* S'a continuat de către pictorul Noroce, sub direcțiunea d-lui arhitect Gr. Cerkez, restaurarea picturii interioare.

4) *La Biserica Sf. Gheorghe din Botoșani*. S'a terminat clopotnița începută, executându-se partea superioară a zidărilor și acoperindu-se cu țiglă. S'au completat apoi toate lucrările și s'au așezat clopotele la locul lor.

S'a terminat împrejmuirea locului bisericii, după alinierea dată de primărie și confirm cu proiectul: soclu și stâlpi de piatră cu panouri de lemn între ele.

Lucrările acestea sunt terminate, afară de ușa veche a bisericii, care e îmbrăcată cu fier și trebuiește adaptată la chenarul de piatră al ușei, care și el trebuia completat. Această lucrare, neînsemnată în aparență, prezintă dificultăți: ușa e foarte grea și în localitate nu am găsit specialistul care ar putea să o lucreze, iară execuția lucrului de piatră cioplită, necesar la chenarul ușei, cere iarăși un bun lucrător pietrar și un conducător priceput, pe cari nu-i avem la dispoziție. Pe de altă parte lucrările executate, întrecând sumele disponibile, a trebuit, și din această cauză, a se amâna execuția acestei lucrări de terminare. Suma disponibilă a fost de lei 33.411,74, iar valoarea lucrărilor executate este de lei 38.821,12.

5) *La Biserica Albă din Baia*. S'au făcut ultimele lucrări în vederea sfințirii acestei biserici, așezându-se poarta bisericii și a clopotniții, inscripția cea nouă, policantrul și diferitele obiecte ale cultului. Aceste ultime lucrări au costat lei 6.460.

6) *La Mitropolia din Târgoviște*. S'a urmat cu execuția grilajului comandat la Casa Weigl; acest grilaj este în parte așezat din anul trecut; cealaltă parte s'aterminat în acest an și se află depozitată în fabrica Weigl, conform procesului verbal din 14 Dec. 1915, înaintat la Casa Bisericii cu raportul înregistrat la no. 58.935/915. Pentru terminarea lucrării mai e necesară suma de 12.000 lei, căci în acest an nu a fost decât un rest de 1.425,60 lei, care s'a plătit Casei Weigl.

7) *La biserica Sf. Ion din Vaslui* nu s'au putut continua lucrările, nefiind suficientă suma rămasă disponibilă; cu res'ul de bani ce am avut la dispoziție, s'a aprovizionat, din anul trecut, olanele necesare pentru învelitoare și s'a făcut o magazie în curte, pentru adăpostirea acestor olane; s'a comandat apoi la fabrica Vasiliu din Botoșani discurile smălțuite necesare pentru restaurare.

II. Lucrări de conservare.

8) *La biserica Domnească (Sf. Nicolae) din Dorohoiu*. S'a dărmat toată zidăria banchetei ce înconjura biserica, s'a scos tot pământul de umplutură al banchetei precum și acel din interiorul bisericii, care era umezit. S'a lăsat apoi biserica deschisă în tot timpul lunii Iulie, spre a se usca la căldurile mari, căci se umezise, fiindcă apa de ploaie se infiltrase la temelia zidurilor, din cauză că bancheta dimprejurul bisericii, fiind defectuoasă, opria apa de ploaie, în loc ca să ajute la îndepărtarea și ferirea zidurilor de umezeală.

S'au străpuns zidurile bisericii în opt puncte, pentru a se așeza ventilații, cari să permită circulația aerului sub pardoseală, astfel ca să impiedice de aci înainte a se încuiba umezeala în ea.

Pardoseala bisericii s'a așezat peste bolți de beton turnate în cofrage, având un spațiu liber pe dedesubt.

În urmă s'a refăcut bancheta de jur împrejurul bisericii din piatră și beton de ciment acoperit cu lespezi de piatră.

Suma aprobată pentru această lucrare a fost de lei 9.184,70, iar situația lucrărilor executate este de lei 10.277,41; diferența provine dintr'o modificare ce a trebuit a se face la bolțile de sub pardoseală, cari erau prevăzute a se face din cărămizi între grinzi de fier și cari, din cauza lipsei acestui din urmă material, au trebuit a se face din beton de ciment.

9) *La biserica Episcopală din Roman*. S'a făcut reparația acoperișului, a tencuielilor exterioare, cari s'au ras și reparat; s'au reparat jghiaburile și burlanele; s'a reparat soclul și s'a refăcut

cu totul trotuarul de jur împrejurul bisericii; s'a văruit toată biserica în exterior, etc. Lucrările au costat lei 6.708,75.

În sfârșit s'au mai făcut studii și devize pentru diferite lucrări : la biserica din Micșuneștii mari, din județul Ilfov, la biserica Enei din Capitală, la clopotnița bisericii Galata din Iași, etc., etc. Aceste lucrări nu s'au executat.

Arhitect-șef, *N. Ghica.*

MEMORIUL D-LUI ARHITECT-AJUTOR GH. GH. LUPU.

I. LUCRĂRI DE RESTAURARE.

1) *La m-rea Cetățuia-Iași.* Fond 5.000 lei.

S'a executat întărirea malului nord-estic din spre oraș, prin depozitarea pământului provenit din diferite nivelări, atât din incintă cât și din exteriorul m-rii. S'au dat pante de scurgeri terenului de din dosul locuinței domnești, pa vându-se curtea lângă zidul împrejmuitor cu piatră brută, pentru a se îndrepta astfel infiltrația apelor de ploaie la baza lui.

S'a început amenajarea pirgului (bastionului) dinspre oraș, în vederea unei stațiuni meteorologice, ce urmează a se instala acolo, făcându-se următoarele lucrări în acest scop: s'a rezidit partea de deasupra ferestrelor în piatră brută, s'a făcut o terasă deasupra camerei dela etaj, cu traverse de fier și bolțișoare de cărămidă, s'a pus deasupra un strat de beton de ciment, s'au dat pantele necesare de scurgere, rămânând a se mai pune un strat de asfalt pe deasupra în campania anului viitor. S'a executat o scară în lemn de stejar, în formă de spirală, ce leagă camera dela etaj cu terasa, închisă într'un turn cilindric de cărămidă, ce s'a construit în exterior, în partea de vest, între zidul pirgului și zidul împrejmuitor al mănăstirii. S'a făcut șarpanta turnului scării, învelindu-se cu carton gudronat pe atereală. S'a început și punerea olanelor deasupra, dar din cauza timpului înaintat s'a oprit lucrarea.

2) *La biserica Curtea Veche din București.* Fond disponibil: lei 20.000. Devizul aprobat: lei 20.803.35. Situația lucrărilor: lei 28.642,50.

S'a întărit și completat schela.

S'a dărâmat turla bisericii până la tamburul pătrat, cât s'a găsit executată din material nou și de proastă calitate.

S'a întărit tamburul prin legături puternice de fier precum și prin o zidărie de beton armat, care să descarce greutatea turlei pe cele patru puncte de colț.

S'a rezidit turla conform proiectului de restaurare, studiat în stilul fațadei vechi dela corpul principal, găsit sub tencuială (rânduri de cărămidă aparentă alternând cu rânduri de tencuială).

Cărămida întrebuințată s'a comandat special, în dimensiunile celei vechi.

Cornișa s'a făcut din o serie de arcuri dințate deasupra ferestrelor, consolidându-se către interior printr'un colac puternic de beton armat, ce se leagă și cu bolta cupolei, executată din același material.

S'a tencuit interiorul turlei, refăcându-se și profilul dela bază ce era deteriorat.

S'au așezat ferestrele de fer cu geamuri catedrale de culoare gălbuie, prevăzute cu ventilație la partea superioară.

Invelitoarea s'a făcut de aramă, pe șarpantă de lemn, în care s'a fixat și crucea de fer cu baza de aramă.

II. LUCRĂRI DE ÎNȚEȚINERE.

1) *La biserica Trei Ierarhi din Iași.*

S'a făcut o reparație radicală a caloriferului de către fabrica „Biruința” din Iași, pe baza unei oferte în suma de lei 2.093, aprobată de Adm. Casei Bisericii, cu care ocazie s'a turnat câteva piese din nou, cele vechi ne mai putând funcționa în starea în care se găseau.

2) *La biserica din Cornul de sus-Prahova.* Fondul Epitropiei: 4.391 lei.

S'a refăcut invelitoarea de șindrilă, întărindu-se mai întâiu șarpanta, prin interpunerea de căpriori noi între cei vechi, schimbându-se dintre aceștia cei ce s'au găsit putrezi.

S'au schimbat toate scândurile la turlă, căci erau putrede, făcându-se și cele patru ferăstrui ale ei din nou.

S'a preparat tot materialul pentru uși, ferestre și străni, lăsându-se în tot timpul ernelui nelucrat, spre a se usca.

Urmează a se mai executa, pentru completarea reparațiilor aprobate, tencueli exterioare și interioare, tâmplăria, precum și facerea unui caldarâm în jurul bisericii, lucrări ce se vor începe imediat ce timpul va permite.

3) *La biserica din Bogdana-Bacău.*

S'a autorizat de Adm. Casei Bisericii ca părintele stareț al mănăstirii să refacă invelitoarea bisericii cu șindrilă, păstrându-se exact forma existentă a acoperișului, întărindu-se și șarpanta unde este putredă.

Materialul lemnos s'a furnizat din copacii mănăstirii.

III. STUDII.

1) *Biserica Sf. Stefan din București.* Fondul epitropiei.

S'a studiat proiectul de restaurare, după ce s'a făcut relevul bisericii.

S'a întocmit un deviz general de toate lucrările ce urmează a se face cu ocazia restaurării.

În urmă s'a înaintat epitropiei respective atât proiectul de restaurare cât și devizul aprobat de Comisiune, în valoare de lei 65.000, putându-se astfel în primăvară să se înceapă restaurarea.

2) *La m-rea Biserici-Neamț.*

S'a întocmit un deviz în valoare de lei 9.200, pentru refacerea învelitoarei de șindrilă, a strașinei precum și întărirea șarpantei, scoțându-se și înlocuindu-se lemnăria putredă.

Parte din materialul necesar pentru această reparațiune și anume: 50.000 șindrilă, 10 mc. scânduri normale de lățuit și 5 mc. scânduri geluite de 400/0.25/0.02, ni-l va pune gratuit la dispoziție Adm. Domeniului Coroanei, conform adresei 5.373/915 înreg. la Casa Bisericii sub no. 50.688/915.

Din cauza timpului înaintat urmează ca la primăvară să se studieze chestiunea mai de aproape, spre a se vedea exact ce material ne-ar mai trebui și cât ne va costa manopera acestei lucrări.

Arhitect-ajutor, *Gh. Gh. Lupu.*

MEMORIUL D-LUI ARHITECT-AJUTOR J. D. TRAJANESCU.

I. LA BISERICA GOLEȘTI.

Fond propriu.

Fond aprobat pe baza proiectului de lei	20.000,—
Lucrări executate în 1915 în sumă „	<u>11.353,74</u>
Fond disponibil „	8646,26

Cu suma de lei 11.353,74 și cu suma acordată în 1914 de lei 500, în total 11.853,74 lei, s'au executat următoarele lucrări:

1. Șarpanta acoperișului, din nou, cu lemn de brad, cuprins desfacerea acoperișului vechiu și refacerea conform proiectului.
2. Acoperișul cu șită pe lațuri de $3/5$, așezate pe patru rânduri, iar la poale pe șase, cuprins vopsitul cu carbolineum.
3. Streașina orizontală din lemn de brad, cuprins consolele și cosoroaba aparentă, fățuitul scândurilor, scândura profilată de la margine și vopsitul cu „brun de Cassel” și ulei.
4. Crucile de reparat, vopsit, aurit și fixat pe papi de stejar.
5. Reparația cornișei de cărămidă lucrată cu dinți, la fel cu cea veche.
6. S'au făcut două coșuri de zidărie pentru sobele din biserică și altar.
7. S'au făcut din nou ferestrele de stejar, cuprins geamuri, ferărie, păstrându-se dimensiunile celor vechi.
8. S'a zidit în pod, de jur împrejur, de la nivelul streașinei până între căpriori.
9. S'au aprovizionat materiale pentru continuarea lucrărilor în anul viitor, anume: 20 discuri de teracotă la fel cu cele vechi, 16 mc. piatră de bolovani pentru trotuar, 2 mc. var alb stins, 65 scânduri de schelă, 17 grinzi rotunde de tufan, 2 de brad, 5 capre mari și 2 mici.

II. LA M-REA HUREZI.

Fond aprobat de lei	2.804,60
Cu această sumă s'au executat următoarele lucrări:	
1. S'a reparat acoperișul de olane de deasupra stăreției, așe-	

zându-se peste astereală un strat izolator de carton asfaltat, și înlocuindu-se olanele stricate cu altele bune.

2. S'a reparat acoperișul de olane de deasupra calcanului, înlocuindu-se olanele stricate.

3. S'a desfăcut schela din jurul turlelor la biserică, instalată de trei ani, pentru facerea acoperișului la turle și biserică și care începuse să putrezească, cauzând stricăciuni acoperișului actual.

4. S'a reparat acoperișul de plumb al cupolelor și bazelor pătrate dela turle cu peticede tablă de cositor, iar la acoperișul bisericii s'au chituit încheieturile și s'au astupat găurile cu plăci de cositor.

5. S'au așezat șapte geamuri la turla mare.

6. S'a refăcut burlanul de fer dela sobă pe lungime de 11,20 m.

7. S'au desfundat sgheaburile din jurul streășinei pe lungime de 45 m.

8. S'a reparat acoperișul de olane pe lângă luminătoarele de la podul palatului.

9. S'a reparat acoperișul de șindrilă de la balconul stăreției.

10. S'a reparat acoperișul de tablă de la grajdul și șoproanele stăreției.

III. LA BISERICA BRÂNCOVENI.

Fond disponibil din anul 1914, lei	400,—
Fond acordat anul acesta, lei	1.278,—
Total	1.678,—

1. Cu această sumă s'a făcut din nou o ușe de stejar sculptată, în stil brâncovenesc și s'a așezat în locul celei existente, de fier.

IV. LA BISERICA ARNOTA.

Fond aprobat lei 889,95

1. Cu această sumă s'a reparat acoperișul de plumb la turle și corpul bisericii, întrebuintându-se 410 kg. tablă de plumb.

V. LA CRUCEA LUI PAPA POSTELNICUL DIN PIAȚA MITROPOLIEI BUCUREȘTI.

Fond aprobat de lei 760

1. Cu această sumă s'a făcut un grilaj de fer de 0.80 m. înălțime, fixat în 4 stâlpi de piatră, potrivit proiectului aprobat de Comisiune.

VI. LA BISERICA MAMU—Vâlcea.

Fond donat de Maica Epifania Teodorescu, superioara m-rii Hurezi, în sumă de lei 2.000, drept evlavie pentru sf. locaş unde cuvioşia sa şi-a făcut ucenicia monahală.

1. Cu acest fond s'a terminat toate lucrările interioare ale bisericii, spre a se putea redeschide şi reda cultului, biserica fiind închisă încă din anul 1910, în care interval s'au executat lucrările de restaurare şi zugrăveală.

Cu suma de 2.000 lei s'a făcut pardoseala de duşumele de 4 c.m. pe grinzi de tufan, s'a curăţit şi reparat tâmpla, consolidându-se şi aşezându-se icoanele la locul lor, s'a reparat policandru, sfeşnicele, mesele, tetrapodul, iconostasul, strănile publice, strana domnească, arhierească, sfeşnicele împărăteşti şi s'a îmbrăcat biserica cu odăjdiiile dăruite tot de maica stăriţă.

VII. LA PARACLISUL EPISCOPIEI R. VÂLCEA.

Fond aprobat, lei 1.000,—

1. Cu această sumă s'a restaurat zugrăveala turlei şi bazei pătrate cu vopsele în „tempera“ de către pictorul A. Covaci, pe baza proiectului aprobat de Comisiune, şi pe motivele vechi descoperite sub stratul de zugrăveală existent, care s'a ras, spre a se pune în evidenţă vechea zugrăveală.

În această campanie de lucru s'au făcut cercetări şi studii pentru următoarele biserici:

1.	Deviz pentru m-rea Govora	lei	5.000,—
2.	„ „ schitul Cetăţuia (R.-Vâlcea) . „	„	4 500,—
3.	„ „ m-rea Polovraci	„	14 417,50
4.	„ „ bis. din Bălteni	„	5.000,—
5.	„ „ bis. m-rii Văcăreşti	„	1.900,—
6.	„ „ bis. Antim din Capitală . . „	„	350,—
7.	„ „ bis. din Brădeşti	„	16.000,—
8.	„ „ clopotniţa bis. din Negoşti . . .	(în studiu)	
9.	„ „ biserica din Peştera-Bistriţa . .	(în studiu)	

Arhitect-ajutor, *Jon D. Trajanescu.*

V.

RAPOARTE ȘI CERCETĂRI.

Dela membrii Comisiunii.

**CERCETARE CU PRIVIRE LA SĂPĂTURILE INTREPRINSE
FĂRĂ AUTORIZARE DE CĂTRE UN PARTICULAR LA RUINELE
CURȚII DOMNEȘTI DIN TÂRGOVIȘTE.**

Domnilor Colegi,

În urma însărcinării ce mi-ați dat, am fost, în ziua de 10 c., împreună cu d-l V. Drăghiceanu, la Târgoviște, spre a face cercetările cerute cu privire la săpăturile făcute de un particular la ruinele Curții Domnești.

Am constatat că aceste săpături s'au făcut, în măsură neînsemnată și fără a face vre-o stricăciune la zidurile ruinelor, de către un domn Ion Popescu, acum domiciliat în București, care avea o autorizație pentru aceasta dela Ministerul Cultelor și Instrucțiunii.

D-l Prefect mi-a arătat în original adresa primită dela acest Minister cu No. 3771/B din 23 Ianuarie 1908, semnată p. Ministru de d-l Constantin G. Ionescu, iar p. Director de defunctul Lascăr, prin care se făcea cunoscut Prefectului că „Ministerul a acordat d-lui Ioan Popescu din Târgoviște autorizația de a face săpături într'o subterană a ruinelor vechiului palat în curtea Bisericii Domnești, spre a descoperi o comoară ce bănuiește că s'ar afla acolo”.

Am făcut cunoscut d-lui Prefect că această autorizare s'a dat fără avizul Comisiunii Monumentelor Istorice, ceea ce nu mai e în conformitate cu legea actuală pentru conservarea monumentelor istorice și că, prin urmare, nu se poate permite numitului domn de a continua săpăturile, fără o nouă autorizare conform legii. De altminterea săpăturile au fost oprite imediat după intervenirea ce s'a făcut în urma înștiințării primite.

Cu această ocazie, am vizitat și celelalte monumente istorice din localitate, cum și mănăstirea Dealul.

La biserica Stelea am aflat crucea cupolei răsturnată, atârând în jos, și o parte din invelitoare desfăcută, în urma unei vijelii. Sunt de părere că reparațiunea acestei stricăciuni trebuie făcută de urgență, spre a feri biserica și de alte deteriorări ce

ar urmă din această împrejurare. La intrarea bisericii am aflat două pietre cu inscripțiuni, una încă binișor conservată, cari au fost puse, în timpul din urmă, ca lespezi în pridvor și sunt călcate de toți trecătorii. E necesar că aceste pietre să fie ridicate de urgență, spre a se păstra după cuviință, și să fie înlocuite cu lespezi.

De asemenea în interiorul bisericii sunt pietre cu inscripțiuni expuse a fi călcate în picioare, cari ar trebui să fie acoperite spre a le feri de deteriorare. Un vizitator strein, care în timpul din urmă, cum mi s'a spus acolo, a fost la această biserică, admirându-i arhitectura și pictura, a fost negreșit rău impresionat de îngrijirea ce se dă la noi pietrelor cu asemenea inscripțiuni vechi.

Un alt monument istoric ce reclamă măsuri urgente pentru conservarea lui sunt ruinele bisericii Sfinții Impărați, în care s'au mai păstrat picturi murale cu portrete domnești. Păreții fiind cu desăvârșire descoperiți, aceste picturi urmează să fie deteriorate din ce în ce tot mai mult. Dacă s'ar face un simplu acoperiș de lemn, pe stâlpi așezați pe dinafară în preajma păreților, s'ar înlătura acest inconvenient, cu puțină cheltuială.

La mănăstirea Dealul am aflat un defect la învelitoarea cupolei, așa încât se prelinge ploaia, ceea ce poate deteriora și zidul și piatra. Sunt de părere că trebuie făcută o cercetare minuțioasă din partea serviciului tehnic, spre a se lua de urgență măsurile cuvenite pentru buna conservare a acestui monument istoric atât de însemnat.

În sfârșit, mai am a vă face cunoscut că în biserica Stelea am aflat un disc de argint dela Stanca Doamna, soția lui Mihai Viteazul, din anul 7108 (1600), cu inscripție slovenească, în care se spune că discul a fost făcut de Stanca Doamna „în zilele fiului său Nicolae Voevod”. Inscripția e importantă prin faptul că în acel an, când Mihai Viteazul se află în Ardeal, fiul său Nicolae este arătat ca Domn al Țării Românești. Cred că asemenea obiecte bisericesti ar fi mai bine păstrate în muzeul nostru bisericesc. Ar fi deci recomandabil ca mai ales obiectele cu inscripțiuni de interes istoric deosebit să fie depuse aci spre păstrare, iar bisericii respective să i se dea în locul lor reproducțiuni galvano-plastice.

D. ONCIUL.

Dela personalul Comisiunii.

BISERICA FOASTEI M-RI BORDEȘTI – R.-SĂRAT.

Domnule Administrator,

Potrivit rezoluției depe adresa no. 43.660—6 Septemvrie 1914, avem onoare a vă face cunoscut următoarele cu privire la mănăstirea Bordești din județul Râmnicul-Sărat.

Se află în colhanurile împrejurimilor comunei Plăinești, la 25 km. spre N.-V. de Râmnicul-Sărat. Pământul pe care e zidită mănăstirea e supus la continui depresiuni, mai ales din cauza despăduririlor, astfel că este imposibil a se mai face vre-o încercare de oprire a ruinei ce progresează zilnic. Chiar anul acesta o mare scufundare de teren s'a petrecut pe latura nordică a bisericii, accelerând dislocarea zidurilor. — Această dislocare a zidurilor a început, desigur, întâia oară, după cutremurile din 1837—1838, și s'a încercat oprirea urnirei zidurilor, prin adăogarea de puternici contraforți de jur împrejurul bisericii, în anul 1846, când s'a refăcut în întregime și pridvorul din față; aceasta rezultă dintr'o inscripție depe frontispiciul bisericii cum și din apareiajul zidăriei.

În privința vechimei acestei fundațiuni mănăstirești, deosebim două categorii de clădiri. Chiliile, cu zidăriile exterioare și turnul, cari sunt dărâmate, unele până în temelie; nu sunt mai vechi de veacul al XIX-lea. Biserica e însă din timpul lui Brâncoveanu.

Ea e înălțată de faimosul căpitan za lefegii al acestui Domn, ce sălășluia în această margine a țării, amenințată de Tătari: *Mănăilă vel căpitan*, care în 1706 ajunsese vel cămăraș, în 1712 vel șătrar, iar în 1718 vel clucer.

Este foarte curios, însă, cum acest om de încredere al lui Brâncoveanu nu a găsit cu cale să scrie o pisanie pe cartușul aflat d'asupra splendidului portal al bisericii, care a fost lăsat nesăpat, cum e și acela al bisericii Colții din București. Și mormântul său, aflat în dreapta bisericii, decorat cu o ușoară ornamentație de flori și cu o stemă (poate un leu sau o mână cu o sabie) este tot nescris. Astfel că singura dată ce o avem asupra

anului zidirii este cea transcrisă de meșterul lemnar al ușii, care a însemnat, la terminarea ei :

Писъ мѣхъ юн. ѿ дни лт. 7237.

Am scris în luna Ianuarie 15 zile, 7237 (1699).

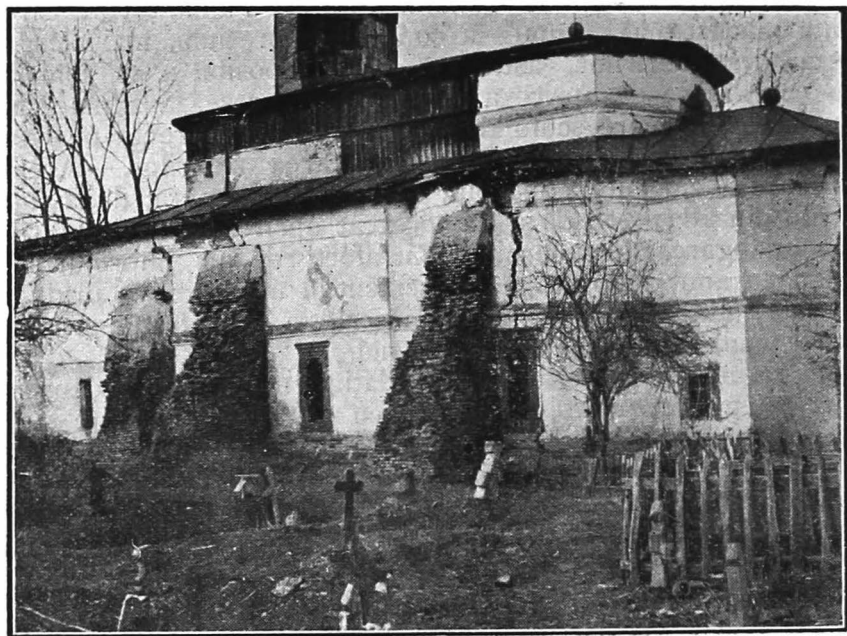
Prin urmare în toamna anului 1699 biserica era gata. Numele fondatorului nu-l dă decât inscripția dela portretele ctitorilor, care și aceia e ștearsă și repetată de două ori chiar din vremea când s'a făcut pictura.

Intr'un chip neobișnuit, numai pe un scut săpat pe un capitel al admirabililor stâlpi interiori, se citește lămurit inscripția ce arată numele fondatorului:

Мѣхъ мѣхъ мѣхъ мѣхъ.

Mănăilă Căpi(tan), Mira.

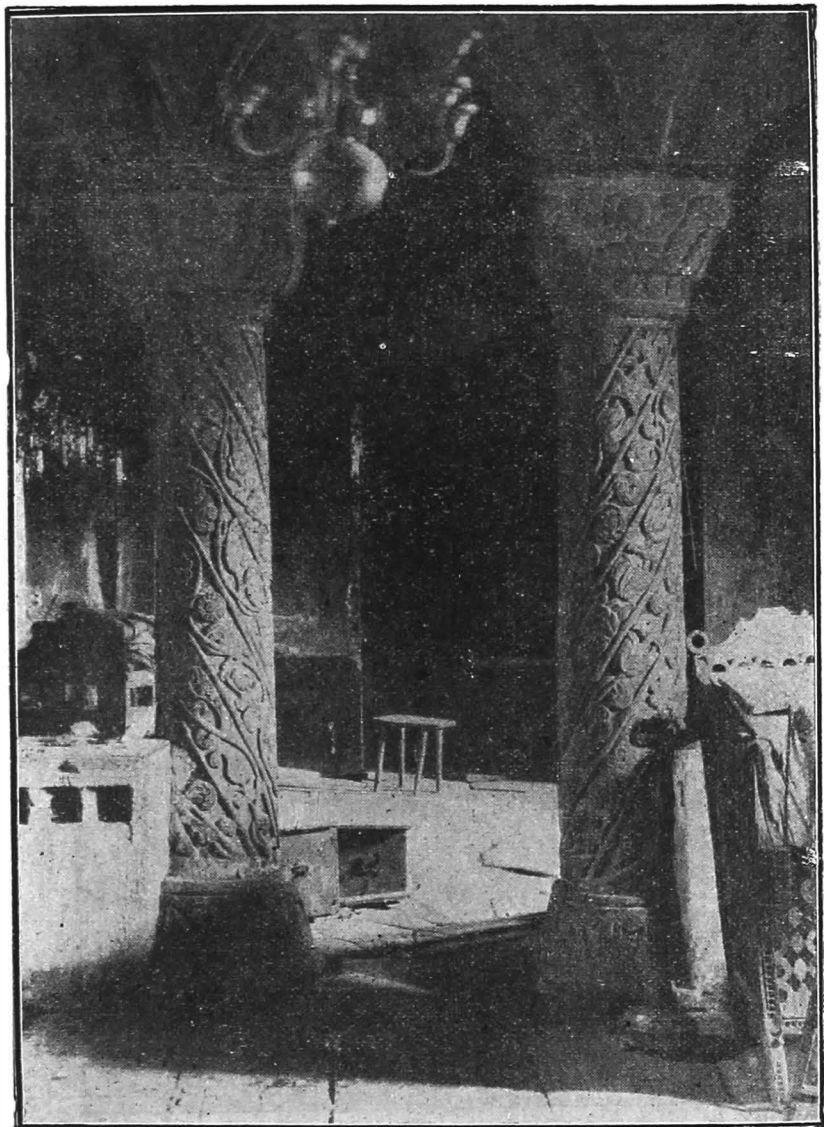
Se pare că acest Mănăilă descindea sau se înrudia foarte de

1. Biserica din Bordești: latura sudică.

aproape cu Cantacuzinii. Fiindcă portretele murale represintă, pe lângă Constantin-Vodă Brâncoveanul, sub care s'a început lucrarea mănăstirii, și pe Șerban-Vodă Cantacuzino, predecesorul Brâncoveanului, cu fiul său Gheorghe, a căror repre-

zentare nu-și are nici un rost, dacă nu ar trebui a socoti pe acest Domn ca rudă cu cititorul. — Una din fete, cea mai mare, a lui Mănăilă, poartă nume domnesc *Chejna*. — Stema Canta-

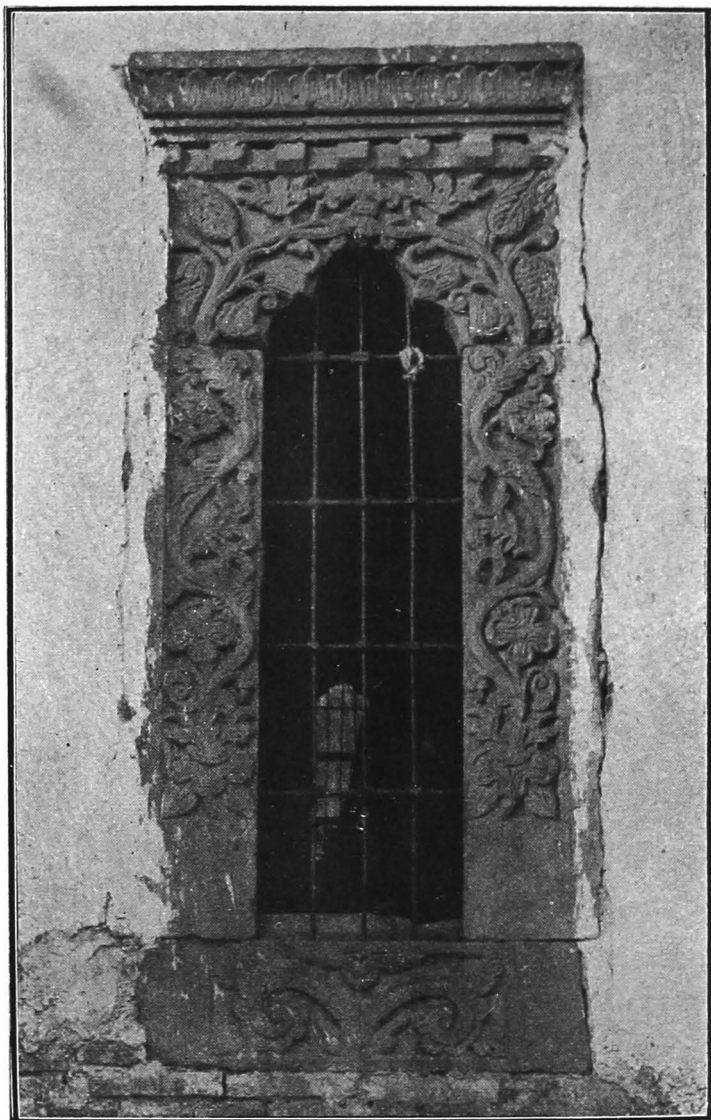

2. Biserica din Bordești: vedere interioară.

cuzinească, vulturul cu două capete, impodobia frumoasa cata-piteazmă. — Pe lângă aceasta ar pleda pentru această inrudire

și faptul că meșterii Cantacuzinești au lucrat la această mănăstire.

Ca pictor a lucrat aci faimosul pictor cantacuzinesc *Pârvul Mutul zugravul*, cu ucenicul său Radu, cel care lucrase biserica

3. Biserica din Bordești : fereastră.

Filipeștii-de-Pădure, a Cantacuzinilor.

Ca pietrar a lucrat tot un sculptor cantacuzinesc, ce a dat lucrări ce caracterizează lucrările Cantacuzinilor. Știm și numele

acelui meșter, săpat pe acelaș scut de care am vorbit, pe unul din stâlpii interiori : **Мира.** = Mira.

* * *

Dacă ca arhitectură zidăria nu se prezintă ca o deosebită lucrare, totuș lucrările de sculptură ale chenarelor ferestrelor, decorațiilor stâlpilor interiori, sunt de toată frumusețea, distinguându-se prin o silință de a eși din șabloanele date de meșterii Brâncoveanului. — Portalul bisericii, în special, se poate considera ca una din capo-d'operele sculpturii dela noi.

Pictura e de toată frumusețea, distinguându-se prin vâjnoșia liniilor mari, schițelor puternice cu care a lucrat Părvul Mutu.

Ea era terminată în 1722, căci un grafit ulterior, din acest an, ne dă o însemnare: Senie ieromonah, 7230=1722.

Ctitorii sunt reprezentați: jupan Mănilă cu jupănița Iliana (?), ținând biserica, ce avea două turle. — Apoi copiii: Chejna Maria, Răducanul, Ștefan, Șerban, Ioan. — În dreapta ușii se reprezintă, probabil, părinții: Ioniță (?), jupănița Tudora, Constantin, Maria.

Apoi: Io Constantin Voevod și Doamna Maria. În sfârșit: Io Șerban Voevod.

Mult interes are de asemenea portretul lui Părvul Mutul zugravul, lucrat în ambrasura ușii și reprezentându-l cu un penel și cu o scoică întredeschisă în mâna stângă, care scoică ținea loc de paletă la vechii noștri pictori, întru cât culorile odată făcute își păstrau umiditatea necesară numai în aceste scoici.

* * *

4. Biserica din Bordești:
Părvul Mutul zugravul.

Sunt de admirat de asemenea icoanele împărățești, lucrate de Părvul Mutu zugravul, reprezentând cea mai bună epocă; trei din aceste icoane, împreună cu o altă din epoca posterioară, avem onoare de a vi le înainta odată cu aceasta pentru Colecțiile Comisiunii Monumentelor, alăturând, în acelaș timp,

fragmente din tâmplă și două paftale lucrate în stil Brâncovenesc.

Vă atragem atențiunea, în același timp, Domnule Administrator, spre a interveni să se ridice și fragmentele din admirabila tâmplă ce au rămas în această biserică aruncate într'un colț, împreună cu stâlpii ce le însoțesc, cum și chenarul ferestrei de Nord, căzut.

Și intru cât mănăstirea nu e monument istoric, vă rugăm ca să interveniți la Comisiunea Monumentelor Istorice, spre a păstra ruina ca monument, declarând-o ca atare.

Vă rugăm, pe de altă parte, a interveni și la parohia locală, spre a face obloane de lemn bisericii și a o ține într'o curățenie cuviincioasă, intru cât azi lasă mult de dorit.

Primiți, vă rugăm, asigurarea deosebitei noastre stime,

Virg. Drăghicam. — Gr. Pișculescu.

BISERICA DIN VALEA DANULUI-ARGEȘ.

Domnule Administrator,

Biserica din Valea Danului (Argeș) nu e un monument de frumusețe și nici nu înseamnă o dată în evoluția artei noastre. Ea datează din epoca de plină decădere a arhitecturii, artei și întregului ideal bizantin ce ne călăuzise până aci, — fiind zidită în 1811.

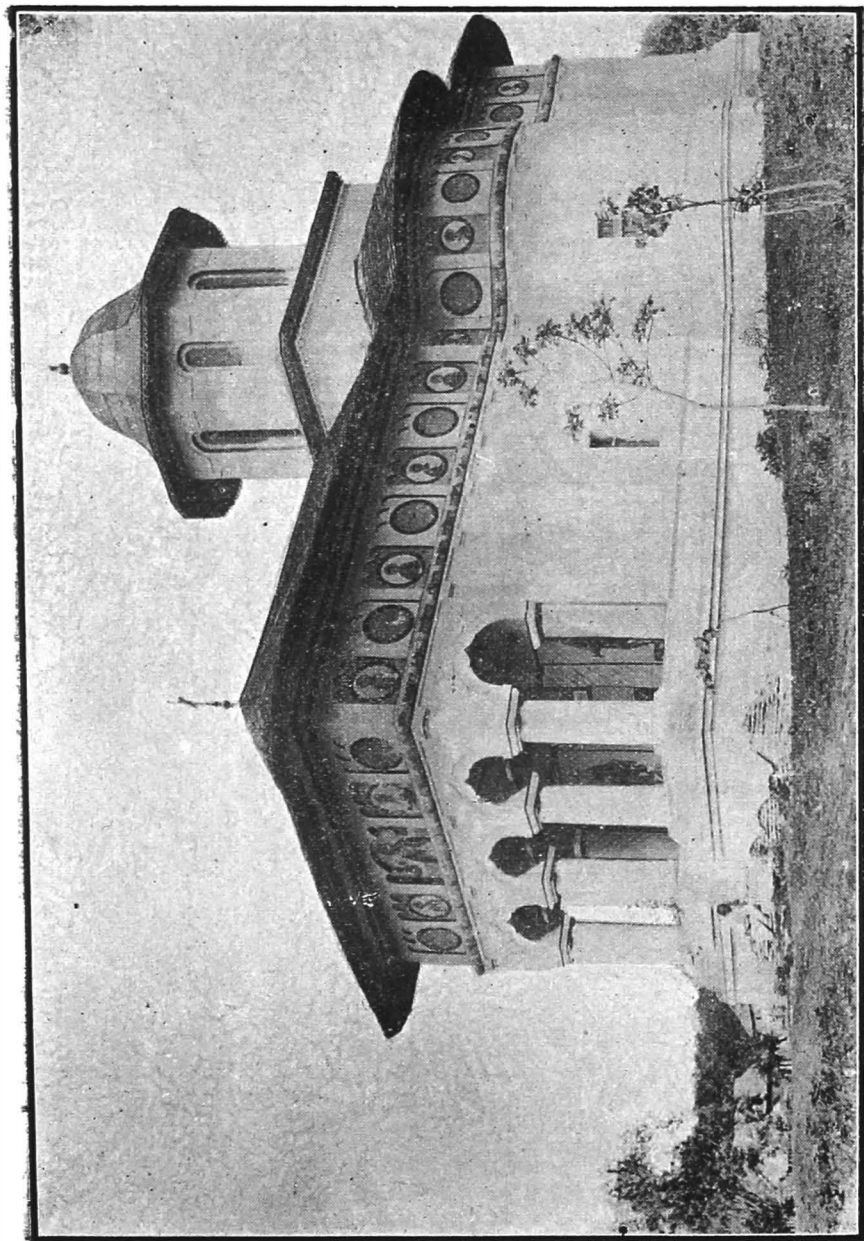
Dar pitorescul situației sale; datine vechi de zidire, păstrate în proporțiile în care se ridică biserica și zidurile înconjurătoare, în frumoasa clopotniță ce străjuește întreg cuprinsul curții, cum și faptul că biserica s'a ridicat „pentru dragoste” și chiar cu sprijinul celui dintâi Episcop al Argeșului, Iosif, sunt atâtea lucruri ce contribuie a da însemnătate acestui lăcaș, zidit prin râvna lui Meletie, economul mănăstirii Argeșul.

Din inscripțiile frumos săpate pe marmură, după cea mai arhaizată manieră, aflăm istoricul modestei biserici.

Pe prima piatră:

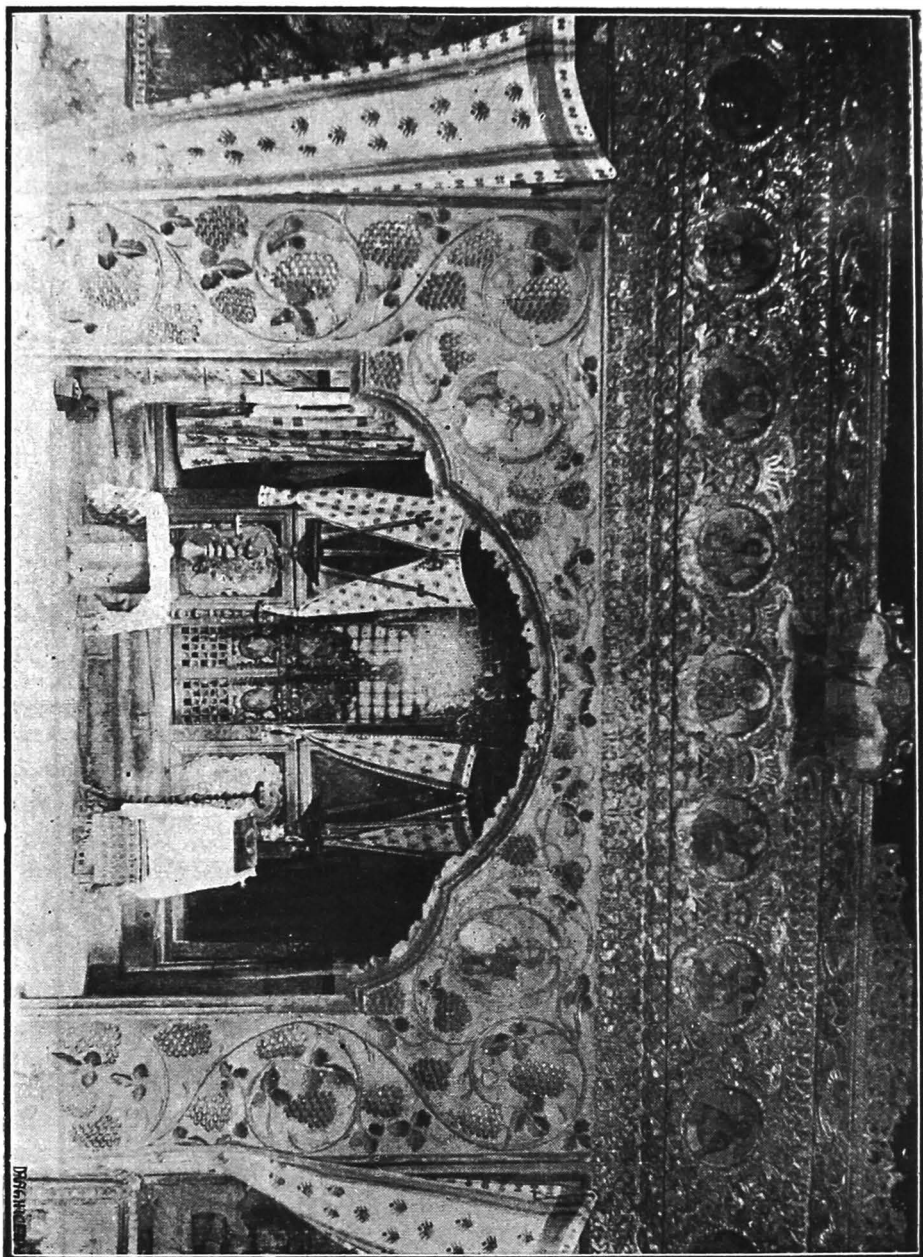
Aceste porunci să le păzească preoții prin poruncă arhierească, până va sta biserica aceasta. 1) Pre nimenea să nu îngroape în biserică, nici în tindă, nici aicea în predvor, nici înaintea bisericii, spre partea apusului, nici împrejurul bisericii, lângă zid; ci mormânturile să fie depărtate de zid de patru paș(i) de om, ce pentru acea s'a făcut curtea mare; și adâncimea gropii să fie de 6 palme. 2) La vremea când să cunun oamenii să nu îngăduie ca să facă jocuri în curtea bisericii, nici afară împrejurul curții, nici să facă mâncări sau băuturi. 3) Judecățile cu pricini de stricăciunea holdelor, fânașilor, din care să întâmplă injurături și bătăi, nici decum să nu să primiască a să urmă.

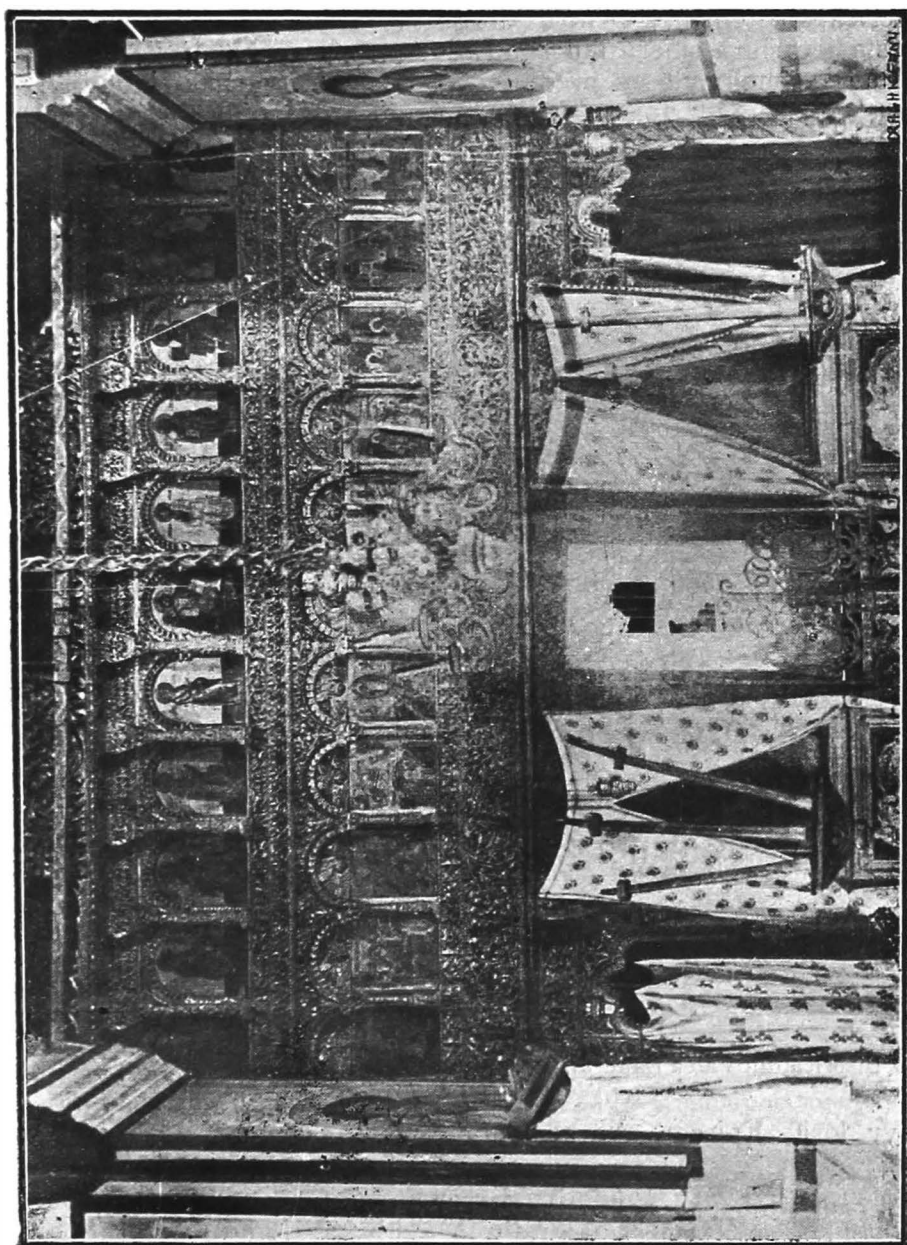
Pe a doua piatră:

5. Biserica din Valea Danului.

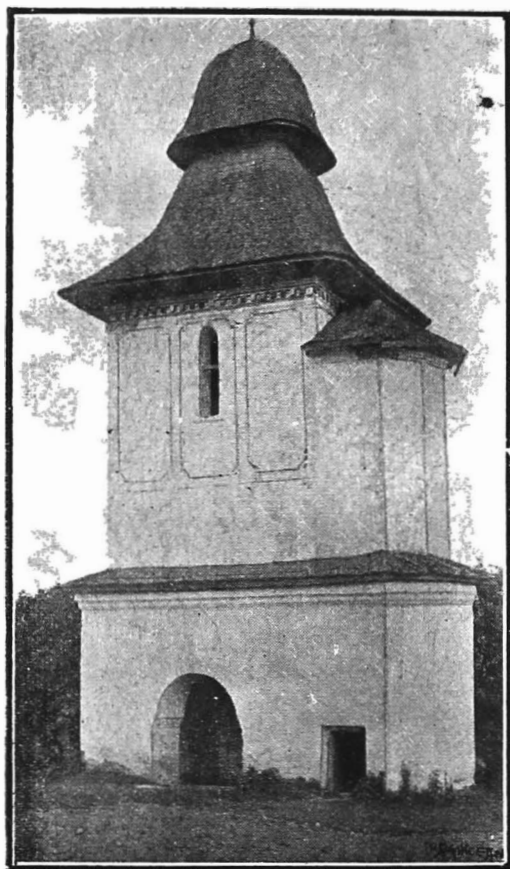
6. Biserica din Valea Danului : fragment din tãmpla așezatã în pronos.

7. Biserica din Valea Danului : tâmplă luată dela m-rea de Argeş.

Intru slava a sfintei cei de o ființă, de viață făcătoarei și nedespărțitei Troițe și întru cinstea și lauda aceluia întru sfinți părintelui nostru Niculae Myralis, s'au zidit această sf(ă)ntă biserică din temelie, pentru dragoste și datorie către sf(ă)ntu acesta ierarhu a smeritului 1-iu Episcop al Argeșului Iosif, având părtaș la cheltuială pe pre cuviosul Meletie, economul acestei sfinte Episcopii, a toate câte până acum s'au lucrat și s'au făcut,

8. Biserica din Valea Danului: clopotnița.

la icoanele ceale mari și chipurile: al sfântului în dreptate Iosif, carele și ostenitoriu au fost din început până s'au săvârșit. Și pentru cinstea către sfinți, după care își au numirile, s'au adaos logodnicul și al sfântului Meletie, Patriarh Antiohiei, și pentru că mai înainte au fost altă besea-rică prea mică și de lemn unde locul n'au lăsat a să face acasta de zid; deci săvârșindu-să cu toate câte au trebuit, s'au și târnosit acum de însuși prea osfinția sa, fiind anul de la zidirea lumii 7319, iară dela Hs. 1811, în luna lui Octombrie 1:

Inscripție pe o cărămidă afară:

Zidaru Dragomir, Stanciu, Matei, Radu.

Inscripție pe clopot:

Acest clopot s'au făcut cu cheltuiala ctitorilor acestei sfinte bisea-rici dela Valea Danului,

Chyr Iosif, Episcop Argeșului, de Meletie Iconom, smeritul, 1814.

ΛΦΜε (sic). Gheorghie

Inscripție pe un relicuar:

Astăzi primește pe mine părtaș, fiule al lui Dumnezeu, că nu voi spune vrășmașilor tăi taina ta, nici sărutări îți voi da ca Iuda,

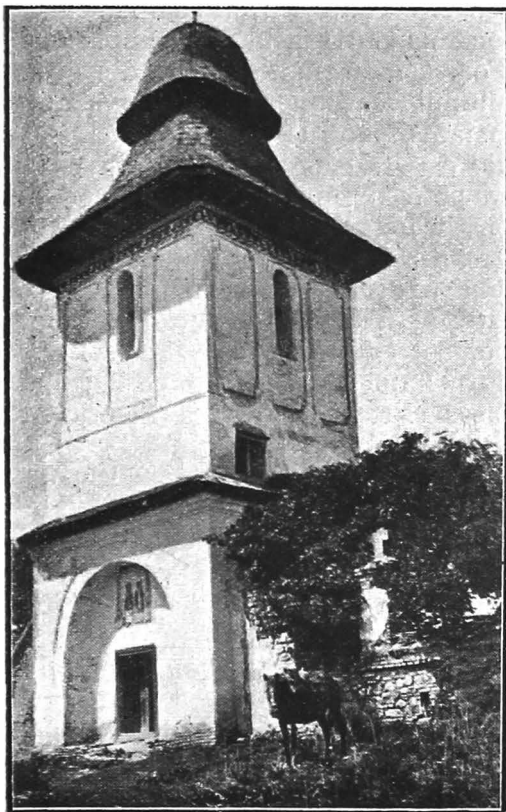
ci ca tâlharul martor (?) strig către tine: pomeneste-mă, Doamne, intru împărăția ta. Meletie, ierodiacon, iconom, Ș. Ep. Argeș.

Dar pe lângă faptul că biserica are o interesantă pictură, neobișnuită, făcută de meșterul țăran Nicolae zugravul, care a fost și zugravul lui Lecomte du Noüy, care a zugrăvit niște sfinți, uneori cu deosebită expresie, pe lângă foarte interesantele vase din proscomidie și pronaos, pentru vărsarea apelor, lucrate în vădit stil al Renașterii, pe lângă influențele clasice arhitecturi, vizibilă în pilastrii orientale ai bisericii, pe lângă incuetoare foarte ingenioase din 1796, e de remarcat splendida tâmplă ce decorează altarul și pronaosul acestei biserici, cari sunt invederat rămășițe aduse din altă parte într'această biserică.

Tradiția o atribuie ca aparținând m-rii dela Curtea-de-Argeș. Stilul tâmplei, cantacuzinesc, cum și faptul că Iosif a conlucrat la această biserică, întăresc afirmările acestei tradiții, astfel că, cu siguranță, putem documenta că ea a fost transportată dela Argeș.

Știm că Șerban-Vodă Cantacuzino, în 1682, a făcut o renovare foarte largă mănăstirii Curtea-de-Argeș, prin omul său de casă Dona Pepano.

Tot Cantacuzino trebuie să fi făcut și tâmpla, lucrată exact în acelaș stil, uneori chiar aceleași ornamente, ca și tâmpla Mitropoliei Târgoviștei, lucrată de acelaș Domn. Pe lângă alte multe asemănări, splendidele steme cantacuzinești, aflate sub colonetele celui de al doilea rând de arcade, *vulturul bicefal* confirmă pe deplin originea tâmplei. Iosif, Episcopul Argeșului, știm că a făcut reparație mănăstirii în 1802, după cutremur; și în 1812, când se face o nouă tam-

9 Biserica din Valea Dînului: clopotnița.

plă mănăstirii, de sigur după moda și gustul veacului al XIX-lea, vechea tâmplă, demontată, fu atunci trimisă la biserica din Valea Danului, zidită în 1811, unde, neîncăpând nici ca înălțime nici ca lățime, a fost tăiată și fragmentată. Ca înălțime, neputându-se dispune de un spațiu de cel puțin 20 m., s'a hotărât îmbucătățirea tâmplei. Prima jumătate, cu praznicele și apostolii, a fost pusă la altar; a doua jumătate, cu proorocii și cu florovele ei terminale, a fost așezată în pronaos, d'asupra unui portal de lemn improvizat. Foarte interesante sunt în această parte a tâmplei *coroanele imperiale*, sculptate.

Din lățime s'a scurtat tâmpla cu cel puțin 1 metru (lățimea a două panouri), astfel că tâmpla are 10 apostoli în loc de 12.

Foarte interesante icoane din această tâmplă, altele de pe la sfârșitul veacului al XVIII-lea și începutul veacului al XIX, le înaintez pentru Colecțiile Comisiunii odată cu acest raport.

Mai e de adaos că o foarte frumoasă icoană, sf. mahramă, și un potir de aur, au fost ridicate de fostul episcop de Argeș, Ghenadie Petrescu.

Dacă ar fi a se prețui numai această interesantă comoară, ce conține biserica Valea Danului, pe lângă celelalte lucruri menționate, ar fi un motiv destul de puternic pentru a fi declarată monument istoric.

Mormântul lui Meletie zace, conform hotăririlor sale, sub pitoreasca cruce ce se ridică în preajma clopotniței, sub umbra unui pom.

Virg. Drăghiceanu.

BISERICA DIN TURIA, COM. BUICEȘTI-OLT.

Domnule Administrator,

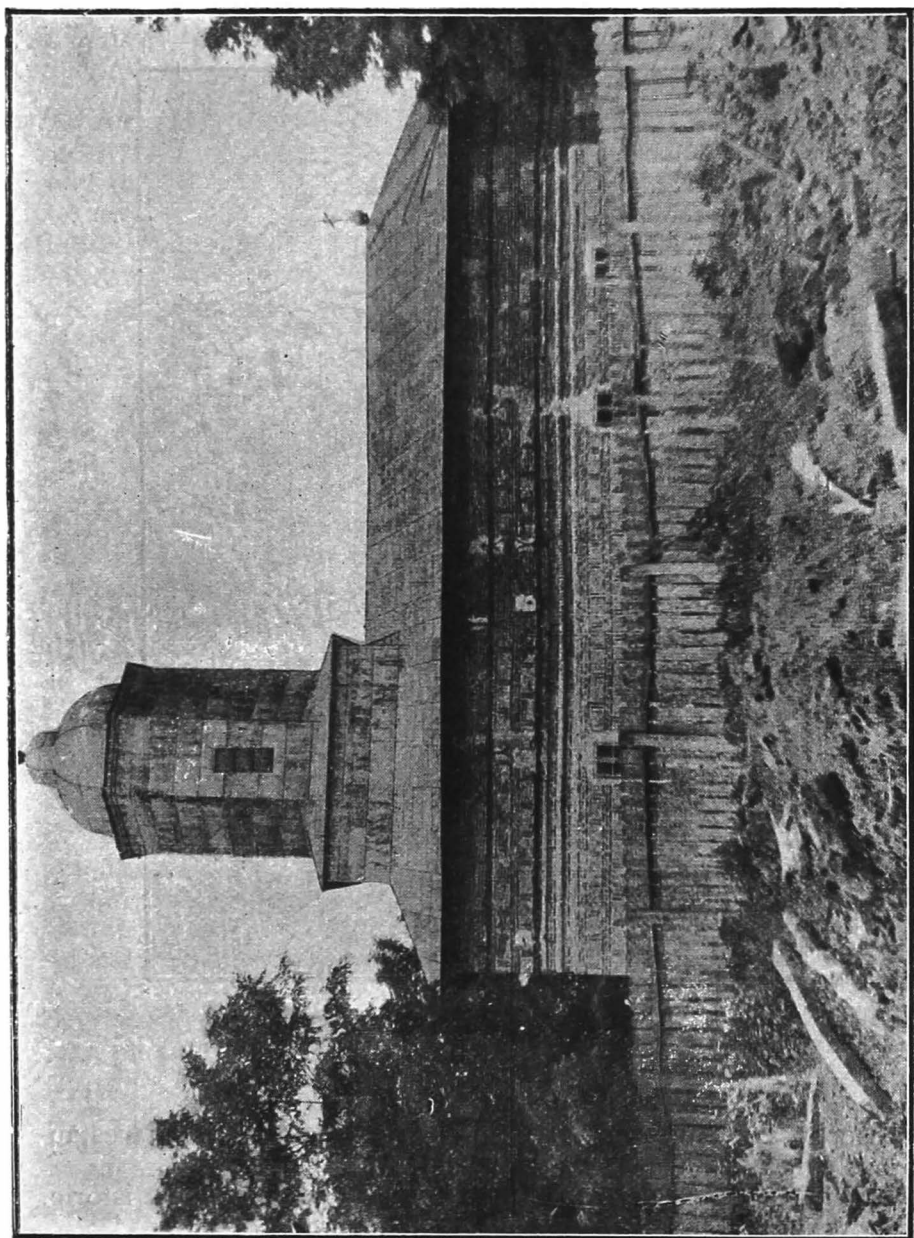
Biserica din Buicești, comuna Turia (Olt), este unul din rarele exemplare de arhitectură ale veacului al XVI-lea.

Nici o pisanie nu mai amintește numele fondatorului. Moșia pe care e zidită biserica a fost însă, până în ultimul timp, a boerilor Darvari, cari au moștenit-o dela Buzești. Tradiția satului chiar vorbește de Buzești.

Avem de aface deci cu o ctitorie necunoscută a boerilor Buzești.

Din prima ctitorie se cunoaște numai jumătate din biserică, până la 1 m. de cornișe. De aci înainte a fost restaurată, destul de bine, prin veacul al XVIII-lea, fiind refăcută tot cu cărămidă aparentă.

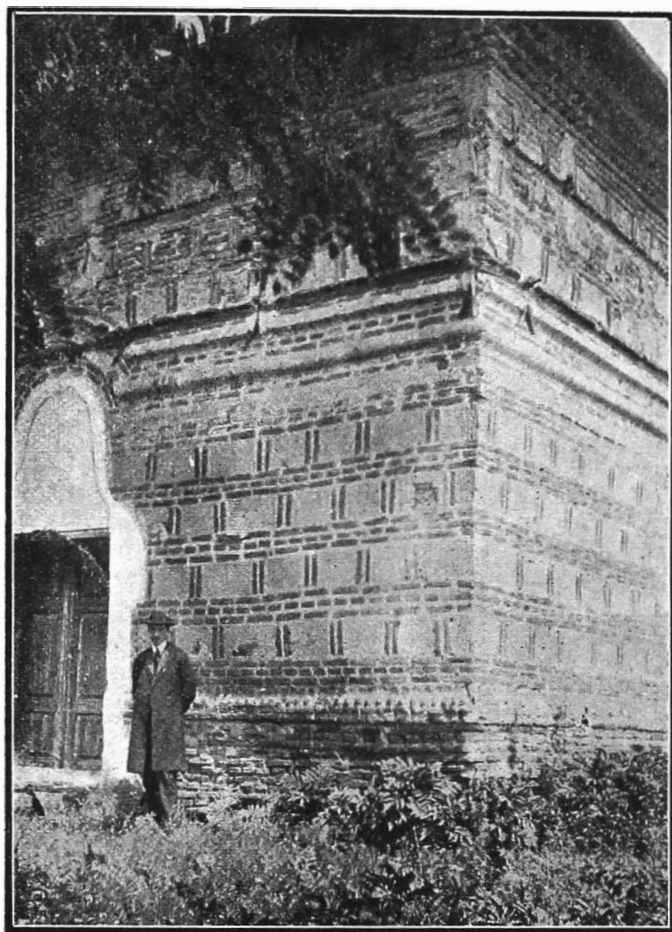
În ultimul timp a fost modest restaurată de proprietarul moșiei, Pavlovici Costache, după sistemul d-lui arhitect Gr. Cerkez, prin

10. Biserica din Turia, com. Buicești-Olt.

legături de fier, fără a atinge întru nimic, zidurile cele vechi.

Are formă dreptunghiulară cu altar pentagonal, zidul dintre naos și pronaos plin, cu uşe. Pronaosul boltit cu calotă, naosul cilindric, probabil în urma dărămării vechii bolţi.

11. Faşada bisericii din Turia, com. Buiceşti-Olt.

Biserica e nezugrăvită în interior; coroanele ultimului restaurator mort atâră foarte naiv de tămplă.

Am onoarea a cere declararea bisericii de monument istoric.

Virg. Drăghiceanu.

BISERICA DIN NEGOEȘTI-DOLJ.

Domnule Administrator,

Biserica din Negoești (Dolj), așezată în o pitorească fundătură a văii Amaradie, este zidită în 1774, de Cornea Brăiloiu, fiul marelui Ban Cornea Brăiloiu, unul din conducătorii partidei naționale întemeiate în țară după moartea năpraznică a Brâncovenilor și Cantacuzinilor.

Pisania e ștearsă și refăcută, de pe urma zelului unui preot, care, în fiecare an, reface ceva din ceiace mai rămâne din vechea biserică; totuși, judecând și după stilul bisericii, putem accepta anul ce-l dă, 1774 :

Această sfântă biserică ce are patronagiul Sf. Voevozi, s'a zidit din temelie de jupân Cornea Brăiloiu, marele Logofăt al țării, la anul 1774, și acum s'a reparat, în 1894.

E o mică lucrare din epoca de decădere a idealului bizantin în arhitectura și pictura noastră bisericească; neavând drept caracteristică originală, decât arcadele trilobate ale pridvorului, cari se apropie mult de grinzile ce întind arcurile, în loc de a se ridica zvelte ca în epoca de înflorire.

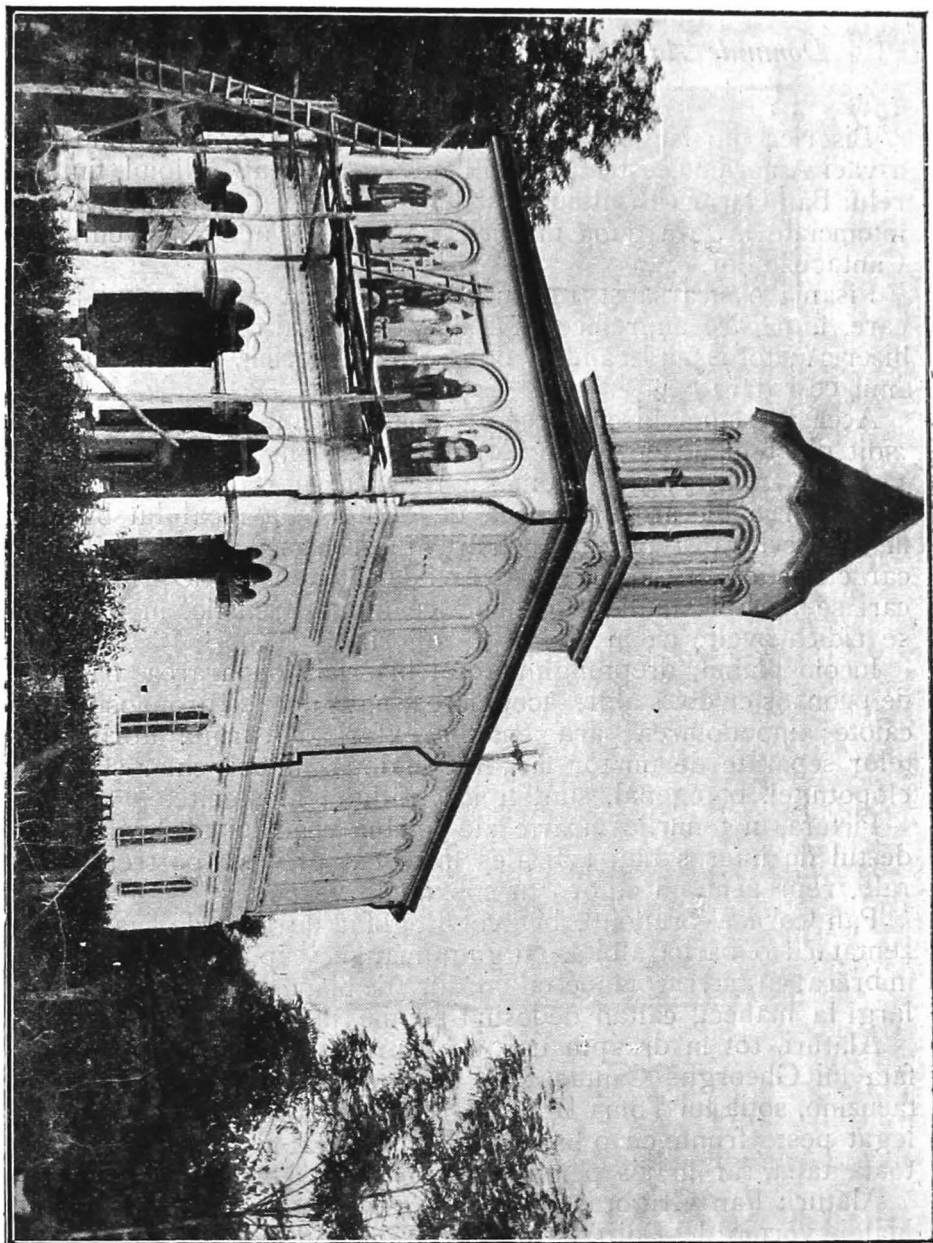
Incolo planul, dreptunghiular al bisericii; separarea naosului de pronaos cu doi stâlpi; acoperirea naosului și pronaosului cu calote; împodobirea paramentelor exterioare prin ajutorul ocnițelor separate de un tor încadrat de două mături; chiar și turnul clopotniței, octogonal, sunt tipice tradiției moștenite.

Pictura, în tonurile moarte ale finelui veacului al XVIII, este destul de interesantă, mai ales întru cât privește portretele murale, reprezentând ctitorii în costumele veacului:

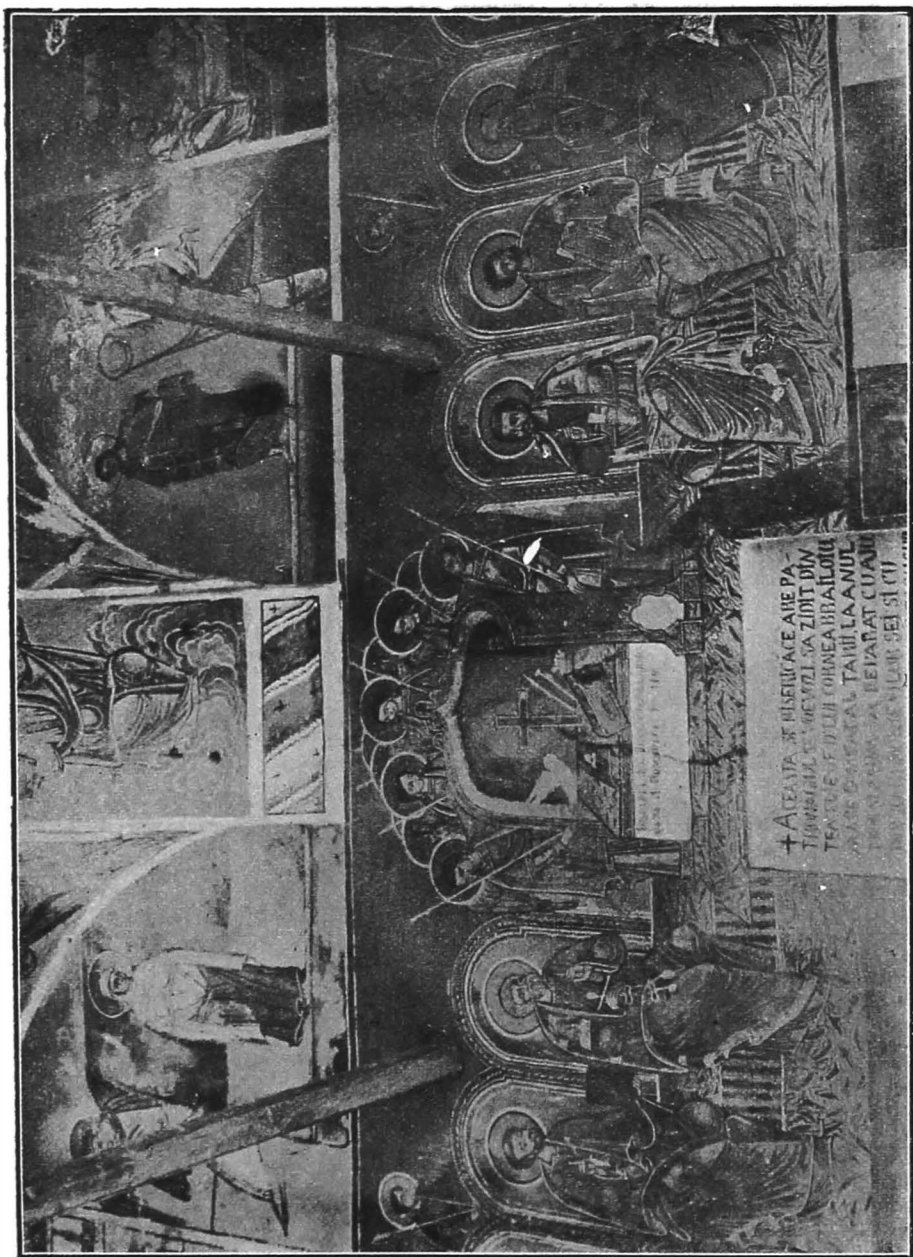
Pan Cornea Brăiloiu, biv vel Logofăt de țara de sus, reprezentat cu o barbă albită, cu gugiuman pe cap (lungueț, negru), îmbrăcat cu anteriu pembè, cu bordură de blană neagră, cu manșete largi la mâneci, caftan dedesupt pembè, încins cu șal (fig. p. 83).

Alături, tot în dreapta ușii, se reprezintă cumnata sa, Maria, fata lui Gheorghe Cantacuzino, nepoata lui Șerban-Vodă Cantacuzino, soția lui Toma Brăiloiu, reprezentată cu calpac lungueț, legat peste frunte cu o bandă mică, îmbrăcat în anteriu de blană, toată talia, iar în jos pembè (fig. p. 83).

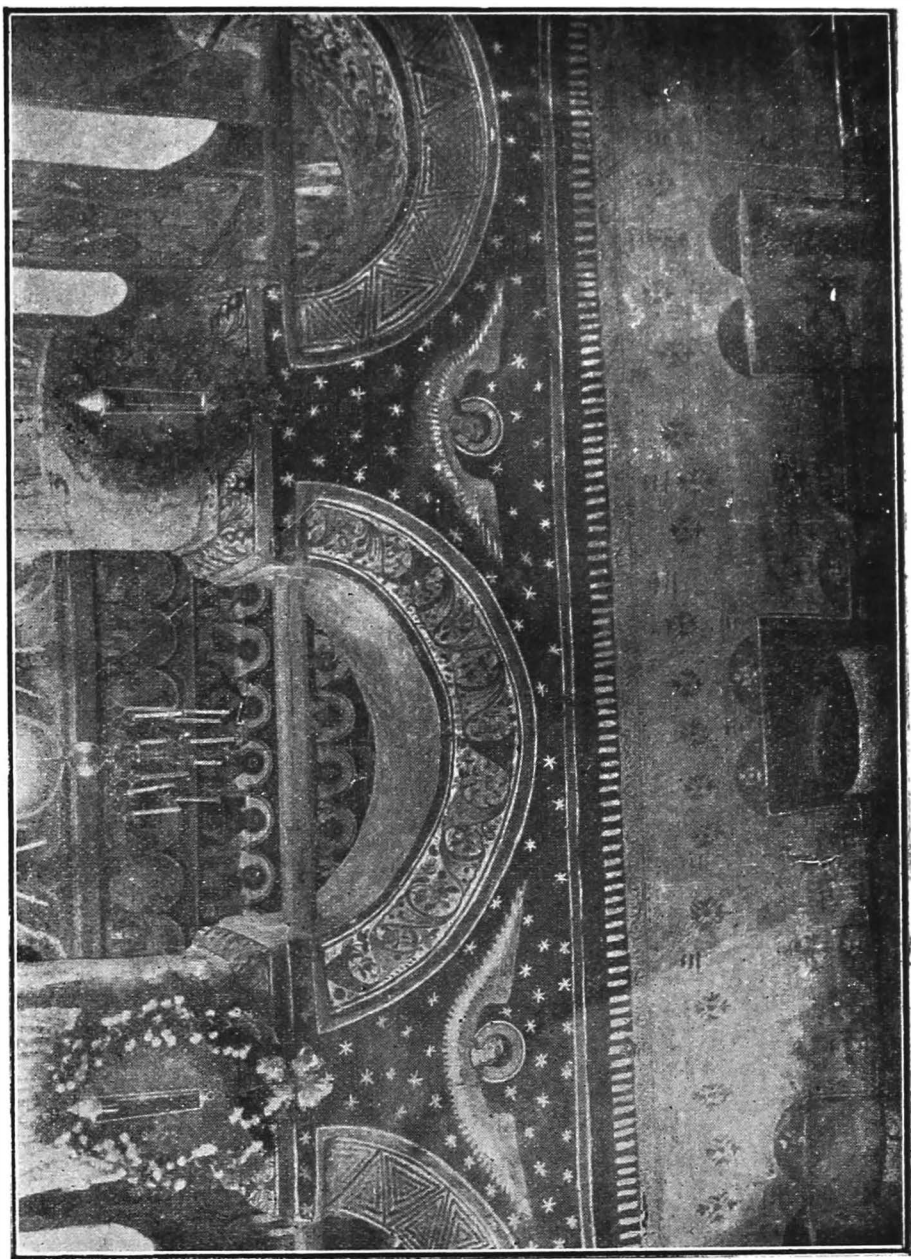
Alături: Pan Grigorașcul, sîn Vornic Brăiloiu (deci fiul lui Matei, vornic de Dolj), strănepot Cornei, cu soția sa Maria, ce se reprezintă cu capul gol, cu șal pe umeri, dedesupt negru, (fig. p. 83).

12. Biserica din Negoești-Dolj.

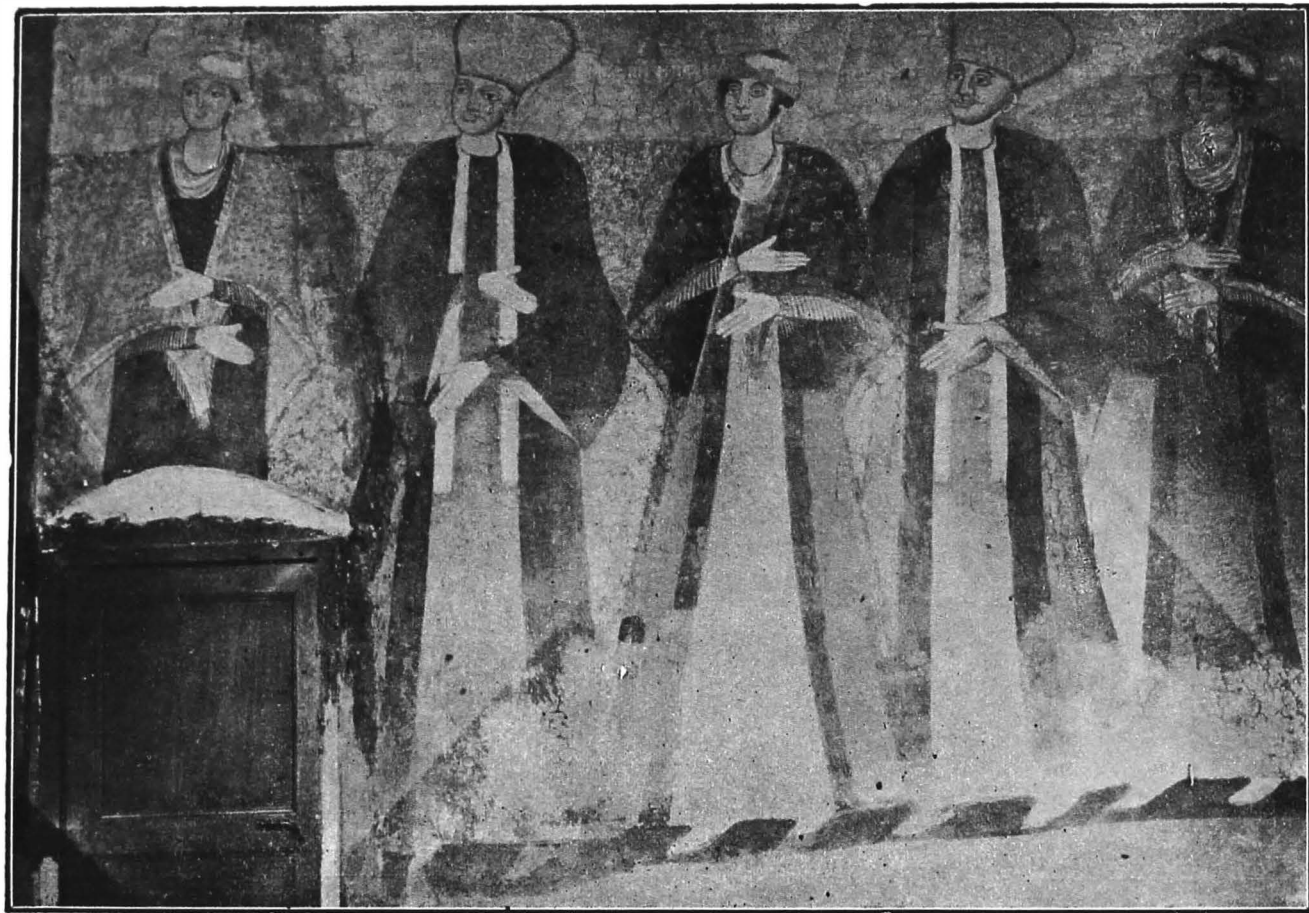
13. Biserica din Negoști-Dolj: vedere în tindă.

14. Biserica din Negoești-Dolj: vedere interioară.

15. Biserica din Negoști-Dolj: pictură interioară pe calotă

16. Biserica din Negoști-Dolj: portrete ctitoricești (peretele nordic).

17. Biserica din Negoști-Dolj: portrete ctitoricești (în dreapta ușei).

18. Biserica din Negoești-Dolj: portrete ctitoricești (în stânga ulei).

În stânga uşii de intrare: Panița Zmaranda Brăiloiu, soția dumealului Cornea Brăiloiu Logofăt, reprezentată cu calpac pe cap, inclinat, cu o bordură albă, șal gri pe umăr, dedesupt antieriu, cu talia imblănită, restul pembê. Au de fică pe Păunica (fig. p. 84).

Alături: ginerele Titu Bengescu, cu ișlic de blană de samur, cenușiu, antieriu galben, cu margeni negre.

Panița Marica, fiica dumealului logofătul Cornea Brăiloiu, reprezentată cu capul gol, cu pepteni în păr, șal pe umeri, rochia lungă cu blană albă (fig. p. 84).

Păretele nordic: Panița Balașa, fiica lui Cornea Brăiloiu, Dumitrache Brăiloiu, Maria cu Pan Costantin Brăiloiu, Panița Elenca (fig. p. 82).

Păretele sudic: Chesarie Episcopul Râmnicului.

De și picturile au suferit unele prefăceri nenorocite, ca de exemplu: ștergerea Judecării depe urmă, și înlocuirea ei cu o scenă lipsită de gust, totuș biserica prezintă destule urme ca să poată fi declarată ca monument istoric, prezentând și interes istoric și artistic.

Trei icoane brâncovenești, aflate în această biserică, am onoare a vi le înaintă pentru Colecțiile Comisiunii.

Virg. Drăghiceanu.

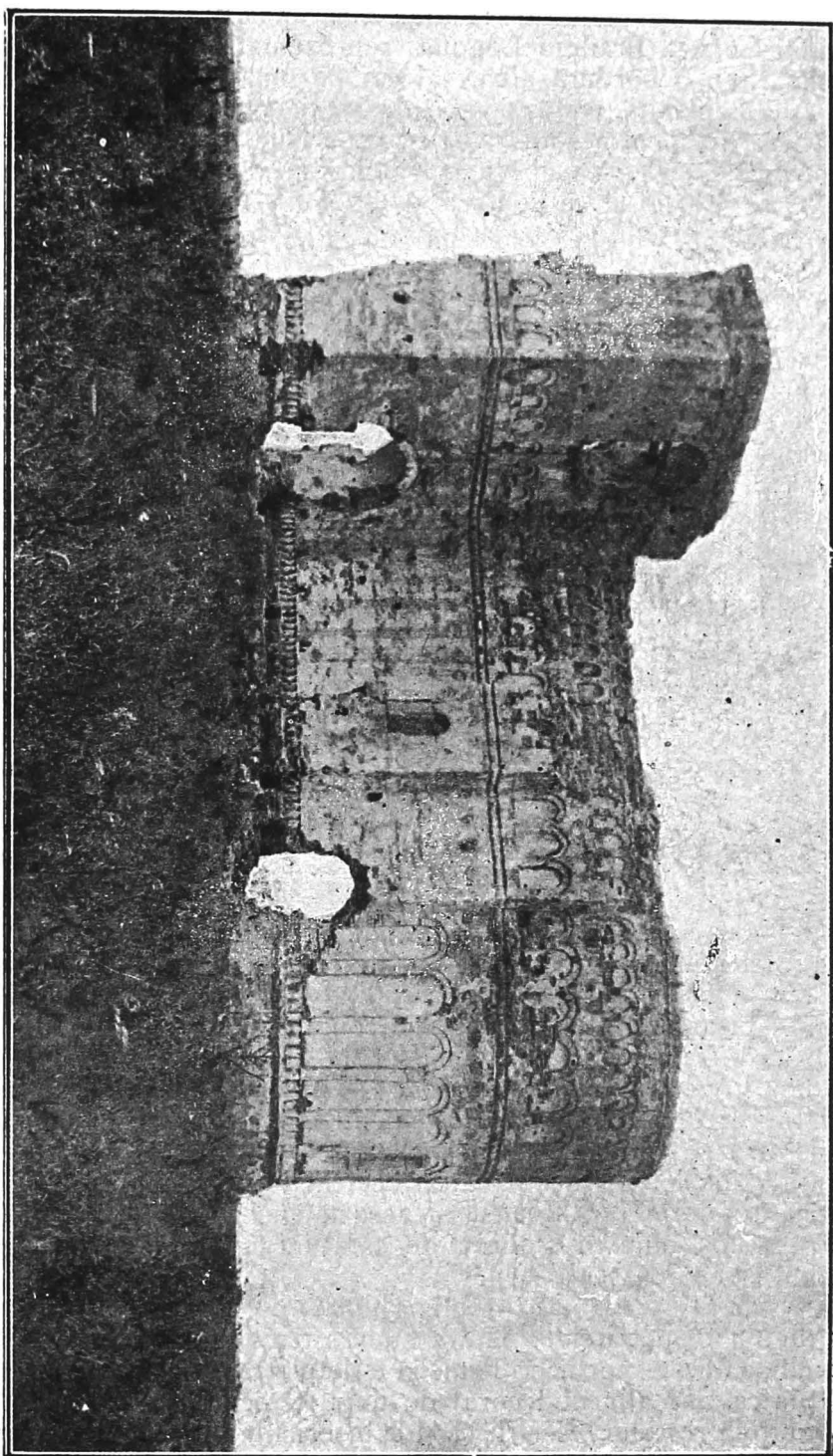
• BISERICA DIN BUCIULEȘTI-NEAMȚU.

Domnule Președinte,

O foarte impozantă ruină se află în comuna Buciulești, pe apa Bistriței, care a distrus, acum vreo sută de ani, jumătatea vestică a bisericii Buciulești. Tradiția o atribue lui Ștefan-cel-Mare; pisania, însă, păstrată în comuna învecinată, Podolenii, indică de ctitor pe tatăl lui Gheorghe-Vodă Ștefan: Dumitrașcul Ștefan Logofătul, iar ca an: 7175—1666, Oct. 24.

Intrucât boerii Ceauri, descendenți din Gh. Ștefan-Vodă, pretindeau a se trage chiar din Ștefan-cel-Mare și întrucât apa-reiajul zidăriei se aseamănă cu acel al lui Ștefan-cel-Mare, s'ar putea admite probabilitatea că această biserică a lui Ștefan-cel-Mare a fost numai restaurată de tatăl lui Gh. Ștefan-Vodă, după gustul secolului al XVII.

Intr'adevăr, planul e dreptunghiular, cu o absidă rotundă și cu turnul clopotniței pe latura sudică, cu puternici *dossereți* pe laturile sudice—nordice. Temelia e de piatră, turnul și pronaosul de piatră, iar altarul decorat de lunguețe ocnite, de cărămidă, ca și ocnitele restului bisericii, ca și la bisericile lui Ștefan cel Mare.

19. Ruina bisericii din Buculești-Neamțu: exteriorul.

Discuri cafenii de cărămidă, alternând cu altele în formă de stea, separă cele două rânduri de ocnite ce decorează biserica sub cornișe.

Caracteristic veacului al XVII, are numai *torul* de sub ocnite.

Cărămida e aparentă prin vopsea numai la arcurile și cadrele ocnitelor, cum și la toruri, pe care formează linii în zigzag—albe și roșii.

20. Ruina bisericii din Buciulești-Neamțu : interiorul.

Am onoare a cere păstrarea ca ruină și a fi trecută în rândul monumentelor.

Virg. Drăghiceanu.

BISERICA DIN DRĂGUȘENI-SUCEAVA.

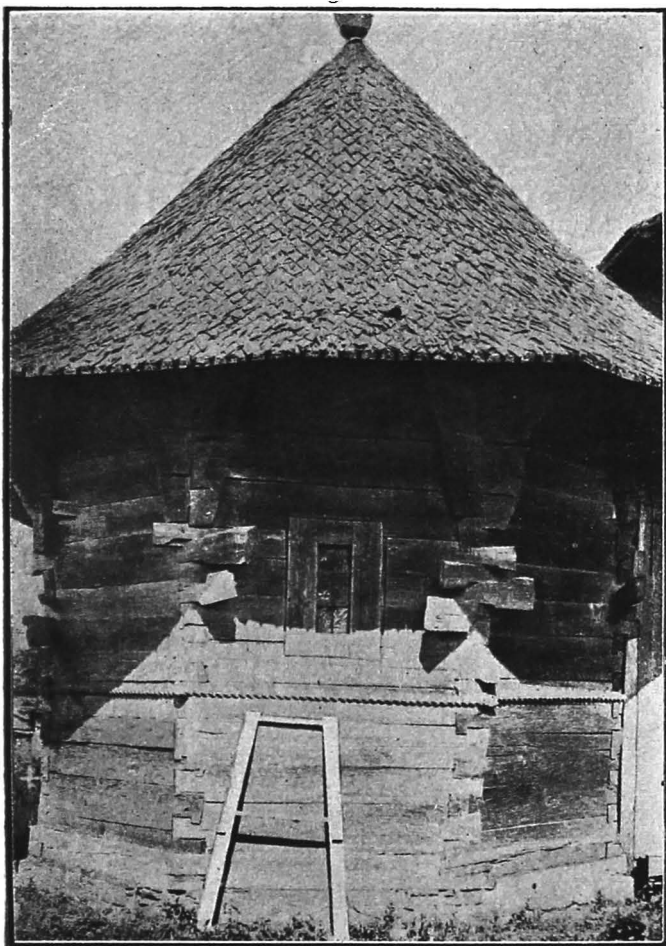
Domnule Președinte,

Potrivit însărcinării ce ați bine-voit a-mi da, am vizitat pitoreasca biserică de lemn din Drăgușeni—Suceava—pe malul râului Moldova. Este una din cele mai frumoase și trainice biserici de lemn ce avem, lucrată în groase bârne de stejar, imitând însă în totul planul și dispoziția bisericilor de zid.

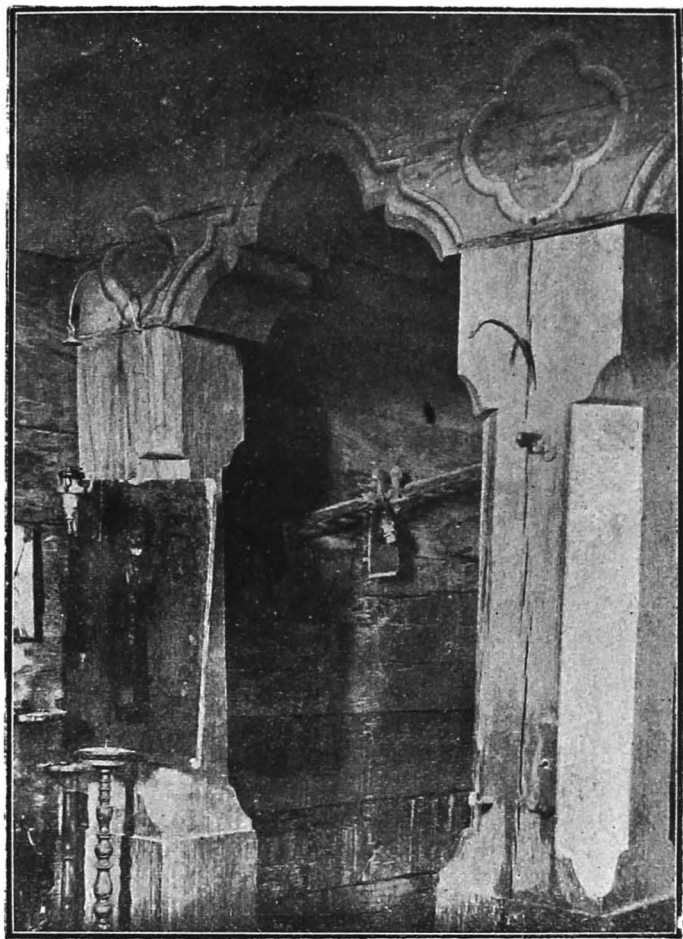

21. Biserica din Drăgușeni-Suceava.

Ca și la biserica de zid, un turn cu clopotniță adjacent pe latura sudică, înviează silueta bisericii, groși stâlpi de lemn, octogonali, la mijloc, sprijinind frumoase arcade trilobate, (ale căror arhivolte sunt decorate de trilobee gotice), separă naosul de pronaos. Bolte-calote, octogonale, sunt imitate de pe acelea ale bisericilor de zid, chiar cadrul ușii de intrare, imită decora-

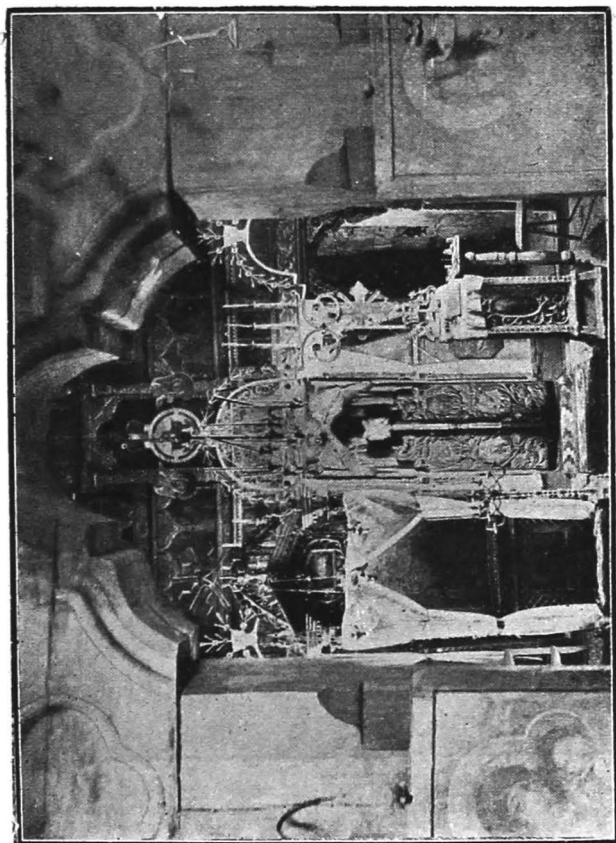
22. Biserica din Drăgușeni Suceava - spre altar.

23 Interior din biserica Drăgușeni-Suceava

țiile din piatră ale sculpturilor brâncovenești.

O inovație, constatată și în arhitectura muntenească a veacului al XVIII-lea, e adoptarea formei pentagonale și pentru fațada pronaosului.

24. Interior din biserica Dragușeni Suceava

O inscripție pe arhivolta dintre naos și pronaos ne deslușește asupra anului și a fondatorului:

„† Eu Ioaachi[m] (sau Manolachi?) Lazu biv vel pah., fiul stol. Costachi și a Katrinii, ă'amu ținutu pă răposata fată a

banului Costandin Boșată și a Saftii, amu făcutu de al doile biserică în moșia mea Drăgușenii, hramul Adormirei prea curatei Fecioarei Marieii, archidiaconului Spiridon. Aceste nume toate

25. Ușa bisericii din Drăgușeni-Suceava.

pomenească-se ori care va fi stăpân Drăgușenilor, căci las blestem de nu s'ar pomeni în biserică, precum în veci au fost“.

Anul lipsește, dar îl putem suplini, știind că Boșată a trăit prin 1748. când eră Postelnic.

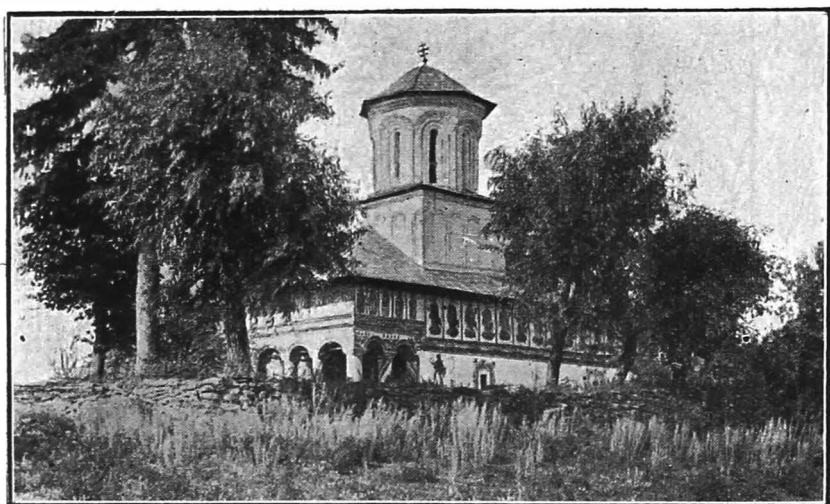
Am onoare a cere declararea de monument istoric a acestei bisericii.

Virg. Drăghiceanu.

BISERICA DIN PĂUȘEȘTI-MĂGLAȘI-VÂLCEA.

Domnule Ministru,

Biserica din Comuna Păușești Măglași-Vâlcea este unul din frumoasele exemple ale tradiționalismului în arta bizantină, conservat în păturile țăranilor moșneni, până la începutul veacului al XIX-lea?

26. Biserica din Păușești-Măglași.

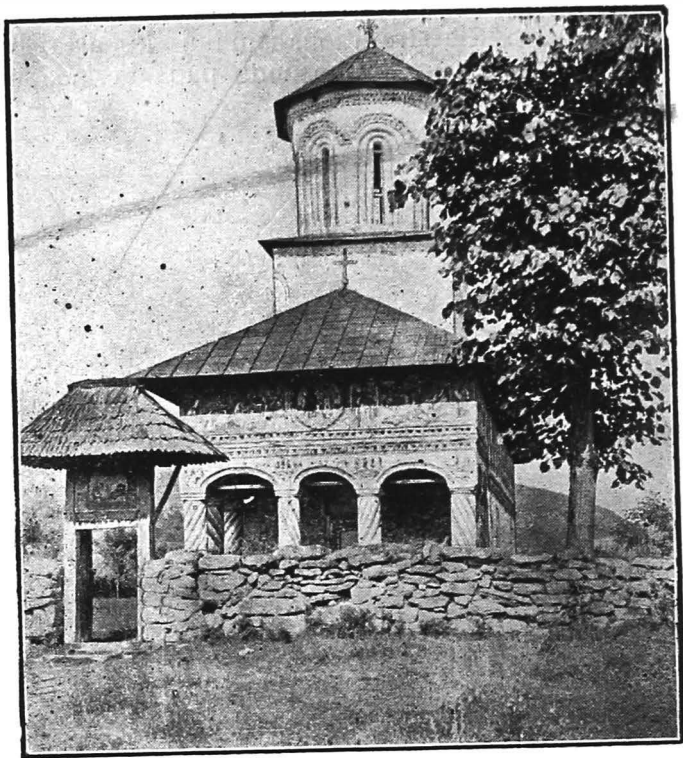
Ridicată din temelie, pe la finele veacului al XVIII-lea, de moșneanul Ceauș Ștefan, cu soții: Dumitra (cea dintâi) și Stana (cea de a doua), — ea fu isprăvită de zugrăvit între 1829—33, August 3, de zugravii: Ilie, Ioan, Gheorghe, Barbul, Constantin, sub ctitoria lui Constantin, fiul Ceaușului Ștefan.

Zidită și terminată într'o epocă în care idealul pentru arta bizantină este în plină decadere, când în arhitectură încep să apară influențele arhitecturii clasice, iar în pictură influențele realismului, biserica din Păușești se remarcă tocmai prin conservatorismul vechilor tradiții moștenite de țăranii noștri.

Picturile, în deosebi fie în interior, fie în exterior, executate destul de fin, impun, mai ales ca decorație arhitectonică. Foarte

decorativă este friza exterioară, de sub cornișe, reprezentând Buna-Vestire, Arhanghelii, Flosorii și Sibilele, în ocnitele absidei altarului; Proorocii, Minunile lui Hristos, pe naos; Gr. Decapolitul, Nicodim, Apostolii, Arhangheli, pe pridvor etc.

Portretele ctitorilor, înfățișându-i în vechile costume ale moșne-
nilor: cojoace albe lungi, imblănite cu vulpe, dedesuptul cărora
se află caftane vărgate, iar pentru femei: mahrămi, scurteici și

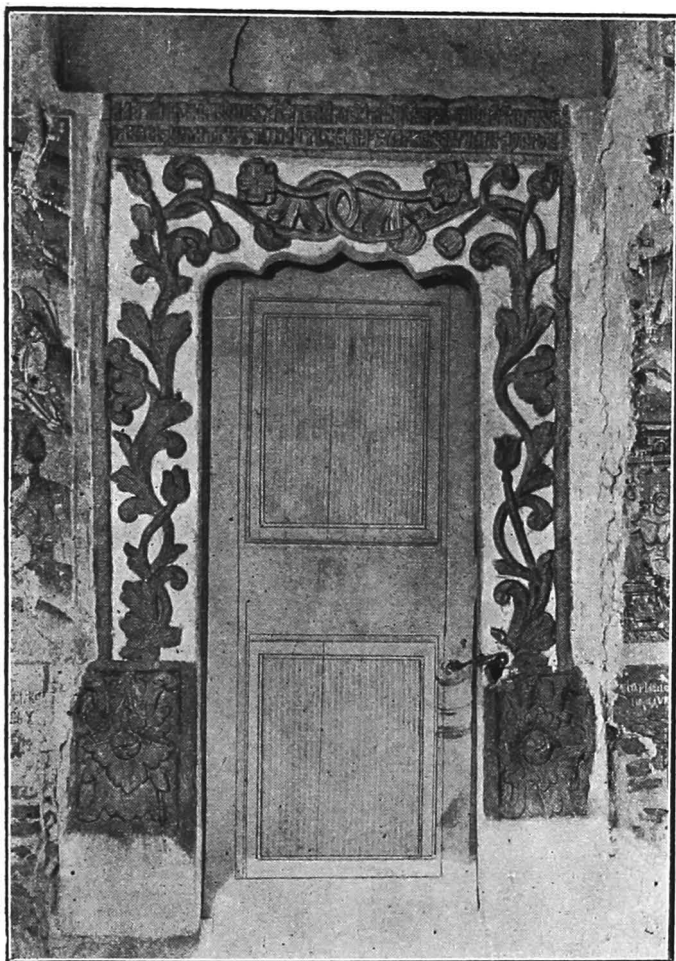

27. Biserica din Păușești-Măglași.

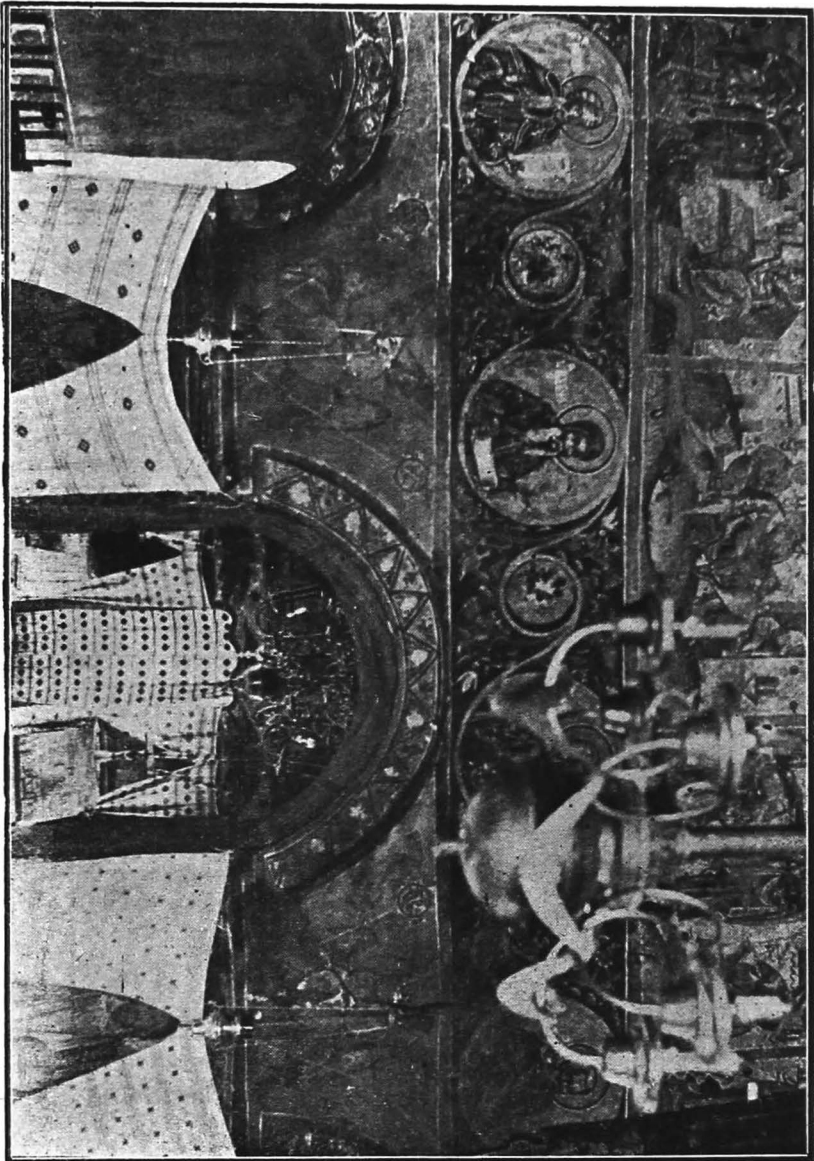
oprege, sunt foarte interesante, ca și legendele de deasupra lor
denumind vechile ocupații moștenești: ceauș, păslariu.

Cred că biserica merită a fi pusă sub ocrotirea legii de con-
servare a monumentelor.

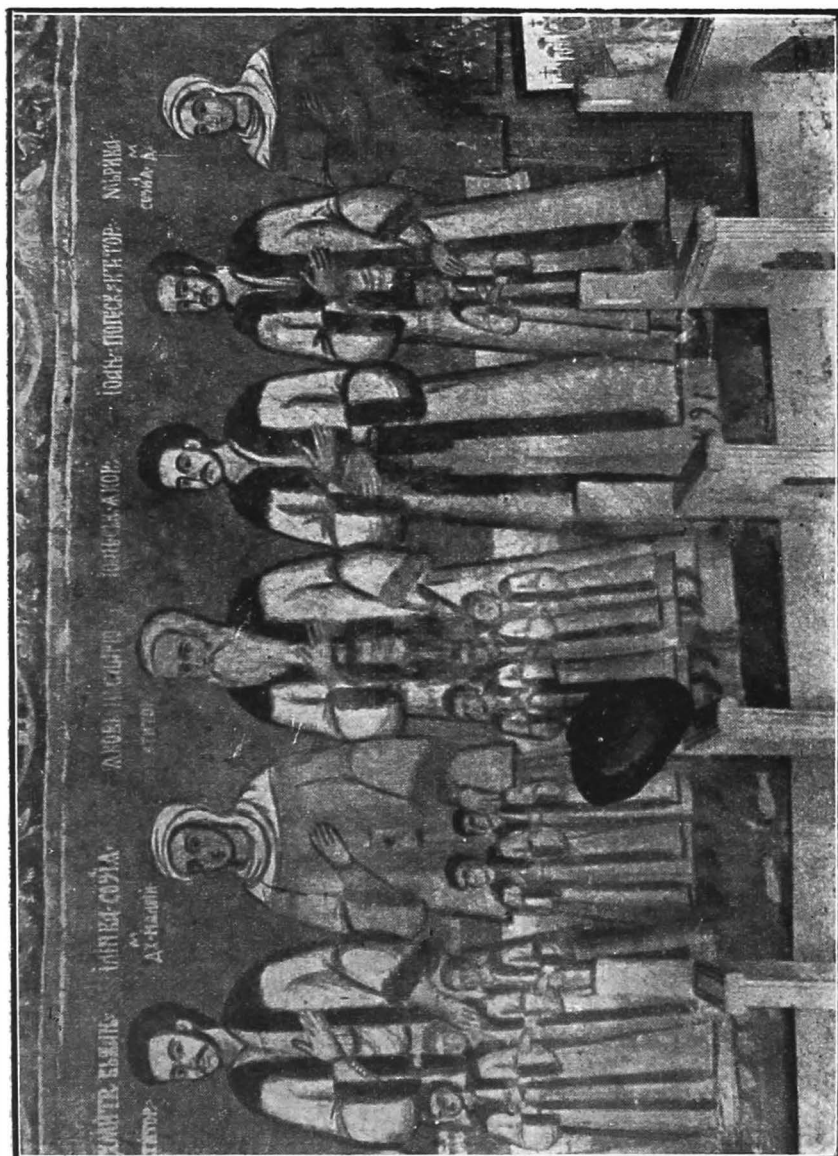
Virg. Drăghiceanu.

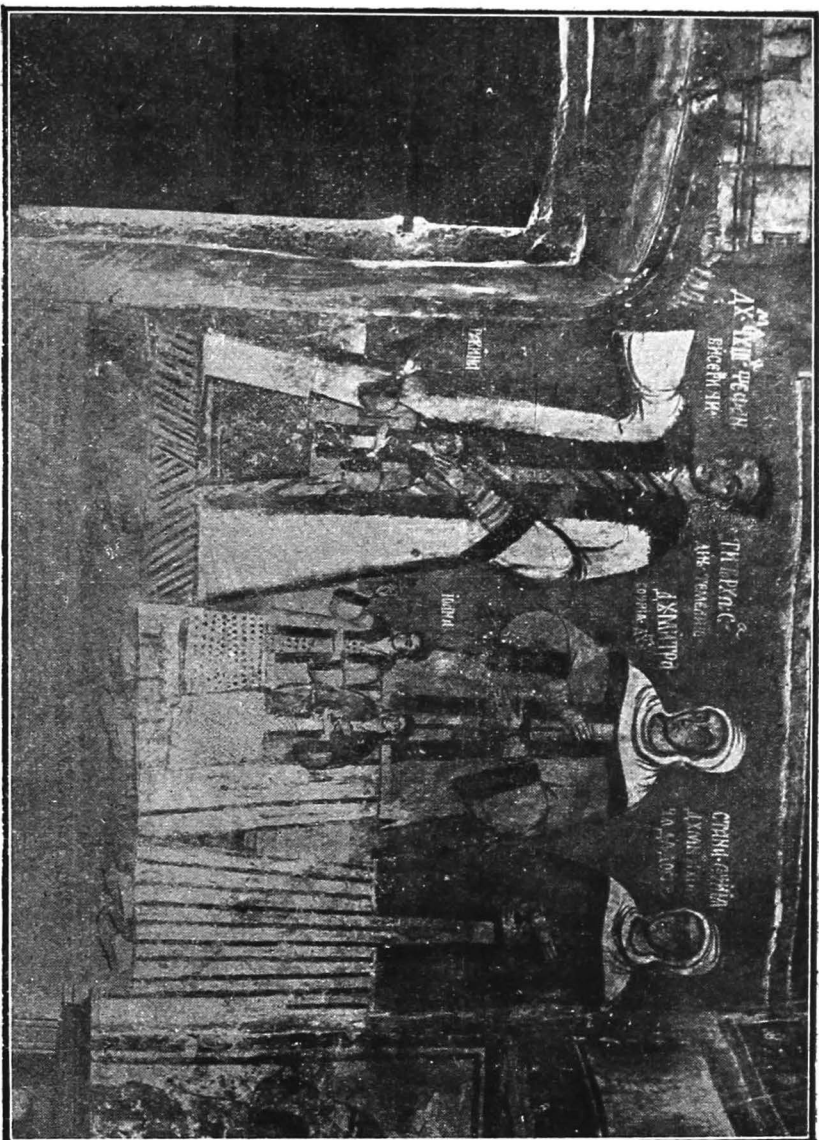
28. Ușa bisericii din Păușești-Măglași.

29. Interior din biserica Păușești Maglăși.

30. Portrete ctitoricești din biserica Păușești-Maglași.

31. Portrete citricești din biserica Păușești-Măglași.

BISERICA DIN OGRETIN-PRAHOVA.

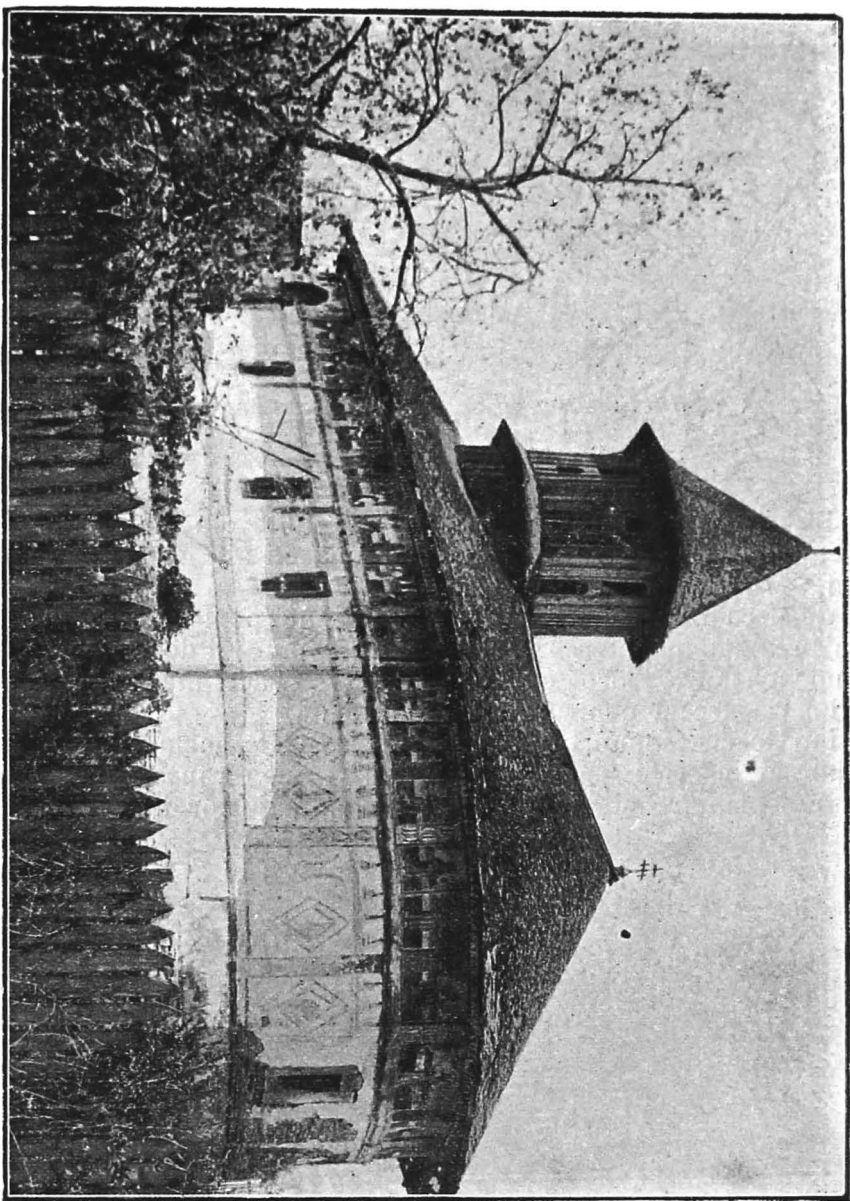
Domnule Ministru,

Biserica din Ogretin-Prahova este zidită din piatră de Radu Neguțător și Stana, soția sa, împreună cu alt Radu, neguțător din Cărbunești, în anul 1817.

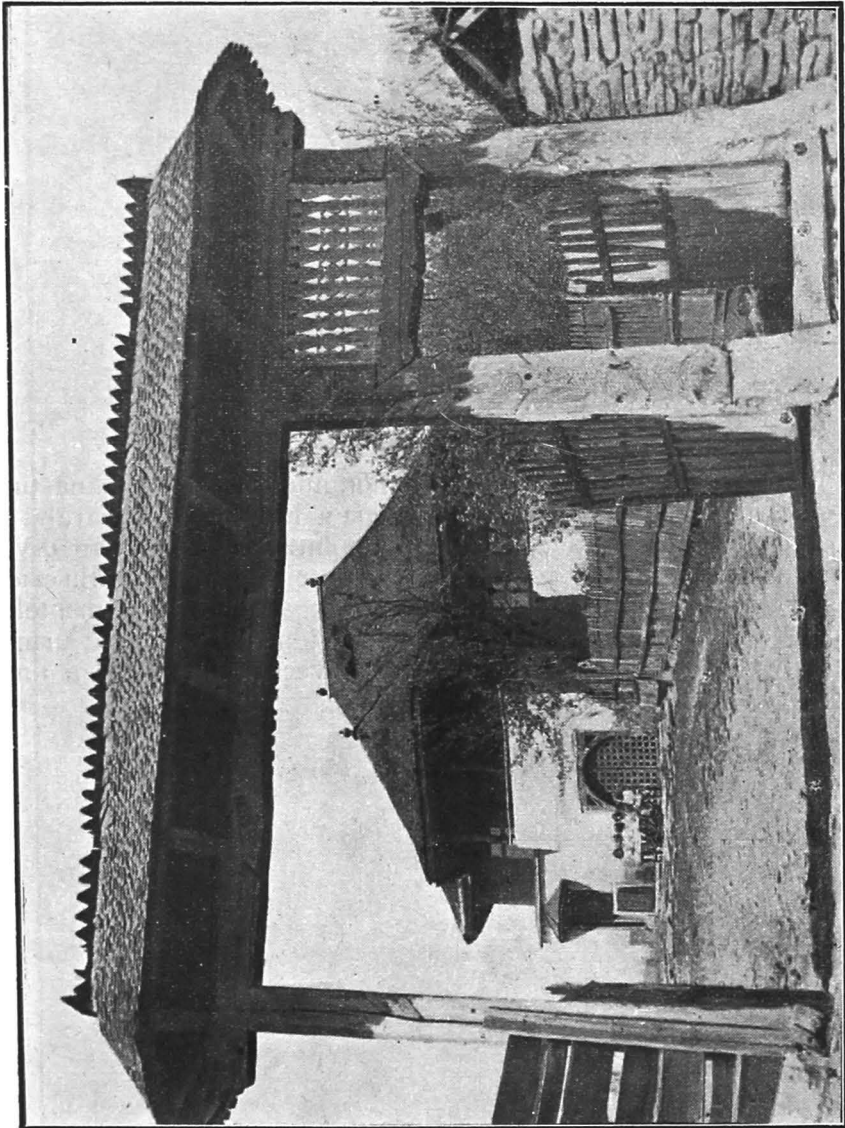
Cred că biserica e destul de interesantă pentru localitate, deși nu prezintă un interes general, pentru a putea fi declarată ca monument istoric. Socot că ar fi bine a se face intervenire către primăria locală pentru a nu fi dărămată.

Intr'aceiaș comună se păstrează și casele aceluiaș neguțător, ctitor al bisericii, foarte interesante ca stil țăranesc din Gorj și ca transplantare a lui pe alte plaiuri de un negustor din Cărbunești.

Virg. Drăghiceanu.

3 . Biserica din Ogretin Prahova

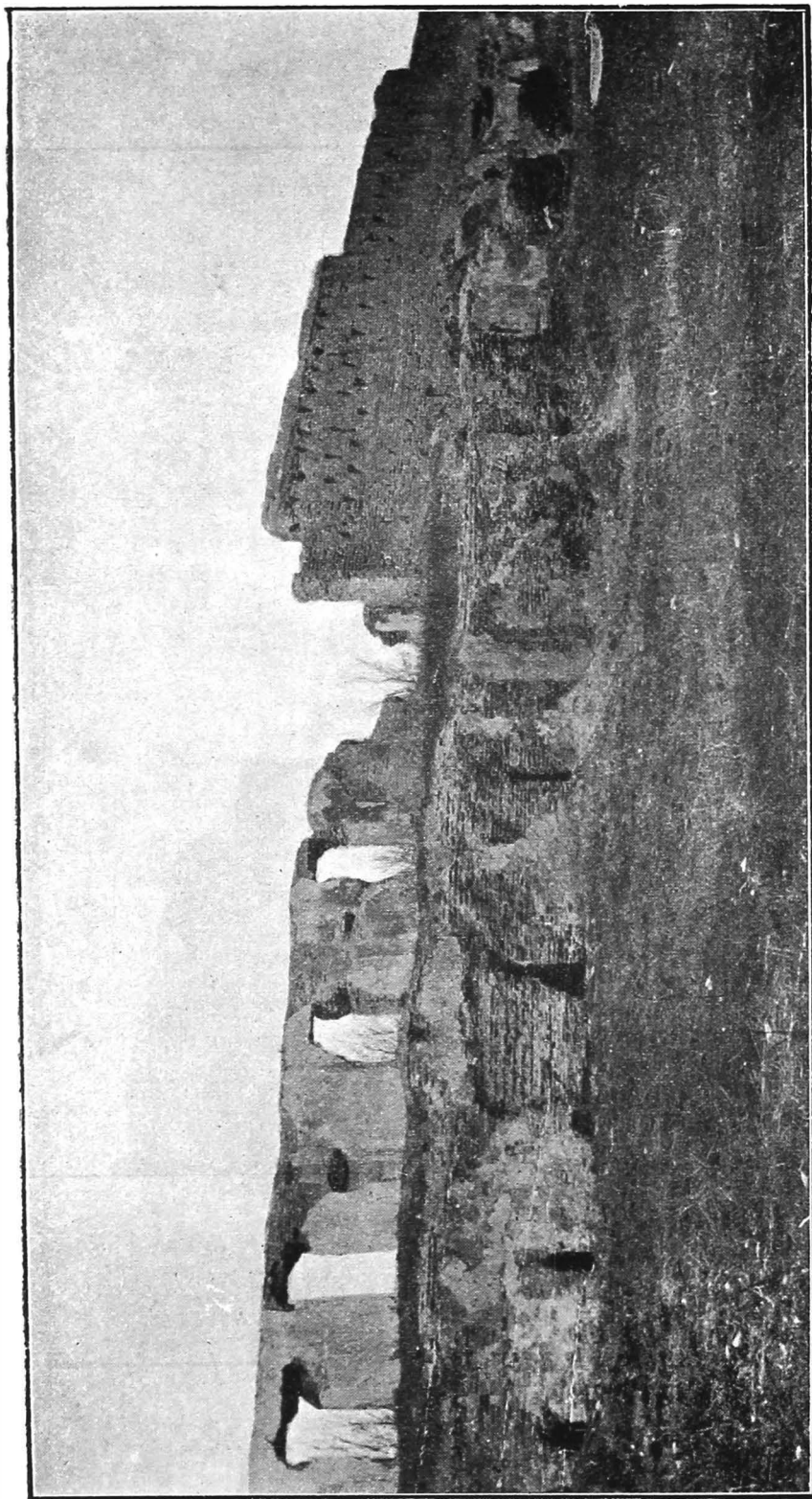
33. Casă veche din Ogretin-Prahova.

BISERICA FOASTEI M-RI NEGOEȘTI-ILFOV.

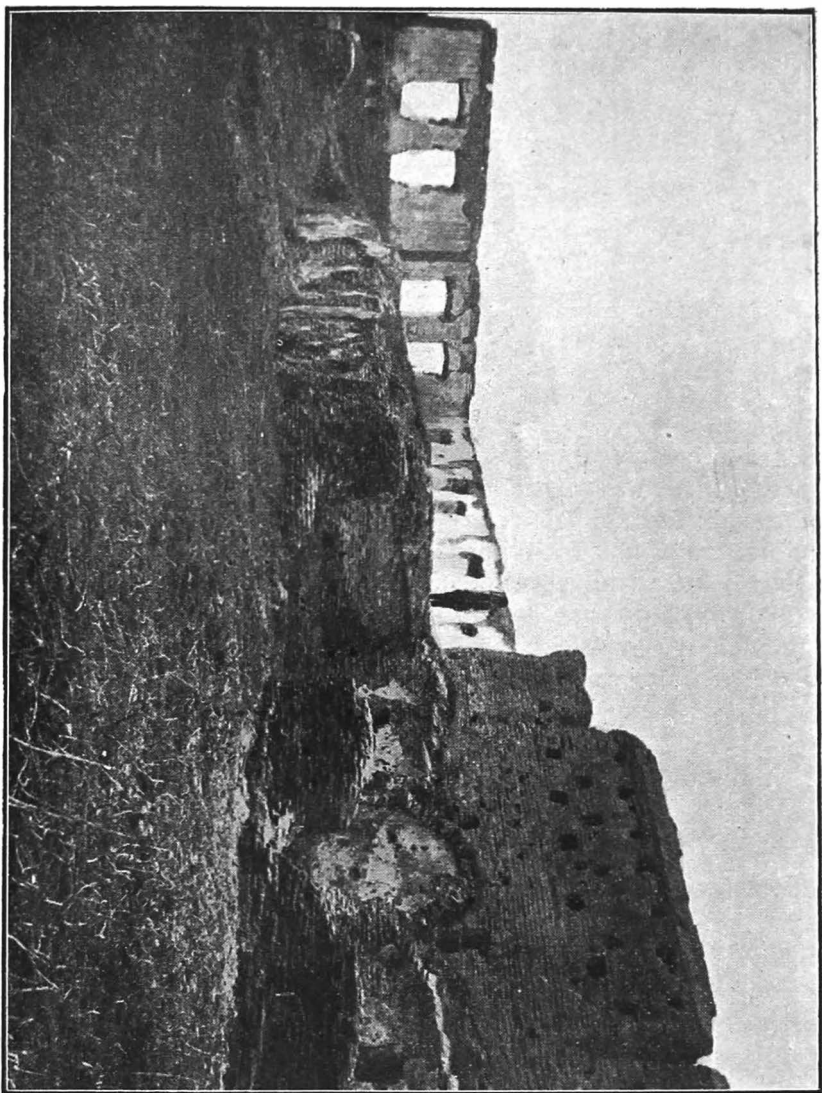
Domnule Președinte,

Am onoarea a cere declararea de monument istoric a mănăstirii Negoești-Ilfov, zidită de Doamna Elena a lui Mateiu Basarab, în 1648, cu toate atenanțele sale, ruinate, intru cât ele dau o vie icoană a arhitecturii pe vremea lui Matei Basarab. — Biserica a fost restaurată în 1850, când i-au fost stricate paramentele. Interioarele și coperișul păstrează, sub tencueli, vechile urme. Resturile chiliilor lasă a se întrevedea vechea înfățișare a unei mănăstiri din veacul al XVII-lea.

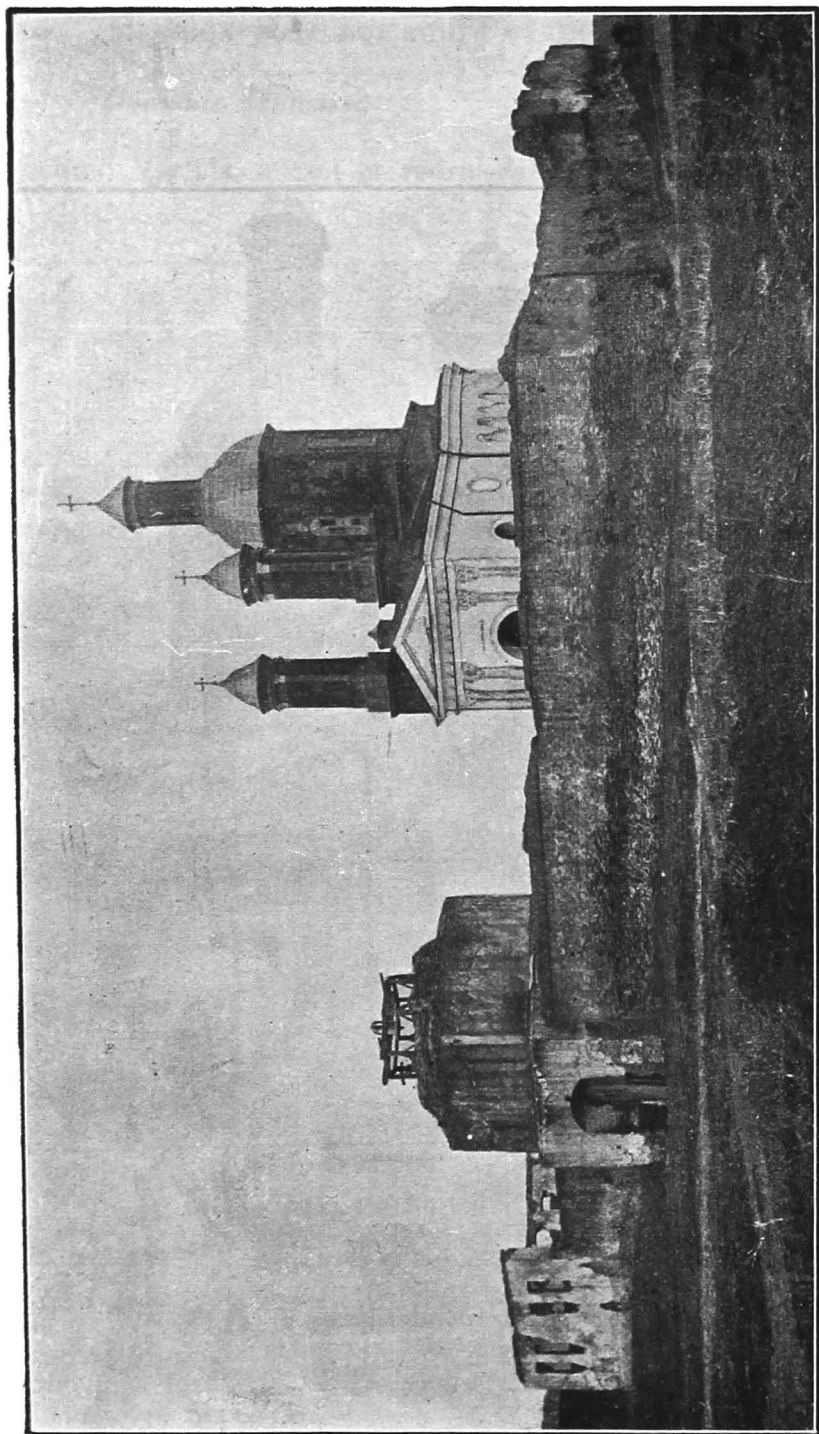
Virg. Drăghiceanu.

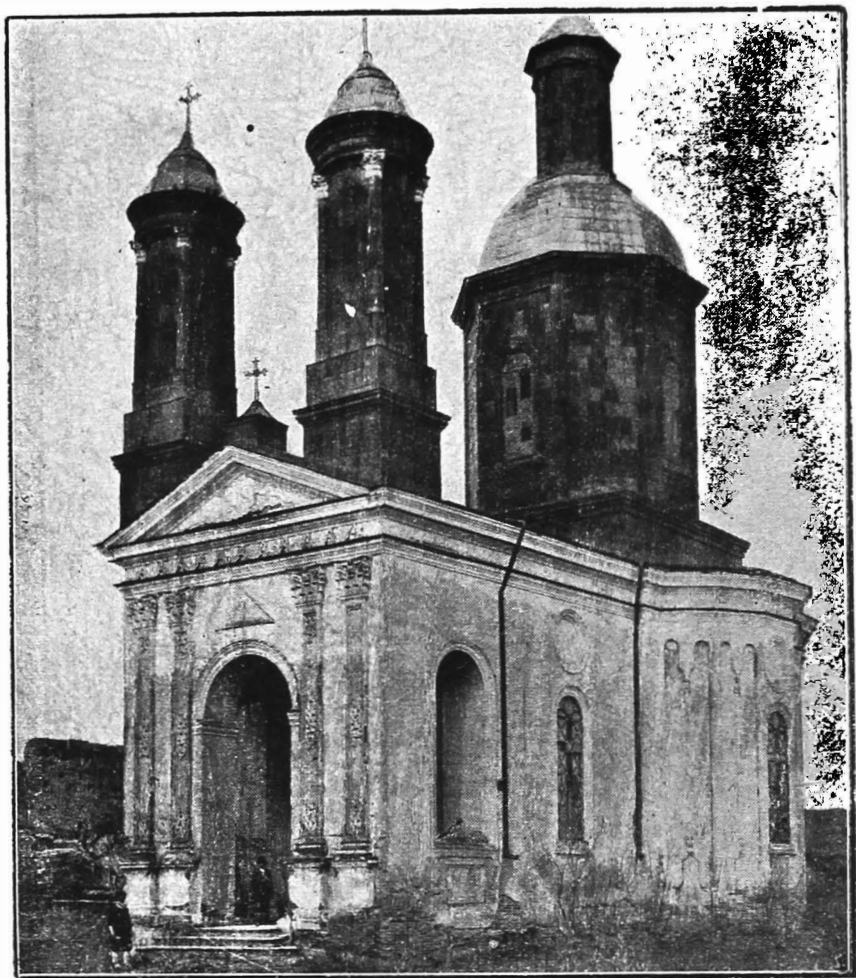
35. Vedere în curtea fostei m-ri Negoești-Ilfov.

34. Vedere în curtea fostei m-ri Negoești-Ilfov.

36. Fosta mare Negoești-Ilfov.

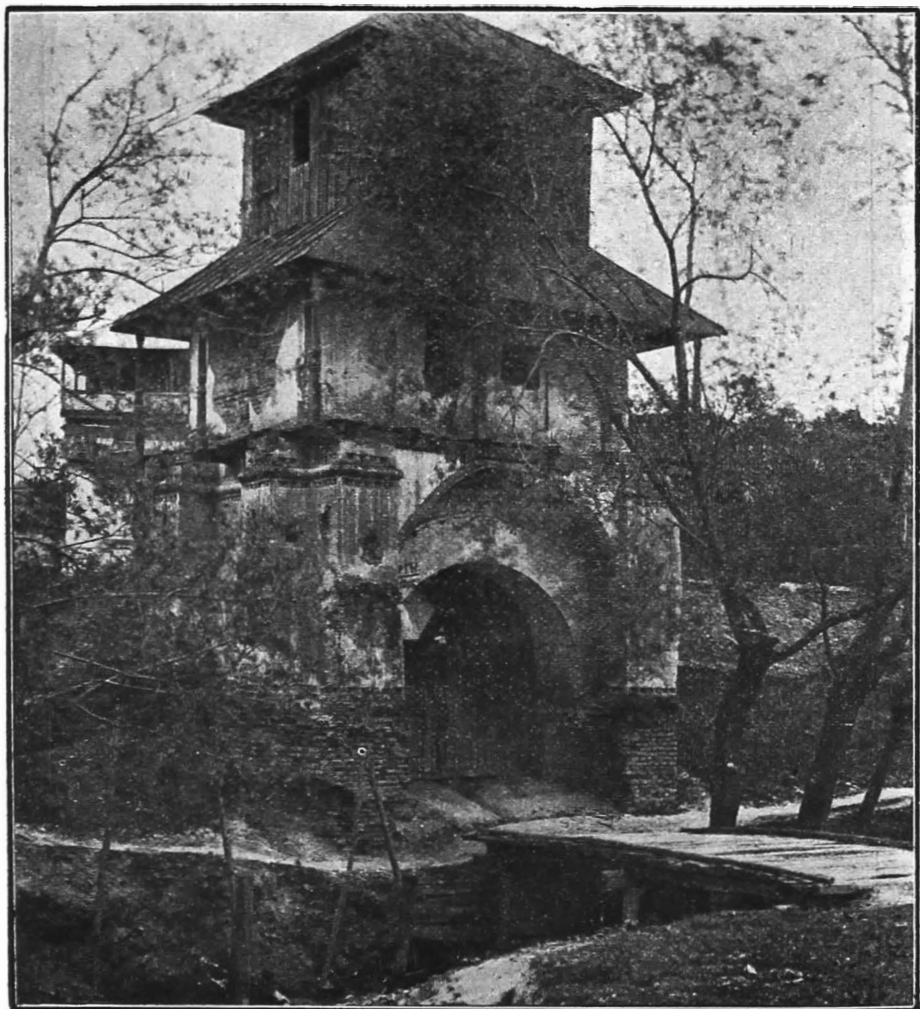

37. Biserica fostei m-ri Negoești-Ilfov.

BISERICA FOSTULUI SCHIT VĂRBILA-PRAHOVA

Domnule Ministru,

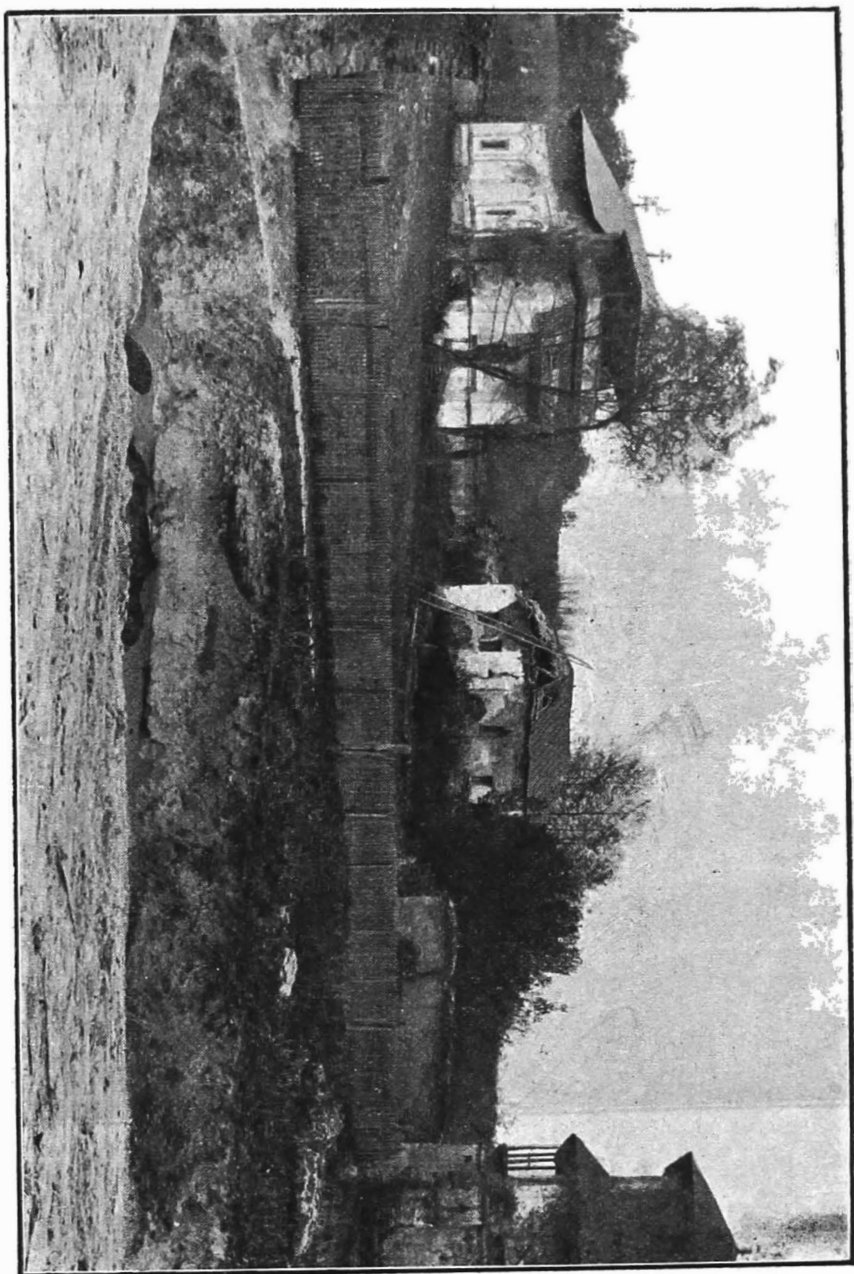
Schitul Vărbila, așezat în codrul satului Vărbila, din județul

38. Clopotnița fostului schit Vărbila.

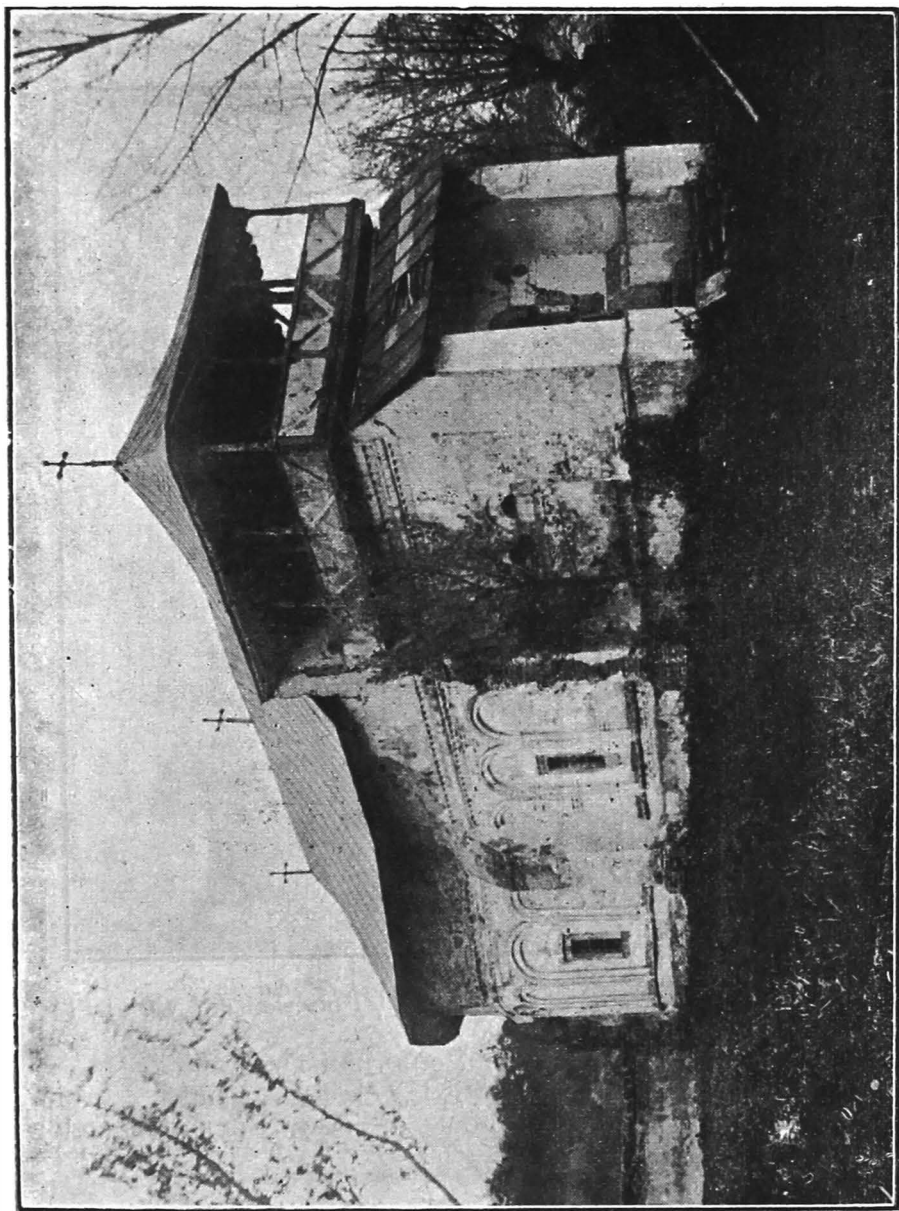
Prahova, a fost zidit de Dragomir marele Spătar și Toma Bănuț, în 1539 Sept. 14.

Meșterul a fost un sârb, Ștefan, iar primul egumen, Antonie. Și domnul Radu Paisie trebuie să fi dat ajutor, fiind zugrăvit ca ctitor.

39. Vedere generală a fostului schit Vârșit.

Din această primă zidire se cunoaște și azi paramentele ex-

40. Biserica fostului schit Vărbila.

terioare cu apareiaj de cărămidă aparentă, caracteristic arhitecturii veacului al XVI-lea.

Biserica a suferit mari prefaceri pe vremea lui Mateiu Băsarab, când i s'a adaos un pridvor caracteristic acestei epoce, — azi în parte astupat.

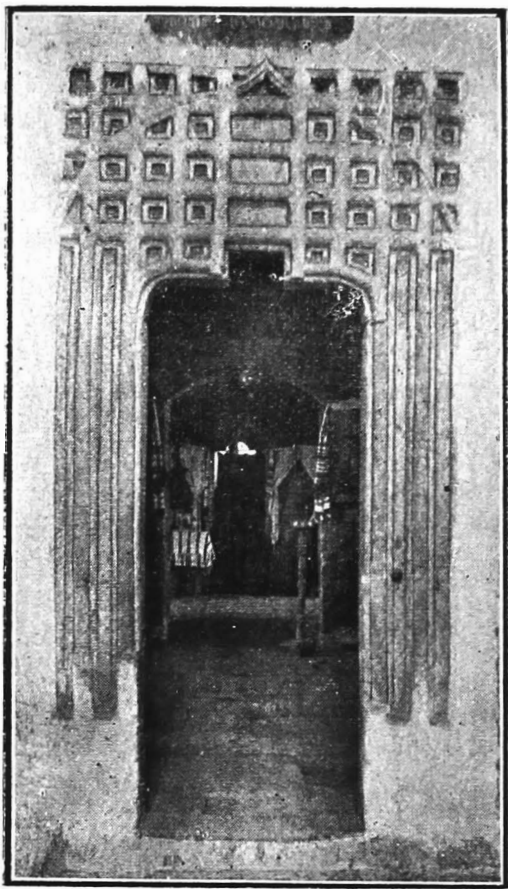
În 1803 mai toată mănăstirea căzù, în urma înfricoșatului cutremur; din biserică căzură bolțile și turlele.

În 1805 a fost refăcută și rezugrăvită, de egumenul Paisie Sinaitianul din Ianina, care i-a astupat pridvorul lui Mateiu-Vodă, a refăcut casele și clopotnița, a adaos o culă d'asupra pridvorului bisericii și a făcut diferite ascunzătorii în contraforții bisericii, pentru a se apăra în contra nesigurității ce domina societatea românească la începutul veacului al XIX-lea.

Acelaș Paisie repară și casele egumenești, cari își păstrează, însă, până azi, un coridor din vremea lui Mateiu Băsarab.

Ca amintiri istorice mai sunt două morminte: a lui Stanciul mare Vistier, un sprîjinitor al lui Radu-Vodă Paisie contra lui Laiotă Băsarab, ce omori pe acest Stanciul în 1544, Oct. 10; al Caplei, soția ctitorului Dragomir.

Și ca istoric și ca interes artistic, cred că schitul Vărbila trebuie pus sub ocrotirea legii de conservare a monumentelor istorice.

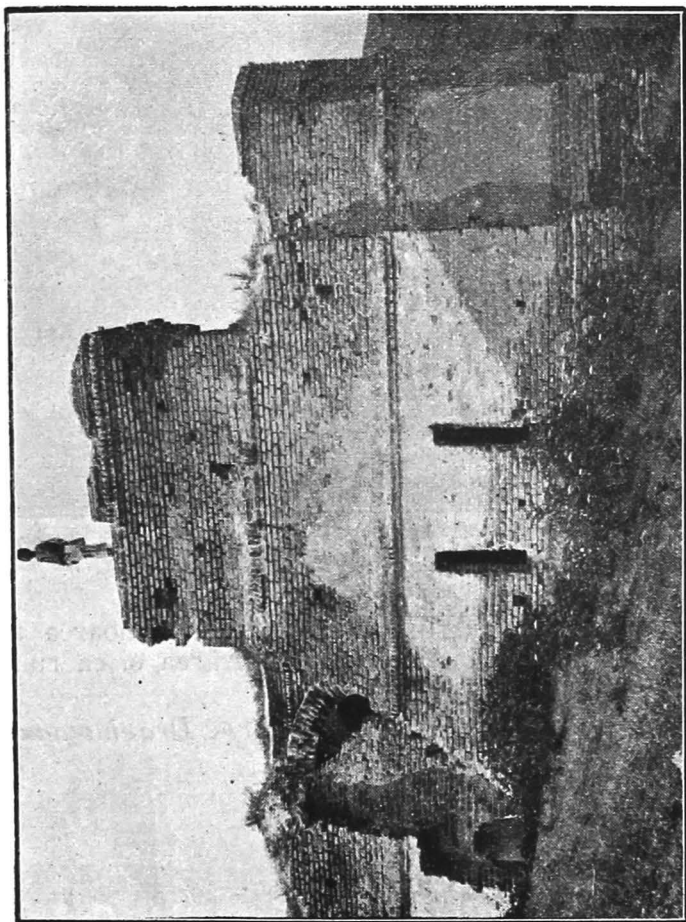
41. Cadrul ușei bisericii din Vărbila.

Virg. Drăghiceanu.

BISERICA DIN TURIA-OLT.

Domnule Administrator,

În comuna Turia, jud. Olt, se află o ruină de biserică, în care, după o inscripție aflată în tablourile murale, aflăm că e făcută

42. Ruina fostei biserici din Turia-Olt.

de Constantin Racoviceanu, biv vel Clucer za arie, sinu Ioniță Racoviceanu Medelnice, și că pictura e terminată în 7302 (=1794), de Răducanu Tătărăscu zugravul.

43. Interiorul ruinei fostei biserici Turia-Olt.

Intru cât are destule lucruri interesante, am onoarea a cere declararea ei de monument istoric și păstrarea ei ca ruină.

Virg. Drăghiceanu.

BISERICA DIN CĂLINEȘTI-PRAHOVA.

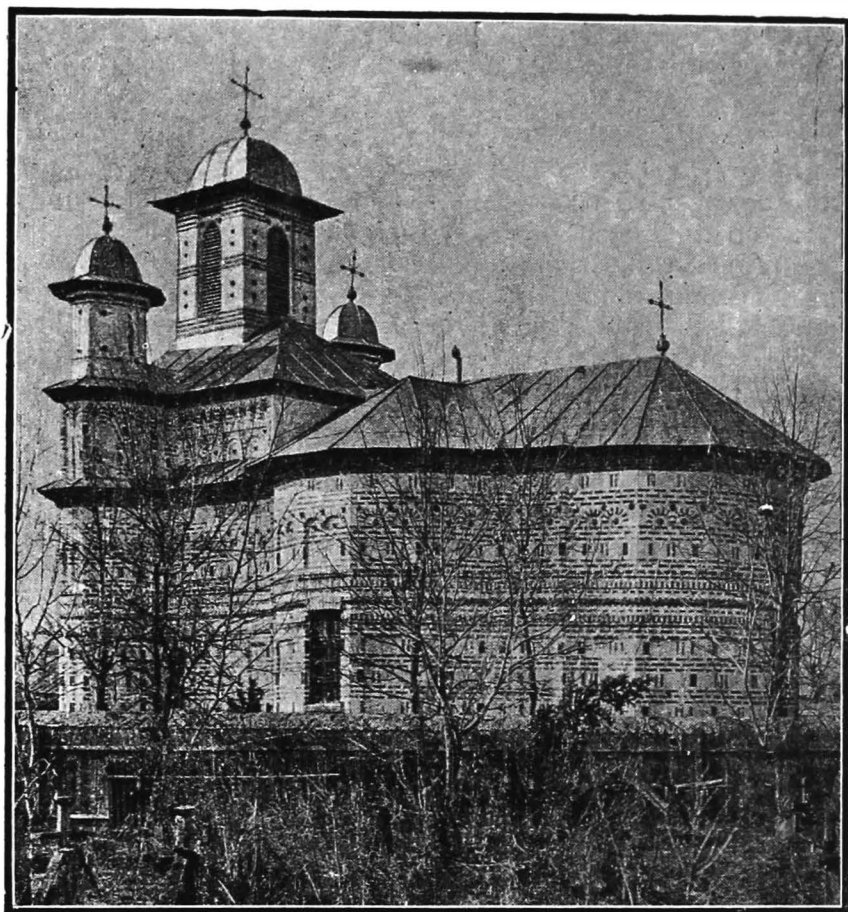
Domnule Președinte,

Am onoare a vă refera asupra delegațiunei ce am primit cu no. 112 din 25 Februarie 1915, privitoare la mormântul semnalat în curtea bisericii din *Călinești-Prahova* (pub. în Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, fasc. 30. pag. 94).

Piatra, aflată odată în interiorul bisericii, acoperia oasele unuia din ctitori: jupan Tănăsie, cu soția sa Tudora, morți în 1646, lunie 6. Ea a fost strămutată în curte, unde se cere a se face săpături, cu prilejul reparației bisericii în 1850. După cum era de prevăzut, săpăturile nu au dat nici un rezultat.

Biserica însă, zidită în cinstea Adormirii Maicei Domnului, de Tănăsie, Tudora și Cocearoga mare Spătar, în 1646 August 25, este din cele mai interesante, conservând încă, în epoca aceasta târzie, tipul bizantin. Zugrăvită în 1832, după vechi datine, restaurată în 1850, când i s'au adăos două turle în față, renovată, ca parament exterior, acum 7 ani, merită a fi *declarată monument istoric*.

Virg. Drăghiceanu.

44. Biserica din Călinești-Prahova.

Dela corespondenții Comisiunii.

RAPORTUL D-LUI IL. GHIBĂNESCU (CONSTANȚA).

Deși înființat de curând, grație interesului crescând ce se deșteaptă în autorități și particulari față de anticitate, Muzeul nostru național (secția Constanța) posedă o frumoasă colecție de obiecte antice ca: monezi, reliefuli, vase de lut, marmură, inscripții etc.

Grație concursului ce ni s'a dat de Primăria Constanței, în anul expirat s'a făcut o descoperire de cea mai mare importanță.

Săpându-se pe str. Dorobanților, colț cu bul. Ferdinand, s'a dat peste un turn de piatră bine conservat, a cărui construcție cade perpendicular pe zidul cetății Tomi.

Anunțându-se Direcția Muzeului din București, a sosit la fața locului d-l V. Pârvan, care a stabilit că ruinele descoperite fac parte din rămășițele unui turn sau fort de apărare a vechiului Tomi, așezat pe zidul ce înconjură cetatea.

În adevăr ruinele turnului se sprijină pe un zid de 3 m., 10 cm. grosime.

Odată acest important punct stabilit, s'a putut ușor determina traseul vechiului zid al cetății și anume:

Plecând dela punctul descoperit, str. Dorobanți, zidul merge în linie dreaptă spre răsărit, trece pe sub str. Carol, pe sub prăvăliile Cănceff și I. Postelnicu și iese la mare, pe sub casele colonelului dr. Zissu, de pe str. Mircea-cel-Bătrân.

În spre apus zidul traversează str. Dorobanți, atinge colțul Comandamentului dinspre bul. Ferdinand, și trece pe bulevard (aci d. Pârvan constatare încă de acum câțiva ani un al doilea turn sau fort, care însă s'a nimicit), se întoarce zidul înapoi, în curtea Comandamentului, unde s'a găsit poarta cetății.

Până acum se vorbea de cetate, se arătau urme de clădiri; nu se știa însă un lucru: de unde și până unde se întindea cetatea Tomi.

Prin descoperirea de față, azi, acest fapt e pe deplin limpezit. Încă un fapt ce merită a fi scos în relief:

Noul turn s'a găsit pe o proprietate particulară; însă, în urma

intervenției d-lui ministru Duca, a d-lui V. Andronescu, a d-lui V. Pârvan și a subscrisului, terenul cu turnul în chestie a devenit proprietatea Muzeului.

D-l Gheorghiu, proprietarul locului, mare comerciant en gros de coloniale, l-a cedat în schimbul altui teren. E o nouă dovadă de solitudinea, bunăvoința și interesul cu care lumea, chiar profană, începe să îmbrățișeze opera trecutului îndepărtat.

Odată cu deșteptarea atenției pentru anticitate, crește și simțul solidarității noastre etnice și sociale.

D-l director V. Pârvan a arătat pe larg importanța acestei descoperiri, într-o comunicare făcută la Academie în ședința dela 23 Ianuarie 1915: „Zidul cetății Tomi“.

Tot în legătură cu activitatea Muzeului din Constanța stau:

Săpăturile făcute de Direcția Muzeului din București în curtea Comandamentului, cu sprijinul d-lui general Georgescu, care ne-a dat soldați pentru lucrările de desgropare. Supravegherea lucrării a fost făcută de asistenții d-ului director Pârvan.

S'au găsit câteva pietre funerare, reliefuri cu inscripții, toate transportate la Muzeul din localitate.

În orașul Constanța mai e ceva demn de reținut:

Acest oraș, în partea de jos, e ridicat în întregime pe ruinele cetății Tomi, în special strada Lascar Catargiu, care pleacă din piața Ovidiu și merge spre mare, e cea mai bogată în ruine de zidării și clădiri antice.

În cursul lunii Iunie 1915, d-l inginer și antreprenor Pruncu, săpând la no. 24, proprietatea d-lui M. Prezenti, la temelia unei construcții, dă peste o serie de ziduri antice, care proiectau foarte deslușit urmele unei clădiri din vechime. După grosimea și felul zidurilor, ruinele aparțin vechiului Tomi. Pentru clarificarea deplină a modului cum zidurile desemnează clădirea veche dispărută—fapt care contribuie la înțelegerea așezării și direcției anticului Tomi—dau mai la vale o schiță de plan.

Zidurile antice sunt:

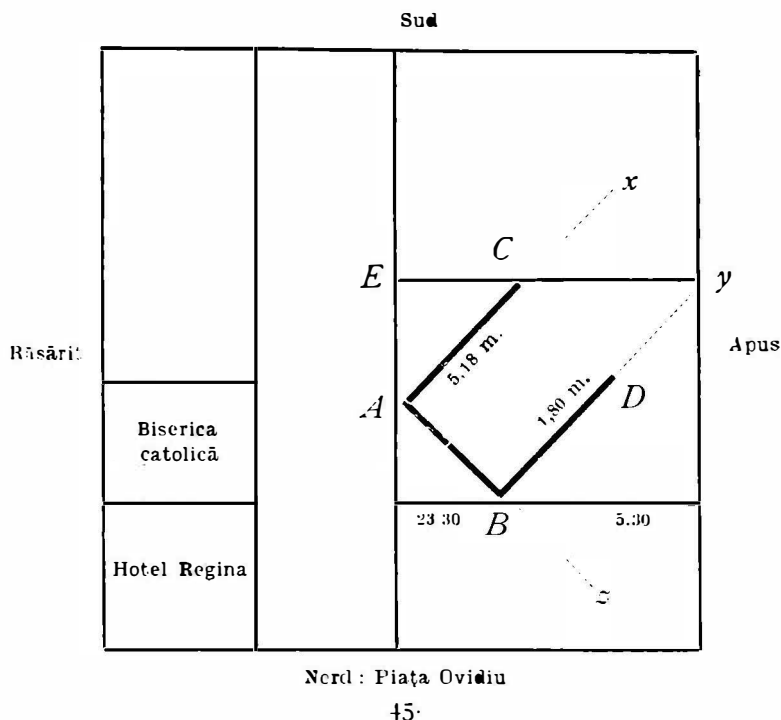
a) AB, lucrat frumos, lung de 6,50 m., gros de 0,64 m., înalt de 1,57 m.

b) AC, perpendicular pe AB, lucrat la fel, din același material, azi lung de 5,18 m., lat 0,64 m., înalt de 2,70 m.

c) Al treilea zid BD, la fel cu precedentele, face unghi drept cu AB și e lung azi de 1,80 m., lat 0,84 m., înalt 1,57 m.

Zidul AC cuprinde 5 rânduri de piatră, regulat cioplită; zidul AB numai 3.

În punctul B sunt 4 trepte de piatră ce arată probabil urma unei porți. Punctele x, y, z sunt direcțiile în care se continua zidăria descoperită.

S'au scos mai multe planșe și fotografii care să ne păstreze, în copie, urmele vechilor ziduri acoperite azi de enorma clădire nouă ce s'a ridicat.

O altă descoperire făcută în cursul anului expirat:

În str. Olteni no. 2, spre Obor, la o adâncime de 8 m., s'a găsit o subterană, un fel de galerie, cu o mulțime de cadavre complet descompuse, așezate la rând. Probabil cimitir creștin din primele timpuri. Din lipsă de fonduri s'a dispus închiderea subteranei, ca să nu fie distrusă de intemperii, până când mijloacele vor permite Direcției centrale să facă cercetări amănunțite.

În preajma comunei Hasiduluc stau risipite o sumă de pietre de marmură, parte cu inscripții, parte lucrute. S'a atras atenția Primăriei să le aibă sub pază, până ce vor fi studiate cu amănuntul, spre a li se afla importanța.

Trecând la altă ordine de idei, Muzeul din Constanța a căutat să fie în curent cu toate descoperirile ce se fac în județ și cu urmele antice ce s'ar găsi; în acest scop, ca și anul trecut, a adresat tuturor învățătorilor, primarilor și preoților din județ următoarea circulară.

Domnule

Potrivit art. 10 din noua lege a monumentelor istorice, sânteti cel mai apropiat reprezentant al Comisiunii Monumentelor Istorice în comuna d-v.

Din această sarcină și destinație ororifică ce vă acordă legea, rezultă datoria de a conserva și aduna toate obiectele antice: ca monezi, pietre cu inscripții, oale, urcioare etc., a supraveghia lucrările antice, ca ziduri, cetăți, canale etc. aflate în raza comunei d-v. și a înainta obiectele portative Direcțiunii Muzeului regional din Constanța, unde se vor trece în inventar și păstra

În fiecare an, în luna Decembrie, aveți datoria, conform legii, să înaintați Muzeului nostru un raport amănunțit de toată activitatea d-v. de peste an.

În baza legii de mai sus, vă rog să bine-voiți a ne da tot concursul d-v. prețios în această direcție, a ne trimite raportul d-v. anual, cu toate propunerile ce aveți de făcut, pentruca lăudabila operă a Comisiunii Monumentelor Istorice de conservare și studiere a trecutului să corespundă așteptărilor noastre naționale și științifice.

Director, I. GHIBĂNESCU.

Aproape toate primăriile au răspuns la vreme; dintre preoți foarte puțini, iar dintre învățători un număr restrâns.

Merită să fie citat răspunsul unui distins învățător, de și bătrân, al d-lui C. Cornescu din Caramurat:

Domnule Director,

„La ordinul d-v no. 180/27 Noiembrie a. c., cu respect am onoarea a vă raporta, că această localitate, fiind lipsită de obiecte antice sau ziduri etc. vechi, care să prezinte vre-un interes, n'am putut afla decât una și singură piatră, găsită în pământ, de acum vreo 10 ani, cu ocazia săpărei unui sanț pentru închiderea unui loc de casă la un tătar, care piatră posedă o inscripție latinească cu vorbe ca: DUMI MATER. I. ONUS... șterse multe litere din ele și care se află adusă de mine în curtea școlii primare de aci. Are înălțimea de 75 cm., lată de 50 cm. și groasă de 40 cm. — Fiind prea grea, ne lipsesc mijloace de a o aduce la Muzeu. Alte acte n'am putut afla până acum în comună.

Învățător-diriginte, C. Cornescu.

După cum se vede, activitatea Muzeului din Constanța în anul trecut a fost destul de rodnică.

II. GHIBĂNESCU.

RAPORTUL D-LUI ȘT. CIUCEANU (CRAIOVA).

Domnu!e Președinte,

La adresa domniei-voastre no. 629, din 3 Noemvrie a. c., prin care mă invitați a vă înainta un raport general asupra activității mele în calitate de corespondent al Comisiunii precum și asupra stării monumentelor istorice din județul Dolj, am onoarea a vă comunica următoarele:

Anul acesta, deși neprielnic din multe puncte de vedere unor întinse și sistematice cercetări istorice, îmi pare totuș mai rodnic în rezultate în comparație cu anul precedent. Acest progres se datorește faptului că, dela 1 Aprilie 1915, mijloacele mele de activitate au sporit, prin înființarea unui muzeu regional de antichități și etnografie cu sediul în palatul Prefecturii Dolj, muzeu a cărui direcțiune o exercit onorific.

Ideia întemeierii unui atare muzeu, emisă de subsemnatul, a fost îmbrățișată cu entusiasm de d-l Constantin N. Popp, prefectul județului Dolj, care mi-a dat cel mai binevoitor sprijin pentru organizarea și înzestrarea lui cu tot materialul și mijloacele necesare.

Este evident că materialele, prevăzute pentru muzeul regional, în bugetul Prefecturii de Dolj, pe anul financiar curent, sunt departe de a fi suficiente și că nu mi-am putut permite dela început cine știe ce proiecte de realizat. Totuș muzeul și-a putut înjgheba un modest mobilier, adaptat nevoilor lui; și-a putut procura un aparat special pentru sondagii arheologice, după schițele prezentate de subsemnatul; tot asemenea materialul de cancelarie, câteva cărți de specialitate și numeroase și interesante obiecte antice. În fine toate cercetările istorice ce am întreprins prin județ, studiile încercate pe la bisericile mai vechi din Craiova și întregul material fotografic au fost săvârșite în comptul fondurilor ce mi-au fost puse la dispozițiune de Prefectură.

În bugetul viitor, am asigurarea repetată a d-lui C. Popp, că va prevedea pentru muzeul nostru mijloace mai îndestulătoare, spre a-se încerca săpături mai sistematice în numeroasele localități preistorice și istorice din Dolj.

În darea de seamă asupra situațiunii județului Dolj pe anu

1915 (1), prezentată de d-l C. N. Popp consiliulul județean, d-sa își exprimă speranța că muzeul regional, întemeiat prin concursul d-sale, *va fi o operă trainică și de un nediscutat folos.*

Pentru atingerea aceluiaș țel, socotesc ca Comisiunea Monumentelor Istorice, de acord cu Prefectura Dolj, să ia sub controlul-i cultural muzeul regional ce dirijez, mai ales că d-l prefect, chiar prin adresa prin care vă notifică întemeierea muzeului, consideră creațiunea acestui așezământ ca îndeplinirea dezideratului cuprins în art. 2 alin. 5 din legea pentru conservarea și restaurarea monumentelor istorice din 1913, deci ca instituțiune dependentă de Comisiune, administrată și întreținută de Prefectură, iar incredințarea conducerii acestui muzeu subsemnatului, ca un corolar al situațiunii mele de corespondent. Cred că s'ar putea foarte ușor ajunge la un acord între domnia-voastră și Prefectură ca nici-o schimbare a actualei alcătuirii a muzeului să nu se poată efectua fără prealabilul consimțământ al Comisiunii.

Activitatea subsemnatului pe anul curent se poate divide în două părți: I) *Cercetări întreprinse în județ*, II) *Cercetări întreprinse în orașul Craiova.*

I. Cercetări în județ.

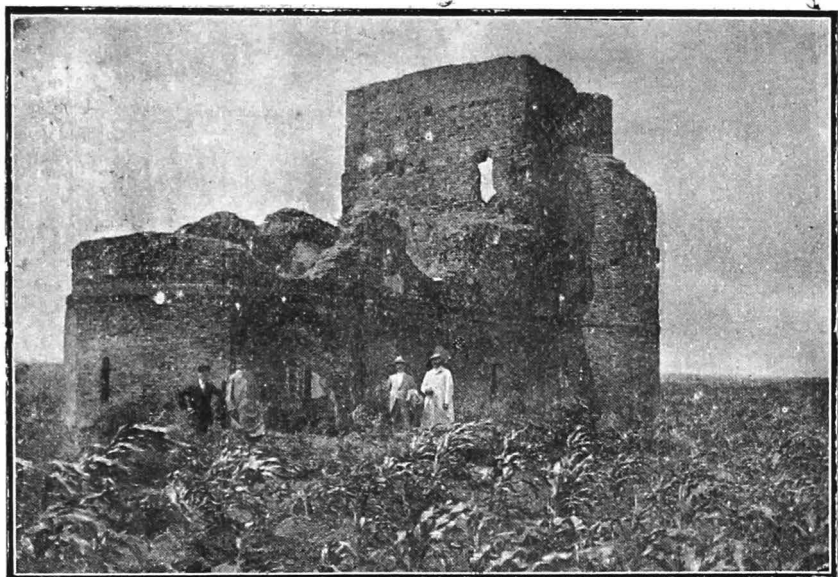
În ordinea cronologică, călătoriile ce am întreprins în județ sunt următoarele:

La 9 Iunie 1915, împreună cu d-l profesor Aurel Mircea și un elev fotograf amator, am vizitat și fotografiat *ruinele mănăstirii Roaba* (comuna Căciulătești-Dolj), cunoscută sub denumirea de „*Schitul vechiu al Roabei*”, întemeiată, după o tradițiune mai veche, de Pahomie Robul Ieromonahul, pe la 1834 (2); după cele ce mi-au fost povestite de localnici, ar fi însă o ctitorie a familiei Amărăștilor. Am convingerea — după felul și materialul construcției — că biserica trebuie să fie cu mult mai veche.

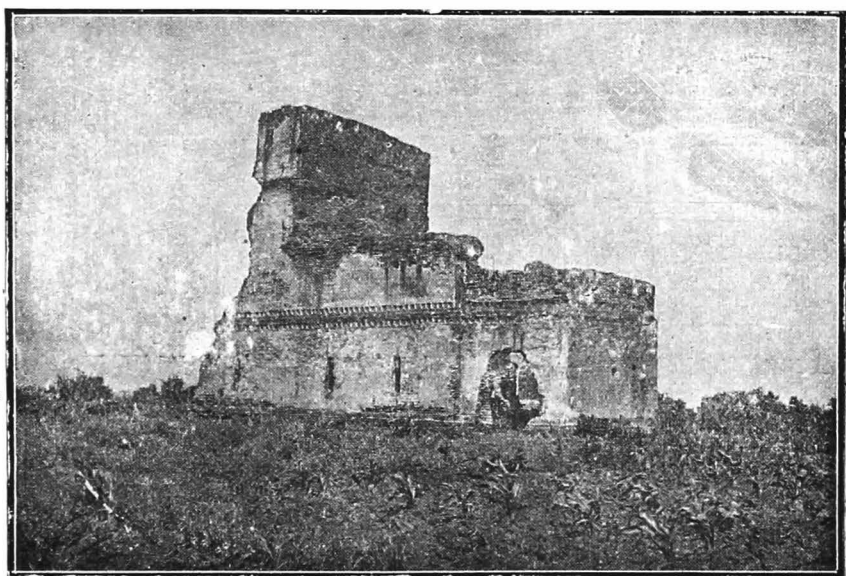
Biserica, deși în mare parte ruinată, e însă impunătoare prin măreția zidurilor și a turlei și atrage atenția tuturor drumeților călători pe șoseaua Craiova-Sadova-Bechet (fig. 46—7). Are forma dreptunghiulară, cu altarul pentagonal; deasupra soclului un brâu de cărămizi semicirculare, iar pe mijloc, deasupra micelor ferestre, se întinde un alt brâu, alcătuit dintr'un rând de

(1) Expunerea situațiunii județului Dolj pe anul 1915, Craiova, Institutul de arte grafice Samitca.

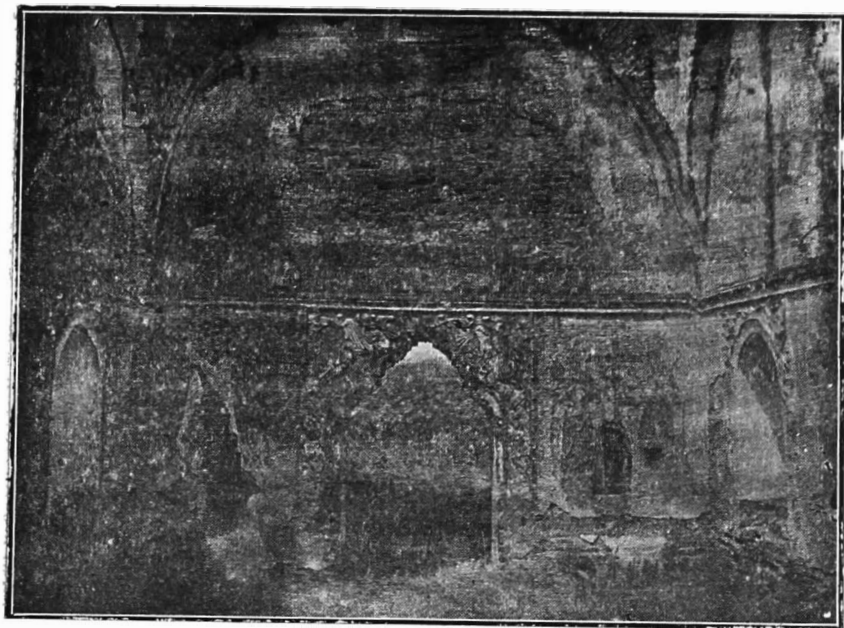
(2) Marele dicționar geografic al României IV, comuna Roaba.

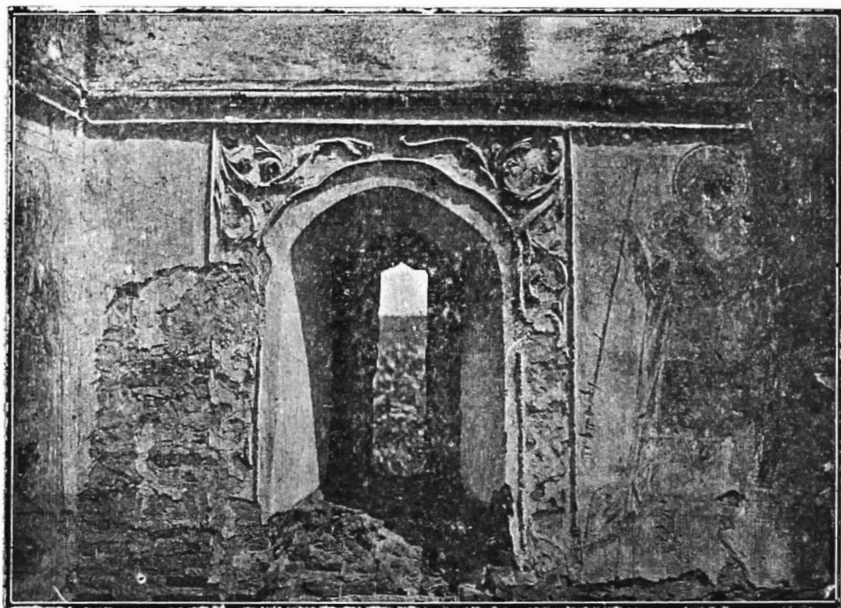
46 Biserica din Roaba.

47. Aceeaș biserică

48. Biserica din Roaba: interior.

49. Interior din aceeaș biserică.

cărămizi semicirculare între două rânduri așezate în zimți. În față se văd urme din zidurile pridvorului. Deasupra pronaosului stă o turlă înaltă de zid, de formă pătrată, cu trei etaje suprapuse, sprijinită în spre miază-noapte de puternice contraforturi. Naosul păstrează în interioru-i urme de zugrăveală (fig. 48); e construit cu cele patru mari arcuiri pe pendentivi, iar în pereții-i nordic și sudic se deschid câte două ferestre, mărginite sus cu arcuiri ușor trilobate și peste tot cu chenar decorativ de tencuială în relief (fig. 48). Ușa de comunicație din perețele ce desparte pronaosul de naos este de asemenea încadrată nu se poate mai frumos, cu un chenar ornamental în relief, având în partea superioară câte un vultur bicefal (fig. 49). În fine, absida e de formă pentagonală, iar pardoseala întregii biserici este peste tot scormonită prin săpături făcute de locuitorii din partea locului, în scop de a găsi comori ascunse de călugări.

Ceva mai departe de această ruinată biserică se află o alta, tot veche, ce poartă numele de „*Roaba din pădure*“, pe care însă n'am putut-o vizita din lipsă de timp.

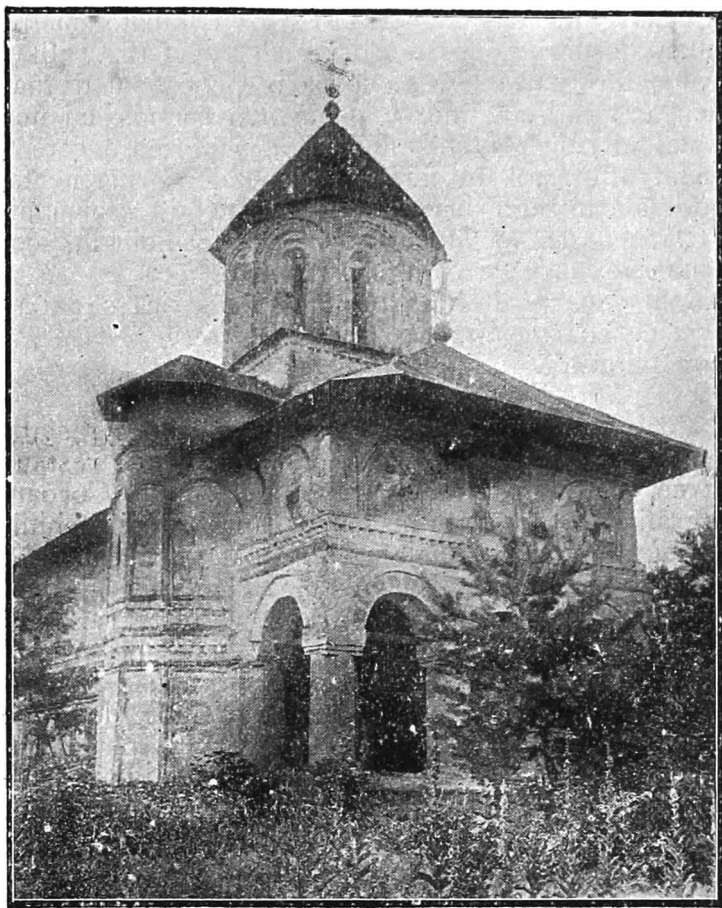
Dela Roaba am trecut la Sadova, unde am cercetat ruinele vechii mănăstiri Sadova, a cărei biserică a fost restaurată nu de mult cu cheltuiala Administrației Domeniului Coroanei. Aci am fotografiat, pe un timp însă neprielnic, ruinele chiliilor, ale arhondăriei, clopotnița și ne-am preocupat în special de bolnița, situată în apropiere, care prezintă mult interes și, deși e ruinată mult în interior, cred că s'ar putea restaura. Fotografia bolniței fiind luată în vreme de ploaie cu vijelie, n'a reușit și nici nu am putut copia cele două pisanii suprapuse de pe perețele interior, de deasupra ușii de intrare. Sunt de părere ca Comisiunea Monumentelor Istorice să intervină pe lângă Administrația domeniului Sadova ca să cruțe de dărâmare acest monument istoric și să caute a-l restaura, așa cum a procedat cu biserica (I).

De la Sadova, am pornit spre Lișteava-Grindeni, oprindu-ne câteva momente în comuna *Piscu-Sadovei*, unde am fotografiat biserica (fig. 50) și transcris pisană (anexa 4).

Ajunși la Lișteava, călăuziți de d-l I. Dumitrescu, învățător din acel cătun, am cercetat localitatea, căutând să precizăm locurile unde s'au găsit de locuitori olărie preistorică, topoare de piatră, vârfuri de săgeți, etc. D-l învățător Dumitrescu a pus la dispozițiunea muzeului un prețios material adunat de pe la locuitorii din Lișteava cu prețuri extrem de reduse și anume:

(1) S'a intervenit și s'a obținut, până la restaurare, refacerea acoperământului (Red.).

1. Un ciocan de piatră perfect lustruit și găurit și anume porțiunea anterioară.
2. Un topor de piatră găurit, rupt peste gaură, și anume porțiunea anterioară.
3. Un fragment de os de fosilă.
4. Bucăți dintr'o oală mare de lut cu pereții groși, cu pastă

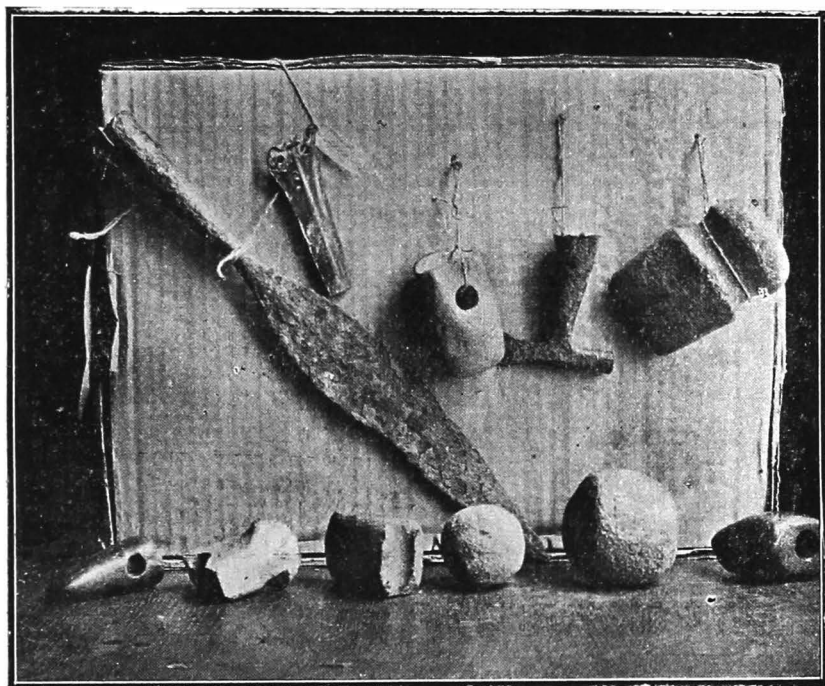

50. Biserica din Piscu-Sadovei.

neagră la mijloc și roșie cărămidie la suprafață și cu două proeminente drept toarte.

5. Două ghiulele de piatră (fig. 51, j, i).
6. O sferă mică de lut.
7. Un vârf de lance de fier cu două tăișuri (fig. 51, a), cu mânerul găurit pentru a fi prins de coadă. Lungime: 42 cm.
8. O lamă de pumnal de aramă, admirabil patinată, cu vârful bont și prevăzut cu două găuri, spre a fi prinsă de mâner. Lungă de 11 cm. (fig. 51. b).

9. Un fragment de fibulă romană, de bronz.
10. Două vârfuri de săgeți foliiforme.
11. Un instrument de fier adus ca un cârlig, în patru muchii, cu mânerul de fier răsucit și cu ureche de atârnat.
12. Patru ghiulele de fier de diferite mărimi.
13. Un inel vechiu românesc, de aramă, foarte mic, având săpat, ca decorațiune, pe floare, două grupuri de câte două spirale.
14. Fragmente de olărie preistorică, cu desemnuri caracteristice.

f. a. b. c. d. e. g. h. i. j. k.

51. Obiecte preistorice adunate în Lișteava.

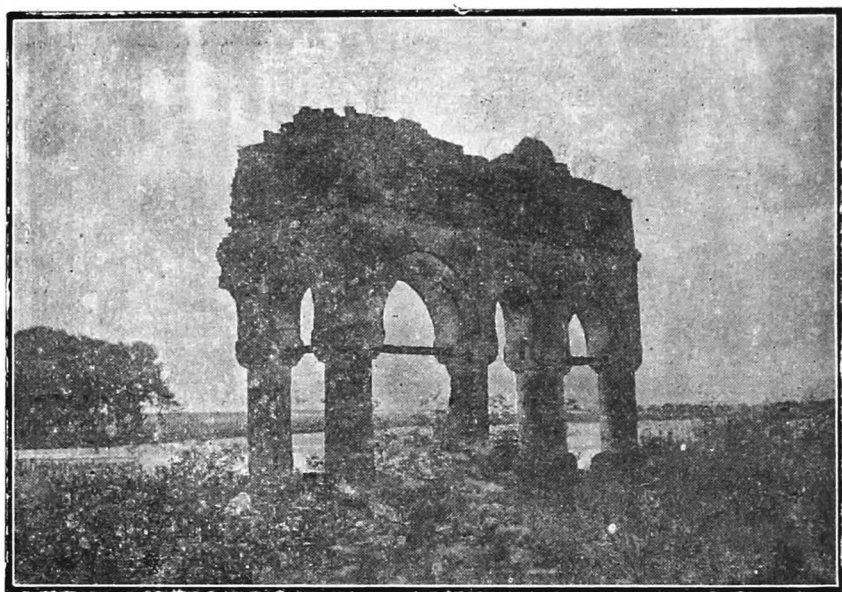
Tot prin mijlocirea d-lui I. Dumitrescu, am cumpărat pentru muzeu dela locuitorii din Lișteava, Grindeni și Orășeni mai multe pestelci cu admirabile motive oltenesti alese.

Este evident că nedispunând decât de o jumătate zi la Lișteava, n'am putut efectua cine știe ce cercetări temeinice, totuș, din materialul cules, am rămas cu impresia că în acest cătun se află așezări preistorice.

A doua zi, trecând Jiul pe podul dela Gângiova, ne-am îndreptat spre comuna *Horezu-Poenari*, spre a vizita ruinele unei

biserici, sodomită aproape cu totul în apele râului, pe al cărui mal este așezată, cam la jumătatea drumului dintre comuna *Grecești* și *Horezu-Poenari*.

Din fotografia alăturată (fig. 52) se poate vedea că n'a mai rămas în ființă din vechea clădire a bisericii decât o parte din pridvor, restul prăvălindu-se în fluu, împreună cu pisană. Din informațiunile culese dela locuitori și în deosebi din cele obținute dela d-l Pretorian, învățător în comuna *Grecești*, ar urma că pisană se păstra până nu de mult, că era scrisă în relief cu litere chirilice „greu de cetit, fiind cu două caturi” și că avea însemnat și leatul fundării sfântului locaș, deși cam nedeslușit scris.

52. Pridvorul bisericii ruinate din Horezu-Poenari.

Tradițiunea curentă, susținând că biserica a fost zidită în timpul domniei lui Alex. Ipsilant Voevod (1774—1782), pe când era vlădică al Râmnicului-Noului Severin Chesarie, care a păstorit între 28 Decembrie 1773—9 Ianuarie 1780, s'ar putea deduce cu multă probabilitate că biserica de care ne ocupăm a fost înălțată în intervalul acestor 6 ani, dar de cine nu se știe. După știrile culese tot de d-l Pretorian, ar urma că s'a slujit în biserica azi sodomită, până pe vremea lui Alexandru Ioan I Cuza; pe la 1875 biserica se păstra încă întreagă, iar Jiul curgea la o depărtare aproximativă de 6 m. de ziduri; de pe la 1880 râul începu să mănânce întâiu altarul și an cu an

câte ceva până ce a ajuns și la pridvor, așa cum e astăzi (1).

Pridvorul, după cece se mai ține, are 6 stâlpi rotunzi, împodobiți cu „rinceau“-uri zugrăvite, cu capitellurile și soclurile pătrate, formând în total 5 arcade rotunde și anume 3 în față și 2 laterale. Pe peretele sudic, care e peste tot zugrăvit, am citit numele „Popa Nan Zugravu“, pe cel apusean „Dumitru Zugravu“, iar pe cel dela miază-noapte „Gavril Zidar“. Lățimea pridvorului, măsurată de subsemnatul, este de 6,80 m.

Spre apus de ruinele bisericii se întinde un cimitir vechiu, presărat cu cruci de piatră și lemn, servind până azi locuitorilor din Horezu-Poenari, cari se găsesc înspre partea bisericii, ca loc de îngropăciune al morților, fără să le pese că în curând apele distrugătoare ale Jiului vor începe să le cotopească și acest locaș de veșnică odihnă. Se mai atestă că pe locul bisericii, pe când albia Jiului nu se întinsese încă pe sub zidurile bisericii, se găsea în trecut un sat *Târnavă* (2); nefiind deci nici-o teamă de dărăpănare a sf. biserici sau de spargere silită a satului, s'a zidit acolo biserica.

Pe la 1802 satul Târnavă era încă în floare, pe când Grecești forma abia o mahala de bordeie de ale moșnenilor. Tocmai pe la 1820 s'a construit biserica mai nouă din Grecești (3), iar cea dela Horezu-Poenari ceva mai târziu (4). O altă părere care poate avea oarecare temei, ar mai fi că biserica sodomită este o ctitorie a familiei Târnovenilor.

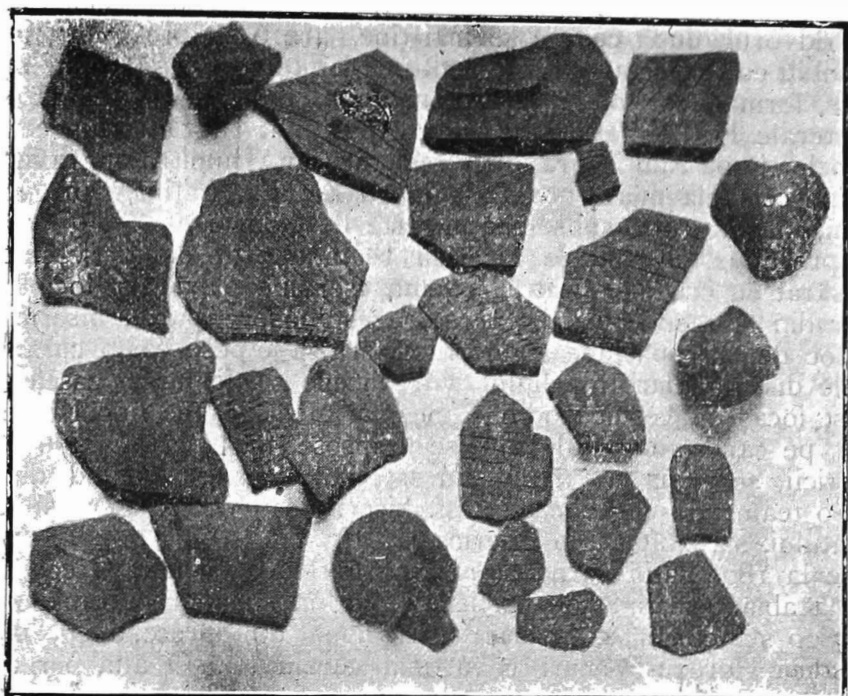
Cred că trebuie să menționez aci o altă cercetare întreprinsă, tot în lunie, la punctul denumit *Botul Dealului*, de pe teritoriul comunei *Coțofeni* din dos, unde mereu ies la iveală urme de obiecte preistorice. De aci am obținut un ciocan mic de piatră de culoare neagră, cu gura necomplet perforată (fig. 51, f), un topor de piatră rupt pe la mijloc peste gaură, păstrându-se porțiunea anterioară (fig. 51, g), un vârf de săgeată, un fragment dintr'un os fosil (poate tibia de *elephas primigenius*; o măsea de *elephas antiquus*, trei ulcele mici de lut, precum și o mulțime de bucăți de ceramică preistorică, cu variate și bogate decorațiuni liniare, incizate, cu brâne alcătuite din năsture în relief etc. (fig. 53 și 54).

1. Colegul meu d-l Anastase Georgescu, profesor la Școala normală de învățători din Craiova, posedă o fotografie a acestei biserici, pe când încă nu se prăvălise în Jiu decât altarul și naosul.

(2) *Marele dicționar geografic al României*: comuna Grecești, județul Dolj: „la N-E. de comună și pe malul drept al Jiului se văd zidurile unei biserici, fostă a satului Târnavă, trecută la comuna Horezu-Poenari“.

(3) *Sfânta Episcopie a eparhiei Râmnicului-Noului Severin*, București 1906, pag. 491. În *Marele dicționar geografic al României* este greșit data întemeierea bisericii din Grecești, la 1865.

(4) *Sfânta Episcopie a eparhiei Râmnicului*, pag. 491: „o biserică parohială cu hramul Sf. Apostoli se află în satul Horezu-Poenari, construită în zid, la anul 1852“.

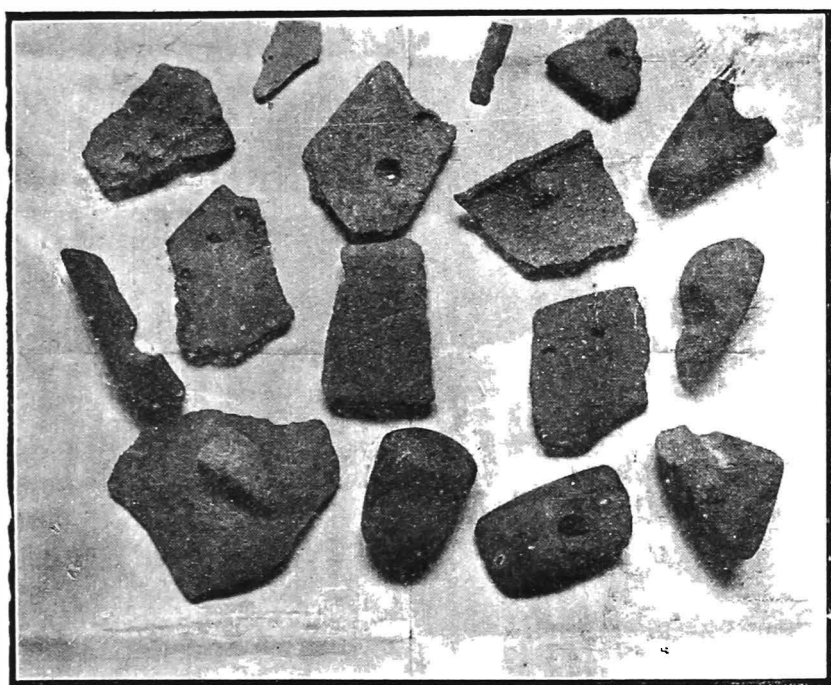
53. Ceramică preistorică dela Botul Dealului, com. Coțofeni din dos.

54. Ceramică dela Botul Dealului (com. Coțofeni din dos) și dela Plenița.

În August am continuat cercetările în comuna *Aninoasa* (Gorj), localitate cu reputațiune de stațiune preistorică, după materialul descoperit mai de mult acolo de răposatul Alex. Ștefulescu, păstrat și expus în muzeul gorjan din Târgu-Jiu. În drum spre Aninoasa, trecând prin comuna *Bibeuști*, ne-am oprit câteva momente la o casă veche boerească, în parte dărăpănată, dar locuită de niște nevoiași, casă care a aparținut familiei Bibeuștilor. Și această veche locuință va trebui din nou văzută și fotografiată cu prilejul a noii călătorii ce voi întreprinde într'acolo.

La Aninoasa, prin binevoitoarele servicii ce ne-a oferit d-l I. Stănescu, un învățător cu multă dragoste pentru cele din

55. Ceramică și obiecte de piatră găsite la Aninoasa.

trecut, am adunat pentru muzeu obiectele de mai jos găsite pe râpele dealurilor ce înconjoară comuna :

1. Un topor de piatră lustruită, de culoare neagră, găurit și rupt longitudinal, păstrându-se numai jumătate, cu vârful teșit, lung de $9\frac{1}{2}$ cm. (fig. 10).

2. O jumătate dintr'un topor de piatră șlefuită, porțiunea anterioară, cu o jumătate din gaură, lungimea de $6\frac{1}{2}$ cm. (fig. 55),

3. Un fragment dintr'un ciocan de piatră, cu jumătate din gaură, porțiunea anterioară, lung $6\frac{1}{2}$ cm.

4. Un topor de piatră cu două găuri, așezate una la mijloc și alta la capăt și în sens contrariu, lungime de 9 cm. (fig. 55, ob. 2 din rândul de jos sau fig. (51, c).

5. Un topor de piatră găurit, păstrându-se porțiunea posterioară și jumătate din gaură.

6. Un fragment dintr'un topor de piatră, porțiunea anterioară și jumătate din gaură, lung de $5\frac{1}{2}$ cm.

7. Un fragment dintr'un mic cuțit de cremene cu 3 fețe, lung de $4\frac{1}{2}$ cm. (fig. 55).

8. O porțiune dintr'o măsea de mastodont, spartă în două bucăți.

9. O bucată dintr'o tulpină groasă de lemn, complet petrificat, de formă cilindrică, perfect conservată, lungimea 50 cm. circumferința 49 cm.

10. Un fragment de lemn petrificat.

11. Un fragment dintr'un maxilar cu două măsele de Hipparion.

12. Bucăți de ceramică preistorică, precum hârburi de oale cu pereții groși, cu pastă de lut negru sau cenușiu amestecat cu pietricele și rău arse, decorate cu un brâu făcut din butoni în relief, așezați din distanță în distanță și produși prin înțepătură cu un vârf gros și ascuțit (fig. 55).

Acum în urmă am primit. ca danie pentru muzeu, din partea d-lui Constantin Dumitrescu-Negrea, mare proprietar din Aninoasa, cu domiciliu în Craiova, o secure de fier foarte veche, găsită în pământ, lângă conacul d-sale. După indicațiunile procurate de d-sa și de d-l I. Stănescu, învățător, și după numeroasele obiecte ce s'au mai descoperit de alții în acea comună, nu mai încapе indoială că ne aflăm aci într'o stațiune preistorică ce trebuie explorată cât mai serios.

Insuș d-l C. Dumitrescu și-a exprimat dorința ca în primăvara anului acesta să începem o serie de săpături mai conchi-zătoare, cheltuielile privindu-l numai pe d-sa.

Deasemenea d-l dr. Adrian Mircea, medic al spitalului din Cărbunești-Gorj, mi-a atras nu de mult atențiunea asupra cătunului *Sterpoaia*, foarte aproape de Aninoasa, unde d-sa afirmă c'a văzut multe fosile și vase vechi pe la locuitori. Asemenea fosile și ceva olărie preistorică de proveniență din Aninoasa posedă și d-l C. Dumitrescu-Negrea.

Interesanta *mănăstire dela Gura Motrului* (județul Mehedinți), ctitorie a lui Preda Brâncoveanu vel Vornic (1), a fost vi-

(1) Rezidită de acesta la 1653. V. C. Bilciurescu, *Mănăstirile din România*, p. 164.

zitată de subsemnatul în două rânduri: 1-a dată în Septemvrie, a 2-a oară, mai amănunțit pe la finele lui Noemvrie 1915.

În Septemvrie am copiat textul pisaniei din pridvor, inscripția funerară de pe mormântul lui Eufrosin Poteca, o scurtă pisanie de deasupra ușei din pronoas, referitoare la reparațiunea zugrăvelii efectuată la 1852, inscripțiile splendidelor odoare dăruite acestei mănăstiri de către Constantin Brâncoveanu Voevod și soția sa Maria, dar n'am apucat a le comunica Comisiunii, fiind întrecut în această privință de către d-l Virg. Drăghiceanu, care le-a publicat în *Buletinul Comisiunii*, fasc. 28.

În Noemvrie am fotografiat o vedere generală a mănăstirii, tâmpla (deși nu prea reușită în partea superioară, care e splen-

56. M-reș Gura Motrului. Portrete ctitoricești: Matei-Vodă Basarab și Stanca, mama lui Constantin Brâncoveanu.

did decorată), portretele câtorva membri ai familiei ctitoricești și anume al lui Mateiu Basarab Voevod, al jupâniței Stanca, născută Cantacuzino, mama lui Constantin Brâncoveanu, al lui Preda Brâncoveanu vel Vornic și al jupâniței lui Păuna, precum și al lui Constantin Basarab Voevod (Brâncoveanu) și al soției sale Maria (fig. 56, 57, 58) și frumoasele odoare: o anaforniță de argint, o cădelniță de acelaș metal, lucrată masiv, un potir fără decorațiuni, 5—6 candelucrate ajour, o evan-

ghelie cu aplicații de argint aurit — *toate cu inscripțiuni*—o bederniță minunat lucrată și o pereche de paftale aurite (a se vedea anexa no. 1 cu descrierea obiectelor și textul inscripțiunilor și fig. 59).

Pisania cea mai veche, săpată în piatră și așezată deasupra ușii pridvorului, se află reprodusă întocmai, prin mulaj, la mu-

57. M-reș Gura Motrului. Portrete ctitoricești: Preda Brâncoveanu
vel Vornic și soția lui Păuna.

zeul Aman din Craiova, fiind dăruită acelei instituțiuni în anul 1912 de către d-l Anastase Georgescu, profesor și fost director al Școlii normale de învățători (fig. 60).

Dacă împrejurările vor fi mai prielnice, făgăduesc ca la primăvară să continui la Gura Motrului puținul ce am început,

fotografiind din nou tâmpla, picturile murale din interior, pisa-
nia și chenarul de piatră sculptat ce impresoară ușa, precum
și uriașele pivnițe de sub chilii, cu puternice și artistice bolți.

În drumul spre Gura-Motrului, în ambele călătorii, a trebui
să mă abat pentru scurt timp și la biserica din *Țânțăreni* (Dolj),

58. M-rea Gura Motrului. Portrete cti-oricești: Constantin-Vodă
Brâncoveanu și soția lui Maria Doamna.

cu intențiunea de a cerceta dacă se mai păstrează ceva demn de
văzut din vremea fundațiunii și mai ales dacă a mai rămas ceva
din vechiul conac, zice-se al lui Constantin Brâncoveanu Voevod.

Cucernicul preot N. Pretorian, parohul bisericii, cunoscător
al istoricului sf. locaș, mi-a pus la dispoziție cărțile vechi de

59. Obiecte bisericești dela m-rea Gura Motrului.

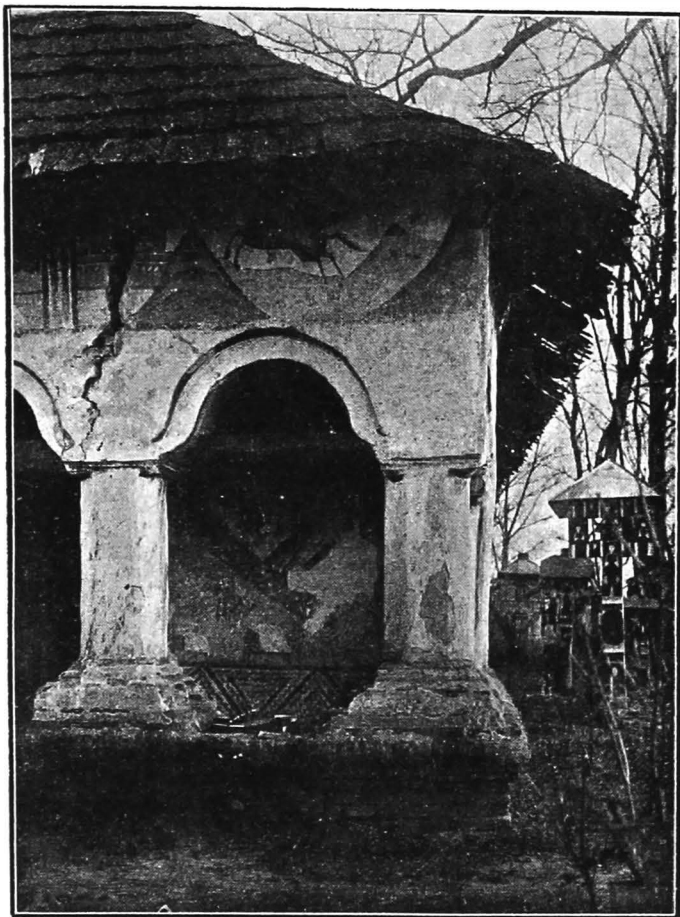

60. Pisania veche a m-rii Gura Motrului.

slujbă, ce se mai păstrau, acoperite pe ultimele file cu prețioasele adnotări pe care le-am consemnat în anexa 2.

Cât pentru vechile ziduri ale conacului brâncovenesc, abia se mai văd slabe urme și nici urmă de ceva odoare sau icoane mai vechi.

Mult mai interesantă mi s'a părut însă biserica, părăsită și pierdută în pădurea de cruci a cimitirului ce o înconjoară, așe-

61. Biserica din preajma Filiașului: Detaliu din pridvor.

zată în preajma Filiașului (fig. 62). În proporții foarte modeste, ctitorie a familiei de chiaburi Pea din Filiași (1), după

(1) Descendenți din familia Pea se mai găsesc și astăzi în comuna Filiași.

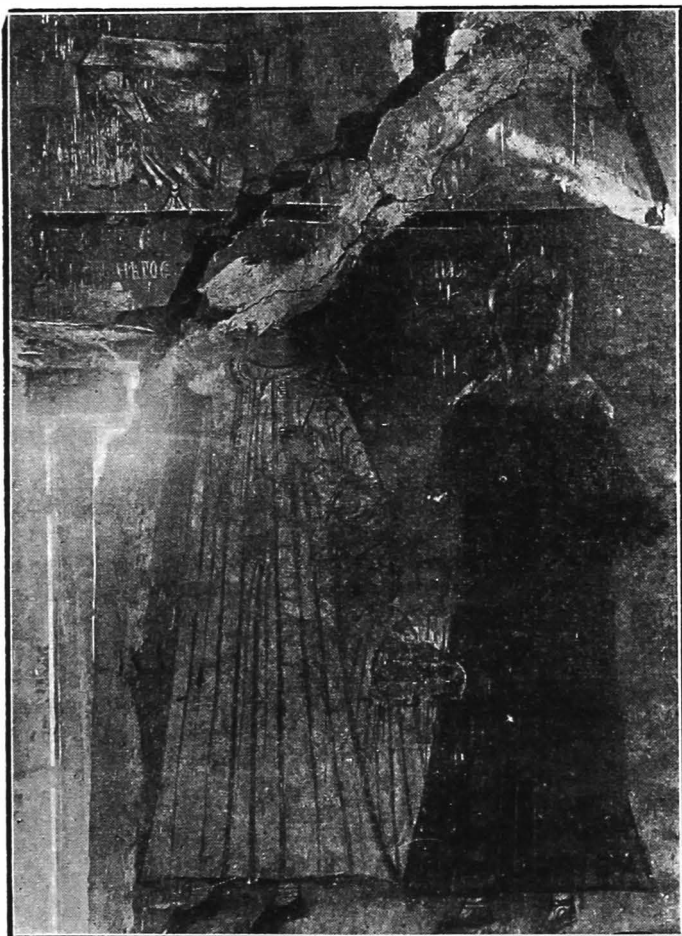
62. Biserica din preajma Filiașului.

63. Biserica din preajma Filiașului: Pridvorul.

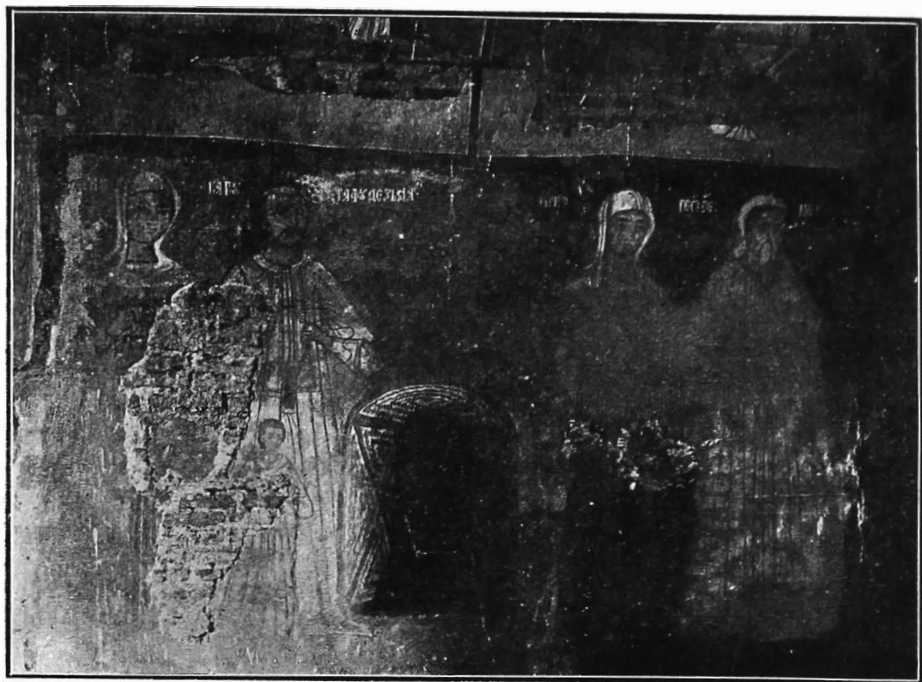
infățișarea exterioară, nu pare a fi atât de dărăpănată, precum se vede înăuntru, unde tâmpla e pe jumătate năruită, bolta altarului gata să cadă, iar aceea a naosului și pronaosului cu totul neexistentă.

Biserica, de formă dreptunghiulară, fără turle și fără sinuri, cu ziduri groase și tencuite în alb, are lungimea de 17,50 m.,

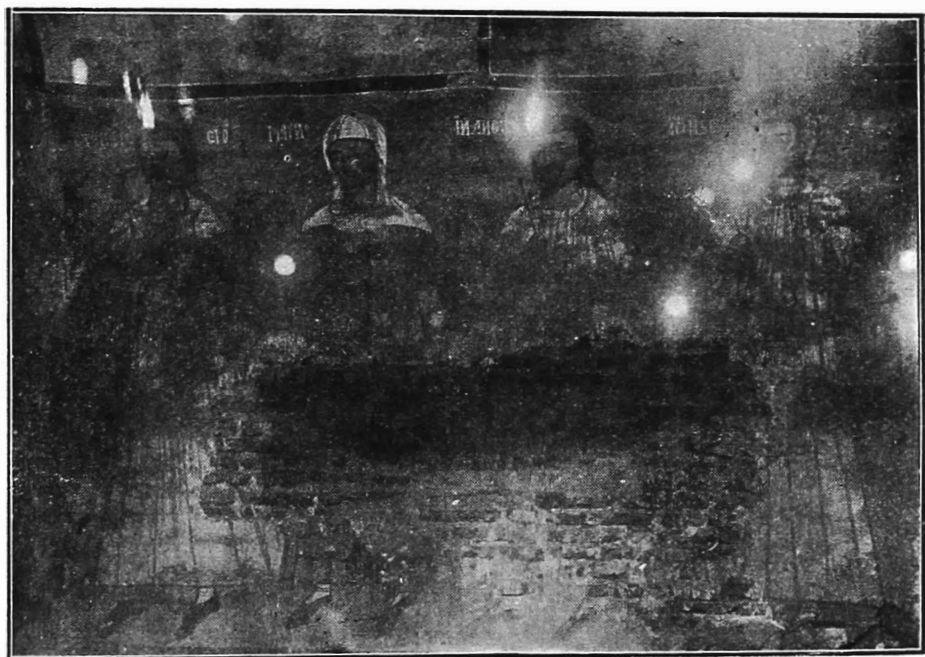

64. Neagoe și Paraschiva Pea, ctitorii bisericii din preajma Filiașului.

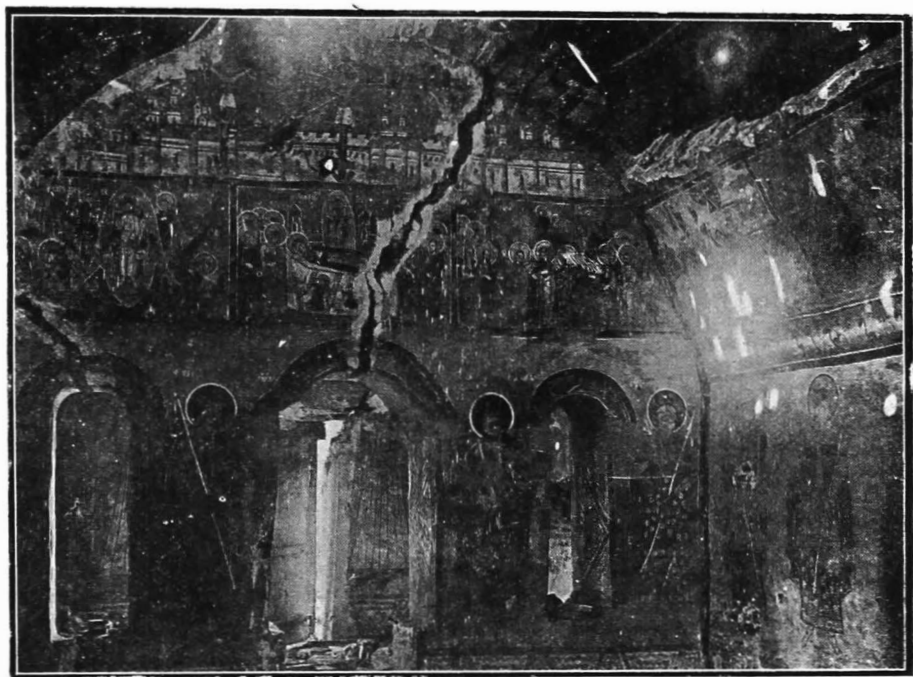
lățimea la pridvor de 6,50 m., înălțimea până la strașină de 3,50 m. și e acoperit cu șindrită complet putrezită. Cornicea îi este formată din cinci rânduri de cărămizi dispuse în colțuri și suprapuse, sub care e zugrăvită de jur împrejurul bisericii un

65. Portrete ctitoricești dela biserica din preajma Filiașului.

66. Portrete ctitoricești dela biserica din preajma Filiașului.

67. Zidul dintre naos și pronaos dela biserica din preajma Filașului.

68. Picturi din altarul bisericii din preajma Filașului.

fel de draperie cu ciucuri, iar sub draperie de asemeni zugrăvite câteva rozace cât se poate de simple.

Pe frontispiciu, la mijloc, e înfățișat, într'un medalion, Sf. Nicolae; în colțul stâng Sf. mucenic Gheorghe, iar în cel drept Sf. Dumitru, călare; lângă Sf Gheorghe este însemnat leatul 1805 (data zidirii sau înoirii?). Deasupra soclului, la înălțime de 50 cm.,

69. Tâmpla bisericii din preajma Filiașului.

brăie de cărămizi semicirculare incing biserica de jurîmprejur.

Pridvorul de zid, cu 4 stâlpi octogonali, așezați pe socluri pătrate, cu arcade semicirculare, e boltit cu calotă la mijloc și bogat acoperit cu scene religioase lucrate „fresco“, între altele cu priveriști din iad (fig. 61 și 63).

În nartex, deasemenea zugrăvit cu scene biblice, se remarcă

pe pereții dela apus, sud și nord, portretele soților Pea, ctitori bisericii, ale copiilor lor și ale altor membri ai familiei, toți în veștminte țărănești. Astfel, la dreapta ușii, pe păriletele de apus al pronaosului, e înfățișat Neagoe Pea, în picioare, având la dreapta-i pe soția sa Paraschiva Pea, iar mai jos, între ei, doi copii (fig. 64), susținând biserica cu Ioan Pea, așezat la stânga ușei, alături de soția sa Ilinca și de trei copii.

Pe păriletele nordic: Ștefan, brat ego, în picioare, apoi Maria, Ilie, brat ego, și mai spre dreapta Ioan Băndu. Pe păriletele sudic: Maria, după care se succed spre dreapta Barbu, vătaf de zidari, iar dincolo de ferestre Maria și Gheorghe Pea (fig. 65 și 66).

Toate personagiile din pronaos țin în mână dreaptă o cruce și sunt zugrăvite fresco. Zidul despărțitor dintre nartică și naos e străpuns de trei intrări, una centrală și două laterale (fig. 67). Naosul are deasemenea părileții acoperiți cu scene biblice, bolta-i semicilindrică în întregime năruită și două ferestre mici și înguste. Pe păriletele sudic sunt înfățișați sfinți izolați ca Theodor, Trifon, Mercurie, apostolii Pavel și Petru susținând o biserică sau scenele Nașterea Precistei, Botezul Domnului, etc.

Păriletele care desparte naosul de nartex e împodobit cu scena Răstignirii lui Isus, Prezentarea Fecioarei în templu, etc. Tâmpla, de zid, crăpată peste tot, păstrează urme din chenarele decorative în relief, care înconjurau medalioanele apostolilor și nu mai susține nici-o icoană împărătească (fig. 63).

Altarul, de formă pentagonală și cu proscomidie, are boltă cu calotă sferică, crăpată peste tot gata să se desprinză, și este plin de zugrăvelile cele mai interesante și reușite ale bisericii (vezi fig. 68).

În fine, către sfârșitul lunii Septemvrie, am revăzut *biserica veche din comuna Preajba*, cea zidită de Paharnicul Hagi Stan Jianu, unde am fotografiat chenarele de piatră frumos sculptate ale ferestrelor și câteva portrete ale ctitorilor.

Cercetările subsemnatului nu s'au îndreptat numai asupra locașurilor bisericesti din circumscripția respectivă, ci și asupra altor urme străvechi, cum sunt *măgurile* (tumuli) ce se găsesc în număr destul de mare împrăștiate în județul Dolj și care trebuiesc neapărat săpate, după prealabila autorizare a Comisiunii.

O atare măgură, denumită de locuitori „măgura lui Traian“, se află pe proprietatea d-lui d-r C. Măldărescu, de pe teritoriul comunei *Coțofenii din față*. Prin raportul cu no. 24 din 13 Oct. 1915 am solicitat Comisiunii autorizățiunea de a începe săpăturile necesare, consimțământul proprietarului fiindu-mi asigurat prin o declarațiune formală ce v'am adus-o la cu-

noștință. Comisiunea, binevoind prin adresa no 597/915 a-mi acorda autorizațiunea cerută, cu restricțiune de a întreprinde asemenea lucrări cu d-l dr. I. Andrieșescu, conducătorul secției preistorice a Muzeului Național din București, nu aștept decât momentul cel mai potrivit pentru ca de acord cu d-sa să procedez la tăierea atât a *măgurii lui Traian*, cât și a alteia, situată pe moșia d-lui C. Cristescu, în apropiere de magazia gării Coțofenii din față. În primăvara anului corent, e de dorit ca Prefectura Dolj să ne procure oarecare fonduri pentru săparea și a altor măguri de o egală însemnătate, precum sunt cele din cătunul *Zavalu* și din comunele *Cârna*, *Sălcuța*, *Afumați*, *Almaj*. Cea din *Zavalu* (comuna Comoșteni) are forma de con trunchiat, cu circumferința bazei de 75 m., diametrul de 23,88 m., circumferința bazei de sus 35 m., diametrul 11,15 m. și înălțimea maximă 4,50 m. Pe vârful-i se află așezată de mai bine de 10 ani o piatră de hotar a moșiei brâncovenești Gângiova, ce este megieșită cu moșia statului Zavalu. Măgura-i acoperită cu țelină și spre bază-i s'au făcut de locuitori în mai multe dați săpături după bani.

Tot pe moșia Zavalu, la locul ce se zice „*Cetățuia*“, aproximativ acum 30 ani, oamenii găseau zăbale de cai rupte, vârfuri de săgeți mâncate de rugină și altele. Aceste mici descoperiri atrăseseră atențiunea răposatului Profesor Gr. Tocilescu, care însărcinase pe inginerul Polonic să facă în acea localitate cercetările preliminare (1). Azi „*Cetățuia*“ e aproape pierdută, din cauză că Jiul, părăsindu-și albia, s'a abătut la Zavalu spre Dunăre încălcând încetul cu încetul terenul cu urme străvechi.

Deasemenea în *șesul din Balta Cârnei* (comuna Cârna-Dolj), nu departe de Zavalu, se află încă o *măgură*, denumită „*a lui Dănilă*“. Pe vremuri era acoperită cu mărăcini, iar în partea de jos cu stuh băltos nepătruns și când veniau mari apele Dunării o ocoliau ca pe o cetate. Cam cu vre-o 100 ani în urmă își avea aci loc de refugiu haiducul Dănilă cu ceata sa, iar azi în juru-i este izlaz de vite. Părintele N. Bărzeanu din Zavalu relatează că i s'ar fi povestit de locuitorul Oprea Ionete din Zavalu, azi decedat, că la temelia măgurii, când sufla vântul de apus, se spulbera nisipul și se făcuse o vizuină de intrau acolo oile și caprele ciobanilor de frica muștelor. Când a intrat un cioban înăuntru, ca să-și seoată țapii, a găsit acolo un cosciug cu un trup de voinic îmbrăcat în cămașe de zale aurii. Tot la „*Balta Cârnei*“ se mai găsesc, când Dunărea nu-i revărsată din matcă, cărămizi mari și se văd urmele unei vechi cetăți și adeseori cei ce pasc turmele de oi prin aceste locuri au dat peste diferite monede antice.

(1) Comunicat de cucernicul Preot N. Bărzeanu dela Zavalu și de d-l Stoenac. învățător în aceeași localitate.

70. Potii dela biserică din Preajba, din 1793.

71. Pisania bisericii Hagii-Enuș din Craiova.

II. Cercetări în Craiova.

Deși Craiova este un oraș cu o vechime de mai multe veacuri, n'a păstrat urme istorice mai vechi de a 2-a jumătate a secolului XVIII și monumentele ei istorice se reduc la câteva biserici. Cercetările subsemnatului au trebuit deci să se îndrepteze asupra acestor sfinte lăcașuri și în special asupra materialului încă necercetat.

Tot ce am putut afla cu privire la pisaniile, inscripțiile de pe clopote, inscripțiile funerare, odoarele, icoanele, cărțile vechi de slujbă, pictura religioasă, portretele de ctitori, etc. din câteva biserici mai vechi din fosta reședință a Băniei Craiovei, am comsemnat în o serie de 26 anexe și 13 planșe cu 50 fotografii, pe care am onoare să le alătur pe lângă acest raport.

În special inscripțiile de pe clopote, cari n'au prea atras pe mulți cercetători, mi-au rezervat surprize plăcute. Astfel către finele lui Octomvrie am putut descoperi că unul din cele două clopote dela vechea mănăstire a Obedenilor, cu hramul Bunevestiri și Sfinții Impărați Constantin și Elena, fusese turnat la Belgrad în 1812 și dăruit de către Caragheorghe conducătorul de frunte (voevodul) al Sârbilor de pe acea vreme. Asupra acestui clopot am avut onoare a vă înainta la timp, prin raportul cu no. 25 din 30 Octomvrie 1915, toate deslușirile necesare împreună cu textul inscripțiunii sârbești și al traducerii (fig. 72).

La o altă biserică, Hagi-Enuș, am aflat iarăș un clopot tot de proveniență sârbească, din anul 1807, adică tot de pe vremea răscoalei lui Caragheorghe, clopot care a fost dăruit unei biserici din Belgrad de către Consiliul guvernamental sârbesc (anexa 26). Cum a ajuns acest clopot la Craiova e o enigmă, care nu e așa greu de dezlegat, în urma celor publicate de dl N. Iorga în *Analele Academiei Române* — memoriile secțiunii istorice — asupra clopotului lui Caragheorghe din 1811, dăruit bisericii Maica Domnului dela Dud, tot din Craiova.

Donățiuni de obiecte. Din partea câtorvâ concetățeni cu râvnă pentru propășirea instituțiunei noastre culturale, am primit ca dănie în cursul anului corent următoarele obiecte :

1. O măsă de mastodont, perfect conservată, împreună cu rădăcinile ei, găsită într'o răpă de lângă comuna Meteu-Dolj, precum și 2 bucăți dintr'o defensă (dinte) de la acelaș animal, dăruite de dl maior în retragere G. Băicoianu din Craiova.

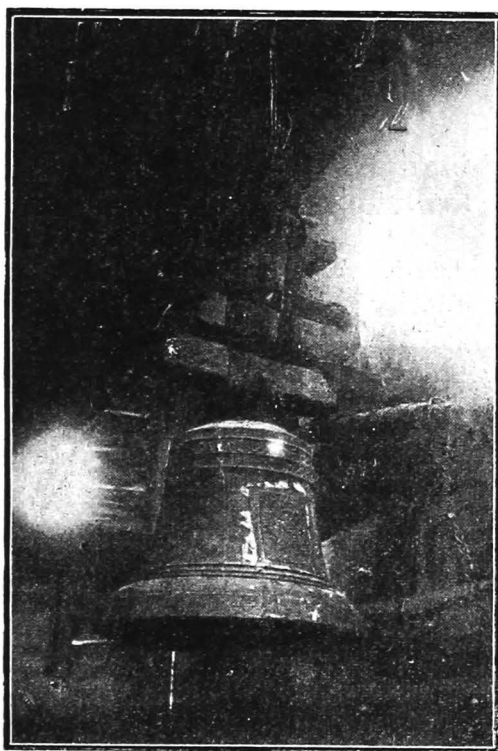
2. Două măsele de *Equus caballus fossilis*, perfect conservate, găsite în comuna Goicea-mare (Dolj), dăruite de cucernicul preot Gr. Popescu-Breasta, revizor eclesiastic.

3. Un chilim vechiu cu motive oltenesti alese (flori și pasări stilizate), fundul conabiu, dăruit de acelaș.

4. Un topor (târâncop) de aramă, cu tăişurile aşezate în sens invers, găsit în comuna Coţofenii din dos, la Botul Dealului, cumpărat de subsemnatul şi dăruit muzeului. Lung. 18 cm.

5. Un vas vechiu de aramă, de forma unui castron, împodobit cu un brâu împletit, gravat pe marginea gurei cu flori stilizate şi impresurate în medalioane circulare, aşezate de jur împrejurul pântecelui, vas găsit între Căcaleţi şi Puţuri, la „Găuri” (Dolj), de învăţătorul I. Vasilescu, în 1912.

În dorinţa de a înjgheba o mică bibliotecă specială a muzeului, am apelat prin două adrese către Academia Română,

72. Cloptoul dăruit bisericii Obdeanu din Craiova de Carageorghe (1812).

spre a ne oferi gratuit unele din publicaţiunile sale şi Analele cu memoriile secţiunii istorice; am avut însă măhnirea de a nu fi fost satisfăcut, cu toate că subsemnatul a oferit acestei înalte instituţiuni acte vechi de o valoare netăgăduită.

Înainte de a termina acest raport, mă simt dator să recomand cu deosebită căldură solicitudinii Comisiunii, ca să vie cât

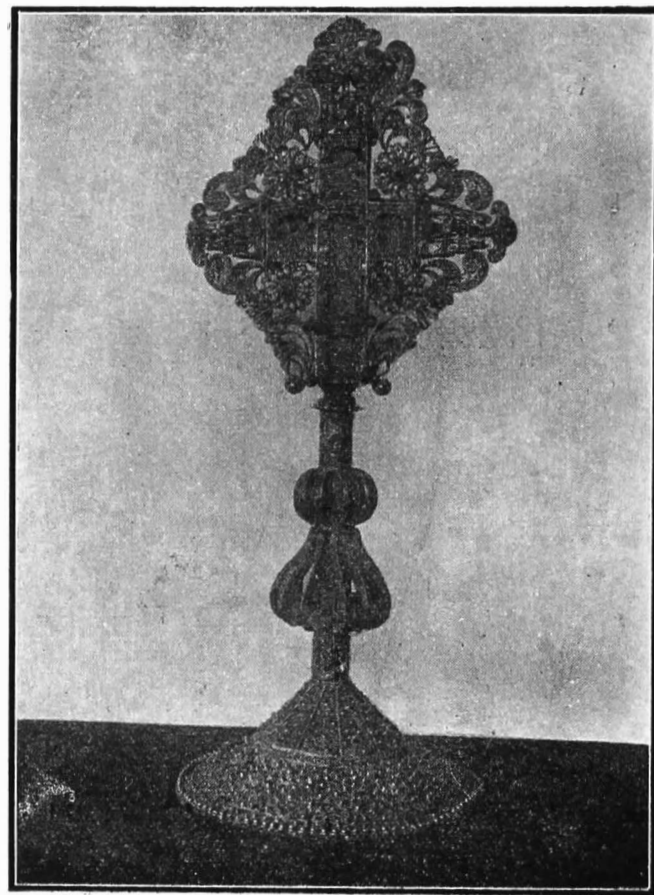
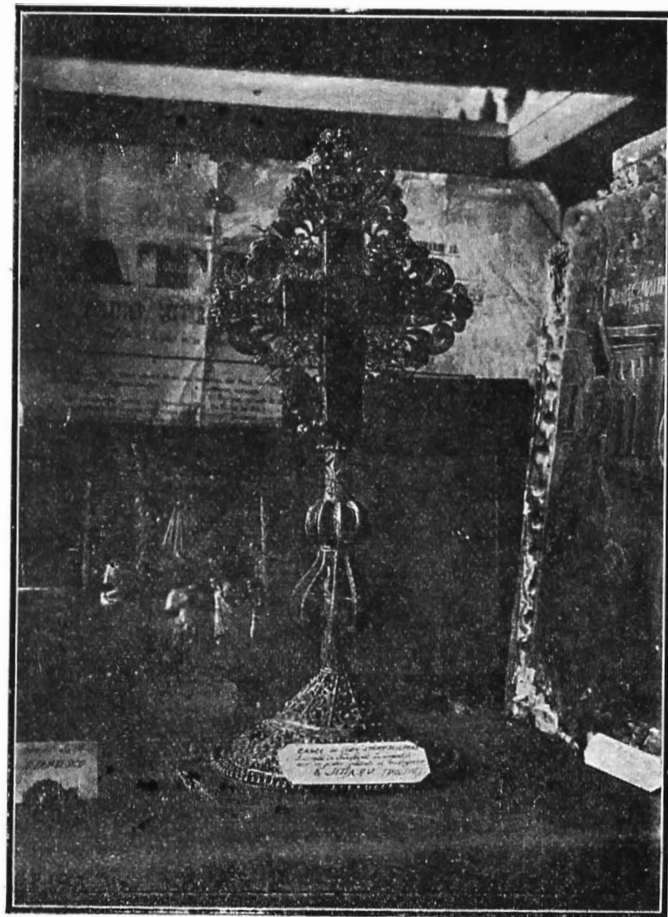
Obiecte dela Muzeul „Aman” din Craiova.

73. Portretul Marișcăi Bibescu (miniatură pe fildes).

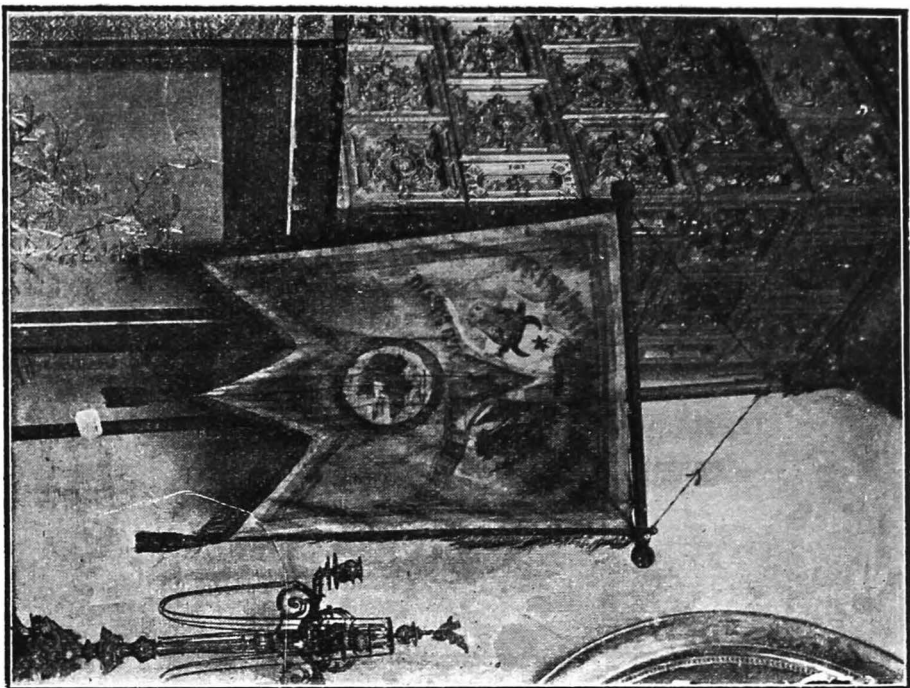

74. Icoană din sec. 18, dela bis. (dărmată) Maica Domnului dela Dud.

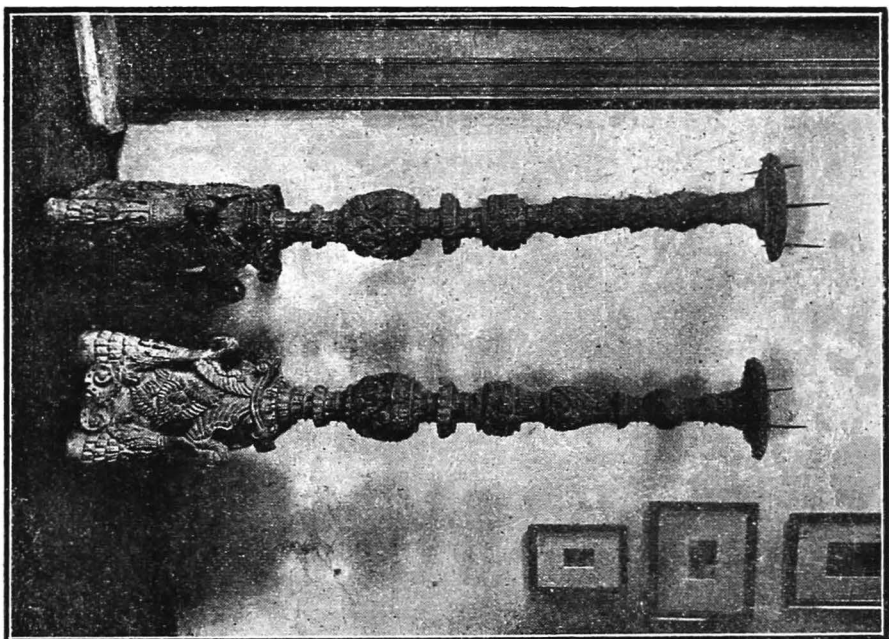

75-76. Cruce de altar, dela fosta m-re Jitianu (lucrată în filigram și bătută cu pietre de mărgear).

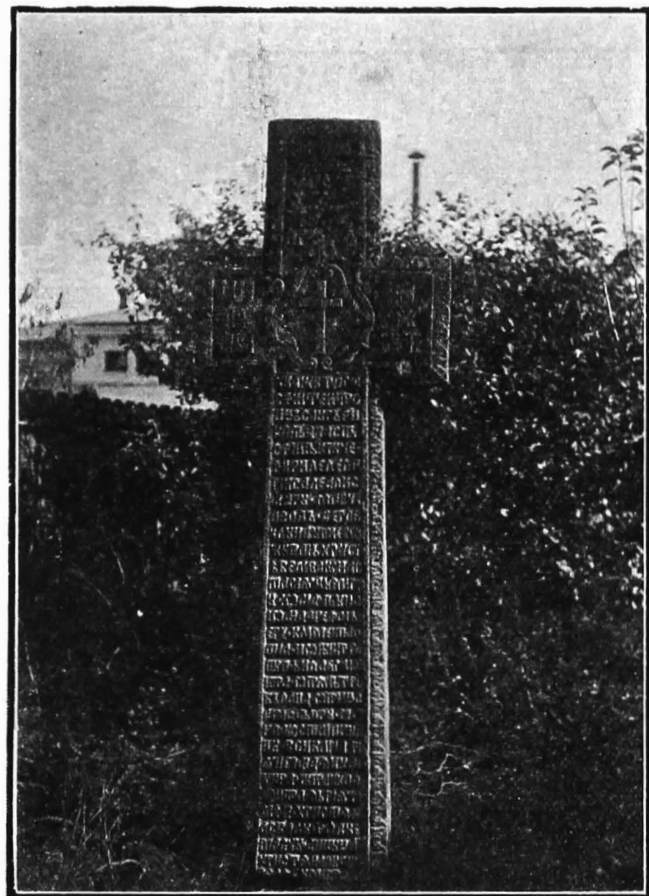
Obiecte dela Muzeul „Aman” din Craiova.

78. Steagul districtului Dolj din 1860.

77. Sfeșnice împărătești dela fosta m-re Iulianu.

80. Crucea din curtea bis. Sf. Nicolae-Amaradia, Craiova.
(Vezi raportul din anul trecut al d. lui Șt. Ciuceanu, ac. Anuar pe 1914).

79. Icoană dela biserica Obedeauu, Craiova.
(Inscripția la N. Iorga, Inscriptiile din Bisericile Romaniei, vol. II).

mai de grabă în ajutorul bisericii Obedeanu din Craiova, care stă în mare parte descoperită de tinichea de aproape opt luni, expusă la ploi și deci la un început de dărăpănarea totală, fără ca Primăria, celelalte autorități publice sau inițiativa particulară să se alarmeze.

Biserica aceasta, fostă mănăstire, întemeiată la 1748 (1), a avut rosturile ei, a dispus de 8 moșii, pe care le-a secularizat statul, și în vremurile trecute a jucat un rol cultural prea însemnat și a făcut jertfe prea mari, pentru ca să merite soarta de a fi uitată de toți. Ea simbolizează prin vechea ei școală domnească din 1822, ai cărei dascăli erau plătiți din venitul propriilor ei averi, începutul renașterii culturale oltene și ne evoacă nouă, Craiovenilor, mai mult ca orice alt monument istoric, un trecut cu pioase și mândre amintiri (2).

De asemenea țin să aduc mulțumirile mele în public elevului meu Konteschweller Mihaiu din cl. VII R. a liceului Carol I din Craiova pentru munca și deosebita pricepere și pentru devotamentul cu care execută lucrările fotografice, precum și elevului Iliescu Ilie din cl. IV C., care îmi servește de ajutor în executarea estampelor și la transcrierea inscripțiunilor de pe monumente.

Cu neclintită încredere că anul ce vine va fi și mai spornic în rezultate, vă rog să primiți, Domnule Președinte, asigurarea devotamentului meu.

Șt. Ciuceanu.

(1) N. Iorga, *Inscripții din Bisericile României*, vol. II, p. 65, cuprinde, între altele, și textul pisaniei.

(2) S'a reparat în cursul anului (Red.).

ANEXE.

I.

MĂNĂSTIREA GURA MOTRULUI (JUD. MEHEDINTI).

1. Pe o anaforniță de argint:

Aciastă sfântă anaforniță[ă] iaste făcută de Ioan Costandin B[asara]b Voevod și de Doamna lui Mariia și ațerosită sfintei mănăstiri dela Gura Motrului la l[ea]tū 7221=1713.

81. M-rea Gura Motrului: vedere generală.

La mijloc, pe față, se află un vultur cu crucea în cioc spre stânga, cu monogramele **IK** la stânga și **ББ** la dreapta. În partea de sus un medalion cu inscripțiunea: **СТАМ ПАРАСКИНА**.

2. Pe scoarțele unei evanghelii, îmbrăcată în argint suflat cu aur:

Aciastă sfîntă evanghelie iaste infrumusețată de Ioan Costandin B[asara]b Voevod și de Doamna lui Mariia și afierosită sfînteii mănăstiri dela Gura Motrului la l[ea]tū 7221.

3. Pe vre-o 4-5 candelă de argint lucrate àjour:

Această sfîntă candilă ie făcută de Ioan Costandin B[asara]b Voevod și de Doamna lui Mariia și afierosită sfînteii mănăstiri dela Gura Motrului la l[ea]tū 7221.

Pe pantecele candelăi un medalion, avînd săpat un vultur cu crucea în cioc spre stînga, cu coroana deasupra, iar de ambele laturi monogramele: **IK--GG**

4. Pe un potir:

Acest sfînt potir iaste făcut de Ioan Costandin B[asara]b Voevod și de Doamna lui Mariia și afierosit sfînteii mănăstiri dela Gura Motrului la l[ea]tū 7221=1713.

2.

BISERICA DIN ȚÂNȚĂRENI (FOSTĂ MĂNĂSTIRE) JUD. DOLJ

Comunicate de Pr. Nicolae Pretorian.

1. Pe un Mineiu de pe luna August, din 1780:

Eu dascalul Gheorghe am însemnat într'acest sf. Minei, ca să se știe cînd a murit s. s. părintele igumen Lavrentie, stăpanul (?) sf. mănăstiri Țânțăreni, la leatul 1818 Dech. 13. — Și cine va ceti să zică: D-zeu să-l ierte.

2. Pe altă foaie:

Acest Minei August și altele sunt cumpărate de mine robul lui D-zeu Lavrentie ierodiaconul, ca să se pomenească în veci.

3. Pe un Mineiu de pe Octomvrie, din 1776:

Acest crug de 12 Minee sunt dăruite sfînteii biserici orașului Mehadia, hramul sf. Ierarh Nicolae, de jupânul Ionă Petrovici și cari sunt a se îndeletnici a ceti, îl rog să zică: D-zeu să-l ierte și să le dăruiască sănătate la tot neamul împreună. Prin mine Gheorghe Stoica paroh, Sept. 7, 1786.

4. Pe altă foaie:

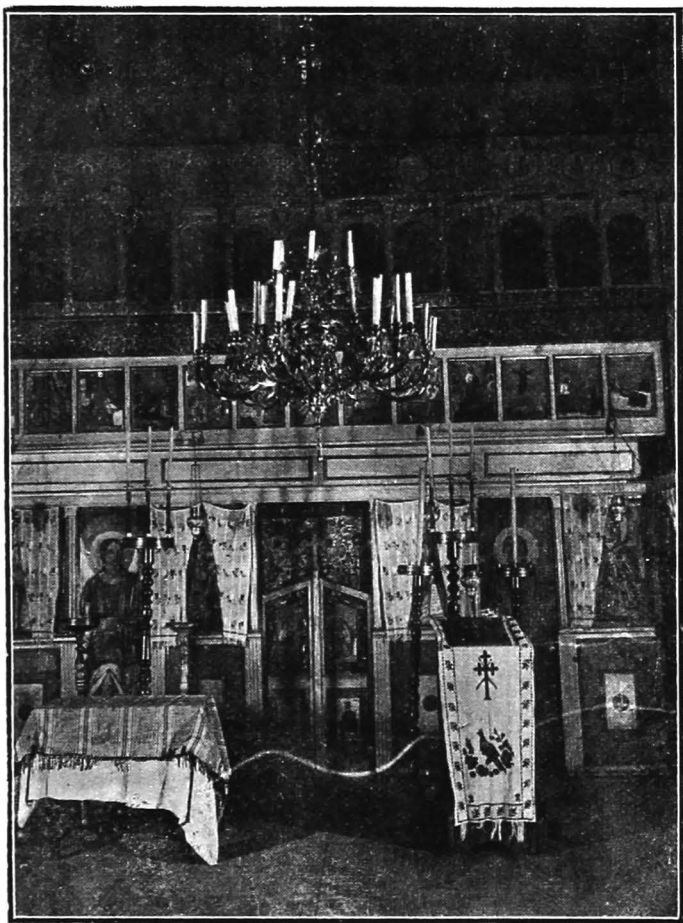
Aceste 2 Minee, Februarie și Martie, le-am cumpărat eu Bogdan logofătul din Calafat din mîna Turcilor cu bani gata și le-am dat s. sale protopopului Stanciului, iarăș într'acești bani. Și am scris și eu Eftimie dascălul, în luna Aprilie 1791.

5. În Mineiul de pe Decemvrie:

Acest Minei pe luna Dechemvre l-am răscumpărat dela Turci, la trecerea Vizirului, și l-am vîndut fratelui protopop Stanciul dela satul Strehăii, sud. Mehedinți, cu bani ce l-am luat. Și cine va citi, să mă pomeniască. Stanciul dascălul.

6. Pe altă foaie:

Intr'acest Mineiu am scris eu robul lui D-zeu după venirea mea dela București, când eram pământufari de cerneală la tipografia Bucureștilor, în vremea lui Mavrogheni, iar acum sunt dascăl aci la mănăstirea Țântăreni, unde se cinstește și se prăznuiește hramul mai marilor Voievozi Mihail și Gavril. Și am

82. Tâmpla bisericii m-rii Gura Motrului.

scris în zilele egumeniei, fiind egumen părintele kir Kiriak, archimandritul Bucureștean. Pan dascălul Ioaniu Țântăreanu, 1825 Fevr. 26.

7. În Mineiul pe Mai :

La 1846 Mai 25—26, a căzut brumă grozavă de a uscat porumbul și toate altele....

8. Pe altă filă :

Când a venit s. sa părintele Tarasie protosinghel stăpân la Țânțăreni: 1819 Ghenarie 9. Gheorghe ot Ghindeni.

9. Pe alta : Vinul și muerea înșală pe cei înțelepți ; Domnul mândrilor le stă împotriva....

10. Altă însemnare : Eu dascălul Gheorghe ot Ghindeni slujind aici la mănăstirea Țânțăreni.

11. Pe altă filă : Aci am scris eu mult păcătosul robul lui Dumnezeu cu mână de țărăna : mâna va putrezi, iar slova în veci se va pomeni

12. Pe a 3-a filă : Eu dascălul Gheorghe ce am fost la părintele Țânțăreanu la leatul 1814, Nov.

13. Pe alt Mineiu :

1823, Noemvrie 5, de când s'au cutremurat pământul, fiind Turcii în Țara-Românească, plină de pierdere de creștini, din pricina lui Tudor Vladimirescu. Și am însemnat eu dascălul Gheorghe al sf. mănăstiri Țânțăreni, 1823 Noemvrie 5.

14. Un Apostol — Cu Dumnezeu sfântul. Carea intru aceasta chip tocmit depre orânduiala grecescului Apostol acum atât s'au tipărit din porunca și cu toată cheltuiala prea luminatului și prea înalțatului Domn și oblăduitoriu a toată Țara-Rumânească Io Șerban C. Voevod, adevaratul nepot prea bunului bătrân Șerban Basarab Voevod, intru folosul și înțelegerea pravoslavnicii rumâneștii Besearici, ispravnic fiind prea sfințitul kir Teodosie Mitropolitul a țării și exarh laturilor. In scaunul Mitropolii Bucureștilor tipărit, la anul dela spăsenia lumii 1683“.

15. O Evanghelie, tipărită în zilele lui Ion Alexandru Constantin Moruzi Voevod, cu blagoslovenia prea sfințitului Mitropolit al Ungrovlahiei kir Dositeu și cu toată osârdia și cheltuiala iubitorului de D-zeu kir Nectarie, episcopul Râmnicului, în tipografia episcopiei Râmnicului, la 1794.

3.

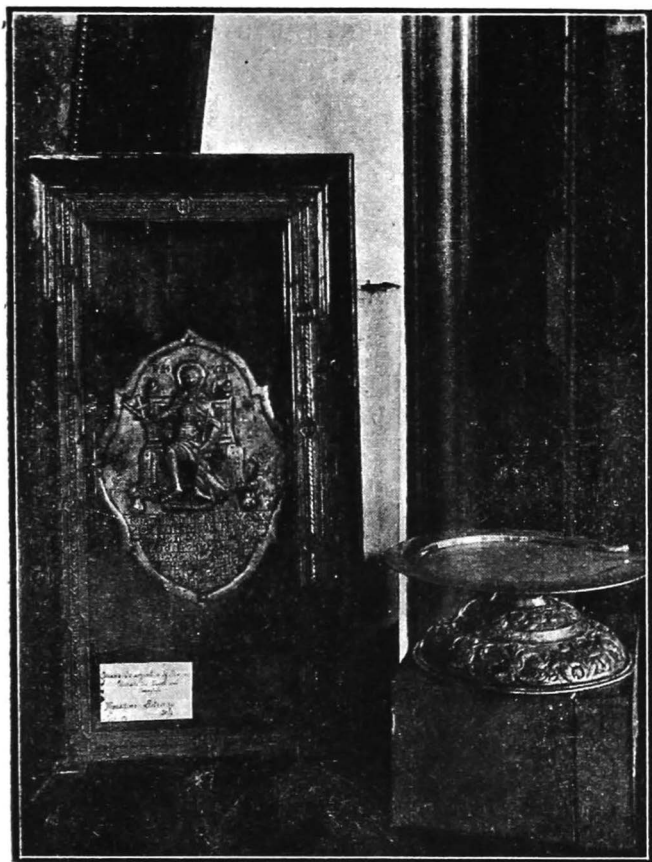
DELA BISERICA JITIANU (DOLJ).

1. Pe o icoană, alcătuită din o jumătate de scoarță de evanghelie, îmbrăcată în argint, fondul de pluș verde închis și înrămată sub geam, găsită de subsemnatul la biserica Jitianu, e reprezentat, pe un romb central, de argint aplicat, Sf. Dumitru, tronând cu lancea în mână, iar în juru-i și dedesubtu-i inscripțiunea gravată : Sti Dimitrie, 1795.

Dedesubt: ΤΟ ΠΑΡΟΝ: ΘΙΟΝ | ΚΕ ΙΕΡΟΝ | ΕΥΑΓΓΕ
 ΛΙΟΝ | ΕΥΓΡΕΓΗΕΘΗ | ΚΕ ΕΝΚΟΜΗ
 ΘΗ | ΔΙ'ΕΞΟΔΟΝ | Τ8 ΠΑΝΟCΙΟ
 ΤΑΤ8 | ΓΡΟΗΓΜΕΝ8 | Τ8 ΑΓΙ
 8 ΓΑΡΑ8 | ΚΥΡ | ΑΝΘΗΜ8 |
 ΚΕ ΗΓ8ΜΕΝ8 | ΤΗC ΜΟΝΗ
 ΖΗΤΙΑΝ8 | ΚΕ ΑΦΙΡΘΗ

Icoana se află acum la Muzeul „Aman” din Craiova.

2. Pe o piatră, cu un frumos chenar sculptat, tot de acolo.

83. Icoană dela bis. Jitianu și disc de potir dela fosta bis. Barbu Gănescu din Craiova.

† Aceste rânduri | de casă ce sânt din te | melie cu toată chel-
 tu | iala și osteneala s'au | făcut de prea sfinți | a sa părintele
 archimand | ritu kir Antim, sfint | lui Pavel dela sf. |egumenu
 Jitia | nu și spre veșnica po | menire, 1813.

4.

PISANIA BISERICII DIN COMUNA PISCU-SADOVA (DOLJ).

† Aciastă s[ă]n[tă] și dumnezăiască biserică, ce se prăznuește cu hramul sfintul ierarh Nicolai și sfintu proroc Ioan Botezătoru și mocenicu Dimitrie, s'au zidit din temelie de popa Climet Iovan Radovici și de d-l Costache Dima Popovici și părintele Iosif arhimandritul Sadovei și d-nii George Zisu, Nicolai Gancea, Stoica Tabacu, Ninga Sfetcu, Bratu Lazăr, Dragu Dumitrașcu, Bonea Ignat, Pârvan Dadu și cu toți titori[i] de opște, în zilele, prea luminatului și înălțatului nostru Domn George Dimitrie Bibescu Voivod și cu blagoslovenia părintelui episcop Neofit. La anul 1844, Octomvrie 10.

5.

PISANIA BISERICII SÂRSCA (CĂTUN AL COMUNEI BELOȚ, JUD. DOLJ).

Această sfântă și dumnezăiască biseric[ă] ce s[e] prăznuește hramul Adormirea Maicăi prea curatei: Feciorei Marii: și sfântul: Ion Botezătoru: s'au făcut: de dumnialui Medelniceru: Ion Puroineanu: isprăvind-o: dumneei Medelnecereasa: Safta Puroineaca i soția d[u]m[n]ialui dea-înpreun și cu gineri d[u]mne[ae]i biv vel Comis Ianc[u] Grădișteanu și cu soția d[u]m[n]ialui Maria și s-au săvârșitu cu toate

.
Mihai Fortonă ostenitori: ac: Craiov. Ilie . .
în leat: 1834 20.

(În biserică sunt și portretele ctitorilor cu inscripțiunea arătătoare a numelui fiecăruia).

6.

BISERICA MÂNTULEASA, CRAIOVA.

1. O icoană a Sf. Nicolae, îmbrăcată în argint (icoană împărătească), cu inscripția în partea de jos:

Ionu sin Matei Guran, Mihai, Joița. 1831.

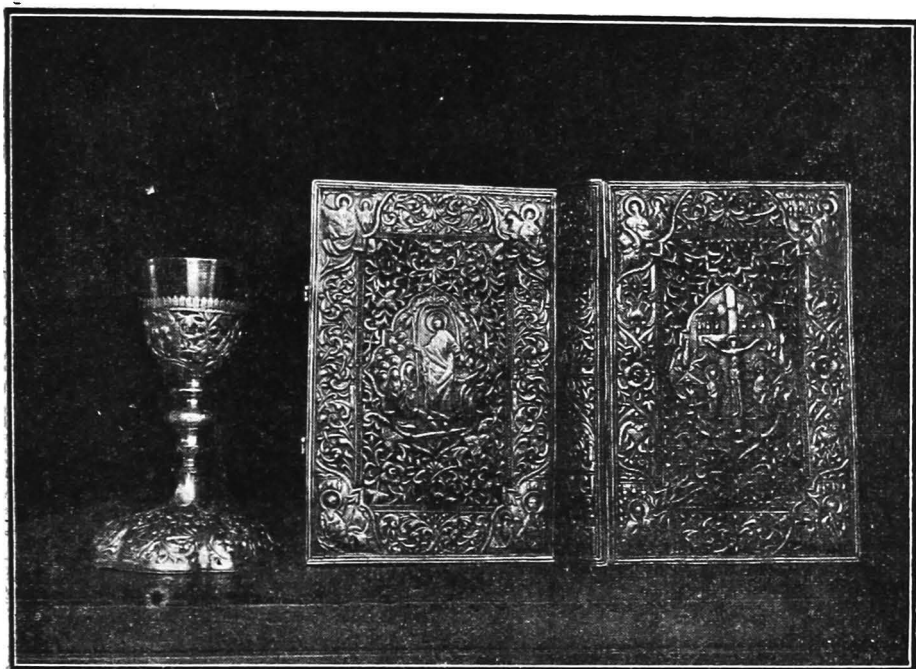
2. Pe marginea din dos a piciorului unui potir:

Matei Guran și.... ipitropu Maicăi Preacestei, 1817 Iuni 21.

3. Sfânta și dumnezeiasca evanghelie acum întru acest chip tipărită în zilele prea luminatului și prea înălțatului Domn Io

Alexandru Const. Moruzi Voevod, cu blagoslovenia prea sfințitului Mitropolit al Ungrovlahiei chir Dositeu și cu toată osârdia și cheltuiala prea sf. sale iubitorului de Dzeu chir chir Nectarie, episcopul Râmnicului. In sfânta Episcopie a Râmnicului, la anul mântuirii 1794.

Evangelhia este îmbrăcată în argint suflat cu aur, cu decorațiuni admirabil cizelate și ajurate, aplicate pe margini și la mijloc.

84. Evanghelie și potir dela bis Mântuleasa-Craiova.

Pe o față a scoarței se înfățișează scena Răstignirii, iar în colțuri cei 4 evangheliști.

Pe cealaltă față a scoarței, la mijloc, aceeaș scenă ca la evanghelia de la Obedeauu, gravată în argint (fig. 84).

4. Sfintele și dumnezeiește Liturgii, tipărită cu blagoslovenia și osârdia prea sf. sale părintelui Episcop al Buzeului kir Chesarie. In București, în tipografia Eliad, 1833.

5. Pisania :

† Aciastă sfântă și dumnezeiască biserică, ce să prăznuiaște hramulă prea sfintei Adormiri Maicei lui Dumnezeu și a sfântului mucenică Pantilimon și mucenica Ecaterina, ce s'au zidit din temelie în zilele luminatului Domnă Mihai-Vodă Șutu și în zilele sfinții sale părintelui episcopu Râmnicului Nectare, cu

ajutori și indemnaria dumnialui Vornicului Barbu Știrbei și cu totă osteniala dumnialorū Ionū Tărzibașa, dumnialui jipanū Matei Tărzibașa i dumnialorū jipanū Miria i jipanū Mihai Tărzibașa i jipanū Ionū și cu totū răfetu croitorilorū titori și cei ce au

85. Pisania bisericii Măntuleasa-Craiova.

ajutatū dumnialorū jipanū Iancu Cojocariu i jipanū Dumitru sǎnū Matei Tărzibașa i paharnicu Costandinū ot e..... l[eat] . . . 1786, Arapu Dumitru (?)...

7.

BISERICA SF. MINA, CRAIOVA.

1. Cruce de masă, de lemn sfânt, ferecată în argint, având șapte boabe de mărgean și inscripție circulară pe picioru-i: Această cruce este făcută [de] Anastasiia: Dumitru: 1826.

2. Pe pântecelul unei candelă, dela partea stângă a tâmplei: Vasăle Boureanu Polcovnicu.

Pe gâtul aceleiaș: Irina, A. D. 1817.

3. Pe o candelă de argint dela icoana Adormirii Maicii Domnului: Panaioti Caiana, 1790.

4. Pe o icoană de lemn, înfățișând pe Maica Domnului cu Isus în brațe, așezată în pronaos, e însemnat, în partea de jos: de Ștefan Mărgineanu, 1867.

5. Pe o icoană de lemn, înfățișând pe Sf. Ierarch Grigore Cuvântătorul de D-zeu, următoarea inscripție: Această icoană este

86. Uși vechi împărătești dela bis. Sf. Mina-Craiova.

făcută cu celuia lui Grigorie Cerea. Dăruită sfintei biserici Petre Boji, de Ștefan Mărgineanu zugr. 1869 Aprilie 2.

6. O icoană de lemn, îmbrăcată în argint și înfățișând pe Sf. Împărați Constantin și Elena, la mijloc pe Maica Domnului cu Isus în brațe, în partea de sus Arhanghelul Mihail Sobor și Arh. Gavril stând în picioare de ambele părți ale Fecioarei.

7. Sub icoană este o candelă veche cu inscripțiunea: Ilinca Hagica Polcovniceasa.

BISERICA SFINȚII APOSTOLI-CRAIOVA.

1. Pisania (de data recentă, scrisă cu vâpsea): Această sf. biserică ce are de patronagiu pe sf. corifei Petru și Paul, s'a fondat în anul 1784 de potropopul Hristea, la care a luat parte Antim Arhimandritul, Matei Brânzan și cu ajutorul enoriașilor și al orășenilor din acel timp. S'a reparam radical în anul 1855 de isnaful cismarilor. Și iarăși în anul 1869 asemenea s'a reparam tablourile în total. În anul 1883 și în anul 1903 tot interiorul bisericei de către epitropia respectivă și cu ajutorul enoriașilor.

Notă. Textul de mai sus al pisanii este scris peste altul mai vechiu, alcătuit din alfabet mixt (chirilico-latin), care se întrevade pe sub vâpseala mai nouă a fondului.

2. Pe o icoană de lemn, așezată în pronaos, înfățișând pe Maica Domnului pe tron cu pruncul în brațe, încoronată de doi îngeri, având la stânga tronului pe Sf. Ecaterina și Sf. Nicolae, iar la dreapta pe Sf. Ion Botezătorul și Sf. Stelian, prevăzute toate cu aureolă, se află în partea de jos, inscripția: **ГЕРМАНЪ** **ИПСОМОНАХ.** 1830.

3. O evanghelie ale cărei scoarțe sunt ferecate în argint. Pe față are un romb de argint stilizat, reprezentând în relief scena Învierii lui Isus Cristos. În colțurile scoarței, pe cei patru evangheliști. La dreapta Învierii este săpat pe romb: Hagi Neiciu(?), iar la stânga: Hagi Dneico(?)

Pe reversul scoarței, la colțuri, patru bumbi de argint, având gravat câte un hieruvim, iar la mijloc tot un hieruvim, cu câte o repidă în dreapta și stânga, așezat într'un romb stilizat de argint aplicat. Fondul plușului de culoare grenat.

Titlul evangheliei tipărite: Sf. și d-z. evanghelie, acum întâia oară dată la tipar, în zilele prea înălțatului împărat al Austriei și apostolicescului crai Francisc I, cu blagoslovenia excelenței sale prea osfințitului domn Stefan Stratimirovici, arhiepiscopul și mitropolitul Bisericii răsăritului din Carlovăț, la Buda, în crâiasca tipografie a Universității din Pesta, la anul dela Hr. 1812.

4. Pe o icoană dela tâmplă, reprezentând pe Sf. Ion Botezătorul între Sf. Grigore Cuvântătorul de Dumnezeu și Sf. Grigorie Decapolitul, în colțul drept, de jos, inscripțiunea: Această sf. icoană s'au făcut cu cheltui[al]a d-lui Grigorie Dumitriu.

5. Pe o altă icoană împărătească, dela dreapta tâmplei, reprezentând pe Sf. Nicolae, inscripția cu litere chirilice: Această

sf. icoană s'au făcut de d. Pătru Birban staroste, Anghel Badea Mladin Popescu. 1856 April 11.

6. La tâmplă sunt câteva icoane, dintre cari una reprezintă pe Isus Cristos binecuvântând, ținând un glob în mâna stângă, cu aureolă de argint și mâna dreaptă îmbrăcată în acelaș metal prețios, cu inscripțiunea: C. Petrescu, 1855 Mai (E vorba de cunoscutul zugrav de icoane Costache Petrescu, răposat acum 7—8 ani la Craiova).

7. De acelaș zugrav, o altă icoană, așezată în păretele pro-naosului, reprezentând pe Maica Domnului cu Isus, cu inscripțiunea: C. Petrescu, 1855 Ianuarie 3.

Ambele icoane sunt admirabil executate.

8. În partea stângă a tâmplei, o icoană înfățișând pe Sf. Paraschiva, cu aureolă mare și frumoasă de argint, cu epitrafir de argint pe piept, cu mânecute (rucavițe) de acelaș metal, cu pietre colorate încrustate, ținând în mâna dreaptă o cruce. În colțul drept de jos inscripția: Matache Orășeanu, Brăila 1880.

9 Pe o pereche de paftale de argint, îngrijit lucrate, inscripția gravată cu chirilice: Sfinții Apostoli.

9.

BISERICA SFINȚII APOSTOLI-CRAIOVA.

Pe o icoană de lemn, înfățișând pe Maica Domnului cu Isus în brațe, zugrăvită pe lemn, fondul auriu, de dimensiunile: înălț. 1 m 10, lăț. 0 m. 80, așezată pe masa din naos, icoană ce a aparținut familiei Sofia Canaciu și a fost dăruită în urmă bisericei Sf. Apostoli, se află în partea de jos următoarea inscripțiune:

Ποτὴν σηνευπλαγχνίαν κατὰφεύγομεν Θεοτόκε. Τὰς ἡμῶν | ικεσίας
μὴ παρίδῃς ἐν περιστάσει, ἀλλ' ἐκ κινδύνων λυτρώσαι ἡμᾶς, | μένη ἁγνή,
μένη εὐλογημένη. Φεβρουαρίου .? 1786.

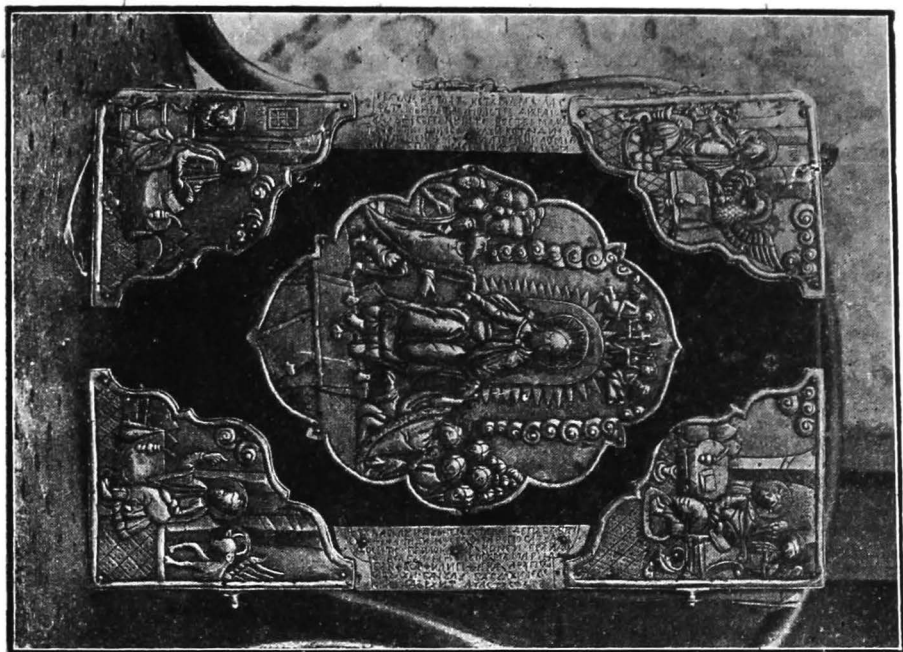
10.

BISERICA OBEDEANU-CRAIOVA.

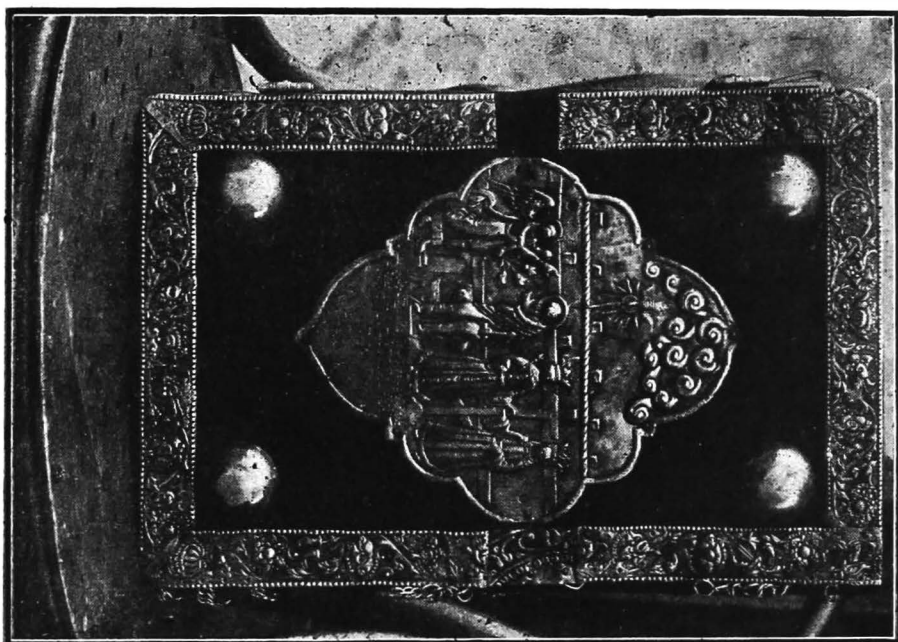
1. O copertă frumoasă de evanghelie, fondul de pluș verde îmbrăcat în argint, având pe față, la mijloc, un romb stilizat de argint aurit, pe care e reprezentată în relief scena: Isus, dreptul judecător, iar în colțuri, aplicațiuni de argint, cu cei patru evangheliști. Evangheliștii sunt uniți pe marginile scoarței prin două bențite de argint aplicate, cu inscripția de mai jos, care se continuă pe reversul scoarței.

Revers. La mijloc, un romb stilizat, de argint suflat cu aur'

87. Evanghelia dela bis. Obdeanu-Craiova (fata).

88. Evanghelia dela bis. Obdeanu-Craiova (dosul).

infățișând în relief, la stânga pre Sf. împărați Constantin și Elena, ținând la mijloc crucea, iar la dreapta, scena Bunei-Vestiri. În colțurile scoarței câte un bumb de argint, iar pe margini un chenar de argint cu decorațiuni în relief, de o frumusețe și bogăție deosebită. În partea superioară a rombului central se continuă inscripția de pe fața scoarței:

Eu roaba lui Dumnezeu Stanca, de p. bărbat || Obedeanca, iar din naștere fata răposatului || Dositie Brăiloiu sin Cornei Brăilo || iu vel Ban, iar depă mumă Mariia || Băneasa Filipeasca a răpo || satului Banului Barbului Mele || scu, am dăruit această sfântă evanghelie, cu toată cheltuiala mea, la s || fânta mănăstire a noastră din Craio || va, unde se prăznuiaște Vestirea Maică || i Preacisti și a Sfântului Constandin, || ca să fie pomenirea mea și părinților miei; || iar cine s'ar întâmpla ori să o schimbe au să o ia || de la sfânta mănăstire, să fie af || urisit și de Dumnezeu legat și de mine păcătoasa: 7251 (=1743).

Evangelia legată în această copertă poartă titlul:

„Sfânta și dumnezeiasca evanghelie, acum într'acest chip tipărită, intru întâia domnie a prea luminatului și prea înălțatului Domn Alexandru Dimitrie Ghica Voevod, cu blagoslovenia și cu toată cheltuiala iubitorului de D-zeu chir Chesarie, episcopul Buzăului. În tipografia sf. episcopii Buzeu. La anii de la Nașterea lui Hristos 1837 Maiu în 8.

Sub direcția D. Basile Manole Buga.

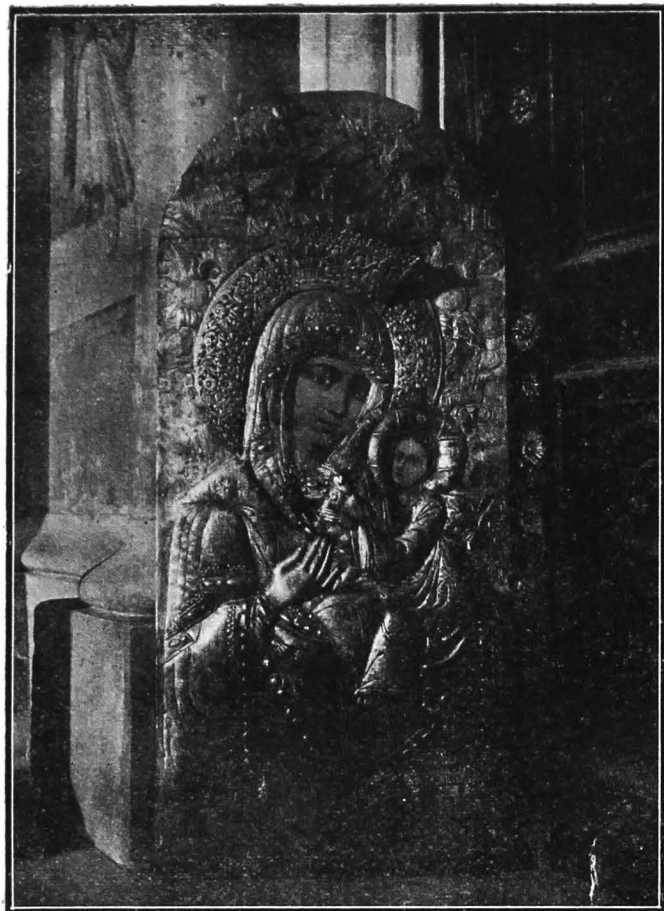
II.

INSCRIPȚIA DE PE O ICOANĂ ÎMPĂRĂTEASCĂ DE LA BISERICA MÂNTULEASA DIN CRAIOVA

Pe o icoană de lemn, îmbrăcată peste tot în argint și așezată la tâmpla bisericii Mântuleasa din Craiova, infățișând pe Maica Domnului cu Isus în brațe, având aureolă și o coroană, pe care sunt săpate două biserici. Aureola este lucrată à jour. Inscripția este așezată pe poalele icoanei:

Costa brutar, Dumitru i Lazăr Vatași za brutar[i].

† Această s[fântă] icoană s'au zugrăvit și îmbrăcat peste tot cu argint cu cheltuiala dum[nea]lor jupan Matei Tarzibașa i sin iego jupan Dumitru i Sandu i Ioan, ajutorind i dumnealui Georgie Pitar, intru veacinică pomenire, leat 1816.

89. Icoană împărătească dela bis. „Mântuleasa“ Craiova.

90. Partea de jos (cu inscripția) dela aceeaș icoană.

BISERICA SF. NICOLAE BRÂNDUȘA (BRÂNDUȘUL?) CRAIOVA.

1. Pe o cruce de mână din altar:
S'a f[ă]c[ut] de d. C[ostan]din(?) să fie besarici Brânduși. Paharnic C[ons]t[an]d[in] Argitoianu să se pomenească, 1861.
2. Pe un potir fără nici o decorațiune:
Pomenește, Doamne, Păuna cu părinții și cu fii lor: Ștefan, Miron, Maria.
3. Pe o icoană, înfățișând pe Sf. Nicolae, imbrăcată în argint:
Ioan Caragic cu soția sa Zoița. Raluca I[o]rdache.... 26, 1826.
4. Pe steluța potirului: Păuna.
5. Pe un disc de potir: Păuna
6. O evanghelie tipărită în 1-a domnie a lui Mihail Suțu Voevod, cu blagoslovenia și cheltuiala prea. sf. sale părintelui chir Filaret, Episcopul Râmnicului, la anul de la facerea lumii 7292, iar de la Isus Chr. 1784, de Climent ieromonahul, tipograful Râmnicului, și de popa Constantin Râmniceanu.
Scoarțele evangheliei de pluș violet, imbrăcate'n argint; pe față având la mijloc un romb de argint cu scena Învierii lui Isus și cei patru evangheliști la colțuri, iar pe revers patru bumbi mari de argint, aplicați la colțuri, iar la mijloc, pe o placă de argint, scena Răstignirii Domnului.
Pe un admirabil policandru de argint (care a aparținut bisericii Sf. Treime): Spre veșnica pomenire a dumneai mării Dvornicesei Ecaterina Bibeasca (1).

LA BISERICA SF. SPİRIDON CRAIOVA.

1. Pe un potir:
Pomenește, Doamne, pe roobii tăi: Ioan, Pauna (?), Milea, Vladul. 1793.
2. Pe un disc de potir: Ioanni....
3. Pe o linguriță de la Sf. Taine: Ioann.
4. Pe un sfeșnic împărătesc de alamă: Păuna Corcoveanca cu părinții. 1849.
5. Pe al doilea sfeșnic: Costandin i Maria, Radu, cu neamu lor.
6. Pe o candeluță: Marco Csto, 1845.
7. Pe un disc: Ioanu.

(1. Ecaterina Bibescu Vorniceasa. născută Văcăreasca, la 1777 și deced. la 1842: N. Iorga, *Inscripții*. vol. II, pag. 63.

8. „Zugravu: Postelnic Barbu Coșoveanu“, pe o icoană de lemn, cu fondul auriu, așezată la dreapta pronaosului, reprezentând pe Maica Domnului ținând pe Isus în brațe, cu aureolă de argint, cu mâinile și picioarele îmbrăcate în argint, stând între arhanghelii Mihail și Gavril.

Inscripția este așezată în partea de jos, spre dreapta.

14.

PISANIA BISERICII AȘU DIN CRAIOVA

(Se află în păstrare la Muzeul Aman; e săpată în relief).

† Cu puterea Fiului în Troiță proslăvit Hristos Dumnezeu, s'au zidit aciastă dumnezeiască beserică, la care să prăznuește hramu Invierii lu Hrs. Dumnezeu și hramu sfinților părinți Ioachim și Ana și hramu sfântului mucenic Haralambie, prin osteneala și cheltuiala a dumnealui Polcomnicu Așu sin Trăian ot Vrede (?) i cocoana d[umnea]lui Florica i cu fii săi, cu ce bine au voit. Leat de la Cristos 1821 (?).

15.

INSCRIȚII PE CLOPOTELE BISERICII „SF. TREIME“, CRAIOVA.

1. Acest clopot s'au cumpărat de dum[nealui] Costandin Strâmbanulū vel Stol[nic], ca se fie la biserea de la satul dum[nealui] Corcova; prevarsată de Ioan Paul, la Sibi, anul 1772.

2. Acest clopot s'au făcut de dumniei Stolniceasa Dumitrana Șterboaica și l-au așezat la hramul sfi[n]tei Troiți, în Craiova, 1772.

16.

INSCRIȚII PE CLOPOTELE BISERICII SF. GHEORGHE-NOU CRAIOVA.

1. Acest clopot s'au cumpărat cu-contribuzia tuturor mahala-giilor bisericii Sfântului George-nou din Craiova, în anul 1862. Numele turnătoriei: „Schaudt András es fia Sándor, Pesten“.

2. Goss mich Iohanis Wodick in Crae, a. 1760.

3. Cu vrearea Tatălui și a Fiului și a Sf. Duh: făcut-[a] Mos[c]u Petko Teodor starosta acest clopo[t] la bisărica no[s]tră, Craiova 1815.

92 Evanghelie dela bis. „Așu“ Craiova.

91. Zamfir Furtună și Tincu, cîtori la bis. „Așu“ Craiova.

17.

PE CLOPOTELE DE LA BISERICA SF. GHEORGHE-VECHIU DIN CRAIOVA.

1. Cruceriu Cornea Breiloi, Ilia Coandă, Hagi Țeno, popa Zaravco, anul 1805.

2. Acest clopo[t] s'au prefăcut din mahala[u]ă din Sf. Gheorghe, hramu Sf. Gheorghe și Sf. Ion, 1815.

18.

INSCRIPTII PE CLOPOTELE BISERICII SF. SPIRIDON, CRAIOVA.

1. Acest clopot este făcut prin osteniiala mea, a marelui Clucer Ioan Vlădăian, spre pomenire[a] mea și a răposatei soții mele Cluceresei Maria, aferosindu-l la beserica noastră din Craiova, unde să prăznuște hramul sfinților ierarși Nicolae și Spiridon, 1832 anul.

2. Acest clopot este f[ă]cut prin ostenia a marelui Clucer etc. (ca la inscripția precedentă).

19.

PE CLOPOTELE BISERICII SF. NICOLAE-CRAIOVIȚA (CRAIOVA).

1. Acest clopo[t] s'au făcut de dum. șupan Stancu sin Vladu, pentru sf. biserică hramu Sf. Înălțări, la Podâbaniță, 1814.

2. Goss mich in Ofen, 1770, Iohann Bruner.

20.

PE CLOPOTUL DE LA BISERICA SF. APOSTOLI-CRAIOVA.

1. S'au trudit Todor Mihalovici de au adus acest clopot din Țara Ungurească. Sfinții toți sfinți, 1810.

21.

PE CLOPOTUL DE LA BISERICA SF. NICOLAE-BRÂNDUȘU, CRAIOVA.

Acest clopot s'a prefăcu[t] de corporația berbierilor, 1823 I[u]li 3.

22.

PE CLOPOTELE DE LA BISERICA MÂNTULEASA-CRAIOVA

1. Acest clopot s'au adus din mahala[ua] sfintei besearici de rufetul croitorilor și al pitarilor, cu a lor cheltuială, vărsat în Pesta, anul 1839, 3 M. || Fudit Andreas Schaudt. Pestini, 1839 || Maica Precista Măntuitoarea.

On tötte Schaudt Andras, Pesten, 1839 || .

2. Biserica Maica Precesta Mântuliasa, făcut cu cheltuiala lui George Teodor, cu soția sa Bălașa și fiu-su Hrista.

E. Gartner Ignatz on toet Cemesvaron (Timișoara), 1838.

23.

PE CLOPOTELE DE LA BISERICA SF. DUMITRU (BĂNEASA).

1. Marele mucenic Dimitrie, măn[ă]stirea Domnească din Craiova, anul 1827.

2. Marele mucenic Dimitri, mănăstirea Domnească din Craiova, anul 1827.

24.

PE UN CLOPOT AL BISERICI SF. ARHANGHELI-CRAIOVA.

Goss Caspar Hoffbayer in Wien, anno 1811, mich.
Dimitrie Stolnic.

25.

PE CLOPOTELE BISERICII SF. MINA-CRAIOVA.

1. Acest clopot este făcut cu cheiltuiala Hagicăi Stana Hagi Pătru Luca la biserica la Pătru Boji, unde să prăznuește Adormirea Maicăi Precistei.

2. Acest clopot este făcut cu cheltuiala mahalagiilor la Pătru Boji, unde să prăznuește Adormirea Maicăi Precestii.

26.

PE UN CLOPOT SÂRBESC DELA BISERICA HAGI-ENUȘ-CRAIOVA.

Bisericii cu hramul Soborul Sf. Arhangheli in Belgrad s'a dăruit (închinat) acest clopot de Consiliul guvernului (ocărnuirei) sârbești, la 1807.

RAPORTUL D-LUI AL. BĂRCĂCILĂ (T.-SEVERIN¹).

Domnule Președinte,

Am onoare a vă expune aci sumarul activității mele din anul 1915, ca corespondent al Comisiunii Monumentelor Istorice.

Am izbutit să pun la adăpost, în vestibulul liceului din Turnu-Severin, inscripțiunile și monumentele sculpturale expuse până acum deteriorării voite și nevoite la Turnul lui Sever, în grădina publică și în alte părți ale orașului.

Am continuat curățirea interiorului bazilicei din cetățuia „Turnul lui Sever“. Materialul arhitectural, obiecte de cult și un fragment de inscripție medievală găsite aci, le păstrez la muzeul din localul liceului. Acest material e destul de bogat și caracteristic, ca să poată servi unui specialist la reconstituirea și determinarea epocii bazilicii. O descriere sumară a formei bazilicii s'a publicat în Buletinul Comisiunei, fasc. 23.

Am pus să se curețe interiorul unei alte bazilici, descoperite în dosul serii din grădina liceului. Lucrarea încă nu e terminată. Material arhitectural sau sculptural, în afară de zidurile bine păstrate, care-i determină forma, nu se găsește.

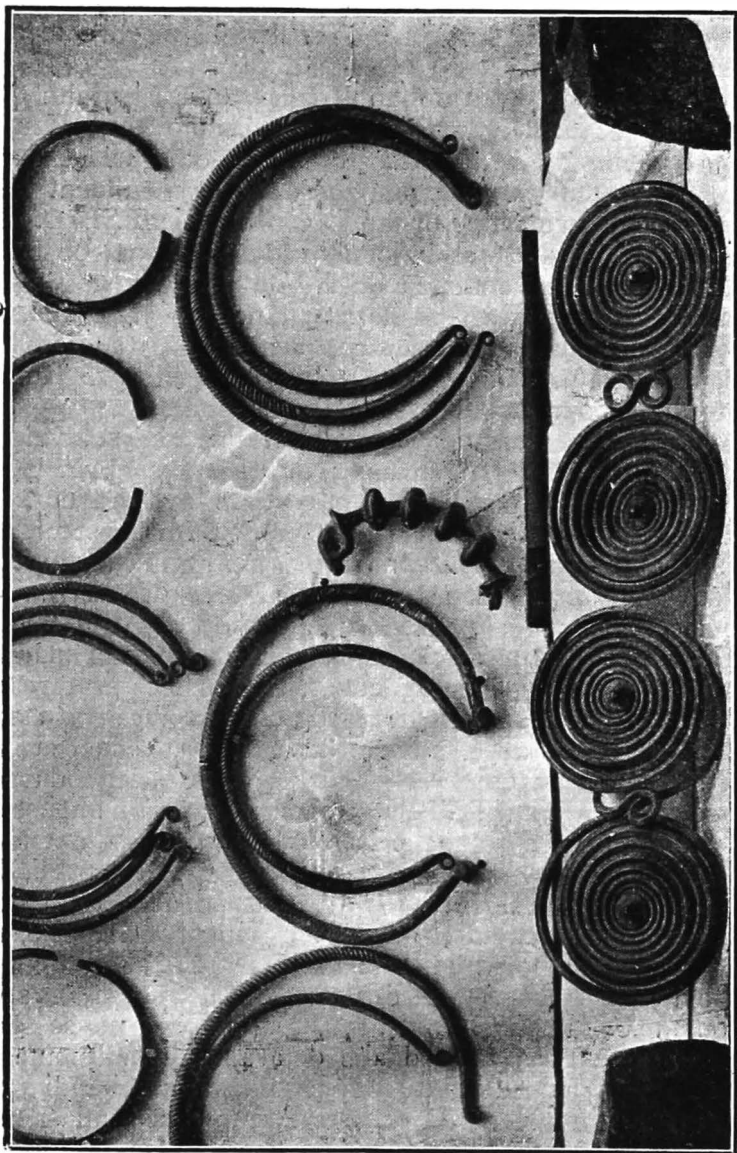
Anul acesta s'au mai descoperit două morminte romane, zidite în cărămidă și acoperite cu lespezi de piatră: unul mare, în câmpul din dosul regimentului 17 de infanterie, altul de copil, în curtea internatului liceului, pe b-dul Carol. Dela ambele morminte se păstrează numai sfărâməturi de oale.

Am izbutit să îmbogățesc colecțiunea muzeului local cu următoarele achizițiuni mai de seamă:

a) Un tezaur de monede de argint, 152 bucăți, aparținând împăraților și împărăteselor dela sfârșitul veacului al II-lea și începutul celui de al III-lea d. H., găsite în com. Șisești, Mehedinți. Descrierea acestui tezaur s'a publicat în no. 25 al Buletinului Societății Numismatice Române.

b) Un tezaur compus din podoabe de bronz — între cari 10 coliere ornamentate, 11 brățări deschise, 2 fibule formate din câte o singură sarmă de bronz — și din două topoare de fier bipenne. Tezaurul s'a găsit la ciocul Gubăucii, pe Valea Rea, în com. Bălvănești, Mehedinți. Descrierea amănunțită am de gând s'o fac osebit pentru Buletin. Alătur aci deocamdată fotografia unei părți din acest tezaur.

*
* * *

93. Obiecte din tesaurul de la Balvânești.

Indemnat de însemnătatea știrilor ce primeam relativ la monumentele din regiunea Șisești-Ilovăț-Bălvănești-Băsești-Crăgusești—și anume, afară de cele 2 tezaure amintite, unelte preistorice, arme și monede romane, știri despre drumuri vechi, morminte, ziduri de cetăți, urmele unui schit și ale unei mănăstiri, — am întreprins o excursiune de 2 zile cu elevii liceului în comunele Șisești-Ilovăț-Băsești-Crăgusești, cu rezultatele pe care le însemnez aci pe scurt.

În Șisești am mai putut dobândi dela frunțașii satului câteva monede din tezaurul găsit acolo. Tot acolo am văzut *urmele unui drum vechiu*, pavat cu piatră de gârlă, larg de circa 10 m. Drumul mergea pe *Valea Coșuștei*, afluent al Motrului, și se poate urmări pe distanța *Ciovărnășani-Șisești-Ilovăț*. În Șisești trece pe sub casele locuitorilor și se mai observă pe malul Coșuștei, la extremitatea de N-V a satului.

Pe valea Coșuștei, aproape de izvor, în sus de Firizi, cătun al Ilovățului, este un loc *Jidovina*, cu legenda că «jidovii» au făcut aci un zid, pentru a abate apa Coșuștei spre Runcșor-Șovarna-Ohaba, dar că n'au isbutit să-l închee.

Afară de urmele romane reprezentate pe această vale prin monedele din Șisești, prin urmele de drum și prin legenda amintită, se găsesc urme vechi românești, în legătură cu zidirea celor mai vechi mănăstiri din țară. În Comuna *Ilovăț*, satul Ilovăț, este un loc unde-i zice *Schitul* și *Valea Schitului*; iar în cătunul *Firizi*, cu 5 km. mai sus pe vale, este *Valea Mănăstirii*, unde se vede încă zidul unei mănăstiri făcută de călugărul Nicodim. Mai multe legende lămuresc pricina părăsirii acestei mănăstiri. După una, Nicodim a lucrat noaptea și i s'a arătat în vis să se ducă la Pișători (Tismana) și acolo să facă mănăstirea. După alta, Firizenii ar fi omorât un călugăr, ceea ce a supărat pe Nicodim și l-a făcut să plece. O a treia legendă spune că Dălbocenii (din satul Dălbocița, com. Ilovăț) au împușcat pe un călugăr dintr'o ceartă de proprietate și apoi au dat foc bisericii, care a ars. — În Valea Mănăstirii sunt nuci bătrâni. După aceste indicii comuna Ilovăț ar reprezenta popasul făcut de călugărul Nicodim în căutarea unui loc pentru mănăstire, între Vodița, prima lui ctitorie, și Tismana.

Din Ilovăț am trecut, peste deal, în *Valea Coșuștei*, spre a vizita comunele Băsești și Crăgusești. Din Băsești mi se semnalase găsirea tezaurului de podoabe de aramă și mulțumită d-lui Ioan Bădei, proprietar în acea comună, putusem dobândi pentru muzeu, acel tezaur. Afară de aceasta alte informațiuni și monumente mai veniau din această regiune. Comuna *Băsești*, cu proprietari moșneni, ca d-nul Ioan Bădei, care și urmărește neamul după acte până'n veacul al 15-lea, e bogată în monumente și amintiri istorice. În susul satului, la *București*, se arată *locul crâșmci lui Tudor* și *urmele unui drum vechiu*. Pe ogașul

Dâlboca, la locul numit *Crovurile*, se văd *parapete*. Altă serie de *parapete* se văd *deasupra Fântânilor Băseștilor*, la locul numit *Șesu*. Aci d-l Bădei a găsit un *Fl. lul. Constantius Nob*, cu *rv. Gloria exercitus*, monedă dăruită muzeul'ui din Severin. A proape de Șesu, pe șoseaua Băsești-Budănești, în mihalaua Păusești, la km. 0.250 din șoseaua vicinală, s'au găsit la lucrarea șoselii în 1893 *lânci și oale groase cu oase*.

Dar cel mai însemnat monument de pe această vale este *mo-vila funerară, numită glămeia dela Budănești*, com. Băsești, pe valea Gostâlii, aproape de vărsarea acestui pârâu în Coșuș-tița. În această glămeie, nelucrată, țăranii au găsit oseminte și monede. Este presărată de grădini de piatră, semi-elipse, prezentând caracterul menhirelor. Locuitorii știu că acolo sunt morminte. Socotesc necesar să se ia măsurile cuvenite în vederea declarării acestei glămei ca mormânt istoric.

Pe valea Coșuștiței se indică urmele unui drum vechiu între comunele: *Corcova-Crăguești-Băsești-Bălvănești*. D-l Ioan Dicu, notar în Crăguești, a găsit în curtea casei sale o porțiune din acest drum pavat și 2 lănci romane, pe cari le-a dăruit muzeului din T-Severin. Pe urmele acestui drum se găsesc și cărămizi mari romane. Se mai indică un drum lateral din Valea Gostâlii, pe care se găsește glămeia funerară, spre Bobaița, de unde mi s'a semnalat existența unor inscripțiuni, pe cari încă nu le-am putut vedea.

Am însemnat aci rezultatele excursiunii de 2 zile făcute într'un cerc de sate din Mehedinți, mai mult spre a arăta câte monumente, cunoscute până acum numai țăranilor, rămân străine științei și câte dovezi concrete din viața trecută n'ar putea îmbogăți muzeele noastre și ajuta la ilustrarea și înțelegerea a ceea ce a istoriei neamului românesc.

Primiți, vă rog, Domnule Președinte, asigurarea devotamentului și considerațiunei mele.

Al. Bărcăcilă

[Dela bursierii Comisiunii.

RAPORTUL D-LUI PAUL POPESCU.

Domnule Președinte,

Subsemnatul, bursier al Comisiunii Monumentelor Istorice pentru studiul picturii în străinătate, reintors în țară, din cauza imposibilității de a mi se trimite bursa și a războiului ce începuse în Italia, am onoare a vă înainta următorul raport asupra studiilor făcute.

Am plecat din țară la începutul lui Noemvrie anul trecut, adică îndată ce a început liberarea pașapoartelor, decis a mă stabili pentru mai multă vreme la Palermo, acesta fiind, alături de Veneția și Ravenna, cel mai însemnat centru de artă bizantină din Italia.

În drum, conform programului, cum și a dorinței mele, m'am oprit în câteva orașe de artă, ajutat fiind și de oarecari economii din anii precedenți. Astfel am stat 2 zile la Bologna, spre a vizita galeria de tablouri, restaurările care se fac la Palazzo del Re Enzo, din 1250, grupul dela S. Stefano, compus din 3 biserici și câteva capele, făcute în sec. IV, IX și X, unde sunt sarcofagiile SS. Agricola și Vital din sec. IX și alte biserici.

De acolo am mers la Florența, unde am stat mai mult, având și mai multe de văzut. Am vizitat galeriile Uffizi, Pitti, bisericile S. Maria Novella, unde sunt celebrele frescuri de Ghirlandajo, S. Croce cu frescurile lui Giotto, Tadeo Gaddi și alții. Ceeace m'a interesat mult în această biserică e că într'însa s'au găsit și se găsesc picturi de Giotto și urmașii săi, care au fost până acum acoperite de tencuială. Am studiat procedeele de a le scoate la iveală, curăți și restaura, precum și normele și spiritul de cari se călăuzesc, în aceste lucrări, persoanele însărcinate. Am cercetat de asemenea tehnica frescii, făcând comparație între diferiții maeștrii dinaintea Renașterii și, vizitând și celelalte biserici, între care Baptisteriul, unde am făcut câteva studii. am plecat apoi la Roma.

Aici, pe lângă antichitățile romane, Muzeele Vaticanului și

altele, am cercetat bisericile cu mozaicuri bizantine, ca S. Giovanni in Laterano, a cărei absidă e frumos decorată, S. Maria Maggiore din sec. IX, S. Paolo Fuori le Mura, S. Clemente și c. l. În toate aceste biserici sunt lucruri bizantine, dar puține, câte un tablou—două sau cel mult absida decorată cu mozaicuri, așa că, deși mi-am luat schițe, adevăratele studii la Palermo aveam a le face, într-un câț timp știam că acolo sunt cele 2 biserici, Cappella Palatina și Domul din Monreale, care în întregime sunt decorate cu mozaicuri foarte bine păstrate.

Dintre toate monumentele arabe și bizantine din Italia, Cappella Palatina e cea mai frumoasă, e completă și bine conservată. Făcută de Ruggiero II, la 1130, după căderea dominațiunii arabe în Sicilia, e o bisericuță lungă de 33 m. și lată de 13 m. Ascunsă în mijlocul palatului regal, are forma de biserică creștină, cu o singură turlă d'asupra absidei, arcadele sunt arabe, susținute de coloane de marmoră și porfir, cu capiteli bizantine. Unele din ele sunt mai vechi decât biserica, fiind, se vede, aduse din altă parte. Plafonul naos-ului e lucrat din lemn, în stil arab, din același timp cu biserica și formează stalactite. Tablourile și sfinții sunt făcuți în mozaic, în stil curat bizantin, executați cu multă finețe și sunt mai deși. Inscripțiile pe cupolă sunt grecești, pe plafonul arab arabe, iar pe toate celelalte tablouri latine. Dela o înălțime de 3—4 metri dela pământ, mozaicurile incetează și e o îmbrăcăminte de marmoră cu o mulțime de incadrări și benzi, cu cele mai frumoase și variate desene arabe, făcute tot în mozaic; asemenea și pavajul. Toate acestea, pe lângă frumusețea și bogăția lor, atât ca artă cât și pentru materialul întrebuințat în mozaic, porfir, serpentin, etc., mai au meritul că, fiind la adăpost, au fost ferite de stricăciuni. Toate s'au păstrat foarte bine și n'au suferit nici modificări.

Cum în această biserică vederile generale sunt cele mai interesante, am făcut și eu mai multe lucrări de ansamblu, într-un câț timp frumusețea artei bizantine în ansamblu se vede. Astfel am adus un studiu al cupolei cu Crist în mijloc și ingerii ce-l înconjoară. Un altul cu vederea absidei. O vedere din dreapta, în care e și un amvon din același timp cu biserica și un candelabru dintr'un bloc de marmoră, pe care e și figura lui Ruggiero. O altă lucrare văzând spre stânga absidei și alta spre ușă. Afară de acestea, am mai adus figuri izolate și detalii, mai ales din frizele arabe. În aceste lucrări am căutat să iau ceea ce mă interesează mai mult și tot deodată ce 'mi lipsea și nu putusem lua în altă parte.

Al doilea monument important e Domul din Monreale, de lângă Palermo. Făcut pe la 1180, de Gulielmo II, are 102 m. lungime pe 40 lățime. Forma e tot de biserică creștină, fără turle, cu aceleași particularități și calități ca la Cappella Palatină, atât că mozaicurile, care și aici sunt foarte bine executate și conser-

vate, acoperă o suprafață colosală și au avut acelaș noroc d'a nu suferi stricăciuni sau schimbări, ca celelalte din Italia, așa că le putem vedea cum au fost la început.

De aici am făcut mai cu seamă detalii ce nu erau la Cappella Palatină și câteva tablouri mai mari pe care, din cauza împrejurărilor, a trebuit să le las acolo.

Din aceeaș epocă, dar de mai puțină importanță, sunt și alte biserici, ca Martorana, unde sunt în naos câteva mozaicuri, S. Giovanni dei Eremiti din 1132, în stil arabo-normand, de unde între altele am și o vedere generală, și alte biserici.

În Palermo am stat din Decembrie anul trecut până în Mai 1915, când, din motivele arătate în altă adresă, trebuind să plec, la întoarcere am putut vizita și antichitățile grece din Siracusa ca teatrul grec, amfiteatrul și templele. Oprindu-ne câteva ore la Pireu, am vizitat și Acropolea cu templele și muzeul, iar la Salonic, unde am debarcat, am cercetat bisericile bizantine: Sf. Sofia, Sf Gheorghe etc., unde am văzut, cu destul regret, niște reînnoiri făcute fără nicio pricepere și respect de acele lucruri.

Pentru viitor, cât timp va trebui să stau în țară, mai ales că am și îndatoriri militare, voi căuta să dezvolt studiile începute în străinătate și să studiez și cercetez pe la diferite biserici vechi.

Aducându-vă acestea la cunoștință, vă rog să primiți, Domnule Președinte, asigurarea celei mai profunde stime și osebite considerațiuni.

Paul Popescu.

VI.

CERCETĂRI ȘI SĂPĂTURI ARHEOLOGICE.

RAPORTUL GENERAL AL DIRECȚIUNEI MUZEULUI NAȚIONAL DE
ANTICHITĂȚI ASUPRA ACTIVITĂȚEI MUZEULUI
PE ANUL 1915.

Domnule Ministru,

Avem onoarea de a vă înainta următoarea expunere asupra activității Muzeului Național de Antichități în cursul anului 1915.

Pentru o mai bună lămurire asupra preocupărilor Instituției noastre, împărțim expunerea în trei capitole: I. Creșterea și organizarea colecțiilor Muzeului central și a secțiunilor provinciale; II. Săpături arheologice și III. Publicații științifice.

I.

I. Muzeul central s'a îmbogățit în cursul anului 1915 cu: 25 monete de argint republicane și 3 tetradrachme ale insulei Thasos, descoperite la Hotărani și trimise Muzeului conform legii; 1 monedă bronz — Traian — găsită în jud. Romanați, cumpărată; 12 monete romane și bizantine, găsite la Constanța, cumpărate; o sumă de monete mai puțin importante moderne, turcești, rusești, polone, ungurești și altele, descoperite întâmplător și trimise Muzeului conform legii.

Cu deosebire importante sunt achizițiile făcute de Muzeu în domeniul preistoric: arme și unelte de piatră și de bronz găsite la Puești (j. Tutova), Satu Mare (j. Putna) și Cetățuia (j. Mehedinți), în total 17 obiecte. Din teritoriul nou, Muzeul central a achiziționat un interesant pilăstru de marmură, găsit la Bazargic. O achiziție tot din domeniul preistoric, — care însă trece cu mult ca însemnătate peste cele de mai sus, e aceea a întregii colecții preistorice a regretatului profesor Buțureanu pe seama Muzeului nostru. Cumpărarea acestei colecții ne-a fost făcută posibilă prin binevoitoarea acordare de către o sumă de 500 lei de Administrațiile Casei Școalelor și Casei Bisericii, sume cari adăugate la modestele noastre fonduri au putut completa suma necesară pentru achiziționare. Asupra cuprinsului și însemnătății acestei colecții ne oprim mai jos în raportul special Nr. 1.

2. Insuficiența localului acestui Muzeu, față de bogăția mereu crescândă a colecțiilor, nu mai permite un aranjament multumitor al obiectelor. Totuș am găsit puțința de a mai expune la vederea publicului într'un dulap special, o alegere din obiectele cele mai caracteristice găsite în săpăturile cetății antice „Ulmetum“. Deasemenea d-l dr. I. Andrieșescu, șeful secției preistorice, a început orânduirea din nou a colecțiilor pe temeiul celor trei principii muzeografice: cronologic, tipologic și regional. Această lucrare este încă în curs și în curând va fi desăvârșită. Raportul special Nr. 2 arată principiile după cari se face noua orânduire.

3. O deosebită atențiune s'a dat anul acesta secțiunilor provinciale ale acestui Muzeu.

a. La Pantelimonul de sus, într'o clădire specială, chiar lângă ruinele cetății *Ulmetum*, am instalat încă din toamna anului 1914 toate obiectele: inscripții, sculpturi și obiecte uzuale, găsite în cursul celor patru ani de săpături, 1911—1914. Din aceste obiecte prea puține au fost aduse la Muzeul central, pentru a reprezenta aici civilizația căreia aparține cetatea studiată de noi.

Ruinele desgropate ale cetății sunt cu îngrijire păzite de un gardian special. Atât ele cât și Muzeul pot fi vizitate de oricine, sub conducerea gardianului. Un catalog al Muzeului Cetății *Ulmetum* a fost dat de subsemnatul în *Analele Academiei Române*, ca anexă la comunicarea a III-a despre *Cetatea Ulmetum*.

b. La Constanța, secțiunea înființată de noi încă din a. 1911 și instalată provizoriu în fostul Bufet din grădina publică, s'a îmbogățit cu o serie de sculpturi și de inscripții de o importanță deosebită pentru istoria vechiului oraș greco-roman *Tomii*. Aceste monumente au fost studiate și descrise de conservatorul acestui Muzeu în *Buletinul Comisiunii Mon. Ist.*, de unde vor fi extrase în curând în volum separat, pentru a servi drept catalog al secțiunii. Monetele din Muzeul dela Constanța au fost determinate și clasificate de d-l asistent onorific al nostru, G. Mateescu.

c. La Mangalia, descoperiri frecvente de obiecte antice făcea ca această localitate să fie, în aceeaș măsură ca și Constanța, exploatată de toți amatorii de antichități, români și streini. O sumă de obiecte antice de preț s'au instreinat în felul acesta; foarte multe au trecut granița. Aceasta ne-a făcut să înființăm și acolo un serviciu de strângere și de conservare a antichităților. Cu ocazia descoperirii unui bogat și interesant depozit de tipare de lut ars pentru figurine, am hotărît să se strângă și să se adune la Primăria locală toate obiectele antice ce se mai găseau în localitate, le-am declarat proprietatea Statului și le-am dat în primire d-lui Primar cu proces-verbal în regulă. Am dat în acelaș timp părintelui paroh al orașului calitatea de delegat permanent al nostru acolo și de custode al secției înființate. Muzeul central

însuși a întreprins săpături, dând la iveală resturi antice prețioase. Toate acestea au făcut să se deștepte interesul localnicilor pentru Muzeu: unii au făcut donații, alții și-au adus obiectele antice și le-au depozitat la Primărie, alături de ale Statului, așa că acum e numai o chestie de local și mobilier pentru ca și acest oraș să-și aibă Muzeul său, menit să se îmbogățească destul de repede și să constituie o adevărată poartă pentru oraș.

d. La Silistra, grație zelului d-lui prefect I. Cămărășescu, care ne-a pus la dispoziție fondurile necesare, pentru a face o sumă de cercetări în județul d-sale, s'au strâns o sumă de antichități, mai ales ceramică preistorică (rugăm să se cetească în această privință raportul nostru special Nr. 3) și greco-romană, apoi cărămizi cu stampilele legiunilor XI Claudia și I Italica, inscripții, sculpturi, monete, etc., cari umplu acum două dulpuri într-o sală a prefecturii. Această colecție formează nucleul în jurul căruia se va alcătui viitoarea secție *Silistra* a Muzeului Național de Antichități.

II.

1. S'a săpat la *Histria* în continuare (vezi raportul sumar pe anul trecut în Anuarul Comisiunii Mon. Ist. pe 1914), cu fondurile ce a binevoit să ni le pue la dispoziție Academia Română și sub conducerea personală a subsemnatului (precum arătăm amănunțit în raportul nostru special Nr. 4 și precum se poate pe larg urmări în comunicările noastre din Analele Academiei Române pe 1916).

2. S'a săpat la *Tomii*, după indicațiile subsemnatului, de d-nii archeologi practicanți ai Muzeului, cu sprijinul și binevoitorul ajutor al d-lui general Georgescu, comandantul corpului V de armată, care ne-a pus la dispoziție oamenii necesari (precum se poate vedea din raportul nostru special Nr. 5 și, pe larg, din comunicarea subsemnatului la Academia Română, asupra zidului orașului Tomii).

3. S'a săpat la *Callatis*, cu fondurile ordinare ale Muzeului, sub conducerea d-lui D. M. Teodorescu (vezi raportul nostru special Nr. 6 și comunicările respective din Analele Academiei Române pe 1916: a d-lui Teodorescu asupra săpăturilor și a subsemnatului despre Gerusya din Callatis).

4. S'a săpat la *Chiose-Aidin*, jud. Durostor, după indicațiile subsemnatului un castel bizantin sub conducerea continuă a d-lui D. M. Teodorescu (v. raportul nostru special Nr. 7), cu fonduri puse la dispoziție de d-l prefect Cămărășescu.

5. S'au făcut sondagii la *Cadichioi* și *Vetren*, jud. Durostor, sub conducerea d-lui D. M. Teodorescu, cu fonduri puse la dis-

poziție de d-l prefect Cămărășescu (v. raportul nostru special Nr. 8).

Au fost activi la executarea săpăturilor de pe șantierul pomenite, următorii d-ni archeologi practicanți:

D. H. Metaxa a lucrat la Histria.

D. M. Doraș a lucrat la Callatis și Histria.

D. G. Mateescu a lucrat la Tomi, Callatis, Chiose-Aidin, Cadi-chioi și Vetren.

D. P. Nicorescu a lucrat la Tomi, Histria, Callatis și Vetren.

D. Sc. Lambrino a lucrat la Tomi și Histria.

În ce privește partea tehnică, măsurătorile și desemele, toate lucrările au fost făcute de d-l D. Pecurariu, vechiul și priceputul nostru colaborator la Muzeu încă dela începutul săpăturilor archeologice ale actualei direcții, la *Ulmetum* și *Capidava*.

III.

S'au publicat studii archeologico-epigrafice ori istorice, în legătură cu lucrările pomenite mai sus, de următorii d-ni funcționari ori atașați științifici ai Muzeului:

V. Pârvan, directorul Muzeului: *Cetatea Ulmetum*, III: Descoperirile ultimei campanii de săpături din vara anului 1914, în *Analele Academiei Române*, seria II, Tom. XXXVII, Memoriile Secș. ist., București 1915;

Acelaș, *Zidul cetății Tomi*, *ibidem*, seria II, Tom. XXXVII, București 1915;

Acelaș, *Neue Funde in Rumänien*, în *Archäologischer Anzeiger* (la *Jahrbuch d. deutschen arch. Inst.*), Berlin 1915;

Acelaș, *Raport provizoriu asupra primei campanii de săpături la Histria*, prezentat Secțiunii Istorice a Academiei Române în ședința dela 27 Maiu 1915, în *Analele Academiei Române* (Desbateri), Seria II, Tom. XXXVII, p. 291 sqq. și în *Anuarul Comisiunii Mon. Ist.* pe 1914.

D. M. Teodorescu, conservator, *Monumente inedite din Tomi*, în *Buletinul Comisiunii Mon. Ist.*, în fasciculele 28 din 1914, 29, 30, 32 din 1915.

I. Andrieșescu, șef asistent, *Cea mai veche noțiune istorică despre Dacia* în *Revista Istorică*, nr. 11—12, Nov.-Dec. 1915;

Acelaș, *Asupra epocii de bronz în România*: 1. Un depou de bronz la Sinaia, 2. Obiectele de bronz dela Predeal, în *Buletinul Comisiunii Mon. Ist.*, fascicula 32 din 1915.

H. Metaxa, asistent onorific, *Plumburi de marcă dela Tomi*, în *Buletinul Comisiunii Mon. Ist.*, fascicula 29 din 1915.

G. Mateescu, asistent onorific, *Tomi-Oescus*, în *Buletinul Com. Mon. Ist.*, fascicula 29 din 1915.

P. Nicorescu, asistent onorific, *Liber-Dionysos, două inedite*, în *Buletinul Comisiunii Mon. Ist.*, fascicula 29 din 1915.

Fondurile pe cari le-am avut la dispoziție în cursul anului 1915 se repartizează astfel:

3000 lei prin bugetul obicinuit pentru achiziții, publicații și extraordinare.

500 lei, subvențiune extraordinară pentru cumpărarea colecției Buțureanu, acordată de Casa Școalelor.

500 lei, idem, de Casa Bisericii.

5000 lei, fondul ordinar pe 1915 pentru săpăturile archeologice.

5000 lei, rest din 1914 dela Comisiunea Monumentelor Istorice (săpături archeologice).

În total deci, acordați nouă de către Ministerul Cultelor : 14.000 lei.

Comparând această sumă cu cea acordată nouă numai de onorata Academie Română și numai pentru săpăturile dela Histria, de 15.000 lei, pe singurul an 1915, puteți ușor observa, Domnule Ministru, în ce condiții materiale, cu totul nefavorabile, ne împlinim datoriile noastre științifice și cultural-naționale.

Pentru săpăturile și cercetările din județul Durostor, d-l prefect Cămărășescu ne-a pus la dispoziție o sumă de mai bine de 5.000 lei, adică, iarăș, superioară aceleia pe care noi o avem anual prin bugetul ordinar al Muzeului.

Nu pot încheia acest raport, Domnule Ministru, fără a vă ruga să binevoiți a lua și domnia voastră în specială considerație eminențele servicii pe cari le-au adus științei archeologice și culturii țării pe de o parte d-l prefect Cămărășescu, care ne-a dat mijloace să studiem o sumă de stațiuni istorice din județul său, iar de alta d-l comandant al corpului al V-lea de armată, general Georgescu și d-l primar al orașului Constanța, V. Andronescu, cari ne-au ajutat la cercetările noastre archeologice în orașul și județul Constanța.

Cu acestea, Domnule Ministru, îmi iau libertatea de a trece la prezentarea rapoartelor speciale ale Muzeului, în cari se dezvoltă mai pe larg diferitele ramuri ale activității noastre în anul 1915.

RAPORT SPECIAL NR. 1.

ACHIZITIA COLECȚIEI PREISTORICE GR. BUȚUREANU.

Despre existența acestei colecții știau puține persoane: unii dintre acei ce fusese în mai de aproape legături științifice cu răposatul profesor Buțureanu expusese la 1906 o parte, cea mai reprezentativă din colecțiile sale, la Expoziția noastră națională. Colecțiile vor fi atras desigur atenția unora și altora, cunoscători sau amatori. Pentru lumea științifică din țară și din străinătate ele au rămas însă cu totul neobservate și nefolosite. Singur d-l

C. Moisil le cunoștea mai dinainte și le folosise la pregătirea unei teze de licență, rămasă din nefericire nepublicată. Incercări de achiziție din partea Muzeului de Antichități atunci, ca și dorința proprietarului colecțiilor de a le vinde, au rămas fără rezultat.

De atunci au trecut zece ani. Moartea timpurie a lui Gr. Buțureanu ca și moartea încă mai înainte a colegului și colaboratorului său, Neculai Beldiceanu, care, acesta cel dintâi, îi trezise interesul și dragostea pentru antichitățile naționale, face ca o repede uitare să acopere rezultatele cercetărilor lor anevoiase și pline de nenumărate sacrificii. O parte din colecțiile lui Beldiceanu fură cumpărate, încă fiind el în viață, de Muzeul Național de Antichități, o altă parte fu cedată Muzeului Medicilor și Naturaliștilor din Iași. Colecțiile profesorului Buțureanu rămaseră însă complet uitate până acum, în păstrarea soției sale văduve, d-na Ana Buțureanu, care fără a dispune de mijloacele necesare măcar bunei lor întrețineri, trebuia să asiste la ruina treptată a aceia ce era fructul atâtor osteneți și jertfe.

Împreună cu D-l A. D. Atanasiu, profesor la Școala de Arte Frumoase și corespondent al Comisiunii Monumentelor Istorice, Secția Iași, care, în pioasă amintire pentru memoria lui Gr. Buțureanu, cu care a stat în strânse legături personale și culturale, ne-a fost de mare ajutor pentru salvarea acestei colecții, am putut constata cum o seamă dintre obiecte—din fericire, relativ puține—adăpostite din lipsă de spațiu într-o margine de cerdac, în bătaia ploaii și a zăpezii, erau amenințate a se sfărâma cu totul și, cu anevoie, le-am cules împreună și clasat, cum s'a putut, după localități, din putregaiul ce le înconjură. Am socotit nimerit a nu tăcea asupra acestui amănunt, față de care păstrătoarea moștenirii archeologice a răposatului Buțureanu nu are nici cea mai mică vină, — ca o notă caracteristică, cred, pentru viitor, despre multele și marile greutăți, peste cari încetul cu încetul numai, pas cu pas, are de trecut până la cele dintâi biruinți, un însemnat domeniu de preocupare al științei unei țări.

Toată informația literară cu privire la antichitățile preistorice românești se întemeiază până acum pe cercetările lui Cezar Bolliac, D. Butculescu și alții, puțini, mai vechi și mai noi; în străinătate, exclusiv, pe comunicările lui Alexandru Odobescu la Congresul de Antropologie și Archeologie ținut la Copenhaga în 1869 și aceia a lui Gr. Buțureanu la Congresul similar ținut la Paris în 1889. Profesorul M. Hoernes dela Universitatea din Viena, bine informat altfel asupra archeologiei sud-est europene, nu poate totuși cită în a sa *Urgeschichte der bildenden Kunst in Europa von den Anfängen bis um 500 v. Chr.*, din 1893, și nici în mai noua (1909), *Natur und Urgeschichte des Menschen*, decât idolașii publicați de Gr. Buțureanu în comunicarea pomenită și în anul I al revistei *Arhiva* dela Iași. Puținul dela

Hoernes e apoi aproape singura informație cu privire la preistoria românească a cercetătorilor germani și ruși. Însăș cercetările profesorului Hubert Schmidt dela Berlin la Cucuteni, în jud. Iași (1909—10), nu au pornit decât printr'un proces mintal de ipoteză prin analogie, condus de întinsele sale cunoștinți asupra condițiilor arheologice ale întreg sud-estului european.

Colecțiile Buțureanu-Beldiceanu (considerând, după cât am putut mijloci, și foarte însemnata parte anonimă a lui N. Beldiceanu, numele amândorura s'ar cuveni să le poarte lucrarea sa) ca și, lămuritoare la ele, studiul lui Gr. Buțureanu „*Vremile preistorice în România*“ Iași, 1898, 156 pag., manuscris nepublicat, cu o prelucrare parțială mai extinsă din 1901 și un Album de 421 de figuri sunt menite a înfățișa simțitor altfel progresele la noi ale arheologiei preistorice, oricât de începătoare, de modeste și limitându-se cum nu eră cu puțință altfel, deocamdată, la o singură provincie: Moldova.

Fără a anticipa acum asupra rezultatelor prelucrării noului material achiziționat, ca și a publicării manualului inedit, ce va apare sub îngrijirea Muzeului Național de Antichități, o constatare se poate face despre valoarea științifică făgăduitoare de frumoase rezultate a acestui material și a studiului referitor la el. Moldova ia prin frecvența și caracterul ales al ceramicii sale neo- și eneolitice pictate, prin deosebita frumusețe a culturii sale de bronz și nu puținele indicii ale unei epoci de fer caracteristice, un loc foarte însemnat, necunoscut încă, alături de celelalte regiuni ale Daciei și sud-estului european. Alături de Petrenii Basarabiei, Șipenițul bucovinean și Cucutenii Iașilor, stațiuni bine cercetate, cu deosebire întâia și ultima (așezările dela Șipeniț nu au avut parte de cercetări identice și nu am știință să mai fi rămas întregi după furia ofensivelor rusești, cari le vor fi distrus astfel pentru totdeauna) — și cari au trezit cel mai mare interes în lumea arheologilor ca și a istoricilor antichității — se adaugă acum: Preuțeștii, Dolheștii și Rădășenii Sucevii, Belceștii și Stroieștii Iașilor. Stațiunile Rafaila din Vaslui și Basaraba din Suceava dau bronzuri caracteristice, între cari fragmentele de splendide fibule dela Rafaila sunt cu totul nouă și neașteptate în aceste regiuni predominant neolitice și cunoscute sau bănuite numai ca atare.

Obliciri și cercetări ulterioare, cum se pot face astăzi, pe urmele indicațiilor oferite de cercetările lui Beldiceanu și Buțureanu vor avea să suprime, să întregească sau să îndrepte multe. Muzeografic însă, netăgăduit, materialul colecțiilor lor, achiziționat acum de Muzeu, reprezintă, în ce privește Moldova, primul stoc care asigură secțiunii sale preistorice, în viitoare condiții favorabile de așezare, bogăția și varietatea de material a Muzeelor similare apusene. Un mare material de dublete, din diferite localități moldovene, ce cuprinde, asigură achiziții însem-

nate prin schimb cu Muzeele ținuturilor vecine. În sfârșit studiul de arheologie preistorică a lui Gr. Buțureanu își susține însemnătatea de a fi primul de acest fel pentru arheologia românească prin descripții atente și schițe sânguincioase, cari înaintea oricăror generalizări etnografice sunt utile semne bune de pornire pentru cercetări viitoare. *[Andrieșescu].*

RAPORT SPECIAL NR. 2.

ORÂNDUIREA SECȚIEI PREISTORICE A MUZEULUI NAȚIONAL.

Am pornit reorganizarea secțiunii preistorice a Muzeului Național de Antichități pe temeiul a trei principii muzeografice călăuzitoare: cronologic, tipologic și regional.

Fiecare din colecțiile de cari Muzeul dispune va avea astfel — pe cât condițiile de așezare o permit — locul ce i-l indică *vârsta* (paleolitică, neolitică, bronz, Hallstadt, La Tène, barbară), *tipul* căruia fiecare din obiecte se subsumă în seria obiectelor similare mai vechi și mai noi, precum și *regiunea* căreia obiectele și colecțiile aparțin.

Muzeul posedă obiecte din mai toate epocile arătate, chiar dacă, deocamdată, nu din toate regiunile cari trebuiesc cu necesitate reprezentate, pentru a da fiecăreia imagina ei preistorică cât mai completă. Centrul regional de preocupare este, firește, patria noastră, cu toate provinciile ei din regat și din afară, apoi regiunile vecine sud-est europene. De mai departe, un loc mai însemnat îl va avea, deocamdată, Danemarca, de unde donația Büllner numără o sumă de obiecte reprezentative, cu atât mai bine venite, cu cât Danemarca cu țările Scandinave reprezintă regiunea clasică a multor tipuri preistorice: unelte, arme, obiecte de podoabă. În grupele regionale odată fixate, lesne se vor putea adăuga apoi noi colecții, potrivit noilor achiziții, cu cari Muzeul se va îmbogăți pe viitor. Muzeul posedând numeroase obiecte în mai multe exemplare, noi achiziții prin schimb cu Muzeele similare sud-est europene, vor putea începe curând și cu rezultate, desigur, mulțumitoare. Căpăți după diferitele obiecte reprezentativ-insemnate vor trebui să completeze acest material comparativ.

Odată cu noua rânduire, fiecare din obiectele diferitelor colecții va căpăta un număr și loc în registrul de intrare ilustrat al Secțiunii, cu datele descriptive necesare.

Transcrierea unui repertor pe fișe al nostru, cu arătarea, pe deoparte, a localităților din țară unde s'au găsit până acum lucruri preistorice, pe de alta, cu indicarea și scurta descriere a acestora, va ajuta alcătuirea unui repertor general pe județe și apoi pe provincii, servind la compunerea unei viitoare hărți preistorice a patriei. *[Andrieșescu].*

RAPORT SPECIAL NR. 3.

OBIECTELE PREISTORICE DIN COLECȚIUNEA PREFECTURII
DE DUROSTOR.

Referând preliminar asupra obiectelor preistorice aflate în colecția prefecturii județului Durostor, obiecte găsite cu ocazia săpăturilor întreprinse în vara acestui an de către d-nii D. M. Teodorescu, conservator, și G. Mateescu, asistent onorific la Muzeul nostru, în localitățile Cadichioi, Vetrina, Damadas și Chiuciuc-Ghiol rezumăm observațiile noastre, până la o eventuală publicație ulterioară, ce o credem necesară, prin cele ce urmează.

Lucrurile preistorice găsite în localitățile menționate se află expuse în bună rânduială, alături de altele greco-romane, în mai multe dulapuri construite anume și așezate într-una din încăperile particulare ale d-lui prefect Ion Cămărășescu.

Între 63 obiecte și fragmente ceramice, ce am putut număra 13 sunt dela Cadichioi, 35 dela Vetrina, iar restul dela Damadas și Chiuciuc-Ghiol. Dacă, ce e drept, unele din aceste fragmente de vase sunt așa de nefericit păstrate, încât cu greu se poate deduce forma și ornamentele ce vor fi avut, destule dau totuși suficiente indicații, cari să mijlocească o descripție și o determinare a lor cronologică, oricât, cu deosebire aceasta din urmă, potrivit chipului mai mult întâmplător în care s'au găsit aceste obiecte, nu poate fi, deocamdată, decât destul de relativă.

La Cadichioi s'au găsit instrumente, precum o dălțiță de piatră și un topor de os cu gaura de mănecă de o formă dreptunghiulară regulată, aparținând unui mediu neolitic pur. Alături de acestea mai multe fragmente de vase sunt evident de tipul numit de archeologia germană „Buckel“, în timp ce profilul și un ornament incizat alcătuit din mici creștături presărate pe buza micului vas se mențin între caracterele aceluiaș tip. Despre ornamentul de incizie ce se recunoaște la un alt fragment de vas, se poate zice acelaș lucru.

Cu totul nou aici, deși numai firesc, am putut constata două fragmente aparținând unor vase colorate de tip cucutenian — aproximativ tipul B fixat de învățatul german săpător la Cucuteni, Hubert Schmidt. Fragmente de vase bine lucrate și bine arse, ele au un aspect ce nu mă înșel a-l socoti familiar cu ceramica pictată moldoveană și transilvană. Din nefericire, nici profilurile și nici evoluția ornamentelor nu e cu puțință a se recunoaște la acesta, după a mea știință, cele dintâi resturi aici, ale unei ceramici foarte însemnate, — pentru ca cercetări și săpături viitoare pe teritoriul dobrogean să urmărească stăruitor prezența și caracterul ei pe aceste locuri. După precedente ca acelea dela Vinča (Bulgaria), cred că nu greșesc postulând

ca sigură, deși deocamdată numai după aceste umile cioburi prime, prezența ceramicii pictate în Dobrogea nouă și veche.

Față de fragmentele ceramice monochrome dela Cadichioi, mai sus arătate, alte fragmente din acelaș loc se deosebesc printr'o frumoasă patină neagră, un ornament organic și altul de întipărituri, ce împodobiau — după cum se poate deduce cu siguranță — gâtul și pânțele vaselor. Ele vor fi aparținând aceleiași culturi, de dată mai nouă însă. Cu toată probabilitatea credem să putem afirma că ele aparțin aceleiași ceramici de tipul „Buckel” constatat mai sus, corespunzătoare aceleia databile la hotarele de apus ale Europei sud-estice cu sfârșitul mileniului al II-lea și începutul celui I-a. Chr.

În ciobul unei strachine se expune „meiu carbonizat găsit într'un strat de cenușă gros de 60 cm.”

De caracteristică însemnătate sunt și fragmentele ceramice dela Vetrina. Ele se pot împărți în două grupe mai însemnate. Deosebiri fundamentale tehnice, de forme și ornament, despart fragmentele acestor două grupe ceramice.

Cea dintâi grupă se raliază strâns la mediul de cultură ce am întâlnit mai sus cu ceramica monochromă dela Cadichioi. Unele fragmente lasă a recunoaște lesne la buza îngustă a vasului, care reprezintă și gâtul lui, un brăușor, iar mai jos pe pânțele un buton, dela care pornesc brăușoare laterale. La alte fragmente se poate urmări și chipul cum s'au realizat aceste brăușoare ornamentale, alipindu-se apoi pe pereții vasului. În sfârșit alte fragmente prilejesc însemnata observare că amândouă ornamentele: butonii ca și brăușoarele se foloseau la împodobitul chiar a aceluiaș vas.

Cea de a doua grupă dela Vetrina iese cu desăvârșire din sfera acestui mediu. Fragmentele au toate nu numai o tehnică mai bună, ci și o ardere îngrijită. Contururi complicate, obținute adesea, dacă nu totdeauna, cu roata, un sistem de ornamentare variat ca și, îndeobște, înfățișarea lor aparte, le dau caracterele unei culturi proprii, deosebite esențial de cea precedentă. Notez profiluri și motive ornamentale variate, cari lasă să bănuim o neobișnuită înflorire a așezărilor cărora această ceramică aparține. Deși motivul ornamental de frunte rămâne acela al liniilor în valuri, împodobirea vaselor variază, la o aceiaș tehnică ornamentală de incizie, dela simplele linii paralele ce înconjură fin vasul de jur împrejur, sau se adună în zone, până la sisteme de două sau chiar trei valuri de linii paralele. Într'un singur caz valul de linii paralele nu e continuu, dar, dela oarecare depărtare, impresia e aceiaș: a unor valuri neîntrerupte — și aceasta va fi fost și intenția conștientă a meșterului; într'un alt caz locul liniilor-valuri îl țin simple linii zig-zag.

Astfel cum se prezintă, aceste fragmente ceramice, asemenea cu cari, în ce privește varietatea ornamentală, cu destulă ane-

voință se pot găsi similare în regiuni ce au trecut prin condiții de așezări succesive asemănătoare — d. p. Germania de răsărit și sud — deschid, cu date nouă, problema istorică a vechimei și caracterului așezărilor slavice în aceste regiuni dunărene, problemă menită a primi dela cercetările archeologice însemnate lumini.

Cu două urne mari și una mai mică dela *Damadass*, toate trei de o arhaică înfățișare a tipului „Buckel” neolitic sud-est european (1), ne ridicăm din nou într’un mediu de cultură, care pare a stă la baza celorlalte și apare cu fiecare trăsătură de hârleț mai în adânc. Mormintele ce vor fi adăpostind alte urne trebuiesc încredințate supravegherii de aproape a autorităților competente, cari să le ferească de mâni hoșești și de amatori. A stabili prezența și caracterul lor, cu tot complexul de împrejurări în cari ele se înșiră în valea Dunării, este încă o problemă de mare însemnătate a archeologiei sud-est-europene.

În sfârșit o căniță dela *Chiuciuc-Ghiol* prezintă acelaș caracter băștinaș sud-est-european, tip transilvanic, deși alte considerații ar sprijini pentru vas o datare mai nouă.

Rezumând, obiectele și fragmentele ceramice descoperite la localitățile sus arătate dovedesc deocamdată în Dobrogea nouă existența a două serii de așezări principale: unele mai vechi, de durată lungă și altele mai nouă. Identificarea lor cu nume de popoare luate din istoria veche sud-est-europeană, potrivit analogiei cu alte regiuni, având în vedere oarecare trăsături destul de caracteristice, precum am arătat mai sus, e numai firească, deși, deocamdată, după un material prea restrâns și descoperit mai mult prin întâmplare.

Fragmentele în discuție, în afară deci de nenumărate chestiuni de interes pur archeologic, precum e problema răspândirii răsăritene a ceramicii de tipul „Buckel” și a cronologiei ei, ca și a aceleia pictate, probleme de cea mai mare însemnătate ale archeologiei preistorice sud-est-europene, oferă astfel și însemnate fapte de aplicări etnologice. Desele urme tracice ce am putut constata aici ar fi pentru timpurile preistorice, astfel, cele dintâi dovezi de întemeiere a postulatului pus de ultimele descoperiri și cercetări istorico-epigrafice întreprinse de Muzeul de Antichități și cari, între altele, au adus convingerea prezenței în timpurile istorice a unui element tracic dobrogean mai însemnat decât fusese prețuit mai înainte. De deosebită însemnătate sunt deasemenea și resturile culturii suprapuse, ce am constatat, în condiții în cari iarăși cercetări viitoare sunt menite să aducă multe lumini.

În ce privește însemnătatea literară a obiectelor aflate în colecția strânsă la prefectura județului Durostor, cum idealul

(1) Una cuprinde oasele fărâmițate ale unui schelet omenesc.

cercetărilor arheologice este ca, după putință, tot ce se descopere și se poate rândui, să fie expus și explicat, socotim că o publicare a lor ar fi folositoare. *[Andrieșescu].*

RAPORT SPECIAL NR. 4.

CAMPANIA A II-A DE SĂPĂTURI LA HISTRIA.

A doua campanie de săpături la Histria a început la 20 Maiu și s'a încheiat la 22 Septemvrie 1915, ținând deci patru luni în capăt. Fondurile cu cari am lucrat ne-au fost aproape în întregime acordate de Academia Română (15.000 lei); numai un mic ajutor de 3.800 lei (dintr'un credit extraordinar de 5.000 lei, acordat încă din anul precedent pentru noi dela Comisiunea Monumentelor Istorice) ne-a venit dela Stat.

Atât personalul supraveghetor cât și lucrătorii au avut de suferit și în această campanie din pricina lipsei unor adăposturi mai solide ca simplele corturi de pânză, cu cari ne-am ajutat până acum. De asemenea cu procurarea alimentelor și chiar a apei de băut am avut destule dificultăți și cheltueli, satele fiind departe de cetate, iar izvoarele de apă dulce de asemenea la mare distanță în interiorul ținutului nisipos și sărat.

Și în acest an, ca și în 1914, rezultatele săpăturilor au răsplătit peste orice așteptare atât osteneala cât și banii întrebuințați. Activitatea noastră, potrivit metodei pe care consecvent o aplicăm încă dela începutul săpăturilor noastre arheologice în România, a fost îndreptată în două direcții: 1° stabilirea și liberarea liniei fortificate cu ziduri și 2° degajarea interiorului pe linia intrărilor și străzilor antice în cetate.

În prima direcție am completat aproape total săpăturile de liberare a exteriorului zidurilor cetății pe laturile de Vest, Nord și Sud, precum și în mare parte pe latura de Nord-Est. Nu mai puțin de 650 m. lineari, pe adâncimi ale tranșeelor mergând până la 7 m. și pe lățimi, sus până la 4 m., iar jos cel puțin de 0.80 m., au fost degajați în această campanie numai pe linia zidurilor. Zece curține și nouă turnuri au fost liberate: în placajul lor am găsit pietre cu inscripții de cea mai mare însemnătate (v. mai jos).

În a doua direcție am lucrat în două feluri: în interiorul cetății și în interiorul liniei fortificate. Din aceasta din urmă am golit trei turnuri mari. Din cuprinsul orașului am liberat două regiuni: pe latura de V, aproape de colțul de SV al cetății am degajat o parte însemnată din termele (băile) romane, golind deplin trei camere cari erau prevăzute cu hypocauste (calorifere) și o sală lungă, de comunicație cu sălile calde și cu cele reci, acestea încă de liberat în campaniile viitoare; de altă parte

pe latura de NE, lângă un zid elenistic, înăuntrul liniei fortificației romane, am degajat până la stânca vie, care formează fundamentele insulei pe care a fost clădită în mijlocul Mării cetatea Histria, un teren de c. 200 m. p., descoperind un mare număr de resturi ceramice: vase și statuete de teracotă din epoca arhaică greacă (vezi mai jos).

Atât zidurile cetății cât și construcțiile din interior ni s'au păstrat pe înălțimi destul de mari, dela 1 la 6 m., astfel încât aspectul lor, după liberarea din dărâmături e cu totul sugestiv, atât din punct de vedere arheologic cât și numai pitoresc. Fi-rește, zidurile din interior, în specie la băile romane, au fost îndată după degajarea lor, consolidate după indicațiile mele, de un zidar priceput la lucrări de acest fel, sub conducerea permanentă a unui asistent al subsemnatului.

Zidurile cetății au fost ridicate în mare parte cu material dela clădiri anterioare din orașul și din satele Histriei. Nenumărate architrave, coloane și blocuri ecurisate, de pe la templele dărâmate de barbari în sec. III p. Chr., altare și stele cu inscripții, ori chiar simple sculpturi, au fost luate la ridicarea actualei fortificații, probabil tot în acest veac, dar după a. 238, ca simplu material de construcție: coloanele au fost trântite ca niște simpli bușteni, transversal pe direcția zidului, la baza lui, architravele au format placajul exterior, bucățile mai mici au intrat în placaj ori în beton. Astfel dară în zidurile cetății avem a descifra o parte foarte însemnată din istoria străvechei colonii grecești dela Pontul Stâng.

Cu fragmentele arhitectonice prinse încă în zid, ori căzute din ele avem posibilitatea de a reconstitui o sumă de clădiri din Histria greco-romană, anterioare incintei fortificate ajunse până la noi. Această lucrare va forma una din principalele noastre preocupări după desgroparea definitivă a ruinelor, când vom avea, foarte probabil, chiar posibilitatea localizării în interiorul orașului a cutărui templu ori monument public, ale cărui elemente constituente zac în zidul cetății.

Nu e locul aici de a înșira în amănunte fragmentele arhitectonice și sculpturale găsite fie chiar în ziduri, fie în dărâmăturile de pe lângă ele. Destul să pomenim că unele fragmente de cornișe de marmoră pot fi puse pentru frumusețea ornamentației lor alături de monumentele din epoca cea mai bună elenistică ori imperială-romană. Iar dintre sculpturile găsite, un torso apollinic de marmoră amintește arta secolului al V-lea a. Chr., în vreme ce mai multe reliefuri votive, tot de marmoră, se arată evident a porni din arta epocii elenistice. Dar nici una din aceste sculpturi nu se poate asemăna, fie ca valoare artistică, fie ca importanță istorică, cu capul de Helios (Apollon ca zeu Soare), fragment dintr'o statuie colosală de marmoră, care, după dimensiunile capului a trebuit să aibă vreo patru metri înălțime. Chipul

lui Helios, care a avut o coroană de raze pe cap, fie de bronz, fie de aur, e cel bine cunoscut din portretele lui Alexandru cel Mare și ale Diadochilor, cu partea inferioară a frunței, între ochi, foarte bombată și cu ochii îndreptați spre cer. Autenticitatea capului, respective a statuei lui Helios, la Histria, din epoca elenistică, atât ca tip cât și ca tehnică, e deplin asigurată. Prezența unei atare statui colosale de marmoră la Histria în vremea elenistică ne luminează însă dintr'odată în chip neașteptat tot trecutul acestei colonii în epoca aceasta: legăturile ei culturale cu Sudul, evidenta ei înflorire economică și politică, strălucirea vieții ei publice. Frumoasele coloane de marmoră, descoperite în prima campanie de săpături sub contrafortul interior din dreapta al porții celei mari, pot fi acum foarte bine puse în legătură cu statua descoperită, ca aparținând unui mare templu, în întregime de marmoră, al zeului Soare, la Histria.

În ce privește inscripțiile găsite în această campanie, ele completează în chip fericit pe cele găsite în 1914. Cea mai veche, găsită în anul trecut, ne dă știri încă din sec. V înainte de Chr. E o dedicație pe marmoră neagră făcută zeului eponym al Histriei Apollon Iatros (vindecătorul), de chiar fiul preotului acestui zeu. Urmează, în ordine cronologică, un important fragment de prin secolul al III-lea a. Chr., care ne face cunoscute neînțelegeri și lupte civile în statul grecesc independent al Histriei. Apoi, lăsând la o parte alte documente mai puțin hotăritoare, un important relief votiv închinat Dioscurilor „năntuitori” de un general din Histria, care se întorsese cu bine împreună cu soldații săi dintr'o expediție pe Mare în ajutorul Apolloniaților, — document din care înțelegem că prin sec. II a. Chr., între cele două colonii surori Histria și Apollonia există un tratat de prietenie și alianță. Un fragment dintr'o stelă de marmoră, din nenorocire cu totul redus, ne face să ghicim care eră starea de lucruri la Histria în primele timpuri ale întinderii autorității romane în Scythia Minor, atât din punctul de vedere al legăturilor Histrianilor cu Romanii, dela cari ei căpătaseră încă dela început o sumă de privilegii, cât și din acela al amestecului Thracilor, sub regele lor Rhoemetalces, în afacerile coloniilor grecești dela Pontul Stâng. O nouă copie de pe *magna charta* a Histrianilor, găsită într'un prim exemplar în săpăturile din 1914, deși foarte stricăută și ea, ne ajută a reconstitui textul primitiv al acestui document capital pentru istoria Scythiei Minor în secolul I p. Chr. Noua copie împlinind multe din lacunele celei vechi, ne-a dat puțința să cetim complet scrisorile pe cari guvernatorii romani ai Moesiei Inferioare din anii 43—49 și 52—53, acum întâia dată, tot pe baza acestui monument, precis datați, Flavius Sabinus, fratele împăratului Vespasianus, și Plautius Aelianus, gloriosul pacificator al ținuturilor barbare din Nordul Dunării, le-au adresat Histrianilor, confirmându-le immunitățile și privile-

giile lor, în ce privește pescuitul pe gura Peuce, aducerea lemnurilor de pin pentru fâc și în general exploatarea pădurilor din părțile lor. Alte trei scrisori, ale unor guvernatori până acum cu totul necunoscuți, Aemilianus, din a. 50, Pomponius Pius, din a. 51 și Tullius Geminus din a. 54 p. Chr., pentru întărirea acestorași privilegii ale Histrianilor, ne sunt simțitor completate de a doua copie față de cea din 1914. Pe baza celor două exemplare ale acestei inscripții, nu numai istoria Moesiei Inferioare ori a Histriei, ci în general istoria romană capătă nouă și importante modificări în cunoștințele de până acum. Astfel, pentru a nu cită decât un singur punct: de unde se credea, că abia împăratul Hadrian a organizat definitiv vama Dunării, noi constatăm acum, că încă din a. 44 p. Chr. există dealungul Dunării o rețea de stațiuni vamale, care se întindea până la Mare și că impozitul indirect care se ridică aici de către societățile de publicani, arendașe ale vămile și dărilor din tot imperiul se chemă tocmai, „vama malului Dunării“. Pentru întâia dată avem știri precise despre *Bessi*, ca locuitori ai teritoriului histrian, într-o întreagă serie de inscripții, găsite anul trecut. Printre ele una ni arată locuind în tovărășia Romanilor veterani și coloniști civili, în *vicus Quintionis*: dintre cei doi *magistri* ai satului unul e Roman, celalalt Thrac. Nu mai puțin de trei inscripții, două pe architrave mari, una pe un epistyl mai mic, închinat împăratului Pius, ne arată via activitate edilitară din Histria în acest timp: înflorirea orașului se traducea prin ridicarea de clădiri publice numeroase și bogate, consacrate firește zeului ocrotitor al întregii lumi, împăratul de pe tronul Romei. Amestecul din ce în ce mai direct al autorității centrale în afacerile orașului liber Histria se documentează prin două inscripții, probabil de pe vremea lui Marcus Aurelius, cari ne pomenesc acum întâia dată pentru tot Pontul Stâng, un *curator civitatis*, de origine chiar din orașul pe care are a-l administra în numele împăratului. Acest curator e însă pomenit în inscripție și ca pontarch, adică președinte al confederației cultural-religioase a orașelor grecești din Pontul Stâng, și ca binefăcător al Histriei (le repară portul), ceea ce firește accentuează încă valoarea documentelor noastre. Un foarte prețios dublet al unei pietre de hotar mai de demult găsite, dar rău cetite și publicate, ne documentează și prezența Dacilor în părțile Histriei: e un *vicus*, se pare numit *B(ŷ)uteridava*, în hotar cu o *villa*, moșia particulară a unui *Bessus* din teritoriul Histriei: prin anii 198—201 p. Chr. Deosebit de numeroase sunt monumentele, statui ori simple *arae* închinat împăraților romani și membrilor masculini și femenini ai casei imperiale, dela Severus înainte: astfel, lui Caracalla principe, lui Caracalla coregent al tatălui său, Iuliei Domna, lui Opellius Macrinus, fiului acestuia Diadumenianus, Iuliei Maesa, unei Iulia (tot din casa lui Severus) din cele patru posibile, lui Maxi-

minus, etc. Simplele monumente funerare ale diferiților particulari sunt iarăș foarte numeroase; totuș pentru aceasta ele nu sunt și lipsite de importanță, cum în deobște e cazul cu aceste resturi istorice. În adevăr tocmai de aceste monumente ni e documentată amănunțit la Histria populația romană de origine militară, ofițeri, subofițeri și soldați, veterani, veniți în special dela Durostorum și dela Carsium, din legiunea XI, ori din *ala* II a Arabacilor, spre a locui chiar în oraș, sau, mai ales, pentru a cultivă roditoarele ogoare din teritoriul rural al Histriei, în *vici* și *villae*, la un loc cu Bessii și Dacii, acum aproape cu totul romanizați. Foarte importantă e o inscripție onorifică pentru un Grec, care pe la începutul secolului al III-lea p. Chr. repară gymnasiul din Histria: indirect ni e astfel documentată aici toată partea din viața publică a unui oraș grec, privitoare la educația tinerimii pe seama comunității. Pentru istoria organizației armatei romane, din secolul al IV-lea înainte, săpăturile de anul trecut ne-au adus un document unic: piatra de mormânt a unui *circitor d[e] vixillation[e] XII[?I] catafractariorum*. O numerotare curentă a trupelor de cavalerie din armata de prima linie eră până acum necunoscută. În sfârșit dela începutul secolului al VI p. Chr. avem încă o întreagă serie de cărămizi cu stampila împăratului Anastasius, pe lângă cele cunoscute din 1914: soldații împăratului, garnizonați la Histria dreg întăriturile cetății, în special pe laturea nordică (unde s'au găsit la un loc toate cărămizile de acest fel), pentru a face față rebelilor Goți, cari, cu Vitalianus în fruntea lor, alcătuiseră aici un fel de regat romano-barbar în felul regatelor romano-barbare din Italia, Gallia și Spania. Astfel deci inscripțiile găsite în ultima campanie ne conduc din secol în secol, începând din vremea când Pericles conducea destinele Atenei, până înspre timpul împăratului roman prea creștin Iustinianus, arătându-ne în scurte dar elocvente mărturii ale diferitelor epoce prefacerile prin cari a trecut colonia milesiană întemeiată pe o insulă dela Sudul lagunei Halmyris pe la jumătatea veacului al VII-lea a. Chr.

Și totuș inscripțiile contemporane cu Pericles nu sunt cele mai vechi mărturii despre viața dela Histria, date la lumină de săpăturile din 1915. Secolul al VII-lea și al VI-lea a. Chr. sunt și ele reprezentate prin resturi de alt ordin, cari, deși, nu scrise, sunt, cel puțin, tot așa de darnice cu informațiile, ca și resturile epigrafice din secolele următoare.

Micul spațiu, de cel mult 200 de m. p., săpat pe laturea de NE a cetății, imediat lângă zidul de centură roman, înăuntrul orașului, ne-a dat următoarele obiecte prin excelență caracteristice. Patru statuete de teracotă ale Aphroditei de tip fenician (una întreagă, mică; una aproape întreagă, mai mare, foarte amănunțit modelată și stilizată; partea superioară, cu capul fin caracterizat în gen oriental, dintr'o a treia, și un fragment din-

tr'o a patra): zeița e reprezentată în haina lungă greacă-archaică cu părul desfăcut în mai multe coșite, care-i atârnă pe umeri, cu fața plină, de tip oriental, fenician, cu dreapta plecată în jos, spre a-și ține haina, iar cu stânga, la piept, ținând strâns o porumbiță. (Sau și invers, ținând porumbița cu dreapta). Tipul acesta arhaic al Aphroditei, reprezentat prin statuete de teracotă analoage cu cele ale noastre, este foarte răspândit în ținuturile de străveche cultură elenică, d. p. Rhodos, Asia Mică, Fenicia, Delos, Atena, Etruria (cf. Furtwängler la Roscher, *Myth. Lex.*, I 409): apariția lui la Histria—in sec. VI—ne arată perfectă continuitate culturală între Grecia-mamă și coloniile ei din Pontul Euxin, cu alte cuvinte, excelența culturii grecești din părțile noastre, absolut echivalentă culturii din Sud. O statueta aproape întreagă a unei Aphrodite șezând pe tron, iarăși cu porumbița în stânga, constituie un adevărat unicum de artă achaică greacă, în stilizarea egipteano-elenică, iar nu feniciană, a figurei zeiței. Un splendid cap, desigur feminin, dela o statueta, tot de teracotă, foarte probabil de tip identic cu acela mai sus descris al Aphroditei șezând pe tron: e exact același chip cu aceeași găteală a capului; aceste statuete ale Aphroditei par a fi încă mai vechi decât cele cari reprezintă zeița stând în picioare: în orice caz, adică, cel mai târziu de pe la 550 a. Chr. Minunat păstrate, au ajuns până la noi trei vase de parfumuri: două stilizate ca sirene, iar unul ca o pasăre de apă. Sirenele au, ca și Aphrodite, părul pe umeri în câte două, ori trei şuvițe împletite de fiecare parte a capului. Una din ele are și pe spate părul desfăcut la fel într-o întreagă serie de coșite dese și fiecare împletită independent. Această din urmă sirenă și pasărea au urme foarte vii de culoare pe ele; în special pasărea poate servi ca model pentru maniera corintiană de pictat cu culori opace (negru-cafeniu și purpură) în fâșii, pe un desen dinainte sgâriat pe figurina de pământ ars. Fețele de femei ale sirenelor sunt iarăși caracteristic orientale: în special la una ochii bulbucăți tăiați în forma migdalelor și puținel înclinați înspre nas, arată încă în toată puterea ei maniera arhaică a artei grecești. Lăsând la o parte alte figurine, întregi ori resturi, mai puțin caracteristice, trec la notarea vaselor grecești găsite aici. În fruntea lor stau vasele protocorintice și vechi corintice din secolul al VII-lea și al VI-lea a. Chr. (cf. Walters, *Ancient Pottery*, I 306 sq.): printre ele un amphoridion aproape întreg cu o friză de pantere afrontate și cea mai mare parte dintr'un aryballos de pe la sfârșitul sec. VII ori încep. sec. VI, cu modele incizate și pictate în negru și purpură, împodobit cu o friză de sirene ce se urmăresc în cerc. În special aryballii corintieni sunt foarte numeroși printre vasele găsite aici: nu mai puțin de opt, dintre cari unii cu totul primitivi și evident aparținând, cel mai târziu, primei jumătăți a secolului al VI-lea. Tot aici trebuie să notăm și o jumătate dintr'un capac de pyxis, ornamentat de ase-

menea cu o friză de sirene urmărindu-se în cerc. O altă clasă de vase, foarte bine reprezentată: patru aproape întregi și fragmente din alte șase, sunt micile talere votive, *pinakes*, bine cunoscute și din ceramica de Corint, dar aici la Histria, după ornamentația lor: flori de lotus, palmete și, împrejur, meandre, mai de grabă de origine din Rhodos ori din Ionia. Aceste *pinakes*, prevăzute cu câte două găuri alătura, pe margini, spre a putea fi suspendate, ne arată încăodată, alătura cu vasele de parfum în formă de păseri ori sirene, că toate obiectele găsite în acest mic spațiu au o destinație identică, cea a cultului unui zeu. O specie de vase tot caracteristice secolului al VI-lea, reprezentată numai prin două exemplare: o hidria aproape întreagă și un fund probabil tot de hydria, ne demonstrează prezența fabricatelor ceramice din Samos la Histria: ornamentul caracteristic vaselor samiene, luna nouă, în zone înguste orizontale, de jur împrejurul vasului, e redat în cel mai pur stil pe vasul întreg găsit la Histria. În sfârșit din ceramica veche attică avem câteva fragmente, cari aparțin încă tot secolului al VI-lea: în special resturi dintr'o minunată *kylix* cu figuri negre și purpurii și ornamente la fel, pe fond roșu, perfect databil prin haina lungă, arhaică, strânsă pe trup, pe care o poartă figurile reprezentate pe vas (s'a păstrat numai partea de jos a lor). Alte resturi de vase attice mai puțin caracteristice nu au a mai fi înșirate aici.

Toate aceste rămășițe ceramice, alcătuind, atât cronologic cât și în ce privește întrebuințarea lor, o descoperire unitară, ne conduc la încheierea că în această parte a cetății a fost încă din secolul al VII-lea un templu al Aphroditei. Pe acea vreme templul fiind — cum se știe — de lemn și vălătuci (pământ ne-ars), firește orice urmă de clădire s'a pierdut. Darurile aduse de credincioși zeiței s'au păstrat însă. Se pare că pe la sfârșitul secolului al VI-lea preoții Histriei și în special ai Aphroditei au făcut — precum eră obiceiul, bine cunoscut — o mare revizie a tezaurelor templelor. Obiectele de puțină valoare: statuete și vase de teracotă, închinat în cursul vremii de credincioși, au fost aruncate afară, spre a se curăți și descurcă locul în opisthodom. Templul Aphroditei eră chiar la malul Mării, statuetele și vasele aruncate nu s'au sfărâmat. Nisipul Mării le-a acoperit, și astăzi desgropând cu grijă regiunea aceasta noi le-am putut găsi aproape intacte, așa cum fuseseră folosite acum 2500 de ani.

Descoperirea aceasta, pe care — deocamdată ipotetic — o numim dela templul Aphroditei, nu e însă prețioasă numai din punctul de vedere al istoriei artei grecești. Însăși istoria generală greacă e clarificată printr'însa: erau sceptici cari socoteau drept povești afirmările scriitorilor greci că Miletul a întemeiat pe coasta vestică a Pontului, la gurile Dunării, o colonie a lor încă din prima jumătate a secolului al VII-lea, pe vremea deci când nici

Roma nici Atena nu aveau o importanță mai mare decât micile stătuțele grecești ori italice de a treia mână. Descoperirea aceasta dovedește că totuși Grecii au spus adevărul. De altă parte prezența la Histria a fabricatelor ceramice de caracter religios și artistic, ale Corinthienilor, Rhodienilor, Ionienilor din Asia Mică, Athenienilor, Samienilor, etc., documentează niște relații comerciale strânse între Histria și Grecii din Sud încă din vremea aceasta străveche. Peștele sărat, va fi fost și pe atunci ca și 600 de ani mai târziu, pe vremea împăratului roman Claudius, principalul izvor de bogăție a coloniștilor Milesieni de lângă Halmyris și Peuce.

Cu toate că în campania din vara trecută nu am săpat încă decât prea puțin în interiorul orașului, descoperirile mărunte, făcute pe lângă ziduri, sunt destul de numeroase. Astfel, ca monete, notăm în special mai multe de bronz, din epoca imperială, bătute de Tomi și Histria, precum și câteva byzantine. Ca obiecte de bronz, câteva fibule, undițe de prins pește, chei, aplice, etc. Foarte numeroase sunt resturile de fier: astfel s'au putut desface din ruine aproape în întregime balamalele porții mici a cetății lângă băile romane; cuie, de toate mărimile, vârfuri de sulii și săgeți, etc., au fost iarăși o mulțime puse bine pentru studiul și publicarea lor amănunțită. În ce privește ceramica dela Histria, în afară de descoperirea dela templul Aphroditei strâns grănițuită cronologic, avem reprezentată întreaga evoluție greacă și romană a acestei arte industriale, dela resturile nenumărate de vase grecești din epoca clasică: cu fond roșu și figuri negre, ori invers, până la teracota ordinară romană din secolul al III-lea și cei următori, reprezentată prin o sumă de amphore întregi ori aproape întregi, de toate formele și mărimile, găsite continuu în toate tranșeele. Vrednice de cea mai mare atenție sunt însă resturile ceramice cari ne arată o industrie proprie histriană: astfel sunt cioburile vechi grecești cu glazură neagră, *greșit* arsă, devenită verzuie ori cafenie, evident din vase fabricate aici; și tot așa diferitele schițe, în lut ners ori semiars, de plăci ornamentale de teracotă cu subiecte mitologice (de pildă o foarte subtil modelată Leda cu Zeus ca lebadă), ori din viața comună a oamenilor și animalelor (un fragment cu reprezentarea unui legionar, o placă de lut galben cu un leu, destul de nedebacu stilizat), etc. Astfel dară, precum descoperirea tiparelor de teracotă la Mangalia (vezi mai jos raportul Nr. 6) ne dovedește o activitate intensă artistic-industrială în această colonie dorică, resturile de fabricate ceramice greșite ori necomplete ne arată aceeași activitate și în Histria.—Firește, afară de vase, s'au găsit și destule lămpi de lut ars din vremea greacă și din vremea romană, țigle și olane de toate felurile: de notat în special o țiglă de prin secolul al III-lea a. Chr. cu stampila unui *astynomos* (edil) pe ea, cărămizi de tot felul,—cari

toate, vor fi publicate în amănunte. Numeroase sunt și resturile de sticlărie găsite în săpăturile din 1915. De notat în special resturile de geamuri și fragmentele de vase de caracter practic ori funerar, cu incrustații și aplicări, ori cu reliefe scoase prin turnarea în tipare de modelul respectiv. Ca de obicei, resturile de cupe mici, cu picior, sunt și la Histria cele mai numeroase.

În legătură cu situația portului antic al Histriei am mai făcut în cursul anului trecut încă o constatare. Din colțul de S al peninsulei care face față insulei Histriei, se prelungește în direcția SSE, către insulă, un dig lung de aproape 400 m. Astăzi digul e în întregime inutil intrucât apele sunt retrase dincolo de capătul lui. Pe vremuri el ar fi putut constitui o apărare de valurile cari veneau dela E, dinspre larg, alcătuind la spatele sale, către V, un foarte bun adăpost năvilor ușoare și bărcilor, cari făceau legătura între continent și insulă, respectiv un adevărat port pentru corăbiile mari de transport, cari aveau a fi încet încet încărcate cu pește sărat, pentru a fi trimise în Sud, ș. a. m. d. Totuș rostul acestui dig, chiar după construcția lui numai din pământ bătut și cu puțină piatră fărâmată pe deasupra, se arată a fi mult mai mult de caracter terestru decât maritim. Anume, ca dig marin el ar fi fost mai la locul lui lângă insulă, pornind de pildă de lângă basinul cel mare dela Vestul valorilor cetății în direcția zidului descoperit încă din 1914, în mijlocul insulei nefortificate. Pe când, dimpotrivă, legat de continent, unde eră numai necropola Histriei, iar nu locuințe și prăvălii ori arsenale, digul avea mai mult a continua drumul roman de uscat, care venea către Histria, cum înțelegem acum, pe la N. Călătorii scurtau drumul cu barca, mergând până la capul acestui dig, de unde treceau apoi numai în câteva minute dincolo în insulă, la capătul ei vestic. Drumul acesta antic e perfect identificat și prin tumulii funerari de pe insulă și prin cei de pe peninsulă, cari potrivit obiceiului grec și roman aveau a fi ridicați de ambele părți ale străzilor și căilor principale la ieșirea din orașele antice, întovărășindu-le până departe în interiorul ținutului rural. Astfel ne este asigurat și acest amănunt topografic, care teoretic ni se impunea prin apropierea cea mai mare a insulei Histriei, tocmai în acest punct, de capul sudic al peninsulei din fața ei, dar care archeologic nu fusese încă demonstrat până acum.

Rezumând raportul de față putem spune.

Descoperirile dela Histria, în 1915, trec prin însemnătatea lor artistică și istorică dincolo de marginile simplului interes local ori provincial. Cum am arătat mai sus, și istoria generală greacă și istoria romană, în special a Imperiului, sunt în urma nouălor săpături clarificate, precizate ori prefăcute, în atâtea amănunte istoric-politice, economice, culturale ori geografice, până acum altfel ori de fel cunoscute. Cât privește informațiile istorice despre Scythia Minor, nu cred că mai e nevoie să accentuăm, că ele

sunt aproape fundamental transformate, fie din punctul de vedere al rostului vieții grecești aici, încă din secolul al VII-lea a. Chr., fie, mai ales, din punctul de vedere al vechimei, aproape neașteptate a Romanismului, și deci a intensei desnaționalizări a Thracilor de aici, Daci și Bessi, încă dinainte de venirea lui Traian cu legiunile lui, spre a cucerii Dacia de dincolo de Dunăre.

Săpăturile la Histria ar fi să mai dureze, după cât ne-am putut socoti până acum, încă cel puțin 15 ani — de muncă intensivă. Mijloacele materiale pe care le avem acum la dispoziție sunt cu totul insuficiente. Pustietatea locului cere de altă parte o urgentă construire a unei case a săpăturilor, pentru adăpostirea descoperirilor din ce în ce mai numeroase și pentru locuința conducătorului săpăturilor. De asemenea trebuie clădită, fie cât de primitiv, dar tot de zid și o hală pentru găzduirea lucrătorilor cari acum nu pot fi aduși la cetate — spre a se adăposti sub un cort — decât numai după ce vremea se face mai caldă, pe când lunile Martie, Aprilie, Septemvrie și Octomvrie rămân neutilizate. Și, firește, cu săpături numai la zile mari, nu putem nici în cincizeci de ani desgrepa ruinele Histriei. De altă parte, iarăș nu ne este iertat să părăsim, ori, fie chiar, să lăsăm neisprăvită, o întreprindere așa de roditoare și de însemnată culturală nu numai românească, ci și europeană, pentru că diferitele disponibilități budgetare se disolvă acum în alte ape decât cele arheologice. Academia Română, care și în această ocazie a înlocuit statul dând ea aceea ce statul nu putea — sperăm numai: „deocamdată” — dă, nu va putea suporta încă prea mult timp această sarcină. Statul va trebui să o înlocuiască, luându-și asupra sa aceea ce pentru el nu e decât o simplă datorie culturală, în vreme ce pentru Academie eră un adevărat dar, cu atât mai prețios, cu cât venea tocmai la timp, deschizând căi nouă de activitate arheologiei românești.

RAPORT SPECIAL NR. 5

SĂPĂTURI ARCHEOLOGICE LA CONSTANȚA.

La întretăierea str. Dorobanților cu Bulev. Ferdinand, pe locul d-lui Gheorghiu, făcându-se săpături pentru temeliele unei case, s'a dat peste un zid frumos, placat cu blocuri mari de piatră de talie.

Sub directa supraveghere a Muzeului Național de Antichități s'a urmărit o curtină pe o distanță de c. 9 m. și un turn semirotund de apărare, a cărui lature vestică, cu o parte din interior și cu intrarea lui, cade sub str. Dorobanților. Zidul turnului a fost liberat pe un front de 12 m. El se păstrează până la înălțimea de c. 2 m., cu trei rânduri de pietre mari, ecurisate cu îngrijire. Pe unul din aceste blocuri e săpată o inscripție comme-

morativă a acestei părți din fortificația orașului: ea ne arată că corporația măcelarilor din Tomi clădise zidul pe această parte, întocmai după cum un turn, dinspre Anadolkioid, fusese clădit de Tracul *Muca*.

Prin intervenția Muzeului, Primăria orașului a cedat d-lui Gheorghiu un alt teren, acesta rămânând proprietatea Secției Constanța a Muzeului de Antichități.

Prin această descoperire ruinele semnalate încă mai de mult în curtea Comandamentului Corpului V de Armată, își capătă cu ușurință o explicație: zidul cetății, pornind către Vest dela turnul descoperit pe fosta proprietate a d-lui Gheorghiu, își schimbă direcția în dreptul străzii General Manu — desigur printr'un turn de colț — către SV, intrând din nou în curtea Comandamentului, unde este aparentă poarta cetății închisă cu cataractă. În cursul lunii Februarie, mulțumită sprijinului d-lui general Georgescu, am încercat, lucrând cu arestanți militari, să desfacem în întregime poarta. Spațiul prea îngust și brațele puține de care dispuneam ne-a împiedicat însă să golim tot locul ocupat de ruine. Am putut totuși constata, în privința contrafortului din stânga, că este cu desăvârșire ruinat prin alte construcții târzii din fața porții; cortina care pornește către NE nu s'a putut însă urmări fiindcă intră îndată sub trotuarul Bulevardului Ferdinand. În schimb contrafortul din dreapta porții se poate urmări pe o lungime de c. 4 m., de unde apoi este și el distrus până în temelie.

În aceste săpături s'au găsit o sumă de monumente epigrafice și sculpturale, printre cari sunt de citat aici: un cip de calcar, cu două inscripții grecești închinat lui Apollo, pentru sănătatea împăratului M. Aureliu, și care ne dă numele unui șef religios al Grecilor de pe coasta apuseană a Mării Negre, până acum necunoscut, și o placă de calcar cu inscripție latină, care ne arată în ce relații strânse se găsea lumea negustorească din Tomi cu coloniștii agricultori din interiorul provinciei.

Rezultatele acestor cercetări au fost publicate de subsemnatul în studiul meu „*Zidul Cetății Tomi*” din *Analele Academiei Române*, tom. XXXVII. Mem. Secț. Ist. Cele două inscripții au fost publicate de d-l D. M. Teodorescu, conservatorul Muzeului, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, fasc. 30.

RAPORT SPECIAL NR. 6.

PRIMA CAMPANIE DE SĂPĂTURI LA CALLATIS.

Cum eră și firesc pentru o așezare antică, pe ruinele căreia, într'o continuă prefacere până în zilele noastre, viața romană a dăinuit, multele răscoliri ale solului, au scos la iveală o sumă de resturi antice de tot felul. Cea mai mare parte din ele au încăput pe mâini particulare, și astfel, ori s'au pierdut, ori, din

lipsa de însemnări precise și mai ales prin faptul nepublicării lor imediate, știrile asupra provenienței lor sunt indoeelnice și ca atare valoarea lor documentară aproape nulă. Așa stau lucrurile cu monumentele epigrafice din colecțiunea Cogălniceanu, publicate de Tocilescu în *Arch. epigr. Mitth. VI*, p. 5 sqq. Foarte multe din lucrurile găsite la Mangalia însă nici n'au rămas măcar în țară. Cumpărate de amatori străini ele au luat calea străinătății, mai ales monetele și obiectele de artă mărunte; acești amatori aveau și au încă adevărați reprezentanți aici, cari nu se sfiesc să spună aceasta, chiar cu oarecare laudă.

Pentru a pune capăt acestei stări de lucruri, mai ales în urma unei foarte importante descoperiri făcute în iarna trecută — un depozit destul de bogat de tipare de lut ars pentru figurine — Direcțiunea Muzeului Național de Antichități a luat hotărîrea de a întreprinde cercetarea sistematică a ruinelor, cu fondurile ordinare pentru cercetări archeologice ale acestei Instituțiuni. Un puternic indemn la această hotărîre a fost și faptul că materialul principal de lucru—vagonete și șine—se găsea după afirmațiile autorităților locale, din belșug depozitat la Far, de către Direcțiunea generală a Porturilor, cum și mai ales asigurarea acelorăși autorități, că se vor putea întreprinde cercetări pe toate locurile virane dela periferia orașului. Toate demersurile pentru obținerea acestora terminate, în ziua de 15 Aprilie personalul științific și administrativ al săpăturilor dela Callatis se prezentă la Mangalia, însoțit de un delegat al serviciului porturilor, ca să ia în primire materialul de care ar fi avut nevoie. Aici o primă decepție: vagonetele cu coș — singurele întrebuintabile la săpăturile archeologice—despre care se spuneă prin inventarii, că sunt șase la număr, erau inutilizabile: din ruinele tuturor nu s'ar fi putut montă un singur vagonet ca lumea. A trebuit să ne mulțumim cu niște vagonete cu platformă, pentru căratul pietrelor, cărora să le adaptăm cutii de scânduri, mijloc costisitor și greoiu de a putea face față nevoilor, acolo unde lipsa vagoanelor nu putea fi cu nici un preț ocolită, rămânând ca să schimbăm în mod simțitor tehnica săpăturilor, stabilită încă dela începutul activității școalei noastre archeologice. A doua decepție ne aștepta la începerea lucrărilor pe teren, și anume prin împrejurarea că locurile pe cari aveă să se urmărească zidul cetății, deși virane, erau proprietate particulară și ceea ce era mai grav, cei mai mulți din posesorii lor nu locuiau chiar în Mangalia, astfel că trebuiau făcute o sumă de intervenții neplăcute, iar până atunci să începem lucrările pe singurul teren, aparținând comunei, schimbând cu totul planul stabilit mai dinainte și riscând să pierdem oarecare vreme cu sondagiile, pierdere cari ar fi fost evitată, dacă am fi avut puțința de urmărire sistematică a zidului acolo unde el era evident, dela malul mării înainte.

Locul viran, unde am început lucrările, situat în fața bisericii

românești, după informațiile prealabil culese dela bătrânii orașului, a fost de mai multe ori răscolit chiar în vremurile noastre. Astfel pe la 1877 el era plin de bordeie, lucru confirmat și prin săpăturile noastre, căci mai ales la urmărirea zidului cetății în interior am dat peste nenumărate gropi de bordeie cu pereți înțăriți cu pietre de talie, scoase din zidul antic, împrejurare care face cu deosebire grea cercetarea archeologului, pe care la fiecare pas îl înșală acea piatră antică așezată într-o zidărie atât de modernă și barbară. Tot pe acest loc și Tocilescu, prin desemnatorul de atunci al Muzeului, Polonic, a întreprins sondagii despre ale căror rezultate însă nu știu nimica, întru cât nici în publicațiile cunoscutului archeolog, nici în arhiva Muzeului, nu se găsește nimica relativ la ele, fără numai un plan al orașului antic, și acela mai mult ipotetic.

Așa stând lucrurile, e lesne de înțeles că din resturile antice ce vor fi fost în acest loc, prea puțin a mai putut rămâne, și în adevăr, în tot cursul lucrărilor de aici, nu s'au găsit nici măcar obicinuitele și atât de frecvente fragmente ceramice, ce ne întâmpină în alte părți. Chiar din zidul cetății, gros la temelie de 4.50 m. și solid construit dintr'un beton foarte rezistent de bolovani de piatră cimentată cu var și nisip, și placat în exterior cu pietre mari de talie, nu se mai păstrează decât pe alocuri câte un rând sau două de strate deasupra soclului, pe înălțime de c. 0.40—0.80 m. Incolo nu mai avem decât temelia, iar pe unele locuri chiar și aceasta este stricată pe o adâncime destul de respectabilă. În răstimp am obținut autorizația unui domn, proprietar al unui loc viran de pe traseul acum cu siguranță stabilit al zidului cetății. Aici ne așteptă una din cele mai plăcute surprize, și anume, chiar din primele zile dăm peste un turn exterior destul de mic și cu deosebire curios prin îngustimea disproporționată a zidurilor sale — 1.50 m. — față de zidul cetății de 3.50—4.50 m. Acest turn la origine pare a nu fi avut o intrare de acces din interior, ci numai mai târziu zidul a fost spart la mijloc menajând astfel un fel de porțiță. Pornind pe această intrare ca să cercetăm interiorul cetății, imediat dăm peste anumite vestigii ce indicau prezența unei construcții deosebit de importante. Concentrăm atunci aici toate forțele și desgrupăm un complex de ruine foarte interesante. Infățișarea generală a ruinelor din această parte deși nu impozantă — de remarcat în general aici la Mangalia faptul că toate resturile s'au păstrat pe o mică înălțime, lucru explicabil prin continuitatea aproape neîntreruptă a locuințelor omenesti din epoca greacă și până azi — este destul de frumoasă, datorită mai ales faptului că atât zidurile cât și pavimentul construcției sunt formate din blocuri de calcar compact cu îngrijire tăiate și așezate.

Din pricină că proprietarul locului, sub care se întinde o bună parte din această însemnată construcție, s'a opus la continuarea

săpăturilor, n'am putut scoate la iveală decât puțin din complexul ruinelor din această parte. În general privite ruinele au făcut parte dintr'o grupă de clădiri de formă bazilicală grupate în jurul unei biserici creștine de prin veacul al VI-lea după Chr. În adevăr lipită de zid și cu axa longitudinală perpendiculară pe zid se află o clădire cu trei nave lungă de 16.85 m., lată de 13.25 m. socotit în interior fără grosimea zidului, care este de 1.20 m. Zidul, compus din blocuri de piatră regulat tăiate, pe dinăuntru este dublat cu un alt zid gros de 0.60 m., făcut din pietre neregulate unite prin lut. Prezența acestei căptușeli rudimentare, care ascundeă vederii înrumuseștea zidului de piatră regulată pare neexplicabilă; în tot cazul el nu pare a fi fost construit odată cu acela. Cele trei nave sunt despărțite prin două rânduri de coloane câte cinci la număr în fiecare rând. Lățimea stylobatelor și prin urmare și plintei dela baza coloanelor este de 0.60 m., iar coloanele însăși—toate de marmoră albă cu vine vinete—au un diametru la bază de c. 0.45 m. iar la partea superioară de c. 0.32 m., pentru o înălțime de c. 3.80 m. Capitelele, în forma obișnuită a timpului, cu abacul dreptunghiular foarte pronunțat, care poartă pe una din fețe o cruce, au în partea cea mai dezvoltată dimensiunile 0.72×0.45 m. De remarcat ca tehnică a construcției coloanelor acestora, faptul că coloana propriu zisă, formată dintr'o singură bucată, nu este așezată direct pe bază, ci despărțită de aceasta printr'un fel de plintă groasă de 0.04 m. și prinsă solid cu scoabe puternice de fier. Tot așa se prezintă și la unirea capitelor cu partea superioară a coloanelor.

Nava din mijloc, lată de 6 m., este pardosită cu șapte rânduri de lespezi de calcar, în fiecare rând acestea având o lățime aproape invariabilă, însă lungimi deosebite. Dimpotrivă celelalte două nave, late fiecare de câte 2.90 m. socotiți până în zidul de piatră regulată, par a nu fi fost pardosite cu lespezi de acestea, ci, judecând după cele constatate la o anexă a acestei basilici, cu cărămidă. Aceste două sunt străbătute în lungime de câte un canal, lat de 0.40 m. cu pereții și fundul de piatră, cimentată cu mortar de var.

Lipită de această încăpere în partea ei din spre Sud, se află o altă încăpere pe aceiași lățime, însă numai cu 6.25 m. adâncime. Din porțiunea, care s'a putut săpa — aproape jumătate — se poate vedeă că substrucțiunile stylobatelor din precedentă se continuă și aici, ca și pavajul de piatră al navei centrale. În schimb pardoseala de cărămidă a navei laterale din dreapta se păstrează aici aproape complet. De asemenea și canalul se continuă în această navă, oblicind însă spre zid până se apropie cu totul de el.

Partea principală a întregii construcții însă — căreia cele descrise până acum par a fi simple anexe, — se pare că este clădirea adiacentă ambelor în partea stângă, privind dinspre exte-

rior. Intr'adevăr, din puținul cât s'a săpat din ea reiese că una din laturi are 22 m., măsurătoare ce s'a putut face grație fericitei întâmplări că pe colțul dinspre SV, servind drept temelie, se află clădită o casuță modernă în beciul căreia se poate urmări unghiul ce face zidul acesta. Această încăpere comunică cu celelalte două prin câte o intrare de câte 1.20 m. și 1 m. Interesul cel mare al acestei încăperi îl formează interiorul. Spre deosebire de împărțirea în nave a celei dintâi, aceasta pare a fi avut de jur împrejur la distanță de c. 3.60 m. o colonadă sprijinită la unghiuri de stâlpi puternici construiți din strate alternative de piatră și cărămidă. Coloanele sunt ceva mai mari, plinta bazelor având c. 0.65 m. Tot ca dincolo, partea din mijloc este pardosită cu lespezi de piatră, restul fiind probabil pardosit cu cărămidă, din care însă nu s'a găsit nici una *in situ*.

Un interes deosebit îl prezintă pentru întreg acest complex de construcții marea cantitate de fragmente ornamentale de marmoră, ce s'au găsit aici. Multe din ele au putut fi asortate, căpătând astfel câteva plăci întregi, cari se arată a fi servit drept *cancelli*. Acestea sunt lucrate pe ambele fețe în relief, pe o parte purtând crucea byzantină în chenare, iar pe alta motive ornamentale geometrice ori din lumea vegetală. S'au găsit deasemenea și fragmente din decorația internă a ferestrelor și ușilor, cu alte cuvinte elemente suficiente pentru încercarea unei reconstituiri în linii generale a clădirilor. Ținând seama însă de faptul că până acum nu s'a explorat decât o prea mică porțiune de teren cum și mai ales de abundența descoperirilor arhitectonice, suntem îndreptățiți a crede că explorarea totală a acestor ruine va da la iveală pe lângă planul general și alte elemente, grație cărora să ne facem o idee desăvârșită asupra întregii grupe de clădiri.

Conduși de faptul că pe locul viran al unui locuitor turc aproape de primăria orașului, prin săpături, făcute pe vremuri pentru scoaterea pietrei de construcție, se găsiseră o sumă de bucăți arhitecturale, printre cari și un frumos capitel de marmoră, obținând autorizația proprietarului, am făcut și aici sondagii, cari nu au putut fi continuate, iarăș din cauza lipsei de interes, ca să nu zicem reaua voință, a deținătorilor locurilor virane, pe care nici nu le utilizează, nici nu vor să le vândă. Aici am dat peste urmele unei construcții puternice a cărei natură n'a putut fi încă determinată: poate vreun mare stabiliment comercial, judecând după prezența unui frumos chiup de lut găsit *in situ* în una din încăperile construcției.

Toate bucățile arhitecturale și obiectele transportabile au fost depozitate de noi în beciul casei ce se găsește chiar pe ruinele construcției basilicale; cele găsite întâmplător am luat măsuri să fie strânse la Primărie, unde am pus bazele unui Muzeu local, care chiar de acuma se prezintă destul de frumos, conținând obiecte de mare interes istorico-artistic și care, credem că în

urma unor lucrări mai intensive în direcția aceasta va ajunge să fie unul din cele mai frumoase și mai pline de interes din toată țara. [Teodorescu].

RAPORT SPECIAL NR. 7.

SĂPĂTURILE DELA CETATEA DE LÂNGĂ CHIOSE-AIDIN, PLASA ȘI JUD. SILISTRA, MAIU-IUNIE-IULIE 1915.

Situată chiar pe hotarul județelor Durostor și Caliacra, cetatea în chestiune eră cunoscută încă mai de demult; ea e pomenită de învățații bulgari și identificată, destul de aproximativ de altfel, cu *Palmatis*. Niciodată însă până acuma nu a fost obiectul unei cercetări sistematice. D. prefect Cămărășescu, primind mereu diferite monete și resturi antice de metal dela țaranii din partea locului spre cumpărare, a cerut dela Direcțiunea Muzeului de Antichități învoirea de a face săpături la cetate. Cererea d-sale, nefiind trimeasă direct la București, ci prin secțiunea Constanța a întârziat pe drum. Când d. director al Muzeului a primit-o, a plecat personal la Silistra, de unde împreună cu d. prefect, care prin subprefectul local începuse lucrările încă înainte de venirea aprobării, au mers la Chiose-Aidin. Până la venirea d-lui director al Muzeului Național se urmărise zidul în exterior pe o lungime de c. 100 m., până la o mică construcție de caracter creștin, asupra căreia se va vorbi mai jos. Se mai desgropase în întregime și turnul semicircular dela colțul nord-estic al cetății. De oarece se făcuseră oarecari greșeli în executarea săpăturilor, d. director a oprit lucrările și cu aprobarea d-lui prefect Cămărășescu a hotărât să se continue cercetarea direct de Muzeul Național, dar pe cheltueala prefecturii. Fără a mai pierde vremea cu lucrările preliminare, am putut dară la venirea noastră începe deadreptul studiul interiorului printr'o săpătură à fond la mijlocul cetății, în dreptul intrării de pe latura N și prin sondagii practicate în diferite locuri. Din felul cum ni se prezintă interiorul, am ajuns la încheerea că nu trebuie desgolit interiorul întregii cetăți și de aceea, cu această primă campanie am încheiat aproape definitiv cu studiul ei.

Cetatea este așezată pe culmea unui platou foarte înalt, ce se prelungește în formă de peninsulă îngustă cu latura dinspre N în pantă repede, cu cea dinspre S și V prăpăstioasă. Accesul pe partea de N se face cu foarte mare anevoință, pe un drum, care urcă dealungul ei până aproape de colțul de E al citadelei. Dinspre E, venind cu alte cuvinte de pe restul platoului, accesul este cât se poate de ușor, de oarece cum s'a spus mai sus, locul cetății nu este altceva decât prelungirea platoului, care de aici se tot lărgește înălțându-se. Pentru aceasta și întăritura dinspre

aceste puncte este mai completă, colțul cetății de aici formându-l un turn de formă rotundă, turtită elipsoidal, clădit chiar pe stânca vie, ca de altfel toată construcția.

Platoul ocupat de cetate nu predomină împrejurimile, ci, fiind mai puțin înalt este oarecum mascat de înălțimile de prin împrejurimi, cari se găsesc din trei părți la distanță suficientă, pentru a nu putea fi utilizate de inamic la atacul cetății, iar pe de altă parte are și înălțimea și pantele necesare pentru a face accesul la ziduri dacă nu imposibil pentru inamic, cel puțin extrem de anevoios. Dimpotrivă, valea care șerpuește la poalele acestei cetăți, foarte ușor poate fi stăpânită de garnizoana de aici, și poate chiar acesta este rostul ei în aceste meleaguri. În adevăr, această vale duce, ca de altfel toate văile din sudul Dunării, până la acest fluviu, în dreptul satului Oltina, unde iarăș ne întâmpină o cetate antică ce o închide la gura ei, sistem întrebuintat într'un mod destul de consecvent de Romani la apărarea graniței Dunărene.

Explorarea interiorului s'a început în ziua de 23 Maiu 1916 și a continuat cu mici întreruperi până la 1 Iulie, când am crezut de prisos să mai continuăm, întrucât scopul urmărit fusese atins și rezultatele ce s'ar mai fi obținut, cu siguranță nu ar mai fi compensat cheltuelile făcute.

În general privite, ruinele ne dau înfățișarea obicinuită a castelurilor byzantine târzii, iar nu a cetăților propriu zise. Într'adevăr, aici nu mai avem deaface ca la celelalte locuri întărite, cari au tot fost restaurate de împărații byzantini până prin preajma veacului al VII-lea, pentru apărarea graniței vecinic nesigure a regiunii acesteia, cu o împrejmuire de zid de groșime variabilă, flancată de turnuri de apărare, cu porți monumentale și formidabil întărite, împrejmuire care prin sine însăși formează principala întăritură și nu e considerată și utilizată decât ca atare, în interior fiind numai construcții de alt caracter decât cel militar. Aici cetatea nu mai are caracterul de împrejmuire întărită ci de clădire întărită: o cazarmă cu toate dependențele ei, clădită astfel ca la caz de nevoie să poată susține un asediu în regulă, principiu de fortificație, care se generalizează în evul mediu pretutindenea. Aici avem deaface cu cea mai simplă expresie a acestui principiu. Nu e forma clasică a fortăreței antice, dar nu e nici forma desăvârșită medievală, ci mai mult e forma intermediară și anume: deși ideia conducătoare a construcției e cea pe care o spuserăm, cazarmă întărită — chateau fort — totuși elementele acestei întărituri nu sunt cele medievale, unde avem o perfectă armonie între cele două elemente, militar și artistic, ci un amestec cam hibrid de elemente vechi — turn de colț de formă mai veche — cu sistemul cel nou. Această particularitate ne-a făcut să credem că cetatea în forma actuală n'a putut fi construită mai devreme ca în secolul VII d. Chr.

Forma generală a castelului este lungăreață, afectând oarecum forma unei elipse, ale cărei axe sunt de c. 150×30 m., terminându-se în partea dinspre NE printr'un unghiu foarte ascuțit apărat aci de un turn rotund, iar în partea de SV printr'un arc de cerc mai larg, determinat de curbura destul de pronunțată a platoului. Zidul exterior al castelului se întinde uniform pe toată această periferie pe o grosime de c. 1.20 m. El este construit în *opus incertum* atât în interior cât și în exterior, din bolovani de piatră locală, de mărime mijlocie, unită cu mortar slab, format din var și nisip. Se păstrează pe o înălțime variabilă care pe alocurea atinge 2 m. și mai mult, în vreme ce în alte părți abia se mai cunosc urmele temeliei pe stânca vie.

Monotonia acestui zid este în exterior intreruptă numai în următoarele patru puncte:

1) În colțul NE mai sus citat, de turnul semirotund, frumos păstrat pe o înălțime de c. 2.50 m., lucrat în aceeași tehnică și din acelaș material ca și restul zidului, și care prin felul cum se leagă cu restul cetății, de care îl desparte un alt zid, ce formează în dreptul intrării lui ca un fel de vestibul, pare a fi fost conceput ca o anexă exterioară independentă de zid, spre deosebire de turnurile din epoca mai veche al căror rost eră tocmai apărarea zidului. Intrarea turnului este prevăzută cu un prag spre interior, unde nivelul este ceva mai scăzut și aceasta din pricină că podeala aci o formă chiar stânca vie, ale cărei neregularități au fost nivelate parte prin teșirea, parte prin astuparea adânciturilor. Din exteriorul cetății pătrunzi mai întâi în vestibulul mai sus pomenit printr'o ușcioară îngustă la care ajungi urcând două trepte de piatră și apoi din vestibul în turn. Tot din vestibul se poate pătrunde în interiorul castelului printr'o altă ușă așezată în partea dreaptă a zidului despărțitor.

2) Cam la jumătatea laturei N se deschide o intrare îngustă numai de 1.50 m., simplă, fără urmă de ușciori sau alte accesorii obicinuite la intrări. În exterior această intrare este acoperită de trei ziduri ce se imbină în unghiu drept, astfel că îți dă impresia a avea și aci deaface cu un turn, de astădată patruleter. Dar cele două ziduri perpendiculare nu se imbină cu zidul exterior al castelului și nici factura nu este aceeaș: ele au mai mult aparența unor canale acoperite. Cât despre al treilea zid, acesta e atât de rău păstrat că nu poți preciza în ce legătură stă cu celelalte. Nici nu poate fi vorba de un turn, ci mai de grabă de un sistem de apărare a intrării celei atât de simple printr'o îngrădire de zid menită să-i mărească puterea de rezistență.

3) În partea opusă acestei intrări se află altă intrare, de aceeaș lărgime, însă foarte rău păstrată, așa că numai cu foarte mare greutate se poate distinge că ne găsim în fața unei intrări. În fața ei în exterior scoboară câteva trepte tăiate chiar în stânca

vie spre o mică cărare destul de incomodă, practică de-alungul pantei prăpăstioase din această parte. Nici aici nu ne întâmpină vre-un accesoriu obicinuit al porților antice; poate că nici nu eră absolută nevoie, atacul prin această parte fiind prin însăși natura terenului imposibil.

4) Pe laturea de Nord, aproape de curbura zidului spre Sud, în exterior, s'a dat de urmele unei construcții cu totul ciudate. Pe o întindere de c. 8 m. s'a descoperit aici un zid exterior lipit de al castelului fără să facă corp cu el, și în fața lui o mare grămadă de dărămături din a căror scormonire s'au scos o sumă de elemente arhitectonice: foarte multe pietre dintr'un mare arc de boltă cu cheia respectivă și câteva fragmente profilate, toate bine cioplite într'un calcar compact cu totul deosebit de cel întrebuițat la restul construcției. Tot între aceste dărămături s'au mai găsit: o piatră-icoană cu reprezentăția în relief, într'un stil cu totul barbar, a Sfintei Fecioare stând pe tron cu pruncul în poală, între doi îngeri; cum și două bucăți arhitectonice cu semnul crucii în adânc și în forma obicinuită dela sfârșitul sec. VI înainte. De planul respectivei clădiri, căreia să i se stabilească măcar aproximativ înfățișarea, deocamdată nu poate fi vorba. Admițând că a existat așa ceva, credem totuși că, ea s'a pierdut prăbușindu-se la vale, panta aici fiind foarte repede și foarte întinsă [vezi însă mai jos observațiile subsemnatului].

Explorarea interiorului s'a făcut pătrunzând simultan prin cele două intrări și desgolind pe de-a'ntregul toată partea din mijloc a castelului dela o latură la alta. S'a scos astfel la iveală un complex de încăperi grupate în jurul celor două laturi în chipul următor: pe laturea de Nord, bine înțeles în interior se înșiră o serie de cămăruțe de lățimi variabile și cu lungimea constantă de c. 2.50 m. Apoi vine în aceeași linie cu acestea încă un șir de încăperi mai mari, având aspectul unor săli de comunicație, grupate în jurul încăperii principale a citadelei și pe care am dezgolit-o în întregime. Aceasta este o încăpere lungă de c. 10 m. și lată de c. 6 m. Cele două laturi mari ale acestui dreptunghi au în interior, la mijloc, pe o lungime de 2.50 m. câte o retragere de 0.45 m. luată din însăși grosimea zidului. De-alungul, interiorul este împărțit în trei nave prin două rânduri de coloane ale căror baze sunt așezate în cea mai mare parte chiar pe stânca vie. Se păstrează și azi cea mai mare parte a pavajului făcut din cărămizi obicinuite de 0.35×0.35 m. Încăperea are o singură intrare pe laturea dinspre Sud, care intrare dă într-o săliță îngustă deabia de 1.50 m., după care vine apoi laturea de S a castelului. În dreptul colțului de SV al acestei încăperi se află și porțița cu treptele tăiate în stâncă.

Materialul din cari sunt zidite toate aceste încăperi este la fel cu cel al zidului exterior: bolovani de piatră, cu mortar de var și nisip. Piatra se pare a fi fost scoasă chiar din stânca pe care

e zidit castelul: se vede în dreptul porțiții cu treptele, cum a fost exploatat masivul stâncos. Urme de tencuială nu s'au găsit; de altfel, în general, chiar în cimentul zidurilor, urmele de var sunt foarte slabe: a fost probabil dizolvat de apă — căci pământul aci chiar pe vreme secetoasă e plin de umezeală pe toată grosimea lui — și cărat în adâncime, unde s'a pierdut în masa cea mare de calcar. În prima încăpăre din fața intrării de Nord, alături de zid, în câteva locuri chiar lipit de el, s'a dat peste o mare cantitate de pământ ars și anume de bucăți de forma cărămizii moderne, însă dintr'o pastă foarte afânată, cu urme de paie în compoziția ei. Desigur, nu poate fi vorba decât de *chirpici*, cu cari vor fi fost căptușiți pereții de piatră ai încăperilor. Asemenea chirpici arși au mai fost găsiți și aiurea în Dobrogea și se pare că ei au fost de o întrebuințare generală în aceste părți și atunci ca și astăzi.

Cărămida deasemenea a avut o întrebuințare destul de largă, însă se pare că numai la pardoseală și în ziduri pe ici pe colo, pentru a le da o mai mare soliditate, însă nu în strate complete, ca în alte părți, ci în mod cu totul neregulat și niciodată în cantități mai mari la un loc. Atât ca dimensiuni cât și ca compoziție cărămizile variază foarte mult, dela cărămida dreptunghiulară de dimensiunile 0.15×0.25 m. până la marile cărămizi de 0.45×0.45 , cu grosimi începând dela 0.025 m. până la 0.065 m., iar ca aspect, dela cărămida galbenă spălăcită până la cea roșie aprinsă, fenomen care de altfel ne întâmpină la toate ruinele construcțiilor antice.

Intreaga clădire a fost acoperită cu olane, din cari s'a găsit o mare cantitate de fragmente. Și asupra lor e de observat același lucru ca la cărămizi: o variație infinită atât ca dimensiuni cât și ca compoziție. S'au găsit pretutindeni, atât pe lângă zidul exterior cât și înăuntru, și acesta e semnul cel mai caracteristic, pe lângă celelalte, despre caracterul de castel întărit și nu de cetate antică, al acestei așezări.

S'au găsit în ruine multe fragmente de fier, în special piroane, și — lucru foarte interesant — bucăți de geam cu grosimea de c. $0.002 - 0.003$ m., alcătuite unele dintr'o pastă verzuie, altele din pastă galbenă, colorii. desigur exagerate prin efectul descompunerii.

În privința destinației diferitelor încăperi desgropate, nu se poate spune nimica cu absolută siguranță, întrucât nu s'au găsit elemente suficiente de caracterizare: numai într'o singură încăpăre din dreapta intrării de N s'au găsit opt greutateți conice de lut și un fragment de lopată de fier tare ruginită. Incolo numai fragmente fără mare însemnătate, inevitabilele picioare de cupă de sticlă, fragmente ceramice cu ornamente în adânc, din cele obicinuite, și o sumă de monete de bronz, care încep din secolul IV p. C. și țin până în sec. VII.

S'au mai practicat o serie de sondaje și în dreptul capelei cu icoana, în colțul de SV al cetății, și s'a dat și aci peste un complex de ziduri groase de c. 0.50 m. de acelaș caracter cu celelalte, însă păstrate pe o mai mare înălțime, care pe alocuri ajunge la 3 m. Între ele multe fragmente ceramice, mai ales de olane, atât de mărunț sfărâmate, că părea a fi fost făcut într'adins. Aici s'a găsit și o amforă mică, foarte bine păstrată.

În general castelul acesta se prezintă foarte sărăcăcios și nici nu se poate altfel în această regiune depărtată de marile centre și de căile de comunicație principale. El a fost desigur stabilit pentru adăpostirea unei garnizoane puțin numeroase, aruncată aici pentru apărarea unei văi interioare, garnizoană care va fi dus o viață chinuită, vecinic cu grija zilei de mâine și cu frica unei surprinderi. Nici urme de viață bogată, nici măcar inscripții, ci numai ruine cu totul modeste ale unor construcții sărăcăcioase și făcute în pripă.

[Teodorescu].

Castelul byzantin dela Chiose-Aidin nu e de fel o apariție izolată în dioecesa Thraciilor. Schimbarea sistemului de apărare a Imperiului în sec. IV și V, a dus la crearea unei întregi rețele de burguri, mărunte dar foarte dese, în locul, sau chiar alături, de cetățile mari, dar prea rare, ale vremurilor dinainte. Burgurile acestea sunt—precât am cercetat până acum Scythia Minor—cu totul rare în Dobrogea, care pe la începutul secolului al VII-lea a fost definitiv pierdută pentru Imperiu. Dimpotrivă ele apar pretutindeni în Thracia și mai ales în Haemimont și Europa, ca un semn caracteristic al acțiunii tenace byzantine, de respingere, ori măcar ținere în frâu a barbarilor.

În călătoria sa prin Bulgaria, în anii 1883 și 1884, Jireček a avut prilejul să cerceteze o sumă de astfel de burguri, printre cari firește unele au o origine mai veche, romană, altele sunt curat byzantine. În special e de citat aici castelul pe care, după Škorpil, îl descrie Jireček (*Arch.-epigr. Mitt.*, X 167, 30) sub numele de „burgul de sus“ (față de un „burg de jos“, care e însă propriu zis cetatea romană mai veche) lângă Deultum. Castelul acesta așezat sus pe o înălțime singuratică, dominând vechea colonie romană, are abia c. 3000 m. p., și, zice Škorpil, e apărât de două ziduri groase de c. 1.50 m., la 6 m. depărtare unul de altul (de fapt trebuie să fie un singur zid, iar cel de al doilea e o parte integrantă a construcțiilor interioare și Škorpil a făcut o confuzie, de altfel ușor de înțeles). Prin urmare: ziduri înguste, suprafața foarte mică; iată caracterul acestui castel. Dimpotrivă așa numitul (de Škorpil și Jireček) „burg de jos“ e o mare cetate romană de 350×200 de pași, deci, cel puțin de 10 ori mai mare decât „burgul de sus“ și cu ziduri (de blocuri ecuarisate) groase de 3 m. la bază.

Castelele de felul celui dela Deultum, sunt precum a arătat Jireček (după Škorpil) împărțite în interior într'o sumă de cămăruțe, mai mari ori mai mici (vezi de pildă la Jireček, *l.c.*, p. 207, descrierea burgurilor de pe locul vechiului *Arzus*, pe drumul Filipopole-Adrianopole), adică întocmai ca la castelul nostru. Rostul acestor burguri, pur militar, ne explică ușor atât micimea lor (numai pentru garnizoană), cât și prelucrarea lor interioară, în formă strict de cazarmă (ca la vechile lagăre stativale romane).

În legătură tehnică și istorică cu burgurile byzantine ale Thraciei are dară a fi studiat și castelul dela Chiose-Aidin, acum întâiu cercetat sistematic de Muzeul nostru.

Mai important, cultural, decât tot castelul, e însă micul rest dintr'o construcție extramurană de pe latura nordică a burgului, lipită pe dinafara fortificației de însăș zidul cetății și părând a fi mai mult o arcadă, ornamentând zidul, decât o clădire deosebită, religioasă. Zic „părând” căci, din nenorocire, când subsemnatul a ajuns la cetate, lucrătorii puși de autoritățile locale mutaseră dela locul lor de *cădere firească din zid*, toate pietrele lucrate care cedau mai ușor insistențelor târnăcopului. Astfel reconstituirea după ruinele firești ni s'a făcut imposibilă. Rămăseseră totuși pe loc, fiind la mare adâncime, mai multe blocuri mari, cari ne-au permis următoarea explicare a clădirii din această parte, chiar lângă drumul antic care urcă la castel dealungul laturei sale de Nord.

La baza zidului castelului, lângă drum, a fost immormântat un credincios intru Hristos, într'un fel de sarcofag, de lespezi mari: fiecare bloc cât latura sarcofagului ce aveau a-l alcătui. Aceste lespezi erau, aproape toate, la venirea noastră încă *in situ*. Creștinul a cărui odihnă a fost turburată de lucrătorii tătari, eră tocmai purtat din mână în mână, în osemintele sale, când am ajuns la cetate. Deasupra acestui *mormânt* se ridicase o arcadă ale cărei blocuri frumos profilate, de calcar bun, s'au găsit toate căzute unele peste altele și fuseseră scoase de lucrători și date la o parte numai cu câteva ceasuri înainte de a sosi noi acolo. Atât unele din blocuri, cât și cheia de boltă a arcului aveau gravată crucea byzantină pe ele; o piatră însă avea vopsită cu minium crucea greacă. Arcada cu mormântul alcătuiseră, foarte probabil, împreună, un fel de *arcosolium*, care adăpostește un frunțuș al bisericei ori al armatei. Destul că, întocmai cum pe *mensa* arcosoliilor din catacombele romane se celebră sfânta jertfă, tot așa la acest mormânt s'a adăugat și o parte de cult, și anume într'o epocă mai târzie decât aceea a clădirii arcadei. În adevăr printre ruinele dela mormânt s'a găsit o lespede de piatră, foarte barbar lucrată în relief, reprezentând pe Sfânta Fecioară cu Pruncul în brațe, între doi ingeri. Această *icoană* e cu totul deosebită ca lucru și ca stil de fragmentele arcadei. În vreme ce aceasta amintește liniile ornamentale ale arcadelor

dela Turmanin și aparține cel mai târziu secolului al VI-lea, icoana se arată evident a fi dintr'o altă epocă, mai târzie. În cadrul foarte distins al arcosoliului cu blocuri perfect lucrate, icoana barbară a format un contrast așa de frapant, încât chiar istoric politic nu ne putem împiedeca de a face oarecari reflecțiuni în această privință. Mormântul cu arcada lui a fost clădit în vremi, dacă nu de pace, cel puțin de suficientă siguranță și de relativă înflorire culturală, de meșteri speciali, pricepuți în ale arhitecturii și în ale săpării pietrei. Dimpotrivă icoana a fost săpată, așa de barbar, de vreun călugăr ori vreun soldat nedibaciu, ca obiect de închinare, *adăugat* la mormântul frumos, mai vechiu, devenit desigur prin tradiție un monument de martir ori de sfânt și deci perfect apropiat la transformarea lui în loc de închinare, asemănător unei biserici ori capele. Această folosire, ca o capelă, a mormântului și împodobirea lui cu relieful barbar al Fecioarei Maria între doi îngeri nu pare însă să fie mai târzie ca secolul al VIII-lea, când influența greacă creștină asupra regiunii Marcianopolis-Durostorum încetează. În adevăr inscripțiile grecești din acest ținut, pomenind episcopi, preoți ori credincioși creștini (de pildă printre alții, tocmai un ofițer inferior comandant al unui castel ca al nostru) [cf. la mine, *Istoria Creșt. daco-roman*, p. 58 și urm.] nu trec dincoace de sec. VII p. Chr. Icoana noastră însă, oricât de barbar e lucrată, arată evidenta inspirație din modelele byzantine de relief sacru. Comparând de pildă reliefele amvonului dela Salonic (sec. V) cu icoana noastră, constatăm în amândouă aceeași notă nouă a convenționalismului și solemnității reci byzantine, aceeași izolare a Mariei de restul lumii sfinte ori omenești prin îngerii cari o întovărășesc de-a dreapta și de-a stânga, dar firește, o foarte mare deosebire în tehnică, ceea ce determină în chip sigur și epoca deosebită a celor două reliefe. La Salonic, încă, o preocupare de suprafața plastică rotundă, de adevărul propriu zis sculptural,— la Chiose-Aidin metoda târzie, am putea zice picturală de gravare cu un cui ori o daltă a unei suprafețe perfect plane, ca în reliefele creștine *coptice*, ori mai ales păgâne *indiene*.

Așezarea fecioarei pe icoana noastră, cu Isus pe brațe, drept la mijloc (1), și între doi îngeri, cari aici, după haina lor scurtă, militărescă, sunt de înțeles ca doi archangheli, merită a fi urmărită mai deaproape în special în legătură cu reprezentările analoage, de pildă de pe mozaicurile dela S. Apollinare Nuovo din Ravenna, de pe sculpturile pe fildeș ale epocii mai târzii, din sec. X — XIII, etc. E anume în icoana noastră, care pentru Orientul așa de sărac în reliefe creștine pe piatră, ca obiecte de cult (cf. Kraus, *Gesch. d. christl. Kunst*, I 1, p. 233, ori

(1) Ca pe relieful amvonului din Salonic, ori ca la S. Apollinare Nuovo.

Diehl, *Man. d'art byzantin*, p. 262), constituie chiar în sine un document de cea mai mare valoare, o întreagă serie de elemente originale atât tehnice cât și stilistice, cari trebuiesc studiate în amănunte. Pomenesc de pildă aici numai un singur lucru. În vreme ce pe reprezentările analoage byzantine atât Fecioara cât și Pruncul ori măcar Pruncul au numai dreapta ridicată spre binecuvântare, iar mâna stângă odihnește ori ține ceva și, la S. Apollinare Nuovo, chiar unul dintre îngeri binecuvîntează, pe reliefurile de la Chiose-Aidin vedem pe Isus ridicând, din brațele Mamei Sale ambele mâini în sus, ca adorantii din vremea păgână (1), gest care e la fel redat de ingerul din dreapta Fecioarei. Dimpotrivă Maica Domnului ține cu amândouă mâinile pe Fiul Ei, iar ingerul din stînga pare a avea numai stînga ridicată în sus, în vreme ce dreapta pare a o odihni pe șold. Aceste atitudini cari sunt din punct de vedere iconografic de cea mai mare importanță, precum și îmbrăcămintea figurilor, trebuie cercetată, cum am spus, în chip cu totul special și anume, mai ales în comparație cu reliefele analoage din Orient, ori cu cele cari s'au găsit mai de curând în Africa byzantină.

Barbarul și sărăcăciosul relief vechiu byzantin de la castelul săpat de noi la Chiose-Aidin, va avea a lua, atât din punctul de vedere al rarității sale, cât și pentru noutatea conținutului său stilistic și iconografic, unul din locurile cele mai de frunte în istoria artei creștine a ținuturilor locuite de poporul nostru, neîntrerupt, din vremea greco-romană până azi.

RAPORT SPECIAL NR. 8.

CERCETĂRI ARCHEOLOGICE ÎNTRE SILISTRA ȘI TURTUCAIA ÎN IULIE—OCTOMBRIE 1915.

Îndată după încetarea lucrului la Chiose-Aidin am întreprins, după dorința și tot cu sprijinul material al d-lui prefect I. Cărmărescu, o primă călătorie de cercetare a drumului roman dintre Durostorum și Transmarisca cu stațiunile principale și mansiunile aflătoare pe el. În urmă am hotărît facerea câtorva sondagii la Cadichioi (*Candidiana*) și Vetren (*Tegulicium*), cele mai importante dintre stațiunile antice de pe acest drum și unde urmele rămase erau ceva mai evidente. Din nenorocire *Durostorum*, cel mai însemnat centru din această regiune, fost lagăr al leg. XI Claudia, este astăzi în întregime sub orașul Silistra, așa că o cercetare serioasă a așezării antice este cu neputință. Totuși pe malul Dunării, sub bufetul din grădina publică, se văd

(1) Cf. însă totuși, *Macedonia. Călătorie arheologică*, de N. P. Condacov, St. Petersburg 1909 (pe rusește), planșa I dela sfârșit: un mozaic de la Sf. Gheorghe din Salonic, unde îngerii au un gest foarte asemănător, deși nu identic.

Încă urmele zidului vechi de înconjur al cetății, rupt însă de ape și stricat rău prin nechibzuința locuitorilor sub îndelungata stăpânire otomană. Monumente epigrafice și sculpturale s'au găsit aici destul de multe; aproape toate sunt publicate în C. I. L. III. Cele aflătoare încă în oraș la ocupația românească, au fost strânse anul acesta de d-l I. Cămărășescu și sunt actualmente păstrate în muzeul regional întemeiat de d-sa la Prefectură. De remarcat un cap de marmoră, operă de artist provincial, găsit în magazia Maiorului Zitti, publicat de d-l profesor V. Pârvan în *Archäologischer Anzeiger*, Berlin 1915, nr. 4.

Din Silistra pe o distanță de vreo 8 km. drumul roman nu se poate urmări. În dreptul satului Aidemir însă, paralel cu malul Dunării și numai la vreo 100 m. distanță, el apare vizibil, ceva mai înalt decât terenul învecinat, larg de vreo 8 m., și continuă pe o lungime de vreo 3 km. până dincolo de satul Tătărița, unde se sfârșește în Dunărea actuală. Stratele superioare ale construcției lipsesc cu desăvârșire; pe alocurea numai, apar pietre mai mari prin porumbul semănat pe el, și mai ales la intrarea în Dunăre, unde se observă și un canal format din olane în diam. de c. 0.20 și lungi de 0.60 m. Unul se vede întrebuințat ca coș în pichetul bulgăresc, unde acum locuiește un lipovean. O piatră mare lucrată — 60×40×35 cm. — provenind de pe acest drum și care a servit probabil la substrucția lui, se găsește actualmente în com. Aidemir în fața Primăriei. De notat că aici s'au descoperit de curând 3 fragmente de coloane de marmoră de grosimi deosebite, găsite la o cișmea de lângă Aidemir, unde va fi fost vreo clădire publică sau o villa a unui proprietar rural.

În dreptul satului Tătărița, chiar alături de drumul antic, este o „grădiște“, după cum o numesc locuitorii, puțin ridicată dela suprafața pământului, constituind probabil o *mansio*. Urme de ziduri nu se disting; ceramică însă, pecăt se putea căuta prin arătură, apare la suprafață. De aci până la Vetren șoseaua antică este astăzi sub Dunăre, depărtându-se, dacă urmărim linia dreaptă obicinuită a drumurilor romane, de satul Srebrina, unde cu toate acestea am găsit pe la locuitori monete dela Traian, Antonin Piu și byzantine.

La Vetren — după itinerarii (cf. Procopius), stațiunea *Tegulicium* — urmele antice abundă. Încă înainte de a intra în sat, îndată după ce terasa danubiană, care se întindea dela Silistra până aici, se sfârșește, se ridică chiar pe malul înalt al Dunării două movile, dintre cari una de o mărime cum rareori am văzut în toată Dobrogea veche, presărată cum se știe de multe de acestea. Ceva mai în susul apei se deschide o vale largă de vreo 200 m. care trece, urcând înălțunul ținutului, prin satul Vetren. La gura acestei văi, pe malul răsăritean al ei și chiar în marginea Dunării, se vede lămurit castrul antic. Așezat pe un promontoriu de 3 părți abrupt, el comunică cu dealul mai

înalt de către SE printr'o vale puțin adâncă și e despărțit de acesta printr'un val de pământ, în care se poate încă deosebi intrarea. Aici sus se pare că a fost un castru de pământ, care serviă apărătorilor cetății de lângă Dunăre ca un ultim loc de refugiu. De aici până la movila cea mare este o distanță de vreo 500 m.

În cursul lunii Septembrie am întreprins facerea câtorva sondagii în cetatea propriu zisă. După spusele locuitorilor, de către Dunăre a fost ruptă de ape, numai din câte știu ei, pe o lărgime de vreo 30 m., așa că sondagiile făcute pe acest front sunt chiar în interiorul cetății. De altă parte promontoriul acesta, cari domină Dunărea la cotul pe care îl face îndreptându-se către Silistra, a fost întărit de Turci la 1877 cu redute, răscolindu-se cu această ocazie pământul până la adâncime. Din această pricină obiectele din diferite epoci s'au găsit amestecate deavalma, iar zidurile sunt foarte rău stricate. Din toate sondagiile făcute pe coama dealului, acolo pe unde trebuie să fi fost zidul, numai în cele de pe latura SE am putut descoperi o parte din el, pe o lungime de vreo 3 — 4 m., gros între 2,50 — 3 m. Zidul n'are placaj și este lucrat în *opus incertum*. Urme de turnuri și de poartă nu se văd nicăieri. În interior am dat de câteva ziduri, cari însă după aspectul lor primitiv nu par a fi dela o clădire principală. Interesant este faptul că acest *castellum* roman a fost întemeiat pe locul unei vechi așezări preistorice, întocmai ca și stațiunile dela Garvan (Chiuciuc-Ghiol), Cadichioi, și ca cea din interior dela Țar-Asen (între Alfatar și Accadânlar), foarte asemănătoare ca aspect cu aceasta dela Vetren.

Dacă zidurile de aici ni s'au păstrat într'o stare mizerabilă și obiectele de artă lipsesc aproape cu desăvârșire (un mic fragment de colonetă de marmoră și o mână de statueta tot de marmoră găsită la un locuitor din Vetren), în schimb ceramica prezintă o variație neobicinuită. Numeroase fragmente preistorice cu ornamentație în relief, au fost descoperite în toate sondagiile făcute, la un loc cu cele romane. Ornamentația acestora din urmă este mai bogată decât în oricare dintre centrele romane cercetate de noi, cu desemnuri pe care nu le-am mai întâlnit nicăieri aiurea, chiar în centre mai mari. Cărămizi și olane de dimensiuni foarte mari se întâlnesc pretutindeni în împrejurimi, pe poalele ambelor dealuri, cari mărginesc valea până în sat. De remarcat 4 fragmente cu stampila LEGXICLPF, două din ele închise în *tabula ansata*, dovedind prezența aici a unui detașament din această legiune, și o mănășă groasă de amforă cu stampila greacă, toate aflătoare acum la Muzeul din Silistra.

Jos, la poalele dealului, de către Apus, două sondagii au scos la iveală niște resturi de ziduri, mărturie a așezărilor civile de lângă cetate, cari se întindeau probabil, după urmele evidente, pe o distanță de vreo 2—3 km. până în satul Vetren. Tot de

aici din vale provine și un stâlp miliar, aflat de d-l I. Cămărășescu la un locuitor din Vetren (acum la Muzeul din Silistra), cu inscripția MPXII MAXIMIANO corespunzând cu distanța de 12 mii de pași dată de *Itin. Antonin* între Candidiana și Tegulicium (în *Tab. Peut.* XIII M.P.). În interior, în partea de SV a satului, este o îngrămădire de movile mai mici la o distanță de c. 2 km. de malul Dunărei, unde alte 3 movile mult mai mari, par a arăta niște puncte de observație.

Am săpat din indemnul d-lui prefect I. Cămărășescu și cu concursul d-lui Gustav, administratorul plășei Doimuzlar, cinci din movilele cele mici. În trei din ele am descoperit câte un mormânt construit foarte rudimentar: o simplă groapă săpată în loess, cadavrul pus în lăuntru, dat foc și în urmă pământ îngrămădit deasupra. După ceramica descoperită în lăuntru: un lecyt, o amforă mică, monete romane dela Claudius I, fragmente de arme,—se pare că aici a fost un cimitir al soldaților romani morți în serviciu pe la Tegulicium.

De aici până la Popina, distanță de vre-o 7 km., nu se mai găsesc urme antice. În dreptul satului Popina însă, întocmai ca la Aidemir, paralel cu malul actual al Dunărei, șoseaua antică apare din nou, mai bine păstrată încă decât acolo. Ea se poate urmări pe o distanță de vre-un kilometru, după restul substrucțiilor de piatră, parte din ea ceva mai ridicată ca nivelul bălții, restul deosebindu-se de terenul înconjurător numai prin pietrele, cari apar din loc în loc, pe o lărgime de c. 8 m. Altă „grădiște” cu o suprafață de c. $\frac{1}{2}$ hectar, de unde spun oamenii că s’au scos pietre mari, constituie o a doua *mansio* a drumului, marcată și prin ceramica abundentă, cu ornamentația similară celei dela Vetren. Următoarea *mansio* eră probabil la o depărtare numai de vre-o 5 km., în viile satului Garvan, mai mică decât cea dela Popina, unde olane și cărămizi zac la suprafața pământului. Un olan de acestea, cu stampila LEG. I. ITAL (acum la Muzeul din Silistra) arată, poate, staționarea unui mic număr de soldați ai acestei legiuni, care își aveă lagărul la *Novae* (lângă Șiștov). Ca situație geografică este de observat, că se găsește la deschiderea unei văi, mult mai largă însă decât cele dela Vetren, Chiuciucghiol și Cadichioi.

Vre-o 4 km. depărtare de Garvan în susul apei, se deschide o nouă vale foarte asemănătoare cu cea dela Vetren. Malul apusean al acestei văi predomină Dunărea până la mari depărțări, precum și șesul muntean cât poate cuprinde ochiul. Un singur sondagiu făcut aici în ajunul suspendării lucrărilor a scos la iveală în chip evident o așezare preistorică (o oală întreagă de lut, acum în muzeul din Silistra), peste care s’a suprapus stațiunea romană, constatată de asemenea tot prin resturile ceramice. În general ca aspect ea se înfățișează aproape la fel cu cea dela Cadichioi.

Cam aceiași înfățișare cu văile descrise până acum are și cea dela Cadichioi, așezată în dreptul satului românesc Spanțov, de pe malul stâng al fluviului. Deosebirea constă numai în felul întăriturei acestei văi. Anume, aici s'a adoptat sistemul valurilor, cari să închidă cu totul cele două colțuri ale platoului întrerupt de adâncitura văii la gura ei, transformându-le astfel în adevărate cetăți destul de întinse ca dimensiune, capabile să adăpostească o garnizoană respectabilă. Valul dinspre Vest este de pământ și e unul din cele mai mari: pe alocuri înălțimea lui ajunge până la 11 m. socotiți dela muchea superioară până în fundul fossei. Cel din spre Est e de piatră amestecată pe ici pe colo cu cărămidă. În interiorul acestei întărituri, în punctul culminant al dealului din stânga văii, deasupra pichetului grănicerilor, s'a dat de urmele unei cetăți byzantine, din care nu se mai păstrează decât temelia unui turn. Din sondagiile făcute și din cercetările întreprinse prin împrejurimi, rezultă că aici a fost la început o așezare preistorică, după anumite indicii despre cari s'a vorbit mai sus în raportul special Nr. 3. Peste aceasta s'a stabilit întăritura romană pentru detașamente din legiunea XI Claudia dela *Durostorum* și poate și I Italica dela *Novae*, — acestea reprezentate printr'o serie de cărămizi găsite acolo, cu stampilele acestor legiuni. În sfârșit în epoca târzie cetatea a fost restaurată după sistemul byzantin, prin secolul al VI-lea, odată cu restaurarea tuturor cetăților de graniță, ordonată de împăratul Iustinian.

Nu s'au găsit aici alte inscripții decât cele de pe cărămizi, care dau două numiri de localități: *Can(didiana)* și *Tran(smarisca)*.

După distanțele date de itinerarii, nu putem așeza aici decât pe cea dintâi, lucru care de altfel s'a bănuir de mult și care astăzi este în deobște recunoscut. Lucrurile găsite aici au fost depuse în Muzeul din Silistra. *[Teodorescu-Mateescu].*

Incheind expunerea activității noastre pe anul 1915, vă rugăm, Domnule Ministru, să binevoiți a primi expresiunea sincerelor noastre mulțumiri pentru interesul și bunăvoința cu care ați primit în totdeauna comunicările și cererile noastre, în special în ce privește îmbunătățirea situației personalului și ajutarea mai largă a lucrărilor pe teren, ale Muzeului Național de Antichități.

Director, *V. Pârvan.*

Anexă

Pentru o apreciere exactă a activității personalului științific al Muzeului Național de Antichități în cursul anului 1915, dăm aici și un tablou cu situația materială a acestui personal:

No. cor.	NUMELE	TITLURILE	FUNCTIUNEA	Retrib. lunară reală (primitori)	Retrib. anuală reală (primitori)
1.	V. Pârvan	Prof. Dr.	Director	261,90	3142,80
2.	D. M. Teodorescu	Lic. în litere Ord. în fil.	Conservator	218,25	2619,—
3.	I. Andrieșescu	Dr. în litere	Șef-asistent	200,—	2400,—
4.	D. Pecurariu	Dipl. sc. spec. de artă industr.	Desemnator	180,—	2160,—
5.	H. Metaxa	Lic. în litere	Asist. onorific	95,—	1140,—
6.	M. Doraș	Lic. în litere	Asist. onorific	108,—	1296,—
7.	G. Mateescu	Lic. în litere	Asist. onorific	75,— Numai pe 6 luni	450,—
8.	P. Nicorescu	Lic. în litere	Asist. onorific	75,— Numai pe 6 luni	450,—
9.	Sc. Lambrino	Lic. în litere	Asist. onorific	75,— Numai pe 3 luni	225,—

Spre a-și putea câștiga existența, întregul personal trebuie dară să aibă și alte ocupații decât cele științifice dela Muzeu, cari sunt aproape gratuite.

Totuș, din raportul de mai sus, se vede că acest personal a dezvoltat o activitate care e, credem, chiar mai însemnată decât a multora dintre funcționarii retribuiți de stat în chip deplin satisfăcător.

CUPRINSUL.

I. COMISIUNEA MONUMENTELOR ISTORICE.	3
Comisiunea	5
Foștii membri	6
Personalul	7
Correspondenții	8
II. NOUA MONUMENTE ISTORICE (DECRETE REGALE)	9
Pentru biserica fostei m-ri Turbați (Ilfov)	11
Pentru bis. Sf. Elefterie din Capitală, bis. din com. Băcov (Prahova), bis. fostei m-ri Plătărești (Ilfov, bis. fostei m-ri Bordești (R.-Sărat) și geamia din com. Teche (Căliacra).	12
Pentru toate bisericile și m-rile țării anterioare anului 1834	13
III. PROCESE VERBALE.	15
1. Ședința dela 22 Ianuarie.	17
2. Ședința dela 19 Februarie	18
3. Ședința dela 14 Martie	22
4. Ședința dela 18 Aprilie	24
5. Ședința dela 15 Maiu	25
6. Ședința dela 20 Iunie	30
7. Ședința dela 6 Septembrie.	32
8. Ședința dela 3 Octombrie	35
9. Ședința dela 6 Noembrie	37
10. Ședința dela 16 Noembrie	40
11. Ședința dela 19 Decembrie.	42
IV. LUCRĂRI DE RESTAURARE ȘI CONSERVARE	47
Memoriul d lui arhitect-șef N. Ghica-Budești.	49
Memoriul d-lui arhitect-ajutor Gh. Gh. Lupu	52
Memoriul d-lui arhitect-ajutor J. D. Trajanescu.	55
V. RAPORTE ȘI CERCETĂRI	59
<i>Dela membrii Comisiunii:</i>	
Cercetare cu privire la săpăturile întreprinse fără autorizare de către un particular la ruinele Curții Dămnești din Târgoviște	61
<i>Dela personalul Comisiunii:</i>	
Biserica fostei m-ri Bordești R.-Sărat (V. Drăghiceanu)	63
Biserica din Valea Danului-Argeș (V. Drăghiceanu)	63
Biserica din Turia, com. Buicești-Olt (V. Drăghiceanu)	74
Biserica din Negoști-Dolj (V. Drăghiceanu)	77

Biserica din Băciulești-Neamțu (V. Drăghiceanu)	85
Biserica din Drăgășeni-Suceava (V. Drăghiceanu)	83
Biserica din Păușești-Măglași-Vâlcea (V. Drăghiceanu)	93
Biserica din Ogretin-Prahova (V. Drăghiceanu)	99
Biserica fostei mări Negoești-Ilfov (V. Drăghiceanu)	102
Biserica fostului schit Vărbila-Prahova (V. Drăghiceanu)	107
Biserica din Turia-Olt (V. Drăghiceanu)	111
Biserica din Călinești-Prahova (V. Drăghiceanu)	113

Dela corespondenții Comisiunii:

Raportul d-lui Il. Ghibănescu (Constanța)	115
Raportul d-lui Șt. Ciuceanu (Craiova)	119
Anexele acestui raport:	151
1. Mănăstirea Gura Mătrului (Mehedinți)	151
2. Biserica din Țanțăreni (Dolj)	152
3. Biserica Jitianu (Dolj)	154
4. Pisania bisericii din comuna Piscu-Sadova (Dolj).	156
5. Pisania bisericii Sârca (cătun al comunei Belot, (Dolj)	156
6. Biserica Mântuleasa, Craiova	156
7. Biserica Sf. Mina, Craiova	158
8. Biserica Sfinții Apostoli, Craiova	160
9. Biserica Sfinții Apostoli, Craiova	161
10. Biserica Obedeanu, Craiova	161
11. Inscriptia de pe o icoană de la bis. Mântuleasa, Craiova	163
12. Biserica Sf. Nicolae Brândușa (Brândușul?), Craiova	165
13. Biserica Sf. Spiridon, Craiova	165
14. Pisania bisericii Așu, Craiova	165
15. Inscriptii pe clopotele bisericii Sf. Treime, Craiova	166
16. Inscriptii pe clopotele bisericii Sf. Gheorghe-nou, Craiova	166
17. Pe clopotele de la biserica Sf. Gheorghe-vechiu, Craiova	168
18. Inscriptii pe clopotele bisericii Sf. Spiridon, Craiova	168
19. Pe clopotele bisericii Sf. Nicolae-Craiovița, Craiova	168
20. Pe clopotul de la biserica Sf. Apostoli, Craiova	163
21. Pe clopotul de la biserica Sf. Nicolae-Brândușa, Craiova	168
22. Pe clopotele de la biserica Mântuleasa, Craiova	169
23. Pe clopotele de la biserica Sf. Dumitru (Băneasa)	169
24. Pe un clopot al bisericii Sf. Arhangheli, Craiova	169
25. Pe clopotele bisericii Sf. Mina, Craiova	169
26. Pe un clopot sârbesc dela biserica Hagî-Enuș, Craiova	169
Raportul d-lui Al. Bărcăcilă (T.-Severin)	170

Dela bursierii Comisiunii:

Raportul d-lui Paul Popescu	174
---------------------------------------	-----

VI. CERCETĂRI ȘI SĂPĂTURI ARHEOLOGICE. 177

Raportul general al direcțiunei Muzeului național de antichități asupra activității muzeului pe anul 1915, cu anexele:	179
1. Achiziția colecției preistorice Gr. Buțureanu	183

2. Orânduirea secției preistorice a Muzeului național	186
3. Obiectele preistorice din colecțiunea Prefecturii de Durostor.	187
4. Campania a II-a de săpături la Histria	190
5. Săpături arheologice la Constanța	193
6. Prima campanie de săpături la Callatis	200
7. Săpăturile dela cetatea de lângă Chiose-Aidin, plasa și jld Silistra. Maiu-Iunie-Iulie 1915	203
8. Ceretări arheologice între Silistra și Turtucaia în Iulie-Octom- vrie 1915.	213
9. Personalul științific al Muzeului național	218

ILUSTRAȚII.

1. Biserica din Bordești: latura sudică	64
2. Biserica din Bordești: vedere interioară	65
3. Biserica din Bordești: fereastră	66
4. Biserica din Bordești: Părvul Mutul zugravul	67
5. Biserica din Valea Danului	67
6. Biserica din Valea Danului: fragment din tâmpla așezată în pronaos.	70
7. Biserica din Valea Danului: tâmplă luată dela m-reă de Argeș .	71
8. Biserica din Valea Danului: clopotnița	72
9. Biserica din Valea Danului: clopotnița	73
10. Biserica din Turia, com. Buicești-Olt	75
11. Fațada bisericii din Turia, com. Buicești-Olt	76
12. Biserica din Negoești-Dolj	78
13. Biserica din Negoești-Dolj: vedere în tindă.	79
14. Biserica din Negoești-Dolj: vedere interioară	80
15. Biserica din Negoești-Dolj: pictură interioară pe calotă. . . .	81
16. Biserica din Negoești-Dolj: port. ctitoricești (peretele nordic) .	82
17. Biserica din Negoești-Dolj: port. ctitoricești (în dreapta ușei) .	83
18. Biserica din Negoești-Dolj: port. ctitoricești (în stânga ușei) .	84
19. Ruina bisericii din Buciu-lești-Neamțu: exteriorul.	86
20. Ruina bisericii din Buciu-lești-Neamțu: interiorul	87
21. Biserica din Drăgușeni-Suceava	83
22. Biserica din Drăgușeni-Suceava — spre altar	89
23. Interior din biserica Drăgușeni-Suceava	90
24. Interior din biserica Drăgușeni-Suceava	91
25. Ușa bisericii din Drăgușeni-Suceava	92
26. Biserica din Păușești-Măglași	93
27. Biserica din Păușești-Măglași	94
28. Ușa bisericii din Păușești-Măglași	95
29. Interior din biserica Păușești-Măglași	96
30. Portrete ctitoricești din biserica Păușești-Măglași	97
31. Portrete ctitoricești din biserica Păușești-Măglași.	98
32. Biserica din Ogretin-Prahova	100
33. Casă veche din Ogretin-Prahova	101
34. Vedere în curtea fostei m-ri Negoești-Ilfov	103
35. Vedere în curtea fostei m-ri Negoești-Ilfov	104

36. Fosta m-re Negoești-Ilfov	105
37. Biserica fostei m-ri Negoești-Ilfov	106
38. Clopotnița fostului schit Vărbila	107
39. Vederea generală a fostului schit Vărbila	108
40. Biserica fostului schit Vărbila	109
41. Cadrul ușei bisericii din Vărbila	110
42. Ruina fostei biserici din Turia-Olt	111
43. Interiorul ruinei fostei biserici Turia-Olt.	112
44. Biserica din Calinești-Prahova.	114
45. Schișă pentru descoperire de vechi ziduri din cetatea Tomi.	116
46. Biserica din Roaba	121
47. Aceeașă biserică	121
48. Biserica din Roaba: interior	122
49. Interior din aceeașă biserică	122
50. Biserica din Piscu-Sadovei	124
51. Obiecte preistorice adunate în Lișteava.	125
52. Pridvorul bisericii ruinate din Horezu-Poenari	126
53. Ceramică preistorică dela Botul Dealului, com. Coțofenii din dos	128
54. Ceramică dela Botul Dealului (com. Coțofenii din dos) și dela Plenița	128
55. Ceramică și obiecte de piatră găsite la Aninoasa	129
56. M-re Gura Motrului. Portrete ctitoricești: Matei-Vodă Basarab și Stanca, mama lui Constantin Brâncoveanu	131
57. M-re Gura Motrului. Portrete ctitoricești: Preda Brâncoveanu vel Vornic și soția lui Păuna	132
58. M-re Gura Motrului. Portrete ctitoricești: Constantin-Vodă Brân- coveanu și soția lui Maria Doamna	133
59. Obiecte bisericicești dela m-re Gura Motrului	134
60. Pisania veche a m-rii Gura Motrului	134
61. Biserica din preajma Filiașului: Detaliu din pridvor	135
62. Biserica din preajma Filiașului	136
63. Biserica din preajma Filiașului: Pridvorul	136
64. Neagoe și Paraschiva Pea, ctitorii bisericii din preajma Filiașului	137
65. Portrete ctitoricești dela biserica din preajma Filiașului	138
66. Portrete ctitoricești dela biserica din preajma Filiașului	138
67. Zidul dintre naos și pronaos dela biserica din preajma Filiașului	139
68. Picturi din altarul bisericii din preajma Filiașului	139
69. Tâmpla bisericii din preajma Filiașului	140
70. Potir dela biserica din Preajba, din 1793	143
71. Pisania bisericii Hagi-Enuș din Craiova	143
72. Clopotul dăruit bis. Obedeau din Craiova de Caragheorghe	145
73. Portretul Marițicăi Bibescu (miniatură pe fildeș)	146
74. Icoană din sec. 18 dela bis. (dărâmată) Maica Domnului dela Dud și bătută cu pietre de mărgean).	146
75-76. Cruce de altar, dela fosta m-re Jitianu (lucrată în filigram și bătută cu pietre de mărgean).	147

77. Sfeșnice împărătești dela fosta m-re Jitianu	148
78. Steagul districtului Dolj din 1860	148
79. Icoană dela biserica Obedeanu, Craiova	149
80. Crucea din curtea bis. Sf. Treime Amaradia, Craiova	149
81. M-re Gura Motrului: vedere generală	151
82. Tâmpla bisericii m-rii Gura Motrului	153
83. Icoană dela bis. Jitianu și disc de potir dela fosta bis. Barbu Gănescu din Craiova	155
84. Evanghelie și potir dela bis. Mântuleasa, Craiova	157
85. Pisania bisericii Mântuleasa, Craiova	158
86. Uși vechi împărătești dela bis. Sf. Mina, Craiova	159
87. Evanghelia dela bis. Obedeanu, Craiova (fața)	162
88. Evanghelie dela bis. Obedeanu, Craiova (dosul)	162
89. Icoană împărătească dela bis. Mântuleasa, Craiova	164
90. Partea de jos (cu inscripția) dela aceeași icoană	164
91. Zamfir Furtună și Tinca, ctitori la bis. „Așu”. Craiova . . .	167
92. Evanghelie dela bis. „Așu”, Craiova	167
93. Obiecte din tesaurul dela Băldănești	171

La principalele librării din Capitală:

I.

BULETINUL COMISIUNII MONUMENTELOR ISTORICE

ANUL I (FASC. 1—4) — 1908

ANUL II (FASC. 5—8) — 1909

ANUL III (FASC. 9—12) — 1910

ANUL IV (FASC. 13—16) — 1911

ANUL V (FASC. 17—20) — 1912

ANUL VI (FASC. 21—24) — 1913

ANUL VII (FASC. 25—28) — 1914

ANUL VIII (FASC. 29—32) — 1915

In fasc. Lei 2.50, în vol. Lei 10.

II

ANUARUL COMISIUNII MONUMENTELOR ISTORICE

ANUL I — 1914 — LEI 2.

La principalele librării din Capitală:

I.

BULETINUL COMISIUNII MONUMENTELOR ISTORICE

ANUL I (FASC. 1—4) — 1908

ANUL II (FASC. 5—8) — 1909

ANUL III (FASC. 9—12) — 1910

ANUL IV (FASC. 13—16) — 1911

ANUL V (FASC. 17—20) — 1912

ANUL VI (FASC. 21—24) — 1913

ANUL VII (FASC. 25—28) — 1914

ANUL VIII (FASC. 29—32) — 1915

In fasc. Lei 2.50, în vol. Lei 10.

II

ANUARUL COMISIUNII MONUMENTELOR ISTORICE

ANUL I — 1914 — LEI 2.
